

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Revista Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare

an XXVII • nr. 1 (52) • iunie 2019

Redactor-șef: dr. Florian ROATIȘ florianroatis@yahoo.com

Redactor-șef adjunct: Laviniu ARDELEAN

Redactori: Gabriel STAN-LASCU

Csilla TEMIAN

Ioan NEAMȚIU

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Publicație semestrială

<http://www.bibliotecamm.ro>

ISSN 1221-3764

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „PETRE DULFU” BAIA MARE

Director: prof. dr. TEODOR ARDELEAN

Tehnoredactare și copertă: Gabriel STAN-LASCU

Postare pe site-ul bibliotecii: Marcel ȚURA

Multiplicare și broșare: Gheorghe ȘUT

Va fi secolul XXI religios?

Dr. Florian ROATIȘ

Florian Roatiș

Fraza mult reiterată și, ca atare, binecunoscută, a lui André Malraux, potrivit căreia „Secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc”, induce și astăzi, după șapte decenii, firești emoții.

O frază deloc banală, dar care nu s-a vrut atât de memorabilă pe cât a devenit pe parcurs. Și aceasta numai dintr-o preluare superficială și deformată de către mass-media, care a făcut din autorul *Condiției umane* un profet!

André Frossard, omul care a avut revelația prezenței divine și care a descris convertirea sa în celebra carte *Dumnezeu există, eu L-am întâlnit* (Paris 1969, București 1993), afirmă într-un interviu că lui i-a adresat Malraux respectiva frază. Potrivit, însă, acestui martor de încredere, Malraux a spus cu totul altceva: „Secolul XXI va fi mistic sau nu va fi deloc”¹!

Or, cele două cuvinte care diferă în sintagma atribuită scriitorului francez – religios și mistic – trimit la două realități diferite, pe care, însă, mulți le confundă. Religia – de la latinescul *religo, religare* „a lega, a face legătura” – cuprinde un sistem de credințe, de sentimente, reguli morale, rituri etc. prin care omul intră în contact cu sacralul, cu divinul, în ultimă instanță cu Dumnezeu. Mistica – de la verbul grecesc *myo* „a închide ochii și, respectiv, gura; a astupa urechile”, deci „a tăcea” și, prin tăcere, a accede la mister – reprezintă ansamblul încercărilor de contopire a sufletului cu misterul insondabil al divinului, o experiență personală de cunoaștere a lui Dumnezeu pe altă cale decât cea intelectuală, rațională. Scopul misticii este, deci, contemplarea lui Dumnezeu și unirea cu El, lucru realizat prin harul primit. Religia se adresează tuturor, pe când mistica – reprezentând esoterismul religiei – este regăsită doar la puțini, precum Meister Eckhart, Jacob Böhme, Ignățiu de Loyola, Tereza d’Avila, Sfântul Ioan al Crucii² etc. Ambele concepte – religie și mistică – exprimă legătura omului cu Dumnezeu, dar în chip diferit. În religie, biserica este entitatea (instituția) care intermediază între credincios și Dumnezeu, în schimb misticul nu are nevoie de intermediar, căci stabilește o legătură directă cu transcendența, fără ajutor uman. Dispensându-se de instituția bisericii, misticii intră, uneori, în conflict cu comunitatea ecleziastică³.

Or, se întreabă, pe bună dreptate, André Frossard, cum ar putea omenirea, trecând în secolul XXI, să se reîntoarcă la valorile credinței, speranței și milosteniei „pe care le respinge, le neagă, le ignoră, le abolește, le distruge sau se străduiește să le înlocuiască de veacuri întregi”⁴?

¹ Vezi Jean Vernet, *Secolul XXI va fi mistic sau nu va fi deloc*. Traducere de Cristina Jinga, Editura Corint, București, 2003, p. 12.

Malraux însuși, într-o convorbire, a negat acel sens premonitoriu dat cuvintelor sale: „Se zice c-aș fi spus: *Secolul al XXI-lea va fi religios*. Bineînțeles că n-am spus niciodată așa ceva, fiindcă nu știu nimic în această privință. Ceea ce am spus, într-adevăr, este mai puțin categoric, și anume că nu exclud posibilitatea unui eveniment spiritual la scară planetară”. *Ibidem*, pp. 11-12.

² Pentru Nikolai Berdiaev au fost mistici și Joseph de Maistre, Dostoievski, Soloviev și Léon Bloy. Aceștia au avut darul gnozei mistice, „un dar deosebit, care nu poate fi deloc identificat cu sfințenia”. Vezi Nikolai Berdiaev, *Spirit și libertate. Încercare de filosofie creștină*. Traducere de Stelian Lăcătuș, Editura Paideia, București, 1996, pp. 298-299.

³ Vezi Leszek Kolakowski, *Religia*. Traducere de Sorin Mărculescu, Editura Humanitas, București, 1993, pp. 111-112.

⁴ André Frossard, „Secolul XXI va fi religios?”, în *Echidistanțe*, Iași, an I, nr. 2, iulie 1991, p. 2.

Creștinismul este, se știe, o religie a iubirii – de Dumnezeu și de aproapele. Își iubesc mai mult oamenii „aproapele” după două decenii peste pragul mileniului, merg mai des și mai mulți la biserică, respectă decalogul și tradițiile sacre mai mult decât în secolul anterior? Sunt mai tolerante religiile între ele decât până acum? Să fie secolul XXI un secol al credinței, speranței și al iubirii? Am vrea, cu toții, să putem răspunde afirmativ la aceste pertinente întrebări. Dar existența răului din jurul nostru, care-și rafinează mereu formele sub care se insinuează, ne limitează încrederea și speranța. Oamenii nu mai fură azi o pâine, ca pe vremea lui Victor Hugo, ci își apropiază fabrica, nu mai fură cartofi ca în comunism, ci preiau pe nimic hectarele... Paradoxal este faptul că impostura, corupția, nedreptatea etc. nu numai că nu revoltă, dar nici nu miră, fiind acceptate ca date firești ale existenței noastre.

Când Malraux a emis celebrele cuvinte, în Franța procesul de laicizare era în toi, marile catedrale gotice se goleau treptat, urmând a fi receptate mai mult ca expresii ale artei, decât ca instituții de cult. Pe de altă parte, deși „profet”, el nu putea să prevadă destrămarea comunismului, aflat în plină putere încă. Și-atunci, cum putea spera într-o revitalizare a religiei, chiar creștine în primul rând? Sau cum putem spera în revitalizarea credinței în Occidentul tot mai laicizat și mai islamizat? Este cunoscut faptul că Europa are rădăcini creștine, dar unde se regăsesc valorile religiei creștine în Constituția Uniunii Europene!?

Cuvintele lui André Malraux, luate de cele mai multe ori drept un premonitoriu avertisment, n-au fost, deci, cele pe care cu nedisimulată încredere și obsesiv le-am rostit de o jumătate de secol.

Sensul lor ni-l dezvăluie același André Frossard: Malraux cerea secolului XXI nu o întoarcere la religie pur și simplu, ci o convertire spirituală, o încercare de cunoaștere a lui Dumnezeu prin contemplare și tăcere, deci prin mistică, aceasta fiind forma supremă a experienței spirituale⁵. Cuvântul „deloc”, generator de angoase și de nesiguranță, a fost și el înțeles greșit. Nu se referă la sfârșitul istoriei, cum va profetiza mai târziu Francis Fukuyama, ci – ne încredințează Frossard – la un fapt mult mai simplu: dacă nu se va converti, secolul XXI nu va avea o esență diferită de a celui anterior, ci va fi doar o simplă prelungire a aceluia⁶! Amenințată în însăși esența sa, ființa umană este obligată să caute și să găsească o altă cale decât cele clasice, utilizate până acum, spre Dumnezeu. Este calea mistică, directă, caracterizată prin contemplare și introspecție, printr-o nouă privire adresată Ființei.

De aici puzderia de manifestări, de o derutantă varietate, exprimate prin sute de secte, practici voodoo, iluminări rozacruce și religii exotice, de la simple superstiții la budismul zen, sufism, păgânism celtic sau New Age⁷!

Dar, indiferent de cuvintele lui Malraux, un lucru rămâne cert: omul este, în mod fundamental – o știm de la Mircea Eliade – un *homo religiosus*, cel areligios fiind o raritate. Există dintotdeauna în om o sete irepresibilă de absolut, de sacru, în ultimă instanță. Cu atât mai mult în epoca noastră invadată de scepticism și sfâșiată de contradicții! Existența răului într-un univers guvernat de Dumnezeu, gândul, terorizant uneori, al finitudinii, efemerității și al morții generează neliniște metafizică, nesiguranță, chiar angoasă pentru omul secolului al XXI-lea. Întrebările fundamentale, care frământă mintea umană de milenii, se pun și astăzi: De unde venim?; Ce semnificație să dăm suferinței, iubirii, morții?; Sub ce valori să punem scurta noastră trecere pe pământ?; Există ceva după această trecere?

Iar răspunsul la întrebările subsumate sensului vieții nu-l poate da nici știința, nici filosofia, ci numai religia. Mai precis, religiile (creștină, islamică, budistă, iudaică etc.), fiecare în felul său. Cel puțin pentru acest motiv, putem spune că secolul XXI va fi, cu siguranță, religios...

⁵ *Ibidem*, p. 3.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Despre toate acestea vezi cartea citată a lui Jean Vernet.

Ce mai citesc tinerii?

Nu este alta mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților.

(Miron Costin)

Anca SIMA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Bibliotecilor le revine o mare parte a responsabilității față de cât și ce se citește, având rol mediator în crearea oportunităților de lectură. Biblioteca asigură un spațiu propice pentru dezvoltarea propriei personalități, atât prin fondul de carte pus la dispoziție, cât și prin organizarea unor activități culturale. Cartea a fost și va fi mereu citită și iubită de cei dornici de cunoaștere. Fiecare persoană are nevoie de cărți pentru a se dezvolta, pentru a-și atinge obiectivele propuse într-o anumită perioadă a vieții. Mulți tineri, obișnuiți fiind cu mijloace tehnice de informare, informația aflându-se, astfel, la un „click distanță”, vin la bibliotecă în grabă pentru a pregăti lecția curentă sau lecturile obligatorii, căutând referințe, informații rapide. Nu același lucru se poate spune în momentul în care este vorba de lectura de plăcere, care se citește pe nerăsuflăte, indiferent de numărul de pagini. Putem aminti aici succesul seriilor: *Harry Potter*, *Divergent*, *Cartea pierdută a vrăjitoarelor* ș.a.

Lectura este o activitate fundamentală în procesul de învățare și dezvoltare, fiind cea care oferă o mulțime de posibilități de dezvoltare personală, potențând empatia, imaginația și gândirea critică. Aceste abilități pot fi îmbunătățite prin implicare în diverse activități.

În timp ce bibliotecarii și profesorii inventează noi și noi metode de atragere spre lectură, există mulți tineri care citesc de plăcere. Îi vedem în parcuri, mijloace de transport și, în special, la bibliotecă.

Începând din data de 24 aprilie, Secția împrumut carte pentru adulți o organizat activitatea *Ce mai citesc tinerii?*, desfășurată, atât în incinta bibliotecii, cât și extramuros, acțiune la care participă tineri dornici să-și petreacă timpul liber la bibliotecă. Aceștia au ca pasiune comună lectura, adică lectura de plăcere. Este vorba despre tineri care s-au deprins cu cititul zilnic, sau aproape zilnic, tineri care includ în programul lor obișnuit lectura unei cărți.

Lecturile recomandate de prieteni, prin caracterul lor facultativ, măresc atracția adolescentului spre carte, deoarece poartă girul unor cititori de aceeași vârstă cu ei și cu aproximativ aceleași gusturi și preocupări.

Din confesiunile participanților la întâlnirile organizate am aflat că în alegerea lecturii preferă să se lase inspirați de raftul liber al bibliotecii și librăriilor sau împrumutând cărți de la prieteni. Rolul bibliotecarului este să încurajeze lectura de plăcere, dar și să-i familiarizeze pe tineri, atât cu opera scriitorilor români, cât și cu literatura universală.

Ce mai citesc tinerii? este o activitate dinamică, fiind un prilej pentru tineri de a socializa, de a întâlni și cunoaște persoane de aceeași vârstă, de a asculta sau prezenta recenziile unei cărți și,

nu în ultimul rând, de a se informa asupra ultimelor apariții editoriale intrate în bibliotecă. Atmosfera relaxantă a întâlnirilor atrage de fiecare dată tinerii spre bibliotecă. Ei își exprimă liber impresiile, sentimentele și trăirile provocate de lectura cărților.

Genul de cărți citite este foarte variat, nu poți să rezervi o categorie de carte pentru o categorie de vârstă. Indiferent de subiectul tratat: dragoste, aventură, spionaj etc., cărțile sunt cel mai potrivit tărâm pe care poți ajunge cu ușurință, dacă ești visător sau ai o imaginație bogată.

Lecturile prezentate au fost diverse. Alături de noutăți editoriale cum ar fi: *Cartea pierdută a vrăjitoarelor* (Deborah Harkness), *Un bărbat pe nume Ove* (Fredrik Backman), *Și soarele e o stea* (Nicola Yoon) ș.a., au fost prezentate lucrări ale unor scriitori clasici: F. M. Dostoievski – *Crimă și pedeapsă*, Herman Hesse – *Lupul de stepă*, Tomas Hardy – *Tess d'Urberville* etc., precum și cărți după care au fost realizate ecranizări de succes: *Mănâncă, roagă-te, inubește* (Elizabeth Gilbert), *Scenariu pentru happy-end* (Matthew Quick), *O simplă favoare* (Darcey Bell), *Lista lui Schindler* (Thomas Keneally). În funcție de simpatia pentru un autor sau personaj, dorința de a citi și de a-și argumenta motivul pentru care merită lecturată cartea respectivă s-a extins de la unul la altul. Am fost introduși în realitatea socială și economică a Americii anilor '30, prin povestea lui Jay, un veteran din Primul Război Mondial care încerca să-și recupereze iubirea pierdută din cauza lipsei banilor și a distanței, redată în romanul *Marele Gatsby* (Francis Scott Fitzgerald). Cu multă participare afectivă, Mihai ne-a vorbit despre *Băiatul cu pijamale în dungi* ca despre „o ficțiune istorică ce ne face cunoscute ororile celui de-al Doilea Război Mondial”. Această precizare a adus în discuție și alte romane și filme pe tema Holocaustului. Tinerii au avut ocazia să compare cele două forme de exprimare, subliniind avantajul cărților de a oferi acces la gândurile personajelor și pe cel al filmelor de a face vizibilă frumusețea descrierilor și peisajelor.

La una dintre întâlniri, Daria ne-a surprins cu prezentarea unui roman grafic de tip manga, *My Hero Academia*, ea fiind pasionată de acest tip de literatură.

În preajma sărbătorilor de iarnă a fost gândit un moment special – „Loteria cărților”, pentru care fiecare participant a adus o carte din biblioteca personală, frumos împachetată, cu scopul de a scoate în evidență zicala: „Nu judeca o carte după copertă”. Cărțile au fost numerotate, iar participanții au tras la sorți câte un număr, cel ales coresponzând cărții cadou cu care au plecat acasă. Sub ambalajul frumos au fost descoperite cu bucurie titluri precum: *Comoara din insulă* (Robert Louis Stevenson), *Ținutul Loney* (Andrew Michael Hurley), *Un cuib de nobili* (Ivan Sergheevici Turgheniev), *Constelația fenomenelor vitale* (Anthony Marra), *Privighetoarea* (Kristin Hannah), *Toate păsările din cer* (Charlie Jane Anders), *Floarea întunecată* (John Galsworthy)... În urma acestei activități s-a creat o conexiune diferită între tineri, ei devenind mai apropiați și oarecum prieteni.

Bineînțeles, și literatura română se regăsește în lista lecturilor preferate de acești tineri. Ne-a surprins în mod plăcut entuziasmul cu care s-a vorbit despre *Ciuleandra* (Liviu Rebreanu), un roman care aparține altei generații. Voluntara Andrea G. ne-a făcut cunoștință cu Georgiana Sandu, o tânără scriitoare a cărei serie *Iubire periculoasă* s-a lansat cu mare succes pe o platformă online, o premieră în peisajul literar românesc. Prin prezentări atractive au atras atenția și *Portretul lui M* (Matei Călinescu), *Pe firul de păianjen al memoriei* (Cella Serghi), *O moarte care nu dovedește nimic* (Anton Holban), *Jurnalul unui Adam* (Bogdan Marcu). Ștefan, un fidel cititor de carte istorică, ne-a „purtat” prin *Epoca Imperiilor, Istoria italienilor* (Giuliano Procacci) și *Războaiele ruso-ecene: 1994-2009* (Mark Galeotti). Au impresionat prin prezentare și volumele *Nojoud, divorțată la 10 ani* (Nojoud Ali) și *Necredincioasa* (Ayaan Hirsi Ali), cărți care au la bază povești adevărate ce pun în lumină abuzurile suferite de fetele din Orientul Mijlociu, forțate să se căsătorească la vârste fragede.

Au fost prezentate, în manieră personală, cărți pe care le-au citit și care pot deveni viitoare lecturi în lista oricărui tânăr.

Pregătindu-se pentru această activitate, tinerii și-au format deprinderea de a lua note de

lectură și de a selecta fragmente care i-au impresionat, în vederea argumentării celor prezentate.

Stimulați de interesul pentru subiectul volumelor citite, fiecare cititor atribuie cărților o anumită interpretare, iar în funcție de expunerea făcută pot fi determinate și alte persoane să citească respectivele scrieri.

Unele cărți au fost explorate în detaliu, acordându-se o atenție sporită fiecărui personaj sau fiecărei întâmplări, iar altele au atras prin simplitatea prezentării.

Indiferent de felul în care ne apropiem de o carte, ne identificăm cu ea, suntem ceea ce citim, actul lecturii stabilind o relație intimă cu cartea.

Scopul acestor discuții libere este de a-i ajuta pe tineri să facă din citit o activitate cotidiană și de a demonstra că fiecare carte este o adevărată aventură literară ce merită trăită din plin.

Alături de promovarea cărții, întâlnirile sunt un prilej de socializare, un exercițiu de prezentare, de vorbire în public, activitate care dezvoltă capacitățile discursive, lucru care, fără îndoială, îi va ajuta în viață pe participanți.

Activitatea este foarte bine receptată de către tineri, fiind și ei surprinși de relaxarea și dezinhibiția ce i-a pătruns pe parcursul întâlnirilor. Ei și-au descoperit, alături de gustul lecturii, și plăcerea, bucuria de a comunica, de a împărtăși cu alții impresiile și trăirile avute în urma lecturării unor cărți.

Prin organizarea acestei activități încercăm să venim în întâmpinarea celor care cred în forța și provocările lecturii, fiind o frumoasă invitație de a descoperi universul unic al cărților. Un lucru minunat rămâne faptul că am cunoscut tineri deosebiți, diferiți între ei, dar care au un lucru prețios în comun: *cartea*, plăcerea de a citi și de a promova mereu cartea, oriunde și oricând.

Iată acum câteva impresii împărtășite de tinerii prezenți la întâlniri:

Îmi place foarte mult să particip la cercul de lectură, deoarece pot afla noutăți din lumea literară și pot interacționa cu tineri de vârsta mea. M-a ajutat să trec peste rușinea de a vorbi în public în fața unor necunoscuți și, de asemenea, am scăpat parțial de bâlbâiala stânjenitoare pe care o aveam. Îmi place să observ care sunt părerile celorlalți participanți referitor la o carte pe care eu deja am citit-o. (Ioana)

Aceste întâlniri au reușit să-mi trezească interesul pentru autori din literatura română pe care deocamdată nu i-am citit, dar cu siguranță o să-i citesc. (Daria)

Cercul de lectură este o activitate foarte interesantă, captivantă și benefică. Interesantă, deoarece pot să cunosc adolescenți de vârsta mea care au aceeași pasiune, cititul, devenind, astfel, buni prieteni. Captivantă, deoarece descoperi cărți pe care nu le știai și care să-ți placă. Benefică, deoarece te ajută să te exprimi bine în public și să descoperi gusturile celor din jurul tău. Sunt încântat că particip la această activitate! (Mihai)

În cadrul cercului de lectură de la Biblioteca Județeană am avut ocazia să întâlnesc persoane cu aceleași interese și curiozități ca mine. E o mică reuniune în care fiecare adolescent se poate exprima liber, discutând deschis despre tot mai rar întâlnitul hobby, cititul. E dificil să-i explici cuiva care trăiește în era tehnologiei de ce îți place să citești, însă la cercul de lectură știi că acei oameni înțeleg sentimentele care te învăluie în timp ce răsfoiești fiecare pagină a unei cărți, indiferent de natura sa. (Paula)

Cartea poștală în colecțiile bibliotecii

Simona DUMUȚA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Cartea poștală sau vederea, pe care o știm cu toții, este acea bucată de hârtie sau carton, de regulă în formă dreptunghiulară, având imprimată pe față o imagine (de natură picturală sau fotografică), iar pe verso delimitări pentru adresă, timbre, ștampilă și spațiu pentru text – cu alte cuvinte, un suport pentru comunicarea în corespondența de tip deschis, nesecret.

Apariția acestui gen de corespondență a avut la bază, se pare, o motivație economică, costurile pentru cartea poștală fiind inferioare clasicei și istorice scrisori în plic.

Simplă și lipsită inițial de ilustrații, sau uneori doar parțial ilustrată, cartea poștală era doar un mijloc de transmitere a unor mesaje succinte. În timp, scopul ei a devenit acela de a furniza, pe lângă mesajul scris, și imaginea, de regulă una sugestivă, menită să exemplifice locul de unde era expediată și o modalitate de promovare și popularizare culturală și turistică a acestuia.

Cartea poștală a cunoscut și apogeul, când utilizarea ei ajunsese una de proporții, la scară mare, însă, odată cu apariția noilor mijloace media, care s-au propagat din ce în ce mai mult, producându-se o adevărată explozie a acestora, tot mai mulți oameni, în special tineri, au îmbrățișat noul trend, noul stil de comunicare: mesaje telefonice prin dispozitivele mobile, mesaje via e-mail, diferite platforme video și audio pe internet etc. În aceste condiții, fluxul corespondenței clasice a scăzut dramatic, pierzând din ce în ce mai mult teren în fața tehnologiilor de comunicare și transmitere a informației în mod ultrarapid (practic instantaneu), forma fizică a scrisorii și a cărții poștale și, mai ales, a felicitărilor făcând loc tot mai mult formei electronice, virtuale.

Acum, privită din perspectivă culturală, cartea poștală se poate substitui cu succes unui document istoric, datorită calității de martor obiectiv, capabil să illustreze perioada în care a fost emis și în care a circulat și, în mod semnificativ, capabil să redea cu acuratețe memoria vizuală din diverse locuri geografice ori domenii ale vieții: sociale, culturale, artistice, politice și științifice. Probabil mai puțin în trecut, dar tot mai mult odată cu avansarea ei în istorie, cartea poștală a început să devină obiect de colecție, de valoare ei fiind conștienți nu doar pasionații colecționari, ci și cei care lucrează în domenii ce țin de tezurizarea și prezervarea documentelor, în speță arhivarii și bibliotecarii.

Ca piesă de colecție, cartea poștală a stat la baza apariției cartofiliei, având ca scop colecționarea, studierea și expunerea cărților poștale ilustrate, și apoi la apariția cartocluburilor, în care sunt organizați colecționarii pasionați de astfel de obiecte ș.a.

*

În colecțiile Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare se află aproximativ 1.000 de cărți poștale adunate de-a lungul timpului de bibliotecarii care au activat la Compartimentul colecții speciale (profund regretata Ioana Dragotă, ori de câte ori avea ocazia, achiziționa diverse cărți poștale) sau primite din donații, cum sunt cele de la prof. Aurel Feștilă, cunoscut colecționar (și autor) băimărean.

O mare parte dintre aceste cărți poștale au făcut obiectul multor expoziții tematice realizate în biblioteca noastră. Din rațiuni de conservare și protejare a lor și pentru a se putea bucura

de ele și generațiile viitoare, recent s-a demarat ordonarea, scanarea și înregistrarea cărților poștale în baza de date a bibliotecii, precum și aranjarea lor în albume distincte, spre deosebire de situația precedentă în care se aflau, impropriu, în cutii. Aceste operațiuni nu limitează accesul la vizionarea și studierea lor, ci, dimpotrivă, le pune la dispoziția, atât a utilizatorului clasic, care se deplasează la biblio-

tecă și dorește să le studieze individual, albumele facilitând mult acest aspect, cât și a utilizatorului online, acesta putând să le acceseze oricând și de oriunde, astfel biblioteca punând la dispoziția tuturor informația la o scară mult mai largă.

Pentru a avea o evidență clară a acestora, s-a realizat scanarea și apoi înregistrarea lor în baza de date a bibliotecii în programul *ebibliophil*. Punctual, aproximativ 800 de cărți poștale au fost selectate (existând și zeci de dubluri), apoi ordonate pe patru categorii distincte: Baia Mare, Maramureș, România și cărți poștale din întreaga lume. Scanarea este un pas necesar și important în economia acestui gen de document care urmează să fie „urcat” pe site. Alături de descriere, utilizatorul are posibilitatea să vadă și imaginea. După realizarea acestei etape migăloase, s-a trecut la înregistrarea efectivă în baza de date a fiecărui exemplar. Detaliile unei cărți poștale descrise în programul *ebibliophil* conțin: titlul, categoria documentului, mențiunile de responsabilitate, autorul (fotograf), editorul (după caz), cota, indicele CZU, divizionara, tipul publicației, vedeta de subiect, limba documentului, țara de publicare, detaliile fizice (dimensiunile), detaliile de publicare (data, locul, editura), notele generale (limba textului de corespondență, francatura: timbre, ștampile poștale, dată), resursele (imaginea scanată).

În format fizic, cărțile poștale de care ne-am ocupat până în prezent sunt structurate astfel:

- Cărți poștale ilustrate cu imagini alb-negru și color din Baia Mare, album cu 149 c.p.
- Cărți poștale ilustrate cu imagini alb-negru și color din Maramureș, album cu 158 c.p.
- Cărți poștale ilustrate cu imagini alb-negru din România, album cu 236 c.p.
- Cărți poștale ilustrate cu imagini color din România, album cu 180 c.p.
- Cărți poștale ilustrate cu imagini alb-negru și color din lume, album cu 94 c.p.

Cărțile poștale pe care le deține Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” redau subiecte dintre cele mai diverse: de la vederi generale, panoramice asupra localităților la vederi în prim-plan cu construcții arhitecturale: teatre, biserici, hoteluri, cinematografe, parcuri, grădini, monumente, piețe centrale, străzi, bulevarde, magazine, unități industriale, obiective turistice, stațiuni balneo-climaterice, dar nu lipsesc nici cele care au surprins anotimpurile, tradițiile românești ori diverse situații de viață ș.a.m.d.

Trecerea cărților poștale în revistă poartă privitorul în timp și spațiu, având o încărcătură uneori nostalgică, imaginile evocând oameni și locuri, evenimente, stiluri de viață, stări de fapt, mode și trenduri și, în general, chestiuni reprezentative pentru vremea în care au fost surprinse acele imagini, suscitând interesul și producând revelații. Nu e puțin lucru să descoperi clădiri care azi nu mai există, străzi transformate total, să observi cum se îmbrăcau locuitorii, cum arătau magazinele, ce autoturisme circulau pe șosele și, per ansamblu, toate transformările prin care au trecut zonele, locurile, oamenii sau orice alte aspecte ilustrate de cărțile poștale. Practic, ele ilustrează vizual un fragment de istorie contemporană.

„Covorul povestitor la Baia-Sprie călător”

Amalia TALPOȘ

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Sfârșit de iarnă. Solicitățile venite din afara orașului pentru a susține prezentări de covoare povestitoare sunt tot mai multe.

Ziua de 19 februarie a început cu un drum la Baia-Sprie, unde eram așteptate deja, de mult timp. Astfel, trei bibliotecare de la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”: Amalia Talpoș, Laura Zah și Casilda Mare au răspuns invitației de a poposi pentru câteva ore la Școala Gimnazială Nr. 2 din Baia-Sprie (director profesor Emil Petric). Instituția, inaugurată încă din 1981, odată cu creșterea demografică a orașului, deține o construcție impresionantă, dotată cu un Centru de Informare și Documentare, laboratoare, cabinete, ateliere, sală de sport, teren de joacă, toate acestea dublate de un personal de excepție, care face cinste școlii. Multe generații de elevi ieșite de pe băncile acestei școli s-au remarcat la olimpiade, examene și concursuri, fapt

ce se datorează, desigur, în cea mai mare parte cadrelor didactice, care duc nivelul școlii la înalte standarde. Bibliotecarele băimărence au fost surprinse în mod plăcut să descopere, în incursiunea lor, că aici li se insuflă elevilor aptitudini și atitudini necesare integrării în societate. În școala de la poalele dealului, într-un peisaj natural deosebit, studiul se face într-un cadru plăcut și i se acordă un loc important în demersul zilnic.

Cu această ocazie, preșcolarii grădiniței învecinate și elevilor școlii le-au fost prezentate covoarele povestitoare „Ridichea uriașă”, „O noapte cu ninsoare” și „Omidă mîncăcioasă”.

Așadar, preșcolarii grupelor mari de la Grădinița Nr. 2 Baia-Sprie, însoțiți de cadrele didactice Maria Pregun, Voichița Nechita, Olimpia Breban și Maria Pălcuș și elevii claselor pregătitoare A și B, ai clasei I A și ai clasei a II-a B, însoțiți de cadrele didactice: profesor director adjunct Elisabeta Derecskei, profesor Georgeta Dan, profesor Dorina Zălhan, profesor Cristina Drincal, profesor documentarist Melinda Costin și profesor limba română Mihaela Cătană au luat parte la activitate.

Cei mici au asimilat informații despre carte, autori și mesajul transmis de aceștia prin intermediul operelor scrise. Elevii au fost implicați în activitate prin jocuri de rol, discuții despre bibliotecă și lectură, totodată ei adresând numeroase întrebări invitatelor.

Prin intermediul acestui gen de activități, bibliotecarele au dorit să-i familiarizeze pe copii cu alte modalități de a se bucura de o poveste și să ajungă, depășind limitele orașului, și la cei din afara lui. Promisiunile făcute la despărțire pentru o revedere apropiată au fost respectate.

Astfel, la o distanță de doar două săptămâni, pe data de 8 martie, o mare parte dintre elevii școlii, însoțiți de cadre didactice, au dedicat un moment literar-muzical tuturor bibliotecarelor de la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, în Salonul artelor al instituției băimărene. Au fost prezente cadrele didactice: Mihaela Cătană (profesor limba română), Crina Măgurean (profesor limba română) Mihaiela Pop (profesor limba română), Dana Ciocotișan (profesor limba franceză), Ancuța Podină (profesor limba engleză), Ramona Ilieș (profesor limba engleză), Dana Mociran (profesor educație plastică), Nora Blaga (profesor educație fizică și sport) și Melinda Costin (profesor documentarist), elevi și bibliotecari. Activitatea a fost însoțită de expoziția de carte *Gânduri închinare femeii*.

Colaborarea dintre cele două instituții s-a dovedit a fi promițătoare pentru anii ce vor urma, toți cei implicați în acest demers: elevi, cadre didactice, bibliotecare având doar de câștigat. Amintirile frumoase ale zilelor petrecute împreună ne îndeamnă să sperăm și să organizăm și pe viitor astfel de întâlniri.

O nouă provocare: realizarea unui nou covor povestitor

Mara POPOVICI

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

În toamna anului 2018, Secția pentru copii a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” și-a asumat o nouă provocare: aceea de a realiza un covor povestitor pentru copiii de vârstă școlară,

adică de a transpune în format 3D, cu ajutorul materialelor textile, o poveste mai lungă, cu un mesaj mai subtil decât cele existente deja. Poveștile spuse pe covorul povestitor au ajuns să fie foarte îndrăgite și cerute și în rândul școlărilor, de aceea echipa formată din personalul Secției pentru copii a început munca la noul proiect prin citirea mai multor povești și evaluarea lor pentru a decide care

dintre ele pot fi transpuse și prezentate, ținând cont că prezentarea se face de către o singură persoană și mânuirea personajelor se face cu două mâini.

Criterii de selecție a unei povești:

1. Poveștile cu acțiunea simultană a mai multor personaje, fiind greu de mânuit, au fost eliminate.
2. Poveștile cu scene de violență nu sunt preferate de părinți și educatori.
3. S-a renunțat la poveștile a căror prezentare ar dura mai mult de 20 de minute, deoarece timpul de concentrare și atenție al unui copil este limitat în funcție de vârstă, iar grupul nostru țintă este cel al copiilor cu vârsta cuprinsă între 6 și 9 ani.
4. Am exclus poveștile care conțin multiple cadre sau locuri diferite de desfășurare a acțiunilor, acestea fiind dificil de redat pe un covor povestitor.

După o perioadă de studiu și selecție, toate argumentele au fost pentru transpunerea în formă interactivă de covor povestitor a poveștii scrisă de autorul român Vladimir Colin, numită „Povestea ceasului cu inimă”.

Argumente pentru „Povestea ceasului cu inimă”:

1. Este o poveste pentru grupa de vârstă școlară, secțiune ce era puțin reprezentată în colecția noastră de covoare.
2. Este o poveste românească, prima din cadrul bibliotecii.
3. Este povestea pentru care a optat majoritatea personalului secției.
4. Autorul se studiază în programa școlară și chiar povestea aceasta în unele școli.
5. Are un mesaj profund și deschide teme de reflecție și discuție.

Pentru că poveștile sunt primele lecturi în viața fiecăruia dintre noi, având un rol esențial în educație și dezvoltare, vom pleda mereu pentru orice mijloc prin care ele reușesc să ajungă la micii ascultători. Covorul povestitor este modalitatea nonformală de expunere a unei povești, având caracteristica de a-i da prezentatorului libertatea de a modifica, de a veni cu noutăți, de a improviza, de a fi creativ, de a oferi alternative. Astfel, în cazul covoarelor povestitoare nu există o singură variantă de povestire, nici gestică sau mimică foarte clar stabilite. Spunem și interpretăm povestea diferit, în funcție de auditoriu sau în funcție de starea personală de moment.

Poveștile rămân, pentru fiecare dintre noi, mijlocul prin care ne decuplăm de la realitatea acaparatoare și chiar împovărătoare. Prin intermediul lor, creierul își schimbă centrele de interes și experimentează diferite stări, în funcție de lectură. Ne poate cuprinde o stare plăcută asemănătoare cu meditația, beneficiile fiind de relaxare profundă și calm interior sau dimpotrivă. Când citim sau ascultăm o poveste, creierul nu funcționează ca un observator, ci reacționează ca și cum ar lua parte la acțiune; nu este detașat, ci implicat în întâmplările cărții.

Orice activitate sau acțiune întreprinsă de bibliotecă, formală sau nonformală, dacă își atinge scopul de a crea un liant între copil/adult și carte, este un succes.

Dimitri Mendeleev, părintele Tabelului periodic al elementelor

Alina ILIEȘ

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Alina Ilieș

Ca bibliotecar și formator al lecturii, nu pot fi decât optimistă, fiindcă a educa înseamnă a crede în perfectibilitatea omului, în capacitatea sa înnăscută de a învăța și în dorința de cunoaștere de care este animat; și cred, cu tărie, că noi, oamenii, ne putem face mai buni unii pe alții prin cunoaștere. Educația este valoroasă și valabilă, dar și un act de curaj. Fiindcă utilizatorii caută o educație autentică, îmi fac curajul să educ prin organizarea unor evenimente culturale, în cadrul cărora aceștia au ocazia să acumuleze o bogată zestre culturală, care se va depozita în comoara launtrică a fiecărui participant.

Rolul major al educației este de a forma personalitatea creatoare, care definește omul în relațiile sale cu ceilalți. „A învăța pe altcineva înseamnă întotdeauna a-l învăța pe cel care nu știe, iar cine nu cercetează nu constată și nu deplânge ignoranța altuia, nu poate fi dascăl, oricâte cunoștințe ar avea”¹. În cadrul bibliotecii, am o datorie morală, aceea de a le oferi cititorilor, prin documentele și activitățile culturale, rostul lor în viață, formându-li-se astfel identitatea personală, unică. În urma vizitei lor, au ocazia să cunoască, în cadrul instituției, modele autentice, care au contribuit de-a lungul timpului la dezvoltarea culturală. Astfel, în cadrul vizitei din 7 martie 2019, elevii Liceului Teoretic „Emil Racoviță” din Baia Mare au aflat informații noi despre marele om de știință Dimitri Mendeleev.

Pentru a marca împlinirea a 150 de ani de la înființarea Tabelului periodic al elementelor, Secția *împrumut carte pentru adulți*, în colaborare cu Liceul Teoretic „Emil Racoviță”, a organizat activitatea: „Dimitri Mendeleev, părintele Tabelului periodic al elementelor”. Au participat elevii claselor a IX-a E și a IX-a G, sub coordonarea cadrelor didactice Mihaela Breban și Corina Bodea. În deschiderea evenimentului a vorbit despre Tabelul periodic al elementelor bibliotecara Anca Sima, șef serviciu Împrumut carte pentru adulți, iar bibliotecara Alina Ilieș a susținut o prezentare PowerPoint despre viața și activitatea lui Mendeleev. Liceenii au realizat o descriere a elementelor din tabel prin semne de carte, care au fost expuse pe un panou sub titlul *Tabelul reinterpretat*. Pentru a face cunoscut fondul de carte al secției, în final, a fost prezentată o expoziție de carte pe această temă.

Scopul întâlnirii a fost de a-i familiariza pe tineri cu biblioteca, de a le oferi un exemplu autentic, precum personalitatea marcantă a savantului Mendeleev și de a evidenția faptul că anul 2019 a fost declarat de UNESCO *Anul internațional al Tabelului periodic al elementelor*.

Dimitri Ivanovici Mendeleev a fost un chimist rus, autorul descoperirii legii periodicității proprietăților elementelor chimice și al clasificării elementelor chimice într-un tabel, cunoscut astăzi sub denumirea de „Tabel al lui Mendeleev”.

Marele savant rus s-a născut pe data de 8 februarie 1834, la Tobolsk, în Siberia Occidentală, Rusia. A absolvit gimnaziul din localitatea natală în 1849, apoi a fost înscris de mama sa la

¹ Fernando Savater, *Curajul de a educa*, Chișinău, Editura Arc, 1997, p. 28.

Facultatea de Fizică și Matematică a Institutului Pedagogic din Sankt Petersburg (1850), însă, în urma unei răceli urmate de complicații, aceasta moare, urmată la scurt timp de sora lui, Luiza, care fusese bolnavă de tuberculoză. Astfel că Dimitri a rămas singur în capitala imperiului rus, locuind la institut, unde a avut ca profesor de matematică pe Mihail Vasilevici Ostrogradski, dar cel care a exercitat o influență decisivă asupra viitoarei lui cariere a fost profesorul de chimie Aleksandr Abramovici Voskresenski. După obținerea licenței (1855) a plecat spre sud, în Crimeea, la Simferopol, unde a fost profesor la gimnaziul din oraș. Gimnaziul din Simferopol fiind închis din cauza războiului, după două luni de inactivitate, Mendeleev a plecat la Odessa (30 octombrie 1855), unde, cu ajutorul profesorului Voskresenski, reușește să obțină postul de profesor de științele naturii la liceul din oraș. Având la dispoziție laboratorul și biblioteca liceului, s-a ocupat cu studiul afinității chimice, iar în iarna 1855-1856 a scris lucrarea *Volumele specifice*, pe baza căreia, după întoarcerea lui la Sankt Petersburg, a obținut titlul de „magister” (echivalent cu cel actual de „master”) în fizică și chimie, care i-a dat dreptul să țină prelegeri la Institutul de Tehnologie din Sankt Petersburg, unde i s-a pus la dispoziție un laborator. Fiindcă în oraș nu se găseau de vânzare eprubete și tuburi de cauciuc, și-a improvizat aparatura și dispozitivele necesare pentru demonstrațiile experimentale făcute în fața studenților.

În anul 1859 primește o bursă de doi ani pentru a studia în străinătate, în Germania, la Heidelberg, unde a lucrat un timp în laboratorul lui R. W. Bunsen.

Dimitri Mendeleev, în asociație cu prietenul său, profesorul Ilin de la Institutul de Tehnologie din Sankt Petersburg, a cumpărat în 1865 moșia Boblovo, lângă Klin, de administrarea căreia se ocupa în timpul verii, iar iarna se reîntorcea la Sankt Petersburg pentru a-și îndeplini obligațiile de profesor. Acesta a încercat cu succes să facă agricultură pe baze științifice, prin utilizarea pentru prima dată a îngrășămintelor chimice pentru fertilizarea solului, reușind să obțină producții record. Între 1864 și 1866 a fost profesor de tehnologie chimică la Institutul de Tehnologie din Sankt Petersburg. A făcut traduceri, a publicat articole de popularizare a științei, a scris cărți și a participat la alcătuirea unei enciclopedii tehnice.

În 1865 și-a susținut teza de doctorat având tema „Despre combinarea alcoolului cu apă”, în care a pus bazele alcoolmetriei volumetrice. Din octombrie 1867 a preluat conducerea Catedrei de chimie generală a Universității din Sankt Petersburg. Prelegerile de la Universitate au stat la baza operei sale fundamentale, *Bazele chimiei* (1869). A fost primul care a avut intuiția de a clasifica elementele chimice după greutatea lor atomică. Așa încât a tipărit tabelul cu sistemul său periodic al elementelor chimice pe foi volante, pe care le-a trimis fizicienilor și chimiștilor. Fiind bolnav în acel moment, l-a rugat pe profesorul N. A. Mensutkin să citească în locul său comunicarea: „Încercarea de a stabili un sistem al elementelor, bazat pe greutatea atomică și pe asemănarea chimică” la ședința Societății Ruse de Chimie din 18 martie 1869.

Timp de un deceniu, atenția lui s-a îndreptat spre studiul gazelor rarefiate. În 1876 a fost trimis de Societatea Tehnică Rusă să facă o călătorie de informare în Pennsylvania, S. U. A., unde, timp de trei luni, a văzut la fața locului cum funcționează tehnologia americană de extracție

și prelucrare a petrolului, în vederea valorificării mai bune a zăcămintelor de petrol descoperite la Baku. A făcut cercetări privind soluțiile apoase de acid sulfuric și de alcool, s-a ocupat de obținerea de noi aliaje cu proprietăți prestabilite, de formarea sărurilor, de măsurarea vâscozității lichidelor etc. Și-a asumat riscul de a zbura cu un balon în 7 august 1887, la Klin, în timpul unei eclipse de soare, aventură care putea să-l coste viața.

Ca urmare a manifestațiilor studențești îndreptate împotriva unor măsuri antidemocratice luate de ministrul Instrucțiunii Publice, în semn de solidaritate cu studenții, Mendeleev a de-

misionat din postul de profesor la universitate (1890). A lucrat pentru Departamentul Marinei, la realizarea unui nou explozibil, un praf de pușcă fără fum, numit de el pirocolodiu, o varietate de piroxilină. În 1892 a fost numit custode științific al Depozitului de Măsurări și Greutăți Etalon, inițiind organizarea Oficiului Central de Măsurări și Greutăți, al cărui director a devenit în 1893, militând pentru

introducerea sistemului metric în Rusia. În ultimii ani ai vieții, datorită pierderii temporare a vederii, a dictat secretarului său un mic volum intitulat *Gândurile mele cele mai dragi*, publicat postum. A murit la vârsta de 73 de ani, în dimineața zilei de 20 ianuarie 1907, la Sankt Petersburg.

Mendeleev a fost un om original, cu idei liberale, care în lucrările sale susținea existența a trei concepte primordiale, care împreună ar alcătui natura: materia sau substanța, forța sau energia și spiritul². Acesta era convins că știința este infinită și ea pune, zi de zi, noi și noi probleme, la a căror rezolvare generațiile noi de cercetători trebuie să-și aducă propria contribuție³.

Închei cu îndemnul adresat de marele savant tinerei generații într-una dintre introducerile la *Bazele chimiei*: Știind cât de liber și cât de frumos se trăiește în domeniul științei, te cuprinde involuntar dorința ca să pășească cât mai mulți în acest domeniu – și acestei idei eu îi închin spunerea mea. De aceea, fără să vreau, multe pagini ale cărții mele sunt pline de dorință ca acea concepție chimică, pe care am căutat s-o dezvolt la cititori, să-i îndemne la continuarea studiului științei... Numai după ce cunoști nemijlocit realitatea, în întreaga ei puritate absolută, o poți aplica în viață⁴.

Bibliografie

1. *Bazele chimiei*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1957.
2. Chiorcea, Nicolae, *Titani ai științei*, Editura Lucman, București, 2005.
3. Gruder, Galia, *Tabloul lui Mendeleev*, Editura Științifică, București, 1963.
4. Savater, Fernando, *Curajul de a educa*, Editura Arc, Chișinău, 1997.

² Nicolae Chiorcea, *Titani ai științei*, București, Editura Lucman, 2005, p. 252.

³ *Ibidem*.

⁴ *Bazele chimiei*, apud Galia Gruder, *Tabloul lui Mendeleev*, București, Editura Științifică, 1963, p. 63.

Biblioteca – școală, colaborare armonioasă, rodnică și eficientă

Paula RUS

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

În procesul de formare a unei culturi informaționale, biblioteca publică are un rol educativ în continuă creștere, funcția acesteia ca instituție complementară școlii devenind tot mai ofensivă. Împreună cu celelalte instituții de cultură și educație, biblioteca asigură educația non-formală, printr-un proces voluntar și activ, liber consimțit, continuu, completând educația primită în cadrul formal. Datorită bibliotecii, elevii au acces la informație, la știință și la cultură, de unde rezultă rolul vital al acesteia pentru școală.

Secția pentru copii din cadrul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” le oferă copiilor preșcolari și școlari, elevilor claselor gimnaziale, și nu numai, bucuria lecturii și emoția descoperirii noilor cunoștințe și lucrări ale creației umane.

Pentru „a aduce împreună” cititorul și cartea, atât bibliotecarii, cât și cadrele didactice au decis că stă în puterea lor să facă tot posibilul ca elevii să iubească lectura, cititul, să fie curioși să afle mai mult, să știe mai mult, să cunoască mai mult, să fie tot mai buni și mai bine informați. În acest sens, în cadrul Secției pentru copii se desfășoară, în mod sistematic și regulat, proiecte cultural-educative care constituie un element important în procesul de învățare permanentă și prin care este sprijinit procesul instructiv-educativ pe tot parcursul vieții. Aceste proiecte se desfășoară în baza unor parteneriate de colaborare pe care Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” le încheie cu instituții de învățământ (școli și grădinițe) nu doar din județul Maramureș, ci și din alte județe. Această colaborare bibliotecă – școală reprezintă un obiectiv important, deoarece determină o atragere a copiilor către lectură, bibliotecă și cunoaștere, către procesul de învățare pe tot parcursul vieții.

O colaborare armonioasă, reușită și eficientă s-a dovedit a fi cea dintre Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, Secția pentru copii, și Școala Gimnazială „George Coșbuc” din Baia Mare.

Aceasta a depins mult de buna organizare a activităților, de o dinamică și eficientă activitate partenerială între unitatea de învățământ școlară și biblioteca băimăreană.

De-a lungul anilor, între cele două instituții au fost încheiate numeroase proiecte de parteneriat cultural-educative cu scopul de a îmbunătăți registrul practicilor educaționale și de a revigora funcțiile culturale și educative ale bibliotecii.

În cadrul acestor proiecte au fost realizate multiple și diverse activități care au avut ca loc de desfășurare fie spa-

țiul bibliotecii, fie sala de clasă sau Centrul de Documentare și Informare al școlii, printre obiectivele urmărite numărându-se: promovarea bibliotecii în rândurile copiilor, promovarea creativității și a lecturii, o mai bună vizibilitate a bibliotecii și a școlii în mass-media, popularizarea contribuțiilor didactice ale profesorilor.

Primul contact al copiilor cu biblioteca se realizează în cadrul vizitelor cu rol de informare și prezentare a colecțiilor și serviciilor bibliotecii, precum și a modalității obținerii permiselor de bibliotecă. Copiii descoperă, astfel, că biblioteca este un spațiu al lecturii, al discursului, în compania celor mai de seamă valori ale culturii, de la îndepărtata Antichitate până la ultimii contemporani. Deoarece un copil își însușește principalele deprinderi, obiceiuri, atitudini și pasiuni încă de la cea mai fragedă vârstă, de multe ori biblioteca i-a avut ca oaspeți pe elevii din clasele pregătitoare și clasele întâi de la Școala Gimnazială „George Coșbuc”, însoțiți de cadrele didactice, care au un rol vital în îndreptarea pașilor celor mici către rafturile unei biblioteci. Aici, cei mici au fost întâmpinați cu căldură și dragoste de personalul secției și îndrumați să descopere valorile spirituale ale culturii.

Tot pentru a-i introduce în această lume minunată a cititului și a cuvintelor, au fost realizate ore de lectură în bibliotecă, în cadrul cărora elevii au fost exploratori în lumea feerică a basmelor și poveștilor sau au aflat care sunt cele mai noi apariții editoriale pentru copii. Aceste activități culturale orale au avut pentru elevi un rol provocator, care a creat nevoia de carte ca suport pentru dialog.

Având în vedere temele solicitate de cadrele didactice, au fost organizate ore speciale de lectură (documentare despre Marea Unire, realizarea de portofolii pe o anumită temă etc.) care au reprezentat pentru copii ocazii de a-și îmbogăți cunoștințele și invitații la lectura cărților de importanță hotărâtoare în formarea culturii lor.

Atmosfera de sărbătoare creată cu diferite ocazii, cum ar fi: omagierea patronului spiritual al școlii (George Coșbuc – 20 septembrie) sau al patronului spiritual al bibliotecii (Petre Dulfu – 10 martie), aniversarea sau comemorarea unor oameni de cultură, marcarea unor evenimente de interes național (Ziua Națională a României) sau internațional (Ziua Francofoniei, Ziua Mondială a Apei, Ziua Internațională a Ocrotirii Copilului etc.), realizarea de activități dedicate sărbătorilor de Paște sau Crăciun, participarea la cea mai atractivă și îndrăgită activitate a Secției pentru copii, *Covorul povestitor*, le-a insuflat copiilor dragostea pentru lectură și frumos, le-a lărgit orizontul cultural și a contribuit la dezvoltarea lor intelectuală.

Expozițiile de artă plastică realizate pe diverse teme sau cu anumite ocazii, momentele literar-muzicale, recitalurile de poezie, miniconcertele de colinde sau pricesne, șezătorile literare, dramatizările unor autori consacrați, realizarea unor creații literare originale pe o anumită temă au pus în valoare talentul și aptitudinile artistice ale copiilor, le-au stimulat creativitatea și fantezia și au constituit o rampă de lansare.

Toate aceste acțiuni întreprinse între bibliotecă și școală au avut menirea „de a-i face pe copii să înțeleagă că nu pot intra în societatea informațională, care-i ademenește la fiecare pas, fără să fi trecut prin civilizația cărții”¹.

Elevii s-au implicat în mod activ, profund și plăcut în demersul cultural-educativ făcut prin lumea magică a cărții și bibliotecii, motiv pentru care se poate concluziona că această colaborare bibliotecă – școală s-a dovedit a fi una rodnică, eficientă și armonioasă.

Pentru reușita și buna desfășurare a activităților și-au adus contribuția profesorii, conducerea Școlii Gimnaziale „George Coșbuc” și a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, elevii participanți, personalul Secției pentru copii și, nu în ultimul rând, profesorul documentarist, inițiatorul și organizatorul diverselor activități realizate în colaborare cu Biblioteca Județeană, a cărui prestație intelectuală nu poate fi concepută în afara ansamblului activităților educative specifice școlii.

¹ Laura Temian, *Luna MAI – mai mulți cititori, mai multe cărți, mai multe bucurii...* în *Fascinația lecturii*, Supliment al buletinului *Bibliotheca septentrionalis* pentru cititorii elevi, iunie, 2004, p. 6.

O altfel de... recomandare de lectură¹

Florina VANCIU

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Fiecare om primește două feluri de educație: una dată de alții și alta, mult mai importantă, pe care și-o face singur. (Eduard Gibbon²)

Dragă cititorule, hai să facem împreună un **Exercițiu de sinceritate...**

Știm cu toții că, din păcate, trăim **Vremuri second-hand**, în **Țara de dincolo de negură...** Nu putem să nu ne întrebăm **Încotro se îndreaptă lumea?**

Însă, deși uneori părem **Orbi**, trebuie să vedem **Cu ochii minții** sau măcar **Cu ochii larg deschiși** și... **Dincolo de Dincolo** și să spunem **Ridică-te negură!** Cu alte cuvinte: **Gân-dește optimist într-o lume cenușie**, găsește **Drumul către tine însuși** și speră la **O lume în curs de vindecare!**

Dincolo de aparențe, unde crezi că ar trebui să te îndrepti atunci când ești **În război...** cu sufletul? Crezi că să îți închiriezi... **Un apartament la Paris** e soluția?

Nu! **Arta fericirii. Manual de viață** e la bibliotecă!

La bibliotecă?! Da! La bibliotecă...

Folosindu-mă de **Puterea magică a gândului**, sper să te fac să înțelegi, dragă cititorule, că biblioteca este locul de unde **Lumina din cuvânt** se dispersează și unde, împrumutând o carte, poți să pui la cale **Marea evadare**, să ajungi, parcurgându-i filele, **Depart de lumea dezlănțuită** și să descoperi **O lume fără sfârșit**.

Pentru a-ți găsi **Calea spre pacea interioară** trebuie doar să-ți deschizi **Aripile bucuriei**, apucând-o pe **Calea purtătorului de lumină** sau chiar pe **Calea celui care se hrănește cu lumină**, sigur... nu lumina de la **Lampa lui Aladin**, ci **Lumina faptei din lumina cuvântului** sau **Lumina slovei scrise**, pentru a face... **Lumină printre nori**.

Când te simți deznădăjduit și vezi doar negura..., o carte poate fi mai mult decât **Un prieten perfect!** Vei fi surprins să afli că în ele poți regăsi **Puterea prezentului**, **Adevărata bucurie**, **ABC-ul relaxării** sau chiar **Secretul secretului**. Până și... **Harta Raiului**.

Desigur, trebuie să îți atrag atenția că, în niciun caz, nu trebuie să recurgi la violență, nici cea mai recentă ediție **Codul bunelor maniere astăzi...** nu o aprobă, de niciun fel. Nici măcar... **Violența pașnică!** Deci trebuie să găsești **Calea luptătorului pașnic**.

Și când crezi că nu mai e nimic de făcut, află că soluția tot la bibliotecă o găsești..., pentru că poate să îți împrumute **35 de kile de speranță!!**

Aici poți afla chiar și **Cum să câștigi la Loto**, însă până să ajungi să simți **Magnetismul banilor**, trebuie, cu siguranță, să împrumuți cartea **Arta de a câștiga bani**, iar mai apoi să afli, **Cum să-ți înmulțești banii**, deci... **Calea spre independența financiară**. Te avertizez, însă, că, deși poți ajunge subiect într-o carte în care sunt dezvăluite **Cele 10 secrete ale celor mai bogați oameni din lume**, doar „Un om învățat are întotdeauna averea la el”³.

¹ Notă: Sublinierile bold/italic din text reprezintă titluri de cărți din colecțiile Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare. Menționez că, pentru potrivirea în context, unor volume le-am omis informația la titlu.

² Edward Gibbon – istoric englez și membru al parlamentului britanic, autor al faimoasei lucrări *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului Roman*, publicată în șase volume între anii 1776 și 1788.

³ Fedru (Caius Iulius Phaedrus) (c. 15 î.Hr.-c. 50 d.Hr.), poet latin de origine tracă.

Aici poți, de exemplu, să descoperi că poți să stai, altfel, *De vorbă cu părinții*, *De vorbă cu Dumnezeu*, *De vorbă cu copiii*, până și *De vorbă cu Moș Crăciun*.

Când vrei să îți mai stâmperei setea de a ști, colecții întregi te așteaptă să faci *Pași spre cunoaștere*. Vei fi surprins să afli din colecția *La limita cunoașterii*, că de fapt ea nu are limite... și cât de ușor poți să treci *Frontierele cunoașterii* – doar că în loc de pașaport ai nevoie de permis de utilizator.

În biblioteca noastră poți face *Călătorii în orice anotimp* și... nu e nevoie să îți iei *Concediu prelungit*.

Uite te provoc, hai să facem și un exercițiu de imaginație: ți-ai pus vreodată întrebarea *Cum ar arăta viața fără fotografie?* Sau *În ce cred cei care nu cred?*, *De ce râdeau vechii greci?*, *De ce nu fac zebrele ulcer?* sau *La ce folosește Parisul?* Răspunsurile tot la bibliotecă le găsești.

Dacă ești în pană de idei legat de un anumit subiect, îți poate fi de folos întreaga colecție denumită *Istoria ideilor*, ajutându-te să aduni mai ușor *Gânduri pentru o... bibliotecă de idei*.

Deci, te îndemn: *Bate și ți se va deschide!* Doar așa vei afla *Calea de urmat*, pentru a nu rămâne *Drumeț în calea lupilor...* în *Pădurea întunecată*.

Cu alte cuvinte, la bibliotecă, poți să afli *Despre toate și ceva în plus...*

Venind la bibliotecă, și voi, cititorii, și noi, bibliotecarii, suntem, cu siguranță, *O echipă câștigătoare!*

Iată, că te-am purtat, preț de câteva minute, printr-o infinit de mică parte a cărților pe care le găsești la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, rămânând la alegerea ta, dacă te oprești cu numărătoarea la *1001 cărți de citit într-o viață* sau numărătoarea continuă...

– te așteptăm la bibliotecă!

Ce-ar (mai) trebui să știm despre... Adrian Păunescu

Dr. Tudor NEDELCEA

Craiova

*Eu sunt bolnav de dumneavoastră, țară,
Eu sunt bolnav de dumneavoastră, neam.*

Multe. Era un uriaș, la propriu și la figurat. Și-a dominat epoca cu personalitatea sa marcantă: „Ce se știe mai puțin în critica literară și în opinia publică este faptul că Adrian Păunescu era, în multe privințe, un poet și un om atipic. Sau pentru a nu-i despărți (ceea ce, în cazul lui, nici nu se prea poate), era un spirit atipic. Găseai la el aproape tot ce voia să găsești”, îl creiona Eugen Simion într-un *portret neconvențional*, așezat drept *cuvânt-înainte* la volumul omagial *Adrian Păunescu. 70 de ani de la naștere*, realizat de Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, prin Cristiana Crăciun, Victor Crăciun, Tudor Nedelcea, Ana Maria Păunescu, Andrei Păunescu și Carmen Păunescu

Adrian Păunescu, Tudor Nedelcea și N. Dabija

(București, Editura Semne, 2013), volum apărut cu sprijinul financiar al Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman” Dolj.

Eugen Simion face aceste aprecieri legitime nu numai în calitatea sa de cel mai mare critic român contemporan, ci și de profesor al său, la Filologia bucureșteană. Și tot sub iluștrul savant, Adrian Păunescu și-a susținut doctoratul cu o teză despre

generația '60, din care el însuși făcea parte (interesantă interpretarea acestui fenomen literar de excepție comparabil cu „Junimea”, făcută din interiorul ei, de unul dintre iluștrii săi reprezentanți). Fiica autorului volumului *Repetabila povară*, Ana Maria Păunescu (născută în 1990), singura care reușește să ducă pe umerii săi firavi, fără a face rabat axiologic, săptămânalul *Flacăra lui Adrian Păunescu* (ca o povară plăcută și moștenire a talentului de poet și gazetar al tatălui său), susține doctoratul în filologie tot la acad. Eugen Simion, cu teza despre... Adrian Păunescu! Pe lângă editorialul săptămânal din *Flacăra lui Adrian Păunescu*, Ana Maria Păunescu este și autoarea unor scrieri literare, dovedindu-și valențele scriitoricești.

Și dacă tot suntem la această „ordine de idei”, să spunem că celălalt fiu, Andrei Păunescu (născut în 1969), nu este numai un demn urmaș al fenomenului numit „Cenaclul Flacăra”, ci chiar cadru universitar (urmându-și tatăl la catedra de la Universitatea „Spiru Haret” cu un curs inedit numit *Texte fundamentale*) și un veritabil scriitor. Și-a susținut licența tot la Eugen Simion (*examinator șef*). Ilustrează cu desene cărțile lui Adrian: *De la Bârca la Viena și înapoi* (1981), *Într-adevăr* (1988), *Poezii cenzurate*, *Infrațiunea de a fi*. Este autorul pieselor *Punctul pe i*, *Haide mamă, haide tată!*, *Imnul tricolorilor*, *Români pentru români*. A debutat editorial în 1997 cu romanul-jurnal *Supraviețuirea lui Adrian Păunescu*. *Calendarul unui vulcan*, apoi publică *Subsemnatul vă ignoră*, umor voluntar și involuntar (1998), *Nicio șansă* (roman, 1999), *Ascuns în toate* (versuri, 2000), *Lumea raba-*

tabilă (publicistică, 2001), *Doctoratul în tristețe* (versuri, 2002), *Jurnalism tematic* (curs universitar, 2005, 2013), *Texte fundamentale* (coautor, curs, 2007), *Scriitori și politică în România. Sec. XX* (teză de doctorat, 2008), *Iobag la patron, iobag la stat* (versuri, 2012, 2013, 2015), *Zodiacul cu femei* (versuri, 2012, 2013, 2015), *Mass-media și cultura* (curs universitar, 2013), *Elemente și tehnici mediatice* (curs universitar, 2013), *Tehnică mediatică* (2014), *Jurnalism, jurnalism, publicație, tipuri de presă* (2014), *Las-o să plece* (versuri, 2015, 2016), *Popor de somnoroase păsărele* (2015, 2016). A susținut doctoratul sub îndrumarea lui Gh. Buzatu.

Nădăjduim ca românii să nu mai fie un popor de *somnoroase păsărele*, să nu reacționeze doar în situații-limită, mai ales acum, ajunși la Centenar, când ura, haosul, dezbinarea, războiul românilor contra românilor cunosc un elan „revoluționar”, promovat chiar de la cel mai înalt for decizional, de la președintele țării.

Să nu uităm de Carmen Păunescu (născută în 1967), membră a Cenaclului, unificatoarea familiei, care se zbate ca o Ana Ipătescu (împreună cu familia) spre a menține vie memoria ilustrului său soț, prin organizarea anuală a Festivalului Literar Internațional „Adrian Păunescu” de la Bârca și Craiova. Și nici pe sensibilă poetă Constanța Buzea (1941-2012), prima sa soție, sau pe Ioana (1967-2011), fiica sa (neîntrecută în desene), ambele trecute la cele veșnice, să nu le uităm. Este, deci, o familie creatoare, asemenea familiilor Hasdeu, Caragiale, Sorescu.

Dacă în cazul altor scriitori notabili, urmașii nu vor perpetuarea memoriei celui dispărut, ci... doar drepturi de autor, familia Păunescu merită din plin a fi apreciată pentru aceste eforturi financiare și logistice, în ciuda, (din păcate) și în acest caz, a unor piedici familiale. Să ne mai întrebăm de ce nu mai apare niciun volum de Adrian Păunescu?!

Ce-ar trebui să mai știm sau să ne reamintim? Că s-a născut în localitatea basarabeană Copăceni („imediat după miezul nopții, la data de 20 iulie 1943”), că avea „ochi albaștri, păr șaten, 186 cm și poartă la picior numărul 44. În 1986 și, apoi, după 1990, poartă mustață și barbă”, cum stă notat pentru posteritate în *Albumul* citat.

Părinți i-au fost: Constantin (1916-1990) din Bârca doljeană, (învățător, membru PNL, deținut politic) și Floarea (n. Ispas, 1918-2002) din Bragadiru de lângă București, învățătoare, ambii trimiși „cu serviciul” în Basarabia. După retragerea armatei române în 1944, copilul de numai un an este dat din mână în mână în gara din Chișinău, ajunge la Bârca, unde-și petrece copilăria la bunici și la mama sa vitregă, învățătoarea Constantina (Margareta) Păunescu (1917-1981).

Învățătura și-o începe la Bârca (pe frontispiciul bisericii din Bârca se mai află încă inscripția „sala de lectură” pentru tinda bisericii) și în satul vecin, Cârna, liceul îl face în trei locuri, în Craiova la liceele „Frații Buzești” și „N. Bălcescu” și la liceul „Zoia Kosmodemianskaia” din București. Este olimpic pe țară... la chimie. Absolvă liceul în 1960, dar, din motive politice, nu se poate înscrie la Filologia bucureșteană decât în 1963, pe care o absolvă în 1970, iar în 2006 susține doctoratul.

Profitând de o mică deschidere politică, câștigă o bursă în S. U. A., în cadrul „Programului Internațional al Scrisului”. Aici îl cunoaște pe Mircea Eliade, căruia îi ia un pertinent interviu (primul interviu postbelic luat celebrului scriitor și istoric al religiilor publicat în volumul *Sub semnul întrebării* (1979), apoi cunoaște „fenomenul” Bob Dylan și Joan Baez, care l-a inspirat în crearea curentului și cenaclului „Flacăra”.

Debutază revuistic în *Luceafărul* (1960) și tot aici se impune în cenaclul condus de Eugen Barbu (alături de Ioan Alexandru, Ion Gheorghe, Constanța Buzea, Gabriela Melinescu, Sânziana Pop, Marin Sorescu etc.) Editorial, debutează cu *Ultra sentimente* (1965), fiind cel mai fecund scriitor român din toate timpurile.

Pentru șase luni este redactor la ziarul *Crișana* din Oradea (1962), apoi revine la București, participând la înființarea revistei *Amfiteatrul* (1966), lucrând în redacțiile revistelor *România literară* și *Luceafărul*. La ultima revistă este numit de către Biroul Uniunii Scriitorilor redactor-șef,

dar, la contrapropunerea lui D. Popescu (pe care Adrian Păunescu l-a apărut după 1990). C. C. al P. C. R. nu-l validează. Poetul își dă demisia, fiind pentru un an (1972) șomer, colaborând doar la *România liberă* și la *Contemporanul*.

Se impune în peisajul revuistic literar românesc la februarie 1973, când este numit redactor-șef al revistei *Flacăra*, asupra căreia își pune amprenta. Revista și cenaclul „Flacăra” (1615 manifestări publice de muzică, poezie, dialog, la care au participat peste 6 milioane de spectatori) erau considerate ostile prin ideile promovate; „lumină, luptă, libertate” era sloganul cântat pe scenă și însuflețit de o întreagă generație în blugi, participantă activ la evenimentele din decembrie 1989, când tinerii rosteau pe stradă „ultima soluție / înc-o revoluție”, fără să știe că versurile aparțin lui Adrian Păunescu. Populația nemulțumită nu mai reclama C. C., ci trimitea memorii lui Adrian Păunescu și revistei *Flacăra* (fapt recunoscut și de Neculai Constantin Munteanu de la „Europa liberă”). Sesizarea era trimisă primilor secretari vizați, de unde revista urma să primească răspuns. În caz contrar sau de răspuns neconvingător, Adrian Păunescu trimite în anchetă jurnaliștii săi (care erau de marcă) și, de cele mai multe ori, se lasă cu sancțiuni și chiar cu destituiri de primii secretari. Cu un curaj marca Adrian Păunescu, la revista *Flacăra* au fost preluați toți gazetarii dați afară de la alte publicații din diverse motive (etnice sau implicați în „meditația transcendentă”), astfel încât redacția revistei *Flacăra* reunea pe cei mai vestiți ziariști (Em. Valeriu, O. Știreanu, N. Cristache, Ov. Ioanițoaia, D. Graur, Mircea Bunea, Oprea Georgescu, C. Dragomir, Aurelian Titu Dumitrescu, Radu G. Țeposu, G. Stanca, Tudor Octavian, Ilie Purcaru, M. Pelin, N. Arsenie etc.).

În Cenaclul „Flacăra” au fost sărbătoriți: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Gr. Vieru, Constanța Buzea, Ana Blandiana, Sabin Bălașa, Tiberiu Olah, Fl. Pitiș, Silvia Popovici, E. Botta, E. Jebeleanu, E. Barbu, Eugen Simion, Ov. Păler, Dinu Sărauru etc. I-a premiat pe Gh. Zamfir, L. Raicu, Anton Dumitriu, C. Noica, I. Mânzatu, Valeriu Popa, Tudor Gheorghe, N. Manolescu etc. În cenaclu se cântau cântece de M. Beniuc, dar și de Radu Gyr și Nichifor Crainic, a vorbit despre Brătieni, despre mareșalul Ion Antonescu și monarhie, a recitat pentru prima dată în public *Doina* lui Eminescu (la Reghin, 13 noiembrie 1984) etc.

În atari condiții, era normal (într-o normalitate a epocii totalitariste) ca Adrian Păunescu să suporte rigorile îndrăznelilor sale repetate. Între altele, împreună cu Marin Preda, a intervenit direct la șeful statului de atunci, pentru ca acesta să nu reintroducă realismul socialist și, apoi, ca Marin Sorescu să nu fie exclus din partid și transferat ca muncitor necalificat pentru participarea la „meditația transcendentă” (la care autorul *Lilieșilor* n-a participat decât o singură dată și n-a semnat niciun document); a intervenit la Cornel Burtică pentru apariția romanului *Buna veste* de N. Breban, oprit de cenzură în urma reclamației lui Titus Popovici etc. La 8 iulie 1985, Adrian Păunescu este destituit de la conducerea revistei *Flacăra* și abia în toamna aceluiași an este numit publicist comentator la *Contemporanul*, cu condiția ca el să nu intre în redacție. La 16

Tudor Nedelcea, Adrian Păunescu și C. Preda

iunie 1985 se interzice și activitatea cenaclului, nemaifiind invitat la nicio emisiune radio-TV. Abia în 1992 este invitat la TVR (de Iosif Sava, M. Tatulici, Marina Almășan, Cătălin Ștefănescu), apoi la alte televiziuni particulare. Din 21 martie 1998, realizează la Antena 1 emisiunea de mare răsunet „Schimbul de noapte”, transformată în „O șansă pentru fiecare”, apoi „De vorbă cu Adrian Păunescu” și „Meciul meciurilor” (reușind să-l convingă pe „regele” Hagi să revină la naționala de fotbal, învingând în meciul următor naționala Ungariei). Realizează *talk-show* de succes și la alte televiziuni (Tele 7 abc, Pro TV, Realitatea TV).

După 1990, foștii săi colegi de la *Flacăra* (pe care i-a adus în redacție) îl împiedică să revină la conducerea revistei, iar în februarie 1990 ministrul Culturii de atunci, Andrei Pleșu, îl lasă pe drumuri, după desființarea redacției *Contemporanul* și reînființarea ei în aceeași zi (!).

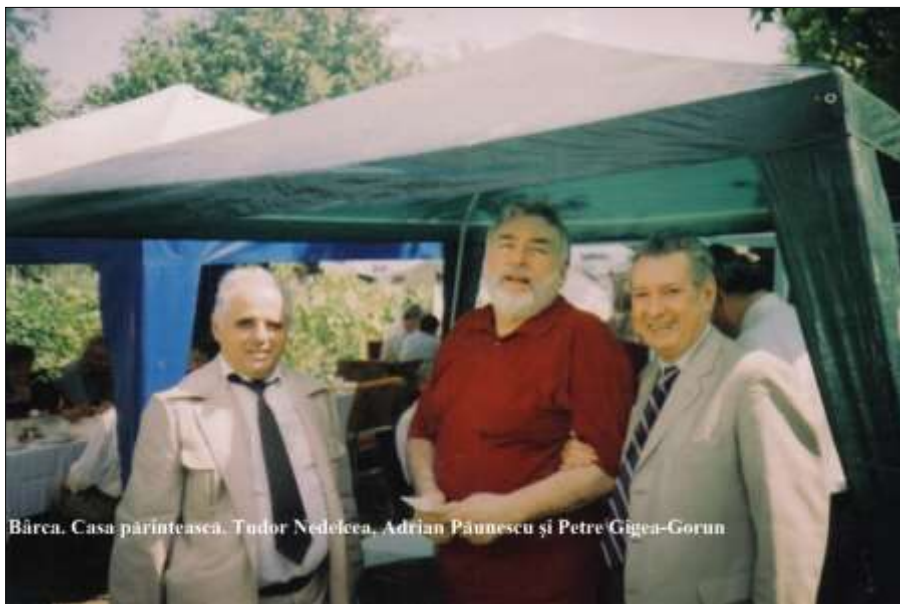
Așa da, vremuri noi, revoluționare, în care toți să ne simțim liberi (unii mai mult decât alții).

Scârbit, dar înțelegând condiția umană în profunzimea și relele ei, Adrian Păunescu se împrumută de la B. C. R., în martie 1999, pentru înființarea unei edituri, reviste și cenaclu. După o colaborare viageră la *Zig-Zag Magazin* (București), *7 zile* (Râmnicu-Vâlcea), editează *Vremea* (august 1990-1997), *Totuși iubirea* (septembrie 1990-1997), iar din 20 iulie (ziua sa de naștere) 2001 reînființează *Flacăra lui Adrian Păunescu*, având colaboratori celebri: Gr. Vieru, I. Cristoiu, Dinu Săraru, Ștefan Andrei, N. Breban, Raul Șorban, Al. Mironov, Mircea Micu, Ilie Purcaru, Victor Crăciun, N. Dabija, M. Cimpoi, D. Avram, Al. Ciocâlțeu, Paul Grigoriu, Ștefan Popa-Popas, Tatiana Stepa, I. Brad, I. D. Bălan etc.

În 1991 fondează, în locuința din București (unde și-au făcut buletinele de România marii patrioți basarabeni: Gr. Vieru, Leonida Lari, N. Dabija, M. Cimpoi, Doina și Ion Aldea Teodorovici etc.), „Frăția scriitorilor români” împotriva abuzurilor noii conduceri a Uniunii Scriitorilor. Dramaturgii români Marin Sorescu, Paul Everac, D. R. Popescu etc. au făcut, pentru autoprotecție, societatea „DOR” („dramaturgia originală românească”). În 1990, Adrian Păunescu demisionează din obștea scriitoricească, alături de M. Ungheanu, în semn de protest pentru excluderea lui Eugen Barbu.

Din anul universitar 1998/1999, este profesor universitar asociat la Universitatea „Spiru Haret” din București, unde susține cursul inedit „Presă și cultură. Texte fundamentale”, devenind formator al conștiinței românești pentru tinerii săi studenți.

Pătruns sincer de spiritul dreptății, libertății de exprimare și al solidarității umane, Adrian Păunescu s-a zbatut și a reușit, în cele mai multe cazuri, să impună dreptatea și adevărul: scoaterea din pușcăriile comuniste a unor nedreptățiți; apărarea unor foști demnitari comuniști acuzați de fapte grave, dar și ireale; a dus

Bârca. Casa părintească. Tudor Nedelcea, Adrian Păunescu și Petre Gițea-Gorun

campanie internațională pentru eliberarea grupului patriotic basarabean Ilie Ilașcu; a făcut elogiul economiei de piață (într-o țară cu economie socialistă centralizată) în volumul *De la Bârca la Vișina și înapoi* (fiindu-i cenzurate circa 170 de pagini, refăcute de scriitor într-o singură noapte, în tipografie); a scos de la interdicție filmul „Reconstituirea” de Lucian Pintilie și Horia Pătrașcu; a

sprijinit inițiativele unor medici sau ale unor metode de tratament naturist; a impus celebrul marș *Treceți batalioane române Carpații* și alte cântece patriotice românești sau aromâne etc.

La vârsta de numai 25 de ani, i s-a început întocmirea unui dosar operativ de urmărire de către Securitate (printre turnătorii săi fiind și dintre cei invitați de el la cenaclu, Șt. Augustin Doinaș, de pildă). Pentru antisovietismul său convins, apărător al basarabenilor, i s-a ars cartea de versuri *Istoria unei secunde* (1971), pentru versurile sale incendiare i se interzice orice vizită în U. R. S. S. În mai 1992, merge pe linia frontului din Transnistria, împreună cu Gr. Vieru, Doina și Ion Aldea Teodorovici, Andrei și Carmen Păunescu și, la doar 300 de metri față de Armata a 14-a, cenaclul „Totuși iubirea” îi delectează, atât pe basarabeni, cât și pe inamici („când armele tac, muzica și poezia încep”). În februarie 1994, participând ca observator din partea C. E. la alegerile din Transnistria, a fost arestat de guvernul autoproclamat al lui Smirnov, reușind, însă, să se salveze (șoferul său murind imediat la întoarcerea în București).

Din 1994, este ales președinte al Congresului Spiritualității Românești, organizat de Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni (președinte: acad. Victor Crăciun).

Este posesorul îndreptățit al numeroaselor premii, diplome, distincții din țară și din afară etc. (pentru care ne-ar trebui câteva pagini), busturile sale fiind amplasate la Slătioara (Vâlcea), Bârca, Dumbrăveni (Suceava), Alba Iulia, Chișinău, București, Mizil, Craiova.

Intră în politică, devine membru P. C. R. în august 1968 (după celebra cuvântare a lui Nicolae Ceaușescu contra intervenției în Cehoslovacia), apoi membru P. S. M., senator de Dolj și președintele Comisiei de cultură, artă și mass-media în mai multe rânduri, inițiind legi de interes cultural național (de pildă, Legea indemnizației de merit ar trebui să se numească „Legea Păunescu”). A fost o voce distinctă în Parlamentul României, întru apărarea demnității și valorilor naționale, a românismului în genere, voce care ne lipsește azi, când avem mare nevoie de atitudine să barbătească.

Adrian Păunescu a scris și poezii dedicate lui Nicolae Ceaușescu, rostite în cenaclu, dar niciuna publicată într-un volum antedecembrist. N-a negat niciodată acest fapt, recunoscându-i fostului președinte al țării meritele mai ales pe plan extern, întru promovarea ideii de suveranitate, demnitate și unitate națională. Dar, în același timp, trebuie să recunoaștem că a fost și unul dintre scriitorii cei mai cenzurați.

Revista orădeană *Familia* i-a publicat unele poezii – între care și *Analfabeților*, retrasă de pe piață, iar poezia *Balada elitei* a fost scoasă din revista *Luceafărul*, circulând prin multiplicarea șpaltului. De altfel, volumul *Poezii cenzurate. 22 august 1968-22 decembrie 1989* (București, Editura Păunescu, 1990) de 784 pagini, format mare, este edificator pentru toți potențialii contestatari ai săi. Adrian Păunescu a fost și rămâne un mare creator, gazetar înzestrat cu talent și curaj, mare om politic care s-a implicat plenar în destinul semenilor săi și, nu în ultimul rând, un mare român, patriot în marginile adevărului, supărând pe cei care au supărat sau supăra încă neamul său și adevărul.

Sau, cum scrie Eugen Simion în același „cuvânt-înainte” al albumului omagial: *Adrian Păunescu, cu firea lui de taur și cu voința lui de bivol, dar și cu sensibilitatea lui lirică remarcabilă, a reușit, în cele din urmă, să-și învingă adversarii și să-și ducă mai departe spectacolul său în poezie și în viața socială, reputatul și pertinentul critic îndemnându-ne la înlăturarea unor prejudecați în aprecierea sa: Mai trebuie să spunem ceva despre opera lui Adrian Păunescu și, acum când autorul nu mai trăiește, să facem ceva pentru ea: s-o recitim și s-o judecăm drept, dând deoparte versurile ocazionale, efemere, inesențiale pentru talentul lui puternic și original, de ceea ce este, cu adevărat, esențial și trainic în scrierile lui vaste și inegale. [...] În felul său deloc discret, Adrian Păunescu a fost în toate manifestările lui, repet, atipic și, prin aceasta, incomod. De aceea, el are și azi admiratori inflexibili și denigratori incorruptibili.*

Este destinul oamenilor ieșiți din comun.

Și încă mai sunt multe de știut despre Adrian Păunescu.

Un om printre cărți

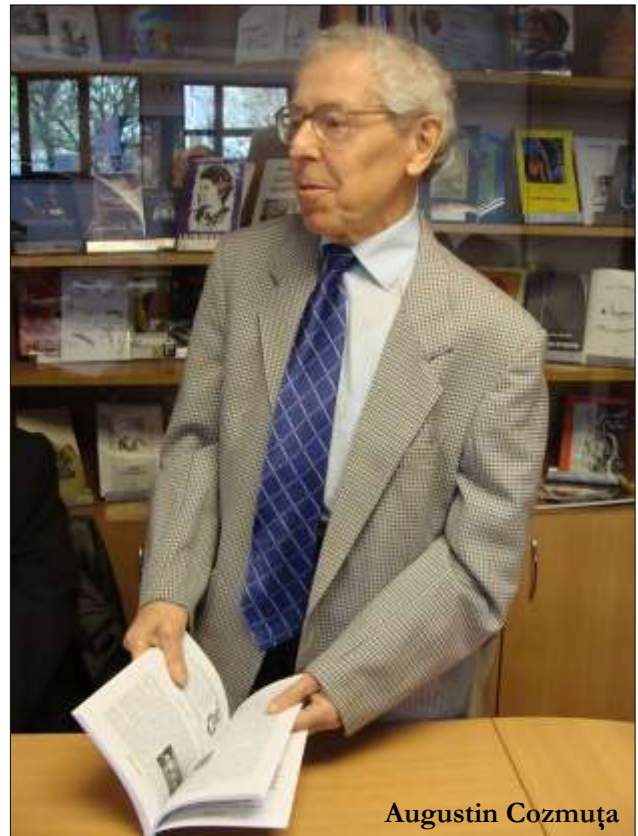
Dr. George ACHIM
Baia Mare

De câțeva vreme, stau nedumerit și indecis, precum sculptorul în fața blocului impenetrabil de rocă albă, înaintea primei izbituri de daltă și ciocan, și mă întreb cum aș putea decortica din materia densă, tot mai opacizată de vreme, a întâmplărilor trăite sau auzite, a celor câtorva schimburi de idei avute, portretul interior al omului și scriitorului, esențializat în tușele subțiri și fine ale unei vibratilități interioare cu care m-am simțit, de la începutul cunoștinței noastre, empatic și solidar. Cu toate că împărtășeam o afectuoasă simpatie reciprocă, nu ne puteam considera niște apropiați, în sensul camaraderiei necondiționate, ci – în multe privințe, dar nu în toate! – niște afini intelectual. Așadar, cum aș putea „dezghioca” – pentru a păstra tonul adecvat și, mai ales, măsura – de sub coaja eterică a impresiilor răvășite ori relativizate de timp sau din plasma informă a amintirii, acele *qualités maitresses* ale unui profil uman și creator deopotrivă? Și deodată, la capătul unor prelungite ezitări, îmi vine un ajutor, aparent spontan – de n-am fi conștienți de lucrarea subconștientului, bată-l vina! – două versuri ale lui Fundoianu, dintr-una dintre *Herțele* sale: „Și-avea în ochi un zâmbet de iaz de șes cuminte”. Asta e, îmi spun, cu nedezmințită satisfacție a insului livresc și intertextual care găsește întotdeauna mai potrivite formulările altora.

Cu aerul său ușor încurcat, de ins dilematic și carura deconcertantă de Woody Allen autohton, cu o inerentă bonomie pe care o trăda mobilitatea inteligentă a chipului, **Augustin Cozmuța** dădea expresie unui tip de intelectualitate cordială și unei amenități structurale, venind deopotrivă dinspre cărturărismul urban și dinspre un ethos rural al originilor, fundamentat pe o naturală cumsecădenie.

Sub declarata și afișata sa cuminenție, lipsită de îndrăzneli epatante ori de fronde falacioase, se ascundea o structură interioară mai tumultuoasă decât părea de dinafară, ordonată însă deliberat de *cumpăt* și *măsură*. De aici, impresia de funciară onestitate și atașantă cordialitate pe care ți-o inspira făptura aparent fragilă a scriitorului. N-aș vrea să se înțeleagă de aici că l-am perceput pe Cozmuța ca fiind un aluat temperamental moale sau o interioritate informă. Dimpotrivă, i-am perceput adesea individualitatea puternică, voluntarismul ori îndârjirea în a-și apăra proiectele sau ideile.

Condiția de gazetar de provincie – reputat, chiar! – nu cred că l-a mulțumit vreodată, deși notorietatea și suprafața întinsă de expunere în plan local puteau fi de natură să-i inducă un oarecare confort sufletesc. Azimutul lui intelectual ținea însă de orizontul condiției de scriitor, devenit din fericire tangibil în anii maturității. Nu fără o urmă de sentimentalitate elegiacă, sep-

Augustin Cozmuța

tuagenarul mărturisește despre aceasta într-un interviu aniversar: *Eu am scris articole și nu cărți [...], cu gândul că dintre ele, cele mai bune vor și rămâne peste timp, vor interesa pe cineva. De aceea am și debutat ca autor de cărți atât de târziu, când deja aveam cincizeci de ani. Eu m-am pregătit să fiu profesor de română în vreo școală rurală, dar destinul a vrut altceva și am devenit ziarist, apoi ziarist am rămas. Însă, destinul din nou a vrut și altceva, adică să fiu critic și abia la urmă de tot am ajuns și scriitor, la șaptezeci de ani, și eu zic că nu-i târziu.*

Până la a deveni cu adevărat scriitor, după cum apreciază el însuși cu justete, adică odată cu apariția tulburătorului său **Jurnal din al șaptezecilea an al vieții**, Augustin Cozmuța a traversat onorabil cuprinsul a peste patru decenii de gazetărie preponderent culturală, înainte și după căderea comunismului. Înainte de '89, condiția de ziarist – oarecum privilegiată, dar deloc comodă – era tributară multor servituți ținând de ingerința adesea brutală a ideologicului și de vectorul propagandistic, greu evitabile în activitatea redacțională la un ziar județean. De pe terenul atâtor nisipuri mișcătoare, eroul nostru iese, spre lauda sa, onorabil, fără dezertțiuni morale și fără a face concesii infamante. Gazetar onest, știind a observa și a prețui valoarea acolo unde ea există, cu beneficiul major al unor studii universitare temeinice și al pasiunii irepresibile pentru lectură, Cozmuța se înfățișează ca ins prob și echilibrat, cu orizonturi intelectuale cuprinzătoare și mereu deschise înspre genuri culturale diverse, de la literatură la teatru și de la muzică la arte plastice. Are, în plus, finețe comprehensivă, nuanță în receptare și generozitate a judecății estetice. Se manifestă întotdeauna confratern și solidar cu cei care produc un act artistic, ceea ce face ca mai întotdeauna criticul ori cronicarul să deceleze – *cum grano salis*, desigur – virtuțile și finalitățile pozitive ale demersului cultural investigat.

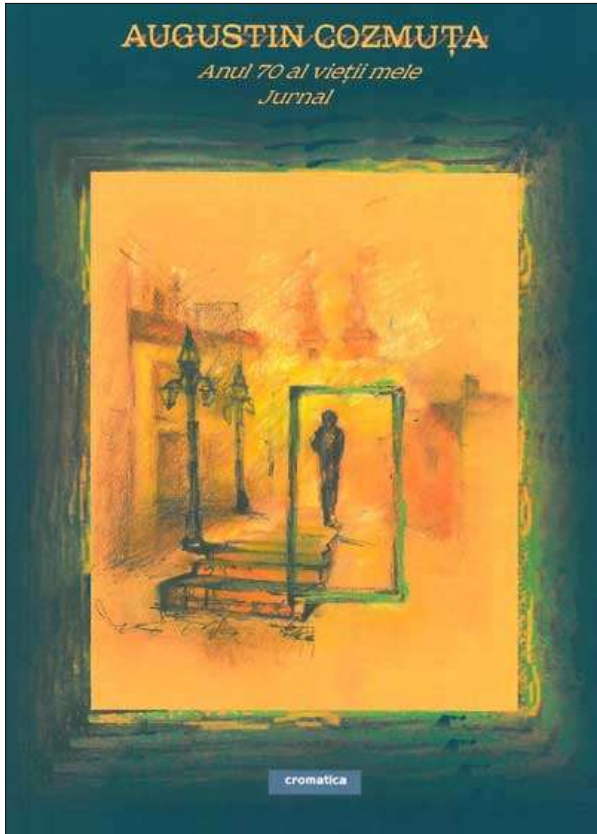
Sunt deplin convins că orice posibilă întreprindere monografică viitoare, vizând spațiul cultural al Maramureșului din ultima jumătate de veac, va face din producția gazetărească, articulară și eseistică a autorului nostru un document, o sursă primară directă, prețioasă și de neocolit. El devine cronicarul, arhivarul și depozitarul unei memorii culturale locale, un cartograf atent, meticulos și informat al unui spațiu intelectual și spiritual, cu manifestări diverse, uneori de adâncă substanță și de bun gust. Va fi vreodată cineva curios sau interesat să afle cum se montau la Baia Mare, în anii '70-'80, spectacole de Ibsen, Büchner sau Mazilu, ori ce regizori de marcă și ce pleiadă de actori valoroși înnobilau scena Teatrului Dramatic? Textele sau informația pertinentă din cronicile teatrale ale lui Cozmuța îi stau la îndemână, cu prisos de amănunte relevante. Va dori, de pildă, un altul să cunoască niscăi amănunte despre cum se organizau în perioada comunistă schimburile culturale frățești între țările Estului? Relatarea echilibrată și bogată în informații a cronicarului dramatic despre turneul Teatrului băimărean în micul orașel Kielce, din sudul Poloniei, într-o vreme a închiderii spirituale, când o astfel de deplasare căpăta proporțiile evenimentului și aventurii, îi oferă acuratețea detaliilor. Ori poate vreun iubitor sau comentator al fenomenului plastic băimărean va fi interesat cândva de profilul uman sau artistic al unor Andrei Mikola sau Iosif Balla, din Școala Băimăreană târzie, sau, mai aproape de noi, al unui Mihai Olos, Gheorghe Chivu sau Mircea Hrișcă. Atunci, medalioanele portretistice ori eseul plastic, profesate cu mână sigură și prospețime a impresiei de către Cozmuța, îl vor servi din plin.

Pasionat, informat, exact și onest în judecățile de valoare, fie că este vorba de literatură, unde se simte mai mult decât confortabil, fie de terenul particular al altor arte, Cozmuța este întotdeauna un spectator angajat intelectual în mediul cultural pe care-l frecventează, un martor avizat care știe ce să observe și să relateze despre o anume persoană sau despre conotațiile și implicațiile unui fenomen. Ceea ce conferă nu numai culoare și credibilitate relatării sale, ci și o certă valoare de document prețios într-un posibil dosar al unei epoci culturale. Pasiunea evidentă a cronicarului, a eseistului sau a reporterului, implicarea afectivă și uneori emoția nedisimulată a consemnării fac din Augustin Cozmuța un *personaj* credibil și simpatic, atașant și afabil în toate ipostazele sale scripturale.

Paradoxul este că, sub aparența lui calmă și sub perfecta urbanitate a omului cumpătat și non-conflictual – *făcător de pace*, după propriile-i spuse – îmi părea uneori că ghicesc existența unei energii interioare gata să dea în clocot. Sub oglinda liniștită a „iazului de șes cuminte” de care pomeneam la început, se puteau, fără îndoială, produce involburări și turbulențe interioare pe care însă scriitorul le-a „ferecat” cu meșteșug, sub un surâs ușor sceptic și sub impresia de aparentă retractilitate îndărătul ochelarilor cu lentile groase.

***

Într-atât de evidentă este preeminența gazetarului cultural în conturarea unui profil creator al autorului nostru, încât condiția de scriitor pare a fi pentru Cozmuța un veșmânt râvnit cu

ardoare, dar pe care-l îmbracă târziu și-l poartă la început ezitant și cu destule stângăcii. Până când – o spunem cu satisfacție neascunsă, deși bemolizată de tragicul biografic al autorului – va sfârși în ținută scriitoricească de sărbătoare, cu frisonantul său *jurnal de septuagenar*, căruia conștiința exitului apropiat îi amplifică dureros dramatismul.

Scrie constant – mai bine de un deceniu – cronică literară, dar scriitura sa critică ține mai degrabă de impresia de lectură și de plăcerea nedisimulată a întâlnirii cu textul, decât de critica analitică, profesată cu ferme criterii estetice și judecați de valoare implacabile. Verdictul critic definitiv, acela particularizant și dătător de specifică diferență axiologică, îi rămâne, de cele mai multe ori, străin comentatorului. Poate din delicatețe conjuncturală și cordialitate confraternă, poate din insuficientă acuitate exegetică ori incisivitate structurală.

Altminteri, Cozmuța este un cititor împătimit care face din lectură a doua sa natură, iar

apertura interesului său investigativ-critic este cu adevărat remarcabilă: poeți, prozatori, critici sau esești deopotrivă, de reputație națională ori validați doar pe plan local, devin rând pe rând ținte-n mișcare pentru „cătarea” critică și expozițiunea pertinentă și comprehensivă, binevoitoare de cele mai multe ori, a comentatorului. În linia unei previzibilități asumate, fără eclatanțe, dar și fără stridențe, purtând în sine mai degrabă frenezia pasionatului lector decât epura critică memorabilă, aceea care desparte apele de uscat, comentariul literar avizat al lui Augustin Cozmuța are două atuuri prețioase și incontestabile: **onestitatea** și **onorabilitatea**.

Revanșa deplină a scriitorului vine târziu, înfășurată-n haloul tragic din paginile confesiv-testamentare de jurnal, consemnate de autor pe tot parcursul anului ultim al vieții sale. În fapt, este cronică unei morți anunțate, redactată în cheia disimulant-ludică a jocului existențial, cu o autoimpusă seninătate și detașare, de sub care vor izbucni, ca niște arpegii dramatice, anxietățile și interogațiile frisonante ale unui om aflat *pe prag*, într-o antecameră a letalului iminent.

Jurnalul este, în fond, o amplă meditație asupra existenței și a destinului, elegiacă și nostalgică uneori, dramatică și amărui-lucidă în altă parte, întotdeauna credibilă și emoționantă prin naturalețe cogitativă și firesc al trăirii, chiar dacă gândurile ascund adevăruri grele ca o piatră tombală: *E stupefiant cu câtă ușurare acceptăm ireparabilul și, la urma urmei, niciun remediu nu există pentru nepoftita moarte. Vine pe neașteptate, te ia cu ea definitiv și necondiționat, cum nici n-ai fi fost. Ce poți salva? Nimic, decât doar amintirea celui plecat fără întoarcere. După-amiază, mergem la cimitir cu flori și le așe-*

zăm pe mormintele alor noștri și ei așezați cuminți sub glie de ani buni. E liniște deplină, ierburile și buruienile acaparează spațiile dintre morminte, florile fiind doar mici insulițe colorate într-o mare de verdeață. Vorbim puțin și încet, parcă anume pentru a nu le tulbura somnul cel veșnic. Odihnească-se în pace!

Niciodată mărturisit expres, dar întotdeauna prezent în chip subiacent și, la urma urmei, incorporat ființial, ca o expresie a inexorabilului, gândul morții, inconvertibilul sentiment al extincției apropiate, îi dă încet-încet un irepresibil sentiment al detașării, al despărțirii treptate de lucruri, de oameni, de tot contingentul familiar. E un soi de tăiere a otgoanelor ori de subțiere, până la rupere, a tuturor ancorelor care ținutiesc spiritul în perimetrul său real de viață, astfel încât acesta dobândește libertatea situației în limbaj echivoc de la hotarul celor două lumi: *E nițel străin să revezi un spațiu în care știi că ai locuit cam treizeci de ani și să te simți totuși stingher și străin, ca și cum te-ai întâlni cu un peisaj pe care l-ai părăsit și de care te-ai despărțit spre a nu-l mai vedea niciodată [...]. Până și cărțile din rafturi ori tablourile de pe pereți parcă le privești de la mare distanță [...]. **Așa ne obișnuim, de fapt, să ne despărțim de lucrurile acestei lumi, până în momentul în care părăsim însăși această lume cu mai mult sau mai puțin regret, după cum te surprinde destinul** (s.n.).*

Sentimentul atotprezent al extincției dă contemplației o acuitate și o patină iremediabil nostalgică, iar cadenței confesive un tremolo psalmic de *memento mori* stăruitor. De altfel, moștenirea psaltică a regilor biblici este mereu evocată și invocată ca un corpus sapiențial, se pare de neevitat la răscruce, în dialogul eteric cu *eternitatea* care te-așteaptă undeva după colț. De asemenea, este convocat Eminescu ale cărui aburoase proiecții thanatice îi prilejuiesc autorului un solilocviu tulburător, în patetica lui simplitate: *Recitându-i din versuri, cel mai adânc impresionat m-am recunoscut lângă poezia **Peste vârfuri**, cu al ei peisaj misterios despre vecinătatea morții și pacea eternă în care ne împinge pe fiecare dintre noi.*

Creasta înzăpezită a Igișului, admirată din grădina casei, reperatele de viață statornice, familia devotată și iubită cu devoțiune, cărțile a căror condiție îi pare marcată și ea de sentimentul inutilității și al zădărniciilor lucrurilor, cercul celor câtorva prieteni credincioși, amintirile și spațiul copilăriei de la țară, credința și biserica, toate acestea întregesc și nuanțează profilul omului aflat la margine de biografie. Desprins puțin câte puțin de lume, ca și cum s-ar volatiliza încet, renunțând la anxietăți și întrebări insidioase despre „ce se va alege de lumea asta” în absența sa, eul dobândește o anume seninătate, vecină cu sentimentul ataraxiei, că este parte indestructibilă din întregul lumii.

Mai rămâne doar interogația capitală, rostită ca o mantră fatală: *Până când, până unde?*

Pentru Augustin Cozmuța, capătul de cale a fost anul al șaptezecilea al vieții sale. Întocmai cum spune psalmistul: *Anii noștri s-au socotit ca pânza unui păianjen, iar numărul lor este șaptezeci.* Nu i s-a îngăduit mai mult, dar nici nu i-a fost hărăzit mai puțin. Destin rotund, împlinit, de om echilibrat și statornic.

Personalități ale Țării Oașului: IONIȚĂ G. ANDRON și MIHAI POP

- două nume care au intrat definitiv în inimile oșenilor -

Angela SITAR
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Ioniță G. Andron și **Mihai Pop** sunt două personalități marcante care „au pus” Țara Oașului pe harta României. Primul, un artist fotograf, teolog greco-catolic, avocat, dar și un colecționar pasionat, iar cel de-al doilea un adevărat doctor al sufletelor și al trupurilor locuitorilor din această zonă, dar și un om de cultură important. Două personalități care, prin atașamentul lor în-născut față de muncă și față de oameni, au participat la îmbunătățirea societății civile a zonei, idee care i-a dominat pe amândoi, mai mult decât propria realizare.

Prietenia și prețuirea dintre cei doi camarazi de-o viață este redată, cât se poate de emoționant, prin cuvintele lui Ioniță G. Andron: *Am cutreierat împreună toți munții și bisericile din Oaș până la Putna duminică de duminică și am adunat o lume imensă în noi și pe peliculă, iar dialogul nostru era bucuria împărtășită în toate sensurile înțelegerii. Nimeni nu se putea bucura mai mult cu sensibilitate rafinată și profundă în acest rai al pământului*¹.

Amândoi s-au născut în acest ținut nordic, ambii au iubit și au slujit Țara Oașului cum puțini au făcut-o, bătându-i toate cărările, cunoscându-i oamenii și locurile, o lume peste care a trecut necruțător tăvălugul timpului care nu iartă, o lume care rămâne tradițională doar în rama unei fotografii, ca unică dovadă materială.

Ioniță G. Andron și Mihai Pop

Ioniță G. Andron a fost o personalitate complexă a Țării Oașului: avocat de meserie, instruit la școala riguroasă interbelică, teolog greco-catolic, dar și un colecționar pasionat, el este autor de mai multe cărți și articole și, mai ales, un renumit artist fotograf.

Deși nu a avut studii în domeniul artelor vizuale, Ioniță G. Andron este considerat a fi cel mai mare artist fotograf pe care județul Satu Mare l-a avut până în prezent, dar, în aceeași măsură, a fost un neobosit etnograf și cărturar, apreciat de cele mai importante personalități românești.

Este considerat primul etnograf născut în Țara Oașului, fiind cel care a pus bazele unui muzeu al acestei zone, precum și autor de lucrări de specialitate fotografică, istorică și etnografică din Oaș. În timpul vieții a publicat volumele: *Privești dintr-un colț de țară*, *Chemarea munților*, *Țara Oașului*. Postum, au văzut lumina tiparului: *Racșa, vatră de neam românesc*, *Racșa, locuri și oa-*

¹ Ștefan Haiduc (ed.), *Ioniță G. Andron. Schiță biografică, articole, interviuri, evocări, fotografii*, Editura Citadela, Satu Mare, 2017, p. 191.

meni. A lăsat în manuscris peste 20 de titluri de etnografie și folclor, precum și peste 60.000 de clișee fotografice.

Trebuie, însă, de la început, să amintim și un „altfel” de adevăr dureros: „În timpul vieții, «domnu’ Ioniță» era cunoscut ca avocat [...]. Cea mai mare parte a scrierilor și fotografiilor sale a

rămas ascunsă ochilor curioși. Autoritățile erau reticente la ascensiunea unor personalități neintegrate în sistem”². Nu de puține ori a suferit din această cauză, cuvintele sunt acum de prisos...

Ioniță G. Andron s-a născut la 20 aprilie 1917, în satul Racșa din Țara Oașului, județul Satu Mare, în familia preotului greco-catolic Ioan Andron, originar din satul Pribilești, Țara Chioarului (Maramureș).

Studiile pe care le întreprinde se prezintă cronologic astfel: „După școala primară în satul natal (1923-1927), urmează liceul la Satu Mare (1927-1934), apoi dreptul la Cernăuți și Cluj (1935-1940) și teologia la Academia de Teologie Greco-Catolică din Cluj (1941-1944)”³.

Pasiunea pentru etnografie, pentru obiceiurile și tradițiile Țării Oașului, a moștenit-o de la mama lui, învățătoarea Ghizela Andron, singurul cadru didactic al satului Racșa la acea vreme, „șvăboaica maghiară care a inițiat încă din 1920 o colecție etnografică, pe care fiul ei a continuat să o îmbogățească”⁴.

În ceea ce privește pasiunea pentru fotografie, aceasta s-a iscat în anii adolescenței, începând din 1933, când a început să facă fotografii cu aparatul de fotografiat *Voigtländer Bessa* pe film lat, primit cadou de la tatăl său, la început cu colegii de liceu, cu familia, în excursii și la vânătoare, apoi tot mai multe cu țăranii din Racșa și alte sate oșenești. Iată cuvintele de aducere aminte ale acestui moment emoționant care avea să îi marcheze întreaga viață: „În vacanța mare din 1932, am primit primul aparat foto. Ca urmare, cea mai veche fotografie catalogată din colecția mea poartă data de 30 iulie 1933. Eram de 16 ani, într-o excursie în masivul Pietroasa, lângă un izvor cu apă cristalină și rece ca gheața”⁵. Începând cu acest moment, deși nu a avut studii în domeniul artelor vizuale, pe parcursul anilor a dobândit un mare talent artistic, ajun-

² *Ibidem*, p. 8.

³ *Ibidem*, p. 215.

⁴ *Ibidem*, p. 208.

⁵ *Ibidem*, p. 113.

gând să fie apreciat de renumiți critici de artă, precum Petru Comarnescu, care afirma despre Andron „că este poate cel mai mare fotograf român”.

Așa avea să fie atras de tot ceea ce însemna viața autentică a oșenilor din comunitatea căreia făcea și el parte: „Dacă mă refer însă la emoțiile creației, ele au început prin anul 1937 când, după o experiență de patru ani, eram mult mai exigent față de mine și încercam să pătrund cu aparatul în sufletul oamenilor, având o adevărată slăbiciune față de bătrâni. Am început să fixez pe peliculă autenticul artei populare și al datinilor din Țara Oașului sub multiplele și variatele forme și manifestări”⁶.

Explozia de bucurie la nunți, belșugul meselor la sâmbură, oamenii chipeși și dârzi, femeii frumoase, minunăția costumelor populare, frumusețea peisajului oșenesc formează de acum capitole ce însumează decenii întregi, mai exact cinci decenii, de fotografiere: „Dintre toate lucrările mele, cea care m-a impresionat mai mult când am apăsas pe declanșator a fost fotografia celor 6 bătrâni din satul meu în care am văzut *Urmașii sfetnicilor lui Decebal* și, oricum se va intitula acest tablou, pentru mine rămâne sub titlul de mai sus”⁷.

Ne putem întreba, pe bună dreptate, de unde a izvorât această pasiune nemărginită pentru fotografie? Nu ne poate răspunde nimeni mai bine decât, din nou, el însuși, maestrul: „În primul rând, din dragostea și adevărul pentru oamenii și locurile acestui spațiu istoric și folcloric al Țării Oașului; și din dorința de a lăsa în urma mea ceva frumos și demn”⁸.

Amintim doar câteva imagini foto ale artistului, redată întâmplător, din noianul zecilor de mii de instantanee ale impresionantei colecții fotografice Andron, fiecare titlu simbolizând trăirea emoțională a artistului atunci când apăsa pe declanșatorul aparatului: *Bătrâni din satul Racșa, Din leagăn începe amarul, Ciobanii Gutinului, Ultima casă din Țara Oașului, Măria-Sa Codrul, Alai de nuntă, Panorama Țării Oașului, Gioconda Oașului* etc. Ioniță G. Andron a avut încă din tinerețe și acel simț al documentului, scotocind prin arhive după documente privitoare la istoria Țării Oașului, puține câte erau la acea vreme, producând el însuși multe documente.

Fotografiile lui Andron aveau să fie cu timpul reproduse în lucrări de referință, de valoare națională, dintre care amintim doar câteva: *Formarea poporului român, Istoria românilor din cele mai vechi timpuri*, autor Constantin C. Giurescu, *Istoria literaturii române*, autor G. Călinescu, precum și în revistele: *Argeș, Cronica, Familia, Flacăra, Tribuna, Echinox*.

Dacă ar fi să numim doar o singură împrejurare dintre atât de multe altele care să amintească de prețuirea pe care Andron a avut-o în rândul marilor personalități ale vremii, aceasta ar fi următoarea: „Cu ocazia expoziției personale de fotografie și artă populară din Țara Oașului de la Dalles, Ioniță G. Andron îl cunoaște pe marele istoric Dinu C. Giurescu, căruia îi dă o copie din celebra fotografie cu bătrânii din satul Racșa, intitulată *Sfetnicii lui Decebal* [...]. Dacă în toată viața mea nu am putut da altceva mai de preț neamului, acesta este darul pe care îl așez pe altarul patriei, urmând ca istoricii să-l valorifice la adevărata lui valoare”⁹.

„Personalități importante ale culturii românești [...] îi trec pragul și ajung să-i admire fo-

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, p. 114.

⁸ *Ibidem*, p. 122.

⁹ *Ibidem*, p. 217.

tografiile. Colaborează cu toți cercetătorii care vin în zonă și cărora le oferă imagini pentru a-și ilustra cărțile (Ioan Velcea, T. Bănățeanu, Gh. Focșa, C. C. Giurescu ș.a.)¹⁰.”

Andron a fotografiat totul din jur: priveliștile, satele, ocupațiile, datinile și obiceiurile, portul popular, sărbătorile și, mai ales, a surprins cu pasiune chipuri de oameni, realizând portrete de neuitat. Timp de peste o jumătate de secol acesta a tot fotografiat, arhiva rămasă fiind impresionantă. Prin expozițiile de la București, și nu numai, s-a dovedit a fi și un promotor al turismului în Țara Oașului, multe personalități prezente la expozițiile sale exprimându-și dorința de a vizita acest colț de țară.

Ioniță G. Andron a fost nu numai un renumit fotograf, ci și un colecționar pasionat, casa lui din Negrești-Oaș adăpostind o colecție etnografică și de artă populară, un mic muzeu care a fost vizitat de mulți călători prin Țara Oașului, printre care s-au numărat oameni de cultură și știință din țară și străinătate, personalități ale vieții politice.

Ioniță G. Andron a reușit să surprindă cu fotografiile lui, mai bine decât nimeni altul, întreg universul Țării Oașului: „Aici – zice stăpânul «comorii» – sunt lucruri și oameni cu care nu te mai poți întâlni, dar care meritau să nu moară”¹¹.

Muzeul Județean Satu Mare a intrat în posesia colecției de manuscrise, clișee și filme Andron în perioada 2015-2016: „Din perioada 1934-1944 datează circa 5.000 de clișee, iar până la sfârșitul vieții sale, în 1989, a făcut în jur de 100.000 de negative alb-negru, negative color și diapozitive [...]”¹².

În semn de recunoștință pentru tot ce a făcut pentru această zonă, Liceul Teoretic din Negrești-Oaș îi poartă numele. În anul 2017 s-a aniversat „Centenarul Ioniță G. Andron”.

Doctorul **Mihai Pop** s-a născut la 12 noiembrie 1936, în localitatea Chiuzbaia, Maramureș, al treilea copil dintre cei șapte ai părinților Eudochia (din Ferneziu) și Emanuel Pop (din Desești). Își petrece copilăria la Chiuzbaia și Baia-Sprie.

Mihai Pop face școala primară la Baia-Sprie, urmează Liceul Sanitar din Cluj, după care, prin concurs, devine student la Medicina din Cluj. Va termina facultatea cu rezultate deosebite în anul 1964 și, vreme de un an, continuă să învețe lucrând ca intern la Clinica medicală 1 din Cluj. Aici se bucură de sprijinul și de prietenia oferite de conf. univ. dr. V. V. Papilian, prof. univ. dr. Aurel Moga, prof. Nan, prof. Valeriu Lucian Bologa și alții, despre care spunea că sunt „oameni de mare calitate morală, oameni excepționali profesional, formați în spiritul școlilor Apusului”. Tot în acest an, se căsătorește cu Susana Margareta Kasztl, absolventă de farmacie. „Cei doi au împreună un copil, Camelia, actualmente medic, în Franța, căsătorită cu un argentinian”¹³.

Nostalgic cum era, legat de zonele din nordul țării, mânat de o chemare launtrică, vine în Negrești-Oaș în 1965, unde va rămâne toată viața. În anii 1968-1969 va fi prezent din nou la Cluj, pentru stagii și cursuri de specializare în Medicină internă. În 1972 este numit director al Spitalului Orașenesc Negrești-Oaș, spital pe care îl va conduce fără întrerupere, timp de 32 de ani, până în ultima clipă a vieții, 30 iulie 2004.

¹⁰ *Ibidem*, p. 219.

¹¹ *Ibidem*, p. 167.

¹² *Ibidem*, p. 311.

¹³ <http://www.negresti-oas.ro/orasul/cetatenii-de-onoare/dr-pop-mihai/> (accesare site: 22 ianuarie 2019).

Explicația venirii sale ca medic pe meleagurile Țării Oașului ar putea fi redată în relatarea unuia dintre prietenii și admiratorii săi: „A venit în Țara Oașului mânat de un fior lăuntric al chemării. După al Doilea Război Mondial, bunicul său, oier de meserie, a fost ucis în munți și oile i-au fost furate. Mihai Pop s-a întors acolo peste ani și a ridicat o cruce; de câte ori are ocazia, urcă să-i aprindă câteva lumânări”¹⁴.

Pasionat de medicină, va face din pregătirea continuă un adevărat crez: „Pe lângă cursurile post universitare pe care le absolvă la Cluj și București, continuă să studieze ca autodidact, este la curent cu noutățile medicale, confruntă cunoștințele teoretice cu noile cazuri întâlnite în practica medicală, formează generații întregi de medici, care au avut norocul să-l întâlnească și să lucreze alături de el”¹⁵. A urmat numeroase cursuri de specializare în București.

Citea enorm, alcătuiindu-și o bibliotecă vastă, „citește literatură, poezie, eseu, critică literară, cărți de medicină, toate «pe furate», datorită faptului că trebuie să stea zi și noapte la spital”¹⁶. Este colaborator și prieten cu numeroase personalități, nu doar medicale, din centrele universitare ale țării, dar și cu oameni de cultură ca Laurențiu Ulici, Augustin Buzura, Nicolae Manolescu, Ana Blandiana etc.

A fost iremediabil atras de lumea artelor, a muzicii clasice, fiind inițiatorul școlii de pictură de la Negrești-Oaș și mentorul grupului de artiști din cadrul Muzeului Țării Oașului, prezent la toate vernisajele și manifestările de gen, la orice lansare de carte, capabil să susțină ore în șir minunate cursuri despre civilizația umană.

De religie greco-catolică, născut, botezat și educat în acea religie, „este un mare iubitor al Școlii Ardelene, care a luptat pentru reîntregirea neamului. «Dumnezeu să-i odihnească în pace și veșnică fericire pe acești fii iubiți ai pământului nostru, Maramureș», spune dânsul de câte ori vorbește despre aceștia”¹⁷. Următoarele cuvinte vin să confirme și mai mult acest lucru: „Avea un respect deosebit față de istoria, credința și valorile românilor, cei din Transilvania în special, era adept al Școlii Ardelene și Bisericii Greco-Catolice (unite cu Roma), valori pe care le-a afirmat cu tărie și curaj și înainte de 1989, nu numai după aceea”¹⁸.

A fost un bun creștin, cunoscător al textelor *Bibliei* și al învățăturilor creștine, după crezul cărora își coordona întreaga existență. Era capabil să vorbească neîncetat despre religie, despre aplicarea acesteia în viața de zi cu zi, în iubirea aproapelui.

Prin meritul lui s-a demarat construcția noului spital orașenesc din Negrești-Oaș și a sprijinit construcția unei biserici în incinta spitalului: „Este ctitor al Bisericii Greco-Catolice «Buna Vestire» din incinta Spitalului Negrești-Oaș, a fost elogiat de Sanctitatea Sa, Papa Ioan Paul al II-lea, printr-o Diplomă emisă la Vatican”¹⁹.

Doctorul Mihai Pop a căutat să tămăduiască apelând la ajutorul frumosului, prin arteterapie, îmbogățind Spitalul din Negrești-Oaș cu toate înfățișările frumosului în diversitatea lor: „Aici găsești orice: și lucrări de artă – tablouri și statui, și flori, foarte multe flori, și arbori aduși de pe munte și aclimatizați aici, în oraș, și păsări”²⁰. Dacă grădina se dezvoltă frumos, și-a dat seama la un moment dat că lipsea totuși ceva, pentru că era prea multă liniște: „Lipseau păsările. Și s-a apucat atunci de treabă. A pus să se facă mulțime de cuiburi de lemn pe care le-a prins prin pomi, a răspândit semințe de toate felurile, a rugat să-i aducă chiar și cuiburi de pădure. Și în fiecare dimineață una dintre îngrijitoare sau paznicul risipeau în locuri alese de doctor firimi-

¹⁴ Mihali Nicoară (ed.), *Album memorial – Dr. Mihai Pop*, Editura Fundației Culturale „Zestrea”, Baia Mare, 2005, p. 89.

¹⁵ *Ibidem*, p. 24.

¹⁶ Ștefan Doru Dăncuș, *Să ne naștem de sus*, Editura Singur, București, 2002, p. 47.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Mihali Nicoară (ed.), *op. cit.*, p. 26.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, p. 29.

turi de pâine”²¹. Răsplata urma să apară, căci păsările din grădina lui și-au întezit cântecul: *Auziți-le ce frumos cântă! Ca în pădure*. O altă vorbă de-a lui: *Am reușit să aduc înapoi florile, găzele, păsările*²².

Pe lângă priceperea sa medicală dedicată cu răbdare și pasiune vindecării bolnavilor, știa că acestora le lipsesc și alte ingrediente la fel de importante – frumosul și binele din orice: *Pe un bolnav îl ajut să-și amintească de copilărie și de casa bunicilor, pe altul îl las să se plimbe prin grădina din jurul spitalului și să asculte păsările, altuia îi zic o vorbă bună ce-l unge la inimă ori îl las să-și aleagă singur tabloul care-i place. Și trec pe lângă el fără să știe, și văd unde s-a oprit. Așa știu ce-l doare*²³. A fost doctorul oșenilor și, deopotrivă, doctor al sufletelor.

Întreaga lui existență se desfășoară între medicină, artă, drumeții și călătorii. Munții nordului i-a străbătut la pas, mergând ades, lunar, alături de prieteni, printre care Ioniță G. Andron, cu nelipsitul său aparat de fotografiat. Iată ce spunea Mihai Pop despre relația sa de prietenie cu acesta: *Ioniță G. Andron a fost prietenul meu de suflet... O dată cu plecarea lui din lume s-a produs un mare gol în trăirea noastră, a celorlalți, care am fost prieteni cu dânsul [...]. Am colindat cu el toată zona nordului și a Bucovinei. Am oprit de-atâtea ori și am făcut instantanee din tot ce-avea frumos nu numai natura, ci tot ce era frumos: construcțiile în lemn, bisericile, porțile, casele, costumele. Avea ochi de artist extraordinar [...]. Ioniță Andron a lăsat imagini nemuritoare pentru istoria omului și a locului de aici*²⁴.

Străbate frecvent drumurile țării și ale Europei, vizitând muzeele lumii, neobosit în explorarea artistică, culturală: „Este un exeget pregătit ca autodidact, copleșit de marile capodopere ale omenirii, catedrale, arhitectură, pânze, cărți nemuritoare, filme și reprezentații teatrale”²⁵.

„Membru al Alianței Civice, apoi P. A. C. și, în final, P. N. Ț. C. D., consilier județean Satu Mare, între 1996-2004, a știut să fie și un om politic activ și un factor de echilibru în lumea tulbure de după 1989”²⁶.

S-a stins din viață poate prea curând, la vârsta de doar 68 de ani, iar ca recunoaștere a meritelor sale, negreștenii au denumit noul Spital orășenesc „Dr. Pop Mihai”, în memoria sa. În anul 2008, grație unor oameni inimoși (Nicolae Bura, Cornel Șerban, Vasile Mariș, Emil Nagy, Natalia Lazăr, dar și a multor sponsori) a fost dezvelit bustul din bronz dedicat personalității doctorului Mihai Pop, cetățean de onoare al orașului Negrești-Oaș, ctitor al noului spital orășenesc. De asemenea, în cadrul Muzeului Orășenesc din Negrești-Oaș, o sală de expoziție poartă numele de „Dr. Mihai Pop” (<http://www.negresti-oas.ro/orasul/cetatenii-de-onoare/dr-pop-mihai/>, accesare site: 2 martie 2019).

Ca medic și ca om, Mihai Pop a servit locuitorii din Țara Oașului neîntrerupt, vreme de 40 de ani, și-a dăruit întreaga viață țării și oamenilor ei, slujind cu vrednicie nobila profesie de medic.

Am spune, într-o concluzie mult prea generală referitoare la personalitatea doctorului Mihai Pop, că nu este ușor să construiești un spital și o biserică aparținătoare, nu este ușor să faci din grămezile de

²¹ *Ibidem*, p. 30.

²² Ștefan Doru Dăncuș, *op. cit.*, p. 30.

²³ Mihali Nicoară (ed.), p. 29.

²⁴ *Ibidem*, p. 87.

²⁵ *Ibidem*, p. 88.

²⁶ *Ibidem*, p. 26.

moloz ale unei construcții un spațiu însuflețit de ființele pământului, flori și copaci, nu e ușor nici să te apleci cu dragoste asupra existenței deseori mizerabile a artiștilor, și toate acestea făcându-se în paralel cu practicarea profesiei...

Doctorul Mihai Pop a reușit, debordând de o energie inegalabilă, explicată printr-o sintagmă ce i se potrivește cu adevărat, respectarea legii: *Iubește-ți aproapele ca pe tine însuși* – o lege care, înțeleasă corect și pusă în practică, a dat rezultatele pe care, atât Oașul, cât și Maramureșul le cunosc.

Se poate afirma cu tărie că nu se poate vorbi despre Țara Oașului fără să se vorbească de faptele Doctorului și Omului Mihai Pop, la fel cum Țara Oașului nu poate fi cunoscută fără albumele și cărțile lui Ioniță G. Andron, două nume care impun respect și admirație, care au sfințit aceste locuri cu prezența și exemplul lor de viață.

În încheiere, dăm cuvântul acestor DOI OAMENI MARI, fiind în asentimentul celor spuse, și în fața cărora ne închinăm cu cel mai mare respect:

Dacă marele nostru Eminescu a spus că și-a slujit țara cu arcușul, eu mi-am slujit țara scriind cu lumină după puterile mele și în forma aceasta nu am făcut altceva decât am cântat, și cânt, și voi cânta Cântarea României mele și aș avea marea bucurie dacă România ar primi din parte-mi ales dar, această Cântare²⁷.

Încă se mai poate face ordine, iată cum explica „doctorul din capăt de țară” modelul cu adevărat democratic, chiar dacă ar însemna lupta unor oameni izolați: Datoria oamenilor este să evolueze. Cei care înțeleg acest lucru la adevăratele proporții trebuie să șocheze, să trezească restul lumii, oricât de deșteaptă și de mândră ar fi ea. Să o trimită spre o evaluare a propriei ființe, spre o analiză pertinentă, dar dură. Să o împingă din ziua de azi în cea de mâine²⁸.

BIBLIOGRAFIE

Dăncuș, Ștefan Doru, *Să ne naștem de sus*, Editura Singur, București, 2002.

Haiduc, Ștefan (ed.), Ioniță G. Andron. *Schiță biografică, articole, interviuri, evocări, fotografii*, Editura Citadela, Satu Mare, 2017.

Mihali, Nicoară (ed.), *Album memorial – Dr. Mihai Pop*, Editura Fundației Culturale „Zestrețea”, Baia Mare, 2005.

<http://www.negresti-oas.ro/orasul/cetatenii-de-onoare/dr-pop-mihai/>

http://www.memoria.ro/multimedia/galerie_de_imagini/colectia_i_dot_g_dot_andron/7348/

²⁷ Ștefan Haiduc (ed.), *op. cit.*, p. 121.

²⁸ Ștefan Doru Dăncuș, *op. cit.* p. 9.

Doar câteva cuvinte despre Panait Istrati și catalanul Antoni Clavé

Motto: „Ô vie! où est l'humanité que j'aime?”
 „Dieu, où est mon humanité?”
 (Panait Istrati)

Maria COGĂLNICEANU
 Brăila

Despre Panait Istrati s-a scris enorm și încă se va scrie, fiindcă opera sa continuă să facă înconjurul globului pământesc, fiind tradusă în nenumărate limbi. Dar, în nicio limbă nu răsună mai bine sentimentele și cugetările sale despre condiția umană decât în limba română și-n cea franceză. Prin acest vehicul francez a cucerit continentele, pentru că româna era marginală și puțin știută.

Mircea Eliade, el însuși un proscris în țara sa de origine, dar și o celebritate a lumii românești interbelice și postbelice, scria undeva că *Panait Istrati a apărut în arena literară a Franței brusc și a strălucit ca un meteor*. Istoricul religiilor vedea că adevărata și neprețuita valoare a operei istratiene era talentul. În *Universul literar*, an XI, nr. 405, p. 6 din 5 octombrie 1924 scria despre „vagabondul” brăilean că „își lasă condeiul să alunece așa cum îl călăuzește amintirea”; „e sincer și plin de iubire pentru umanitate”; opera lui este „tulburătoare și vie”, „darul lui înăscut”. Istrati „a muncit și a suferit mult”, iar în tot ce scrie e „o cugetare personală”. E un „umanitarist” comparabil cu Dostoievski.

Citind revista franceză *Point de vue* (nr. 3.628 din 31 ian.-6 febr. 2018) constat o anumită asemănare între Panait Istrati și artistul catalan Antoni Clavé, „une âme forte”. În articol se scrie: *À 13 ans, Clavé était peintre en bâtiment. À 19 ans il a gagné un concours d'affiches et a changé de voie. S'il est issu d'un milieu modeste, l'artiste possède déjà un trésor qui ne le quittera jamais: sa détermination à toute épreuve. Qui l'anime encore quand il est poussé à l'exil et échoue au camp de Prats-de-Mollo, puis de Perpignan.* (p. 36)

Panait Istrati ca și Antoni Clavé, dar în alt mod, ieșind dintr-un mediu foarte modest, a schimbat pensulele de zugrav cu pana de scris, realizând o literatură care a depășit granițele timpului și ale țărilor pe unde i-au trecut pașii.

Personalitate complexă, Antoni Clavé este recunoscut ca pictor, sculptor și gravor, acuarelist, litograf omagiindu-i pe Rembrandt și Goya, o celebritate în Franța și în lume. Se împrietenește cu Picasso și se înscrie pe linia artei moderne din secolul al XX-lea (moare în anul 2005), operele sale fiind expuse și conservate la Bibliothèque „François Mitterand” din Paris. Ca artist și om „construiește” o operă vizionară, anticipatoare. *La main, dans les œuvres d'Antoni Clavé, devient très vite un symbole récurrent. Qu'il s'agisse d'un gant trouvé dans la rue, de celui avec lequel il a travaillé une gravure, l'objet se trouve figé sur planche.* (*Ibidem*, p. 38)

Profetic, iubind mai presus de orice adevărul, Panait Istrati cel „învinș” în lumea oarbă a începutului de secol XX a văzut prăbușindu-se ideologia antiumană comunistă. Consecințele se cunosc din biografia și din interzicerea operei sale într-o lungă perioadă istorică. Omul care „nu mai adera la nimic” pentru că a văzut ororile produse contra popoarelor de o ideologie care-l însuflețise până atunci, este reamintit într-o scrisoare către Vintilă Horia (alt exilat și scriitor de geniu) de același Mircea Eliade. Celui care și-a scris opera literară numai în românește (*Limba română e limba în care visez*) îi spunea aceste cuvinte: *Prin D^{na}, literatura română va dobândi prestigiul mondial pe care l-a avut prin Panait Istrati. Îmi leg o seamă de speranțe de această reintrare a spiritului românesc în literatura universală.* (23 noiembrie 1960)¹. Continuând astfel de reflecții, putem spera că acum și în viitor interogațiile lui Panait Istrati își vor avea răspuns afirmativ. *Doamne, aceasta este umanitatea pe care o iubesc; aceasta este umanitatea mea!*

¹ Eliade, Mircea, *Europa, Asia, America. Corespondență*, A-H, Editura Humanitas, 1999, p. 482. Volum realizat de Mircea Handoca.

Oamenii din viața lui Arghezi

Dr. Tudor NEDELCEA
Craiova

Zenovie Cârlușea face parte din categoria cărturarilor români care tac și fac (nu zgomot ca toată mediocritatea intelectuală) operă de cercetare autentică, în care acribia științifică și pionieratul în domeniul istoriei literare sunt demne de apreciat. Dar, așa cum am mai scris, faptul că Zenovie Cârlușea (ca și Theodor Codreanu, Adrian Dinu Rachieru, I. Filipciuc, Al. Ruja, Viorel Dinescu, arh. Veniamin Micle, Lucia Olaru Nenati, I. Șt. Lazăr etc.) nu locuiește în Capitală (unde și interlopii sunt superiori celor din provincie), spre a fi în centrul atenției (tele)criticii, ci în orașul lui Brâncuși, nu-i așezat în rândul intelectualilor de frunte ai momentului din România.

Poet, critic și istoric literar, eseist, publicist și editor, Zenovie Cârlușea s-a născut la 28 octombrie 1950, în localitatea gorjeană Crușetu-Maiag, în familia preotului Nicolae și a Eugeniei (n. Milculescu). A absolvit liceul la Balș și Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, în 1975. La Universitatea din Sibiu își susține doctoratul cu teza *Lucian Blaga – dinamica antinomiilor imaginare*, în 2004. După un profesorat la o școală generală din Prigoria, din 1976 se transferă prin concurs la Liceul „Ecaterina Teodoroiu” din Târgu-Jiu, de unde se pensionează. Este președintele Societății de Științe Filologice, filiala Gorj, colaborator la numeroase reviste literare, el însuși fondând și coordonând revista *Portal-Măiastra*, pe care a impus-o pe plan național și nu numai.

Studiile sale sunt numeroase, pertinente și variate, în domeniul creației lirice (*Fericitirile*, 1995; *Deseninări de cleștar*, 1995; *Gheață la mal*, 1997; *Foișor în Heliopolis*, 1997; *Ochiul înrouat*, 1999, 2013; *Lythiada*, 2014) și mai ales în critica și istoria literară, aplecându-se cu simț critic asupra unor clasici ai literaturii române: **Lucian Blaga** (*Poezia lui Lucian Blaga*, 1995; *Dinamica antinomiilor imaginare*, 2005, 2013; *Studii, articole, comunicări, evocări, interviuri*, 2006; *Solstițiul sânzienelor*, 2010; *L. Blaga, între amintire și actualitate*, 2011; *Sfârșit de secol, început de mileniu*, 2012; *Blaga-Goethe*, 2012; *L. Blaga. Dicționar esențial*, vol. 1-2, 2017-2018; *L. Blaga la Bistrița*, 2018; *L. Blaga și lumea Banatului*, 2018), **Al. Macedonski** (*Palatul fermecat, eseu asupra barocului macedonskian*, 1997), **Brâncuși** (*Brâncuși, azi*, 2000; *Orișonturi critice*, 2009; *Studii și eseuri*, 2009), **Tudor Arghezi** (*Tudor Arghezi și spiritul Olteniei*, 2008; *Un elogiu al Gorjului*, 2010), **Eminescu** (*Mitografii ale daco-românității*, 2011, 2013; *Drumuri și popasuri în Gorj*, 2016). A scris și despre *Arethia Tătărescu – Marea doamnă a Gorjului interbelic* (2007), *Dacoromânia profundă* (2006), *Folclor de pe Valea Amaradiei* (2008), *Editura Ram-Aminoasa* (2014), *Spiritul pandur și sufletul gorjenesc* (2014), *De neamul Cartienilor* (2015), dar și un *Panopticum. Studii și eseuri de critică și istorie literară*, I (2013).

Mai nou, Zenovie Cârlușea a inițiat și realizat un proiect literar-cultural, unic în spațiul românesc: sub genericul de *Dicționar esențial*, exegetul gorjean dezvăluie *Oamenii din viața lui...* Un prim volum din acest *Dicționar esențial* a fost dedicat lui L. Blaga, în 2017.

Recent, în deja celebra colecție „Opera Omnia” de la TipoMoldova (director: Aurel Ștefanachi), Zenovie Cârlușea tipărește un dicționar cu oamenii din viața lui Tudor Arghezi (*Tudor Arghezi. Dicționar esențial. Oamenii din viața lui*, 2019), un volum substanțial, de peste 800 de pagini! Este *un fel de monografie, dintr-o nouă perspectivă, aceea a relațiilor avute de scriitor cu semenii săi, cu preponderență provenind din lumea scriitoricească*, cum ne avertizează autorul în cuvântul-înainte.

Cum era de așteptat, în viața și opera titanică a lui Tudor Arghezi au interferat mari personalități din epocă, din varii domenii de activitate, prieteni sau adversari, colaboratori, importanți sau efemeri, Zenovie Cârlușea catagrafiind un număr de 240 de personaje, unele de refe-

rință, precum Felix Aderca, Agârbiceanu, Anania, Baba, Balaci, Blaga, Bogdan Duică, C. Brâncuși, Caracostea, Cioculescu, Rosa del Conte, Coșbuc, Crainic, Eminescu, Enescu, Galaction, Goga, Grigurcu, Ibrăileanu, Eugen Ionescu, Iorga, Macedonski, Maiorescu, Minulescu, Odobescu, Emil Palade, Pârvan, Perpessicius, Camil Petrescu, Pienescu, Rebreanu, Rosetti, Sadoveanu, Slavici, Marin Sorescu, Stancu, Stere, Streinu, Titulescu, Topârceanu, Țugui, Vianu, Zari-fopol etc.

Aceste personaje/personalități din biografia spirituală a lui Arghezi sunt prezentate sub forma unui fișier biobibliografic, însoțite de date privind intersectarea cu arghezologia. Valeriu Anania, de pildă, primește, în 1943, de la Tudor Arghezi, din lagărul de la Târgu-Jiu „o îmbrățișare” printr-o scrisoare; Arghezi „sălășluia, prin apropiere, la schitul Polovragi”, scrisoare ce s-a constituit ulterior în predoslovie la poemul lui Anania, *Miorița*. Scrisoarea în sine are valențe artistice incontestabile: *Sunt localnic al Târgului Jiilor lui Tudor, a cărui statuie mică mă așteptam să o gășesc de multe ori mai înaltă, grandioasă ca și destinul pe care l-a servit, cum îl mai slujim unii dintre noi, în răspăr cu vremea, și azi de la Zintâi ale lumii?*. Z. Cârlegea relevă și rolul pozitiv jucat, în acele condiții, de col. Leoveanu, comandantul lagărului de internați politici din Târgu-Jiu, Arghezi fiind „localnicul” acestui lagăr, între 2 octombrie-20 decembrie 1943, pentru pamfletul „Baroane”. Chemat ca martor în procesul intentat mareșalului Ion Antonescu în mai 1946, pentru a depune mărturie despre „cum am fost maltratată în Lagărul de la Târgu-Jiu”, Arghezi a refuzat să-l acuze pe mareșal, declarând că în lagăr erau condiții „blajine”, „în fond, el [Antonescu] ne-a scăpat de la moarte, pe mine și pe alții”.

Cu obiectivitate, pe bază de argumente, este prezentată relația Arghezi-Blaga, nu întotdeauna cordială, autorul *Cuvintelor potrivite* salutând primirea în Academia Română, la 5 iunie 1937, a lui L. Blaga (*Și, salutându-te pe tine, Lucian Blaga, salut literaturii de astăzi ai țării mele, cari, chiar dacă își permit uneori licențe în arta lor, sunt o generație de scriitori plini de avânt și talent*).

Lui C. Brâncuși îi dedică, încă din 1914, două tablete în care-i recunoaște spiritul modern, înnoitor al sculpturii sale (*unda uriașă a lumii a găsit o expresie nouă, o expresie Brâncuși*).

Încă de la debutul editorial din 1927, Arghezi primește elogiile cuvenite de la două mari personalități: G. Călinescu („cel mai mare poet român contemporan”) și M. Ralea („cel mai mare poet de la Eminescu încoace”).

Informații prețioase se găsesc în *Dicționarul esențial. Tudor Arghezi* de Z. Cârlegea privind marii oameni politici ai vremii, și mai cu seamă referitor la articolul distrugător al lui Sorin Toma, *Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei. Răsfoind volumele lui Tudor Arghezi* („Scânteia”, 5, 7, 9, 10 ianuarie 1948). Fiul lui Al. Toma (devenit poetul oficial al guvernării staliniste), Sorin Toma mărturisește, după emigrarea în Israel din anul 1979, că articolul cu pricina, care l-a scos pe Arghezi din viața literară timp de șase ani, n-a fost o *inițiativă strict personală*, ci a fost într-adevăr *scris de mine, dar din inițiativa, din însărcinarea și sub controlul conducerii de partid, care l-a aprobat atât înainte, cât și după publicare*, implicați fiind Iosif Chișinevschi și Gheorghiu-Dej (deși Nicolae Gheran își amintește că Arghezi i se adresa lui Dej cu „Ghiță”, fiind „colegi” în lagărul gorjean). După reabilitare, Arghezi a colaborat, într-o oarecare măsură, cu noul regim. Editorul său, Gh.

Pienescu, depune și el mărturie despre sfârșitul vieții. Venind la „Mărțișor” să continue ediția de *Scrieri*, Arghezi și-a prevestit moartea în stilul său inconfundabil: *De mâine nu mai lucrăm [...]. Te rog să mă ierți, dar trebuie să mor*, iar Mitzurei i-a spus, cu o oră înainte de a muri: *Eu cu domnul Pienescu ne înțelegeam pe calea îngerilor*.

La funeraliile Poetului, din 14 iulie 1967, noul lider politic, N. Ceaușescu, a făcut de gardă la catafalc, după ce, în 21 mai 1965, împreună cu Ion Gh. Maurer îl vizitează la „Mărțișor” (fotografia din carte este elocventă).

Un sprijin nesperat, în acei ani nefaști, a primit Arghezi de la Pavel Țugu, șef al Secției de știință și cultură a C. C. al P. M. R. Aflând că familia Arghezi n-a primit cartelele pentru alimente și combustibil pentru încălzire, pentru iarna 1951/1952, *am decis să mă implic direct, fără vreo aprobare din partea șefilor direcți, L. Răutu și Ofelia Manole [...] am limpezit lucrurile rapid, iar Patriarhul de la Mărțișor a primit cartelele cu pricina*. Recunoscător, ca un bun creștin, patriarhul îi mulțumește în scris prin epistole sau autografe în versuri grăitoare.

Arghezi l-a cunoscut în timpul șederii sale în Elveția (1906-1910) și pe Lenin („cel mai ursuz și cel mai primejdios”, „un terorist de un superlativ neatins la noi”, „e un maniac din specia comunistă”).

Debutul publicistic arghezian se petrece la 25 iulie 1896, în *Liga ortodoxă* a lui Macedonski, autorul *Rondelurilor* apreciind că Arghezi este „un artist de viitor de mare valoare”, pentru că are „originalitate foarte rar întâlnită în trecutul actual și sufletească noblete ce se răsfânge nu numai în versurile sale, ci și în toate actele sale de om”. Cu timpul, datorită temperamentului fluctuant al celor doi mari scriitori, relațiile cunosc o răcire.

Pe Eminescu îl aprecia la justa sa valoare. În conferința susținută la Ateneu, în 1943, mărturisește că l-a văzut pe autorul *Luceafărului* „în carne și oase. Eram copil de nouă ani. L-am zărit pe Calea Victoriei”. Omagiul adus Poetului național este îndreptățit „Eminescu e sfântul preacurat al gherșului românesc. Din tumultul dramatic al vieții lui s-a ales un Crucificat [...]. Fiind foarte român, Eminescu e universal”.

Chiar și pe carismaticul țăran și politician gorjean Dincă Schileru, Tudor Arghezi îl încondeiază pentru posteritate, numindu-l „Moș Ion Roată al Gorjenilor”.

Noua carte a lui Zenovie Cârlogea, *Tudor Arghezi. Dicționar esențial. Oamenii din viața lui*, este una de referință, o enciclopedie a universului arghezian, în care informațiile, documentele edite sau inedite sunt puse plener în valoare, oferind cititorilor o lectură deosebit de plăcută, instructivă și educativă, ceea ce ne îndreptățește să așteptăm cu nerăbdare dicționarul esențial dedicat lui Eminescu. Zenovie Cârlogea are deja un nume și un renume în literatura română contemporană, clădite pe o muncă istovitoare și o pasiune debordantă.

Zenovie Cârlogea

Farmecul pseudonimelor

Diana FILIP

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Motto: „E neapărat ca un nume să însemne ceva?”, a întrebat Alice cu îndoială.
„Bineînțeles că trebuie”, îi răspunse Humpty Dumpty, cu un surâs. „Numele meu înseamnă forma mea și ce formă frumoasă! Cu un nume ca al tău, ai putea avea orice formă.”

(*Alice în Țara Oglinziilor* – Lewis Carroll)

Publicațiile românești, dar și cele străine, cuprind o multitudine de pseudonime încă din cele mai vechi timpuri. Presa noastră se folosea de astfel de semnături începând cu perioada încheierii statului român, timp în care „pseudonimomania” ajunsese a fi, cum constata Ion Eliade Rădulescu, „una din boalele scriitorilor acestui veac”¹. *Dicționarul de pseudonime* al lui Mihail Straje, în cele peste 800 de pagini ale sale, conține pseudonimele scriitorilor români până în anul apariției dicționarului, 1978. Acest lucru ne duce cu gândul că alocarea unui pseudonim nu este un exemplu izolat, ci un fenomen cât se poate de larg răspândit.

Etimologic vorbind, cuvântul „pseudonim” este derivat din limba greacă, tradus prin „nume fals”, compus din ψεῦδος (pseûdos), „minciună” și ὄνομα (ónoma), „nume” – din propria voință, ca o formă de exprimare artistică, sau, uneori, la sugestia altor persoane care consideră că numele real nu are suficientă forță și nu e destul de sonor pentru a atrage atenția. În engleză se spune „pen name”, în franceză „nom de plume”.

Conform *Dicționarului Explicativ al Limbii Române*, „pseudonimul”² este un nume creat sau adoptat de cineva care vrea să-și ascundă adevărata identitate, folosit mai ales de autorii operelor literare, artistice etc.

Legislativ, dreptul la pseudonim este consacrat de:

– art. 54 din Decretul nr. 31/1954 (alături de alte drepturi personale nepatrimoniale, cum este dreptul la nume). „Persoana care a suferit o atingere în dreptul său la nume ori la pseudonim [...] va putea cere instanței judecătorești încetarea săvârșirii faptei care aduce atingere drepturilor mai sus arătate”;

– art. 4, art. 10 lit. c), art. 12, art. 83 alin. (3) și art. 96 lit. b) din Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe (publicată în M. Of. nr. 60/1996), cu modificările ulterioare. De pildă, potrivit art. 10 lit. c), autorul are „dreptul de a decide sub **ce nume** va fi adusă opera la cunoștința publică”; deci, atât sub numele real, cât și sub pseudonim. Fiind obiect al dreptului subiectiv corespunzător, pseudonimul se bucură de protecția legală a drepturilor personale nepatrimoniale.

Așa cum s-a subliniat în doctrină, caracteristica principală a pseudonimului este autodesemnarea. Alegerea pseudonimului fiind liberă, ea nu presupune niciun fel de procedură de urmat sau de înregistrare. Simpla folosire a lui este suficientă pentru a da naștere unui drept la acel pseudonim³. Totuși, sunt îndreptățite să-și aleagă și să folosească un pseudonim numai acele persoane fizice care desfășoară o activitate creatoare destinată publicității. Ele au opțiunea de a-și publica operele fie sub numele și prenumele lor, fie sub pseudonimul ales, fie fără niciun nume⁴.

În literatură, mulți autori s-au ascuns după astfel de măști din diverse motive: fie pentru

¹ Mihail Straje, *Dicționar de pseudonime*, Editura Minerva, București, 1973, p. IX.

² *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 866.

³ Mircea Mureșan, Ana Boar, Șerban Diaconescu, *Drept civil. Persoanele*, Editura Cordix Lex, Cluj-Napoca, 2000, p. 145.

⁴ Ovidiu Ungureanu, Călina Jugastru, *Drept civil. Persoanele*, Editura Rosetti, București, 2003, p. 160.

a-și ascunde adevărata identitate sau viață personală, fie pentru a-și ține secret sexul. De pildă, unele scriitoare din epoca victoriană, dominată de critici de sex masculin, au ales să își semneze lucrările cu nume masculine. Avem aici cazul sursorilor Brönte, care au scris sub numele de Currer (Charlotte), Ellis (Emily) și Acton (Anne) Bell, tocmai pentru a nu fi acuzate de o „scriitură feminină”, titlatură dezonorantă acelor vremuri.

Nelle Harper Lee (1926-2016) a preferat să își semneze lucrările cu Harper Lee, omițând prenumele de Nelle, acest lucru creând o incertitudine în ceea ce privește sexul autorului, neștiind dacă e vorba de numele unei femei sau al unui bărbat. Harper Lee a devenit faimoasă cu romanul *Să uciți o pasăre cântătoare*, publicat prima dată în 1960, în care multe detalii sunt bazate pe aspecte reale din copilăria scriitoarei. Acesta a fost singurul roman al lui Lee – până în 2015, când s-a publicat continuarea lui, cu titlul *Du-te și pune un străjer* –, care a devenit și a rămas unul dintre cele mai de succes din literatura americană.

Adeseori, sugestia venea chiar din partea editurii, care nu dorea să riște ca o carte să nu fie apreciată (cumpărată) de cititori doar pentru că a fost semnată cu numele unei femei.

Alte rațiuni de folosire a pseudonimelor pot fi și acelea că autorii doresc să rămână anonimi (mai ales în situația publicării unui material sensibil, politic sau religios) sau, efectiv, din dorința de a scrie mai multe genuri literare, fără ca publicul cititor să compare textele între ele. De pildă, **John Banville**, un scriitor irlandez câștigător al Man Booker Prize, a scris romane polițiste sub pseudonimul de Benjamin Black, iar **Agatha Christie** a creat și romane de dragoste, dar care nu s-au bucurat deloc de același succes ca cele din genul cu crime și detectivi care au consacrat-o. Un alt caz este și cel din anul 2013, când a apărut cartea *The Cuckoo's Calling* (tradusă și în română drept *Chemarea cucului*). Autorul, **Robert Galbraith**, s-a dovedit a nu fi altcineva decât celebra creatoare a lui Harry Potter, **J.K. Rowling**. Acest fapt i-a luat pe mulți cititori prin surprindere și, în câteva zile, cartea a apărut în listele celor mai vândute volume din acea perioadă.

Un alt motiv ar putea fi... prea marea productivitate. La începutul carierei sale, **Stephen King** a folosit pseudonimul Richard Bachmann pentru că, la acea vreme, scriitorii erau adesea limitați la a scrie o singură carte pe an. Cărțile publicate de el astfel au înregistrat un oarecare succes, dar când s-a aflat adevărata identitate a autorului, vânzările au explodat.

Literatura română abundă și ea de numeroase pseudonime. Îl putem exemplifica aici pe „lucifărul poeziei românești”: **Mihai Eminescu**. În lucrarea *Biografie documentară*, autorul Ion Crețu afirma: *Fiindcă Eminescu avea de spus câteva adevăruri supărătoare chiar pentru unii membri ai partidului conservator, s-a gândit să apeleze la un mijloc care să-i îngăduie a spune lucrurilor pe nume. Astfel, a început o expunere amplă a ideilor sale critice în formă de scrisori, venite din afara redacției semnate CENSOR⁵*.

Numeroase cronici din ziarul *Timpul* (București) au fost semnate de Mihai Eminescu cu pseudonimul Fantasio. Așadar, cronica teatrală semnată Fantasio din *Timpul*, VI, 1882, nr. 218 (5 oct.), și intitulat „Nea Frățilă” aparține poetului.

Însăși marea iubire a poetului, **Veronica Micle** (1850-1889), se numea de fapt Ana Câmpeanu. Încă de pe vremea când se afla la Școala Centrală de Fete din Iași și-a schimbat prenumele, numele de Micle preluându-l de la soțul ei, Ștefan Micle.

Gala Galaction (1879-1961) sau părintele Grigore Pișculescu, după numele său real, fost preot ortodox, scriitor de opere literare și profesor universitar de teologie, a hotărât să folosească acest nume pentru a-și semna operele literare.

Octavian Goga folosea pseudonimul pentru a descrie, fără frică, situația Transilvaniei din epoca luptei pentru Unire, una îndurerată, răzvrătită sau meditativă: *Agou, Ion Fără Țară, Nic Otravă, Tavi din Sibiu*.

Scriitorul **Ion Budai-Deleanu**, autorul epopeii *Țiganiada*, operă nepublicată în timpul vieții, purta semnătura sub anagramă *Leonachi Dianeu*.

Poeta **Otilia Cazimir** (1895-1967) s-a născut în localitatea Cotu Vameș din județul

⁵ Ion Crețu, *Mihai Eminescu: biografie documentară*, Editura pentru Literatură, 1968, p. 87.

Neamț, având numele de Alexandra Gavrilescu. Pseudonimul de Otilia Cazimir i-a fost ales de prozatorul Mihail Sadoveanu.

Scriitorul **I. L. Caragiale** semna ca debutant sub o ploaie de pseudonime: *Allegro, Car, Caracudi, Farsor, Grigri, Intelectual, Policar, Picolo sau Spanachidi*, tocmai pentru a putea satiriza, fără piedici, pe demagogii timpurilor sale.

În zilele noastre, când libertatea de exprimare nu mai este o problemă, mulți autori se folosesc de pseudonime, din rațiuni cât se poate de personale. **Amanda Quick**, probabil nemulțumită de sonoritatea numelui său real, Jayne Ann Krentz (numele după căsătorie), sau dintr-o rațiune tehnică de marketing l-a preferat pe acesta din urmă. A păstrat, totuși, pentru câteva dintre numele favorite, câte un gen literar. Pentru romanele romantico-istorice a folosit Amanda Quick; pentru romanele S.F. Jayne Castle (numele de fată); pentru romanele polițiste/thrillere: Jayne Ann Krentz. Pe lângă toate aceste pseudonime literare, se mai adăugă câteva: Jayne Taylor, Janey Bentley, Stephanie James, Amanda Glass⁶.

Nemere István este un autor prolific, cu peste 590 de lucrări apărute până în prezent, care a scris sub numeroase pseudonime (41 în total până acum). Acestea au variat de la nume cu sonoritate engleză, la cele germane, maghiare, franțuzești, italienești, rusești sau chiar arabe. Nehotărârea lui Nemere pleacă de la variantele multiple de nume sau nații și ajunge la o nehotărâre profundă privitoare la sex. Dintre toate numele alese, au fost și 11 nume feminine: Alissa Altamira, Wilmon Vanessa, Melissa Morretti, Stefanie Nordking, Keira MacKenzie, Maria Messina, Miranda Miller, Palma Patton, Angela Preston, Salome al-Saffin, Lilly Seymour. Pseudonimele masculine alese, până acum, sunt: Henry Hamilton, Nigel Forest, Stewart Harrington, Stuart Harrington, Stuart Herrington, T. Moward, Steve Nording, Piotr Szyepanovics Alihanov, Tihanyi István, Oscar Welden, Henry Hamilton, Steve Repton, Stefan Niemayer, Bíró Dániel, Raymond Darieni, Norbert Dax, Richard Haack, Kiss-Béry Miklós, Kovács Gergely István, Klaus von Lottinge, Jean-Paul Leblanc, Mack Maloney, Sir Steve Morton, Paul Patrick, Robert Raption, Anton de Saint-Etienne, Richard Stone, Vitéz Miklós⁷.

Dincolo de orice explicație rațională de folosire a pseudonimului, există un mare subiectivism al celui care îl folosește. Atâta timp cât orice persoană are dreptul la nume, real sau fictiv, suntem datori să îi respectăm alegerea și să nu-i încălcăm drepturile. Criticul Garabet Ibrăileanu adnota: *Nimeni nu se face vinovat de numele pe care îl are, pentru că numele ni se dă la naștere, pe când pseudonimul îl alegem.*

BIBLIOGRAFIE

- Anghelescu, Mircea, *Mistifacțiuni : falsuri, farse, apocrife, pastişe, pseudonime și alte mistificații în literatură*, Editura Compania, București, 2008.
- Crețu, Ion, *Mihail Eminescu : Biografie documentară*, Editura pentru literatură, București, 1968.
- Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
- Mureșan, M.; Boar, A.; Diaconescu, Ș., *Drept civil. Persoanele*, Editura Cordix Lex, Cluj-Napoca, 2000.
- Ungureanu, O.; Jugastru, C., *Drept civil. Persoanele*, Editura Rosetti, București, 2003.
- Straje, Mihail, *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, Editura Minerva, București, 1973.
- Legea nr. 139/2010 privind dreptul de autor și drepturile conexe.
https://adevarul.ro/locale/suceava/pseudonimele-scriitorilor-romanicine-fost-fapt-dan-barbilian-mihail-ursachi-dimitrie-cosmad-1_56436799f5eaafab2c817b45/index.html
<https://bibliodevafiliala3.wordpress.com/2012/04/18/pseudonimele-literare-nume-sau-masti/>

⁶ <https://bibliodevafiliala3.wordpress.com/2012/04/18/pseudonimele-literare-nume-sau-masti/>

⁷ *Ibidem.*

Vasile Radu Ghenceanu – 80 de ani de la naștere (1939-2019)

Nu treceți / Ca și cum nu m-ați cunoaște...
(„Soliloc”)

Csilla TEMIAN

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Vasile Radu Ghenceanu – poet, eseist, jurnalist

S-a născut la 17 mai 1939 în satul Doh, județul Sălaj. A absolvit Școala Normală de Învățători din Oradea, Institutul Pedagogic de 3 Ani din Baia Mare și Facultatea de filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. A profesat ca învățător în județul Sălaj, apoi ca profesor de literatură universală la licee din Baia Mare, cadru didactic la Universitatea de Nord Baia Mare și la Filiala Baia Mare a Universității de Vest „Vasile Goldiș”, fiind mai apoi director al Teatrului Dramatic Baia Mare și ziarist. A devenit membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Csilla Temian

Timp de 40 de ani, Vasile Radu Ghenceanu a publicat versuri în aproape toate revistele de cultură ale țării, precum și cronici, reportaje, interviuri, note de călătorie în presa locală și centrală. S-a stins din viață la 29 octombrie 2006.

Cărți apărute: *Cântece pentru inima tânără*: versuri (1967), *Cartea literelor mari*: versuri (1970 – republicată în alte 4 ediții), *Ora locală*: versuri (1979), *Paralele și memorie*: note de călătorie (1992), *Vindecarea de melancolie*: eseuri, note de călătorie, interviuri, colaje (1996), *Însemnați de uitare*: poeme (1997), *Grădinile din fereastră sau Călătoria ca stare de spirit*: note de drum (1998), *Convorbiri cu Ion Săcăleanu sau O viață pentru muzică: contribuții la o istorie a culturii* (1999), *Dreptul la singurătate (Scriitor la ziar)*: eseuri (2001), *Complexul de egalitate*: versuri (2002), *Comentarii de sâmbătă*: eseuri, interpretări, note (2004), *Jurnalul de scriitor sau Desacralizarea continuă: contribuții la o istorie culturală* (2007).

„*Meseria mea e să observ și să scriu*”¹ – afirma cu toată convingerea jurnalistul V. R. Ghenceanu, iar volumele sale de publicistică, despre care spunea că sunt însăși viața lui², reflectă aceste adevăruri.

Stabilindu-se în Baia Mare, s-a implicat cu toată ființa în tot ceea ce se întâmpla în viața culturală a orașului și a județului și a consemnat fapte și evenimente în paginile ziarului *Pentru socialism*, devenit după 1989 *Grainul Maramureșului*, asumându-și „postura unui martor veridic al timpului său” și redând „cu maximă responsabilitate” însemnări din realitatea imediată³.

Timp de peste 40 de ani a publicat note asupra unor evenimente majore, însemnări de la fața locului, interviuri cu personalități reprezentative din oraș, din județ și din țară sau din afara țării, recenzii ale unor lucrări de valoare, însemnările sale constituindu-se în pagini de veritabilă istorie a culturii, așa cum menționează în unele subtitluri ale volumelor tipărite. Astfel de

¹ V. R. Ghenceanu, *Comentarii de sâmbătă: eseuri, interpretări, note*, Editura Proema, Baia Mare, 2004, p. 113.

² Idem, *Dreptul la singurătate (Scriitor la ziar): comentarii, cronici, interviuri, note*, Editura Proema, Baia Mare, 2002, p. 249.

³ Gheorghe Glodeanu, *Studiu introductiv*, în V. R. Ghenceanu, *Jurnalul de scriitor sau Desacralizarea continuă: (Contribuții la o istorie culturală)*, Editura Proema, Baia Mare, 2007, p. 7.

secvențe de istorie culturală din Maramureș, din perioada anilor 1965-1971, la care a participat, apar în *Jurnalul de scriitor*. Iată câteva dintre acestea: cercetarea folclorului și înregistrările făcute în Maramureș și Țara Oașului (2 iunie 1965) de către o echipă de mari cercetători în domeniul folclorului, în frunte cu George Sbârcea; încercarea, fără succes, de a înființa în Baia Mare o revistă de cultură care s-ar fi numit „Pagini maramureșene” (septembrie 1966); pregătirile pentru întrecerea regiunii Maramureș cu regiunea Mureș în cadrul „Dialogului la distanță”, numit de jurnalist „o nebunie artistico-folclorică” (august 1967); organizarea primei ediții a „Festivalului de datini laice de iarnă de la Sighet” (decembrie 1968); desființarea – regretabilă, din cauza zăzaniei dintre artiști, zice gazetarul –, a secției de muzică cultă din cadrul Ansamblului de cântece și dansuri „Maramureș”, care rămâne doar cu compartimentul de folclor (iunie 1970); dezvelirea unei plăci comemorative pe clădirea Liceului „Gheorghe Șincai” din Baia Mare (28 februarie 1971) ș.a. Sunt fapte și aspecte care ar putea părea ne semnificative, dar, în timp, s-a dovedit a avea importanță.

„Observator acid și necruțător al lumii prin care a trecut... extrem de exigent cu sine însuși”⁴, Vasile Radu Ghenceanu a atras atenția asupra unor fenomene din climatul cultural postdecembrist, manifestări pe care le-a considerat a avea un impact negativ asupra culturii românești. În cele 114 *Comentarii de sâmbătă* aduce în discuție astfel de aspecte, cum au fost și următoarele: „În presă (vorbită sau scrisă) cantitatea de ignoranță și lipsă de profesionalitate a crescut o dată cu numărul ziarelor, revistelor, posturilor de radio și TV... apar pagini sau emisiuni anoste, un fel de gumă de mestecat în care frazele n-au coerență, iar ideile lipsesc cu desăvârșire...”⁵. A proliferat „cultura” de divertisment, instituții pentru ochi... profesioniste de spectacole, în goana după spectatori și după câștig „trimit spre public divertisment de joasă speță, adevărate șuvoaie ale imposturii. Acest fel de cultură e o jignire la adresa culturii autentice”⁶.

În zilele noastre, observă V. R. Ghenceanu, interesul pentru cultură a scăzut mult. Una dintre cele mai evidente dovezi, în opinia lui, este scăderea interesului pentru lectura operelor esențiale. Locul lecturii temeinice „pare a-l fi luat astăzi, pentru destulă lume, câteva surrogate, între care «informarea» iute prin cyberspațiu, care naște o frivolitate păguboasă dacă e practică ca unică sursă de cultură”⁷.

Intrigat se arată de fenomenul înregistrat de mass-media în anii din urmă, aceasta comunicând „cu adevărată bucurie tot ce se întâmplă mai rău în România: furturi, violuri, catastrofe, dând impresia că nimic nu pare a mai fi bun în lumea asta a noastră, dar nici vinovat nu e nimeni de tot ce se întâmplă... nimeni nu mai vorbește despre muncă, meserii, datorie, mândrie patriotică, spiritul locului, pasiunea pentru ceva prin care se zidește. Demnitatea poartă numele «euro»”⁸.

În privința poeziei din zilele noastre, constată că „fel și fel de indivizi... au dat năvală în poezia a tot și a toate răbdătoare, versificând banalități și vulgarități, vrând să arate cum poate coborî poezia până la vocabule deșarte...”⁹.

Panorama culturală băimăreană i-a oferit gazetarului, pasionat om de cultură aflat în continuare căutare de fapte și evenimente, o largă paletă de subiecte, prezentate și dezbătute cu prudența omului liber de constrângeri pentru că, spunea el, „am fost un om deschis și m-am socotit totdeauna liber, tocmai pentru că nu am abuzat niciodată de libertate”¹⁰. În cei peste 40

⁴ *Ibidem*, p. 10, 11.

⁵ V. R. Ghenceanu, *Comentarii de sâmbătă...* p. 202.

⁶ *Ibidem*, p. 177.

⁷ *Ibidem*, p. 156.

⁸ *Ibidem*, p. 112.

⁹ *Ibidem*, p. 160.

¹⁰ *Ibidem*, p. 247.

de ani, fin observator a tot ceea ce se întâmplă, a abordat cu interes și obiectivitate cele mai diverse teme cotidiene, pe care le-a considerat importante pentru comunitatea în care trăia, și le-a prezentat în articole ca: „Asupra relației dintre școală și literatura pentru copii”, „De la folclor la spectacolul artistic”, „Printre oameni pe Valea Vaserului”, „Valoarea lui «Bună ziua!»”, „Nicolae Steinhardt în conștiința contemporanilor”, „Lingviști băimăreni la Palermo”, „Vechi calendare și almanahuri”, „Studentii și cercetarea folclorului”, „Conversând cu românii din Ungaria”, „O pădure cu numele lui EMINESCU. Spre neuitare”, „Cu scriitorii din diaspora”, „Prezențe maramureșene în Argentina”, „Literatura la timpul viitor”, „Prezențe maramureșene în Capitală”, „Cuvântul pentru adevăr și neuitare”, „Hora satului între realitate și uitare”, „Cum vorbim?” ș.a., articole publicate în *Pentru socialism* și *Grainul Maramureșului*, din 1968 până la plecarea dintre noi.

Spiritul incisiv, dar echilibrat, al „gazetarului de vocație” Vasile Radu Ghenceanu¹¹ se remarcă și în volumul de eseuri *Dreptul la singurătate*, cu subtitlul *Scriitor la ziar*, volum structurat în următoarele capitole: *cronici teatrale* (episoade din istoria Teatrului dramatic băimărean), *cronici literare* (fragmente de istorie a literaturii băimărene), *interviuri* (cronici din viața culturală băimăreană), *comentarii de pagina a 3-a* (însemnări cu o mare varietate tematică).

V. R. Ghenceanu... printre bibliotecari

Fin observator al activităților fiecărui domeniu al culturii, era firesc ca jurnalistul Vasile Radu Ghenceanu, omul care a fost toată viața fascinat de carte și lectură, să fie prezent în bibliotecă, în lumea cărților și printre bibliotecari, a căror profesie, „de înaltă noblețe”, spunea el, „merită atenția maximă a societății întregi... căci nu știu de câte ori ne întrebăm sincer și cu îndreptățire: ce anume ne-am face noi toți, adică cei care iubim cartea, fără biblioteci și fără bibliotecari?”¹². Despre activitatea și problemele bibliotecilor și ale bibliotecarilor, în mijlocul cărora s-a aflat de multe ori, s-a exprimat în articolele: „Cărți pentru cititori”, „Cu porțile larg deschise” (biblioteca județeană se află în centrul interesului iubitorilor de carte), „În loc de cronică la o autentică revistă” (revista bibliotecii județene *Bibliotheca septentrionalis* este o autentică revistă profesională cu largă deschidere spre cititor), „Întoarcerea bibliotecarilor” (însemnări despre simpozionul „Interferențe cultural-istorice organizat de Biblioteca Județeană, care a marcat întoarcerea, după decembrie 1989, a bibliotecarilor la rosturile lor, o realitate de care trebuie să ne bucurăm cu adevărat), „Un «buletin» cât o carte” (*Bibliotheca septentrionalis* – un buletin valoros și folositor pentru cei interesați de cultură), „La Biblioteca Județeană 1. Colocvii, premieri, concluzii. 2. Salonul de toamnă” (a fost acordat premiul „Cel mai bun bibliotecar al anului” și a debutat o nouă manifestare culturală sub egida

¹¹ Sălcu Horvat, *Vasile Radu Ghenceanu (1939-2006)*, în *100 de ani de la Marea Unire. 100 de personalități maramureșene care au făcut istorie*, coord. Teodor Ardelean, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare, 2018, p. 557.

¹² V. R. Ghenceanu, *Întoarcerea bibliotecarilor. Însemnări*, în *Grainul Maramureșului*, nr. 1522, 3-4 decembrie 1994, pp. 1, 3.

bibliotecii – „Salonul de toamnă al editurilor băimărene”), „Prezențe maramureșene în revista *Biblioteca*” (București), „Colocviul profesional al bibliotecarilor” (sub genericul „Scriitorilor maramureșeni, cu dragoste!” este noutatea Salonului ’99 organizat de Biblioteca Județeană), „Scriitori și bibliotecari la Chișinău” (prezența unei delegații a bibliotecarilor băimăreni și a scriitorilor V. R. Ghenceanu și Ion M. Mihai la biblioteca „Maramureș” din Chișinău) – sunt articole spicuite din ziarele locale *Grainul Maramureșului* și *Pentru socialism* (1980-2003).

Vasile Radu Ghenceanu a fost martor și cronicar al evenimentelor în mijlocul cărora a trăit¹³ și, deși le înregistra uneori cu ironie, comentariul său avea o ținută academică, care mergea întotdeauna la esență¹⁴.

Perceput, așa cum nota Florian Roatiș, „mai ales ca un eseist reductibil, inconfundabil și inconfortabil în același timp”¹⁵, Vasile Radu Ghenceanu ar mai fi putut adăuga capitole importante la istoria culturală a Maramureșului. Ne lipsesc și azi... comentariile sale de sâmbătă.

¹³ Gheorghe Glodeanu, *V. R. Ghenceanu și fascinația scriiturii*, în V. R. Ghenceanu *Vindecarea de melancolie: eseuri, note de călătorie, interviuri, colaje*, Editura Gutinul, Baia Mare, 1996, p. 5.

¹⁴ Gheorghe Glodeanu, *Studiu introductiv*, în V. R. Ghenceanu, *Jurnalul de scriitor...*, p. 7.

¹⁵ Florian Roatiș, „Cultura și ipostazele realității”, prefață la V. R. Ghenceanu, *Comentarii de sâmbătă...*, p. 7.

Retorica la Aristotel

Dr. Aurel M. CAZACU
București

A venit momentul să luăm contact cu una dintre lucrările fundamentale din domeniul retoricii. Este vorba de lucrarea **PERI RHETORIKES (Retorica)**¹ a lui Aristotel (384, Stagira, Macedonia-322, Chalkis, Eubeea î.Hr.) la care a lucrat, practic, toată viața. Majoritatea lucrărilor, tratatelor sau studiilor de retorică mai vechi sau mai noi s-au raportat și se raportează la *Retorica* Stagiritului.

Interesul pentru retorică

La vârsta de 17 ani Aristotel vine la Atena (în anul 367 î.Hr.) pentru a studia și devine în curând și membru al Academiei, rămânând timp de 20 de ani în strânse legături cu Platon, în fapt până la moartea acestuia survenită în 348/347 î.Hr. În cadrul Academiei desfășoară activitate ca profesor, studiază și scrie dialoguri de tip platonician pe teme de retorică, morală și filosofie. O oarecare dizidență manifestată în tot acest timp față de doctrina Academiei n-a micșorat respectul și venerația sa față de Platon. După ce părăsește Atena (nu se înțelegea cu Speusis, nepotul lui Platon, care preluase conducerea Academiei), înființează o filială a Academiei la Assos, în Troada. Aici a avut trecere la curtea tiranului Hermias din Atarneus (Asia Mică) și după trei ani pleacă la Mitylene în Lesbos, unde probabil îl întâlnește pe Teofrast, ulterior cel mai faimos discipol al lui Aristotel. În 343/342 este invitat de către regele Filip al Macedoniei pentru a se ocupa de educația fiului acestuia, Alexandru, pe atunci în vârstă de 13 ani. Activitatea sa pedagogică se încheie în momentul când Alexandru preia conducerea regatului Macedoniei.

În anul 335/334 î.Hr. se întoarce la Atena și întemeiază propria școală², numită Lykeion (Lyceul), cunoscută și sub numele de „peripatetică” (gr. *peripatein* – a se plimba) pentru că Aristotel își purta discuțiile plimbându-se pe sub arcadele grădinii din Lykeion sau pur și simplu pentru că mare parte dintre prelegeri erau ținute pe alei. Opera imensă a lui Aristotel care ne-a rămas pare a fi produsă în cea mai mare parte în acești 13 ani cât a fost șef spiritual al școlii sale din Lykeion, între anii 335 și 322 î.Hr.

Cât timp s-a aflat la Atena, ca membru al Academiei, Aristotel ar fi predat neîntrerupt retorica între anii 367 și 347 î.Hr. Tocmai în acest domeniu s-a făcut mai bine cunoscut. Din aceeași perioadă provin și două lucrări despre retorică, *Gryllos* (Greierile) și o culegere de *Tehnici retorice*, ambele pierdute.

În dialogul *Gryllos*, Aristotel ataca opiniile contemporanului său Isocrate (orator și întemeietor al unei școli celebre de retorică), apărând idealul paideic al învățământului platonician și perspectiva filosofică exprimată de Platon în dialogurile *Gorgias* și *Phaidros*, anume că retorica autentică trebuie să se afle întotdeauna în serviciul adevărului, binelui și dreptății și să se fundamenteze pe mișcarea sentimentelor. Această concepție a fost preluată de Aristotel și transpusă explicit și în tratatul *Retorica*: „Retorica este utilă fiindcă lucrurile adevărate și lucrurile drepte

¹ Aristotel, *Retorica* (Traducere, studiu introductiv și index de Maria-Cristina Andrieș. Note și comentarii de Ștefan-Sebastian Maftel), ediție bilingvă, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2011.

² Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosofilor* (Traducere din limba greacă de C. I. Balmuș, Studiu introductiv și comentarii de Aram M. Frenkian), Editura Academiei R. P. R., București, 1963, pp. 257-269.

sunt, prin natura lor, mai puternice decât contrariile lor, astfel încât, dacă deciziile judecătorilor nu sunt consecvente, atunci pledanții sunt învinși în mod necesar din cauza lor înșiși”³.

Revenind la dialogul *Gryllos*, comentatorii antici consemnează că unul dintre elevii lui Isocrate, Cephisodurus, a răspuns printr-o lungă contra-acuzație. Câțiva ani mai târziu, într-o lucrare ce pare a fi mai mult o scrisoare adresată lui Themison din Cipru, intitulată *Protreptica* (lucrarea s-a păstrat), Aristotel apără idealurile Academiei împotriva noțiunilor retorice mult mai pragmatice ale școlii lui Isocrate. Nici retorul Isocrate nu i-a rămas dator, răspunzându-i într-al său *Antidosis*. În pofida acestui dezacord, Aristotel avea să elogieze mai târziu stilul literar al lui Isocrate și chiar să preia în cartea a treia din *Retorica* (capitolele 13-19) unele concepte și idei ale acestuia.

Retorica a continuat mult timp să-l intereseze pe Aristotel. E posibil ca prima schiță a tratatului *Retorica* să ne trimită la acei ani de început, petrecuți la Academie. A cunoscut însă numeroase adăugiri și restructurări pe parcurs, deoarece consemnează evenimente mai târzii, când se întoarce la Atena și fondează gimnaziul Lykeion. Ultimele retușuri ale tratatului au fost făcute probabil în ultimii ani de viață.

Structura tratatului

Retorica este alcătuită din trei cărți: primele două sunt consacrate materiei discursului, adică argumentației de tip retoric, iar cea de-a treia tratează despre forma discursului.

Prima carte analizează problematica argumentației, așa cum este ea produsă de orator. Pentru discursul oratorului, Aristotel propune două tipuri de argumentare:

1) entimema (gr. *enthymema*), silogism eliptic obținut prin omiterea unei judecăți, considerat drept „silogismul retoric”⁴ prin excelență, întrucât premisele sale sunt întotdeauna plauzibile; în practica discursului retoric, când nu poate fi susținut un argument concludiv, entimema poate să joace și rolul de „judecată” ce influențează decizia în cadrul unei chestiuni contradictorii.

2) exemplul (gr. *paradeigma*), tip de argumentare apropiat de inducție (argumentare numită și „inducție retorică”), întrucât permite să se ajungă la general pornind de la cazuri individuale.

În cadrul acestei tipologii este analizată și exemplificată și „maxima”, considerată ca parte a entimemei, mai exact, ca entimemă prescurtată.

Aristotel propune apoi o clasificare a discursului în trei ramuri ale retoricii, numite genuri (*gene*), după funcția auditoriului: deliberativ, judiciar și epideictic.

El va reveni asupra acestor genuri și cu alte considerații obiective în capitolele 18-26 ale celei de-a doua cărți, când asociază fiecărui gen oratoric dimensiunea timp, un număr de scopuri, precum și locuri comune (*topoi*) de invenție argumentativă adecvată.

Tot în prima carte Aristotel tratează și cele două feluri de dovezi, ca mijloace de persuasiune:

1) extratehnice (textul legilor, mărturiile, convențiile, documentele, jurămintele, declarațiile date sub tortură ș.a.), care nu sunt inventate de orator, dar de care se folosește înainte de a desfășura demonstrația;

2) tehnice (caracterul sau autoritatea morală a oratorului; dispoziția în care este pus auditoriului pentru a rezona la discurs; discursul argumentativ real sau aparent), care reprezintă invenția oratorului.

Cea de-a doua carte se centrează pe alt tip de persuasiune, manifestă prin intermediul dimensiunii psihologice a oricărui discurs:

1) credibilitatea oratorului (capitolul 1);

³ *Retorica*, I, 1, 1355 a 20-23, p. 87.

⁴ *Retorica*, I, 2, 1356 b 5, p. 93.

- 2) starea de spirit sau emoțiile stârnite în rândul auditoriului (capitolele 2-11);
- 3) pasiunile ce pot însufleți publicul (capitolele 12-17).

Cartea a doua se încheie cu studiul locurilor comune (*topoi*), adică a domeniilor în care trebuie să se situeze cele mai generale argumente (capitolele 18-19).

Cartea a treia este formată din două părți:

- 1) stilul discursului (capitolele 1-12);
- 2) ordinea părților discursului (capitolele 13-19).

Unii interpreți ai operei Stagiritului susțin opinia că foarte probabil cea de-a treia carte a *Retoricii* ar fi fost o lucrare independentă, scrisă în tinerețe, pe care Aristotel ar fi atașat-o ulterior primelor două cărți care tratează oratoria.

Critica retoricii contemporane

Bineînțeles că „arta discursului” s-a practicat mult timp și cu mult succes și înaintea lui Aristotel. Însă el deplânge, în primul rând, faptul că se neglija elementul fundamental în oratorie, dimensiunea argumentativă, acordându-se atenție exagerată dimensiunii psihologice a producerii emoției auditoriului. Aristotel se poziționa ferm în această privință: „Dar cei care compuneau tehnici ale discursurilor nu au transmis, ca să spunem așa, nicio parte a acestei arte; căci numai dovezile țin de domeniul artei, celelalte, în schimb, sunt adaosuri; or, autorii de tehnici nu spun nimic despre entimeme, care constituie corpul dovezii, ci se ocupă cel mai adesea de lucruri exterioare subiectului; într-adevăr, aversiunea, mila, mânia și alte pasiuni de acest fel ale sufletului nu se referă la subiect, ci îl au în vedere pe judecător”⁵.

Reacția este întemeiată, întrucât autorii de manuale retorice utilizau în mod excesiv pasiunile pentru a mișca sufletele judecătorilor în timpul proceselor. Însă Aristotel nu va neglija nici efectul pasiunilor⁶, deoarece discursul capătă o mai mare putere de convingere. Există însă două condiții pentru a le include printre dovezi: efectul pasiunilor trebuie să rezulte doar prin intermediul discursului, iar pasiunile trebuie să constituie dovezi tehnice.

În al doilea rând, Aristotel critică faptul că majoritatea retorilor și-au îndreptat atenția preponderent asupra genului oratoric judiciar (considerat de aceștia mai potrivit tehnicii persuasiunii), neglijându-se genul deliberativ care, în viziunea sa, ar fi mult mai important în ordine morală și politică, deoarece implică interesele întregii comunități: „Deși practica elocinței deliberative este mai nobilă și mai potrivită pentru un cetățean decât cea referitoare la contracte, totuși acești autori nu spun nimic despre elocința deliberativă, ci toți se străduiesc să dezbată specializat asupra elocinței judiciare, pentru că în discursurile deliberative este mai puțin profitabil de vorbit chestiuni exterioare subiectului, și pentru că discursul deliberativ este mai puțin înșelător decât discursul judiciar, fiind mai accesibil. Într-adevăr, în genul deliberativ judecătorul judecă în legătură cu propriile lui interese, astfel încât nu trebuie să facă nimic altceva decât să demonstreze că lucrurile stau așa cum le susține cel care propune o decizie; în discursurile judiciare, însă, acest lucru nu este de ajuns, ci, dimpotrivă, este avantajos a-l atrage pe auditor; căci judecata vizează interesele altora, astfel încât judecătorii, concentrându-se asupra propriului lor interes și ascultând lucruri spuse pentru a plăcea, se lasă pradă părților în cauză, dar atunci nu își îndeplinesc rolul lor de judecători”⁷.

La criticile de mai sus, Aristotel adaugă și o altă deficiență majoră, anume că discursurile vechilor oratori puneau sub semnul întrebării relațiile dintre limbă, adevăr și moralitate. Grație retoricii, omul se poate apăra prin cuvânt, iar limbajul, care servește exprimării utilului și dăunătorului, dreptății și nedreptății, adevărului și minciunii etc., ca trăsătură esențială a omului în ge-

⁵ *Retorica*, I, 1, 1354 a 11-17, p. 83.

⁶ *Retorica*, I, 2, 1356 a, 4-19, pp. 91-92.

⁷ *Retorica*, I, 1, 1354 b 24 – 1355 a, pp. 85-87.

ner, se constituie într-un alt argument ce justifică necesitatea și legitimitatea retoricii: „Dacă este rușinos pentru om a nu se putea ajuta de corpul său, atunci este absurd să nu fie rușinos pentru el a nu se putea folosi de cuvântul său, care este mai degrabă propriu omului decât folosirea trupului. Atunci, dacă spunem că omul ar putea cauza mari daune, folosindu-se în mod nedrept de această facultate a cuvintelor, acest fapt este valabil pentru toate bunurile cu excepția virtuții, și mai ales pentru cele mai utile, precum vigoarea, sănătatea, bogăția, comanda unei armate; căci, folosindu-se drept de acestea, cineva ar putea oferi foarte mari servicii; în schimb, folosindu-se de ele nedrept, ar putea cauza foarte mari daune”⁸.

Și, mai presus de toate deficiențele semnalate mai sus, retorica aristotelică nu reprezintă o expunere descriptivă a tradiției oratorice, ci o sistematizare de anvergură, ce își propune reconsiderarea logico-filosofică a retoricii, care își află rădăcinile, atât în dialogurile platonice (*Gorgias* și *Phaidros*), cât și în metafizica sa, alături de lucrările sale de logică (*Analitica primă*, *Analitica secundă* și, în special, *Topica* și *Respingerile sofistice*). Pornind de la aceste repere critice, Aristotel se angajează să-și depășească nu numai predecesorii, ci și contemporanii.

Domeniul și definiția retoricii

După trecerea în revistă a raportului dintre retorică și dialectică (asupra căruia ne vom referi ulterior mai aplicat), încă din primele capitole ale cărții I, Aristotel își propune să definească retorică aprofundând-o în două etape. În prima, Aristotel consideră că retorică este facultatea de a cerceta tot ceea ce un subiect are convingător în el însuși; altfel spus, oferă retoricii rolul de a descoperi pentru orice subiect mijloacele de persuasiune reale și aparente: „Este evident, așadar, că retorică nu aparține nici unui singur gen determinat, întocmai ca dialectica, și că ea este utilă și, de asemenea, că rolul ei nu este faptul de a convinge, ci faptul de a vedea pentru fiecare chestiune în parte mijloacele de care dispunem capabile de a convinge, precum se întâmplă în toate celelalte arte... Pe lângă aceasta, este limpede că rolul retoricii este faptul de a vedea ceea ce este capabil de a convinge”⁹.

Resimțind necesitatea de a relua problematica retoricii pentru o definiție mai clară și mai completă, Aristotel evidențiază, în a doua etapă, metoda însăși a retoricii, mijloacele și premisele pentru atingerea acestui scop; retorică este mai puțin arta de a convinge, de a persuadea, cât facultatea de a căuta, pentru fiecare situație, mijloacele capabile de a convinge: „Fie, deci, retorică o facultate de a cerceta, pentru fiecare caz în parte, ceea ce poate fi capabil de a convinge. Iar aceasta nu este funcția nici unei alte arte; căci fiecare dintre celelalte arte este instructivă și persuasivă în ceea ce privește obiectul ei propriu, ca, de exemplu, medicina relativ la stările de sănătate și de boală, sau geometria cu privire la schimbările survenite în rândul mărimilor, sau aritmetica referitor la numere și, la fel, toate celelalte arte și științe; în schimb retorică pare să aibă, ca să spunem așa, facultatea de a cerceta în privința unei chestiuni date ceea ce este capabil de convingere și de aceea afirmăm noi că ea nu are o tehnică privitoare la un anumit gen de obiecte propriu și determinat”¹⁰.

Din paragraful de mai sus putem conchide că retorică este, în viziunea lui Aristotel, disciplina care indică, în orice situație dată și indiferent de subiect, „mijloacele posibile de persuasiune”¹¹, sau că retorică ar fi un fel de „metodologie a persuadării”¹², având drept scop descoperirea metodelor și mijloacelor pentru a convinge asupra oricărui subiect.

⁸ *Retorica*, I, 1, 1355 a 38-40 – 1355 b 1-8, p. 89.

⁹ *Retorica*, I, 1, 1355 b 15-21, p. 89.

¹⁰ *Retorica*, I, 2, 1355 b 25-34, p. 91.

¹¹ Anthony Kenny, *Filosofia antică*, vol. I (Traducere din limba engleză de Antoaneta Sabău), Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2016, p. 85.

Pe tot parcursul tratatului, Aristotel susține că retorica trebuie să slujească adevărul, că oamenii tind în mod natural spre recunoașterea lui, deoarece adevărul este în sine mai plauzibil și mai convingător decât opusul său. La rândul său, recunoașterea adevărului este garantat de relația strânsă dintre discursul retoric și dialectică. Asemănător dialecticii, retorica are capacitatea de a persuadea contrariile, *id est* de a preveni argumentul adversarului, înainte de a-l respinge. Iar dacă nu toți oamenii sunt capabili de învățătura mai sofisticată a științei, retorica permite asimilarea problemelor ei prin intermediul noțiunilor comune și al opiniilor.

Ajungând la această secvență explicativă, apare o întrebare legitimă: ce teză fundamentală se degajă din tratatul *Retorica*? În cazul utilizării argumentelor retorice, adevărul are mai multă forță persuasivă. Dacă dovezile (ne referim în special la entimeme) sunt asimilate și folosite cu chibzuință, atunci pledanții bine pregătiți în domeniul argumentelor retorice nu pot fi învinși de pledanții-adversari care nu au dreptate, chiar dacă sunt mai experimentați sau mai abili în folosirea tehnicilor tradiționale de persuasiune. Pe de altă parte, discursul retoric, folosit corect, nu lasă loc nici nedreptății; eșecul unei pledoarii este blamabil, deoarece el se datorează în esență imoralității pledantului.

În concluzie, presupuziția asupra adevărului, corelată cu aceea a moralității și a politicului, pledează pentru utilitatea și universalitatea retoricii. Asemănător lui Platon, Stagiritul pornește de la același referențial general, filosofia; numai filosofia are capacitatea de a oferi o cunoaștere adecvată pentru pledoaria politică, ca și pentru aceea practică în tribunale sau în adunările cetățenești.

Raportul retoricii cu dialectica, etica și politica

În viziunea lui Aristotel, retorica trebuie să stârnească pasiunile nu doar printr-un limbaj ales (ca în cazul retoricii empirice, tradiționale), ci trebuie să convingă auditoriul prin argumente subtile. Capitolul I din prima carte debutează cu următoarea precizare: „Retorica este corespondentă dialecticii, căci ambele se ocupă de anumite lucruri care, comune până la un punct tuturor, pot fi cunoscute și fără ajutorul vreunei științe determinate. Tocmai de aceea, toată lumea participă într-o oarecare măsură la amândouă; într-adevăr, toți se preocupă până la un anumit punct să discute și să susțină o teză, să se apere și să acuze”¹³.

Acest pasaj are o importanță fundamentală în înțelegerea rolului jucat de retorică în structura de ansamblu a gândirii aristotelice. Spre deosebire de Platon (vezi dialogul *Gorgias*), analogia între retorică și dialectică îi permite lui Aristotel să reconsidere continuitatea între retorică (bazată pe opinii comune și judecăți probabile) și gândirea rațională, redând astfel retoricii demnitatea filosofică, alături de abilitatea ei practică. Dacă Platon credea că între rațional și verosimil există o ruptură, Aristotel accentuează continuitatea între modul de argumentare retoric și alte modele de argumentare rațională. Elementul argumentativ în oratorie sau, altfel spus, relația retoricii cu logica și în special cu dialectica este ideea fundamentală care se regăsește în mai toate capitolele tratatului. Acest aspect reprezintă un punct de vedere original pentru acel timp. Aristotel întărește ideea de argumentare de tip retoric prin teoretizarea și implementarea celor două tipuri de instrumente: entimema și exemplul.

În ce constă „corespondența” între retorică și dialectică? Iată o serie de elemente¹⁴ care fundamentează această analogie: presupun, deopotrivă, o situație inițială de conflict, adică o în-

¹² Giovanni Reale, *Aristotel și peripateticii*, în *Istoria filosofiei antice*, vol. 4 (Traducere din limba italiană de Mihai Sârbu), Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2010, p. 223.

¹³ *Retorica*, I, 1, 1354 a, 1-6, p. 83.

¹⁴ Pierre Hadot, *Filosofie, dialectică, retorică în antichitate*, în *Studii de filosofie antică* (Traducere din limba franceză de pr. dr. Constantin Jinga, îngrijirea critică a ediției de conf. univ. dr. Claudiu Mesaroș), Editura Sfântul Nectarie, Arad, 2016, pp. 166-167.

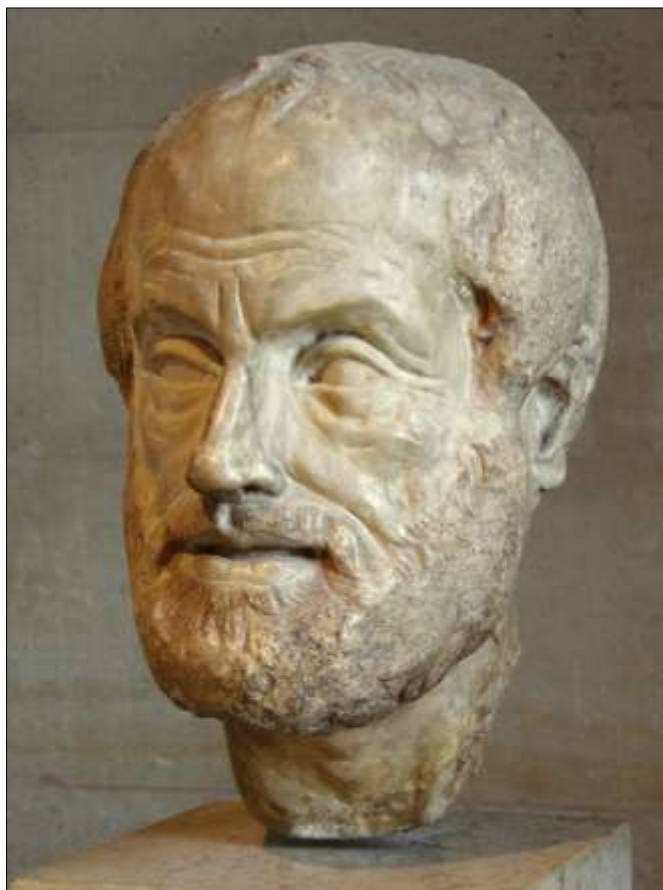
trebare sau problemă teoretică, politică sau juridică care poate conduce la răspunsuri contradictorii; în principiu nu au un domeniu propriu, ci se pot aplica oricărei teme de discuție; nu contribuie cu noi cunoștințe asupra unui subiect anume; se preocupă doar de producerea de convingeri în sânul auditoriului, prin intermediul a ceea ce auditoriul știe deja; nu interesează în mod necesar tema discuției, cât auditoriul însuși, care trebuie convins; au deopotrivă capacitatea să argumenteze pro sau contra; se bazează pe noțiuni comune și firești accesibile tuturor oamenilor; nu se preocupă de concluzia în sine, ci de mijloacele care conduc spre o concluzie sau alta; nu le scutește de exigența de a avea o anumită rigoare logică.

În ciuda acestei înruderii fundamentale, retorica și dialectica se deosebesc una de cealaltă. Dialectica este arta de a purta o discuție articulată din întrebări (aparținând atacantului) și răspunsuri (teza susținută de către adversar), astfel încât să-l oblige pe adversar, prin intermediul silogismelor construite pe premise sau întrebări abile, să admită cu necesitate contradicția tezei sale. Dacă atacantul nu susține o teză anume, ci este capabil să argumenteze astfel încât cel care susține o teză să fie determinat să-și contrazică propria teză, atunci avem în vedere scenariul socratic, întâlnit în dialogurile lui Platon: „Socrate întreba și nu răspundea – remarcă Aristotel în *Respingerile sofistice*¹⁵ – căci el obișnuia să spună că nu știe ce răspuns să dea”. Varianta socratică nu trebuie, însă, generalizată, întrucât dialectica ne învață nu numai să construim întrebări abile, ci și să apărăm o teză împotriva curselor pe care le poate pune cel ce întreabă. Este metoda sofistilor. Principala problemă este ca cel care răspunde să nu facă imprudența de a se lăsa antrenat de vreo premisă sau întrebare care să-l conducă la admiterea contradicției tezei sale.

În opoziție cu dialectica, retorica utilizează discursul fluent, continuu, fără vreun obstacol (fără seria de întrebări și răspunsuri), iar auditoriul persuadat este deja inclinat să admită poziția inițială a oratorului și, în aceeași măsură, să nu participe el însuși la argumentație. Pe de altă parte, dialectica abordează toate subiectele posibile, într-o manieră universală; dimpotrivă, retorica face apel la subiecte concrete, particulare, de regulă circumscrise domeniului etic, civic și politic.

În optica lui Aristotel se remarcă și diferența între cele două tipuri de cunoaștere: pe de o parte, cunoașterea științifică, fundamentată pe principii și tehnici proprii, înțelese doar de specialiști și cu aplicabilitate la un domeniu propriu și determinat al realității; pe de altă parte, cunoașterea comună, reprezentată de retorică și dialectică. Concluzia lui Aristotel: retorică și dialectică nu au obiect bine definit, asemănător cunoașterii științifice; ca atare, fiind comune și universale, ele nu sunt științe, ci „arte”.

Deoarece am amintit de cele două tipuri de cunoaștere, reiterăm faptul că în dialogul *Phaidros*, după ce critică retorică și pe retori,

Bust al lui Aristotel aflat la Muzeul Louvre

¹⁵ Aristotel, *Respingerile sofistice*, 183 b, 7-8, în *Organon*, vol. II: *Analitica secundă, Topica, Respingerile sofistice* (Traducere, studiu introductiv, introducere și note de Mircea Florian), Editura IRI, București, 1998, p. 646.

Platon propune o retorică filosofică¹⁶ („discursuri inspirate de filosofie”, „arta dialectică... unită cu știința”) care s-ar fundamenta pe cunoașterea adevărului, iar nu a verosimilului. Dar această fundamentare presupune ea însăși dialectica, metodă strâns legată de practica dialogului și utilizarea unor noțiuni comune. Tocmai acest aspect este respins de către Aristotel. Dacă în dialogurile lui Platon apelul la dialectică implică o identificare între știință și tehnica discuției, pentru Aristotel dialectica platoniciană este o metodă pur formală, incapabilă să conducă la o cunoaștere cu adevărat științifică. Refuzând dialecticii statutul de știință filosofică, Aristotel realizează o separație radicală între cele două mari domenii: pe de o parte, retorica și dialectica, ambele cu premise interrogative și utilizabile ca tehnici de persuasiune; pe de altă parte, filosofia, construită pe premise demonstrative și capabilă să conducă la o cunoaștere cu adevărat științifică. De aici și remarca categorică a lui Aristotel din *Topica*: „Numai adevărul asupra premiselor și problemele satisface filosofia; dialectica se mulțumește cu opinia asupra lor”¹⁷.

Revenind la tratatul de retorică a lui Aristotel, scopul demersului său este teoretizarea unei „metode”, alta decât modelul deductiv de argumentare analizat în *Analitice*, astfel încât „retorica empirică, tradițională”, fundamentată doar pe tehnici persuasive, să se transforme în „artă retorică”, fundamentată pe o structură argumentativă („entimema” și „exemplul”) cu rol de dovezi convingătoare.

Așadar, sub aspect „formal”, retorica este mai degrabă o secțiune a dialecticii sau care relaționează, în primul rând, cu dialectica, deoarece poate utiliza argumentele în ambele sensuri, pro sau contra. Analog dialecticii, retorica studiază procedeele specifice activității de persuadare, nu pornind de la cunoștințe științifice, ci de la opinii probabile.

La aceasta se adaugă faptul că retorica nu presupune cunoașterea vreunei științe speciale, ci poate să argumenteze asupra oricărui subiect. De aceea, din punctul de vedere al „conținutului”, retorica este dedicată cu precădere subiectelor asupra cărora oamenii deliberează, ceea ce implică studiul caracterului uman sau, cu alte cuvinte, retorica are multe afinități cu activitatea de persuadare în tribunal (pentru a apăra sau acuza), în adunări (pentru a adopta anumite decizii sau pentru a sfătui) și pentru a lăuda sau a dojeni (în privința binelui sau răului, virtuții sau viciului), activități care, în cea mai mare parte, au legătură cu politica, etica (identificată, de regulă, cu politica) și parțial cu psihologia (o amplă descriere a emoțiilor umane se regăsește în cartea a doua a *Retoricii*).

Accentul pus pe afinitatea dintre retorică și politică (implicit, morală) reprezintă un alt reper absolut al originalității acestui tratat. Raportat la etică, retorica este un instrument eficace de educație pentru cetățeni; raportat la politică, retorica furnizează cetățenilor mijloacele tehnice pentru a-și apăra constituția.

Așadar, dacă din dialectică își săvârșește forma, din politică și etică (parțial și din psihologie) retorica își preia conținutul și își circumscrie domeniul de aplicație. De aici și afirmația tranșantă a lui Aristotel: „Rezultă că retorica este o ramură a dialecticii și a științei despre caractere, pe care este drept să o numim politică”¹⁸.

Dovezile extratehnice și tehnice pe care se întemeiază persuasiunea

Retorica este puterea de a vedea posibilele căi de persuasiune a oamenilor cu privire la orice subiect dat. Persuasiunile sunt de două feluri: extratehnice și tehnice.

Persuasiunile extratehnice există deja, sunt diversificate, nu pot fi inventate și nu trebuie decât folosite de către orator: textul legilor, mărturiile, convențiile, documentele, jurămintele,

¹⁶ Platon, *Phaidros*, 257 b, 2-12 și 276 e, 6-13, în Platon, *Opere*, vol. IV (Traducere, lămuriri preliminare și note Gabriel Liiceanu), Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, pp. 458, 488.

¹⁷ Aristotel, *Topica*, 105 b, 28-29, în *Organon*, vol. II, p. 321.

¹⁸ *Retorica*, I, 2, 1356 a 25-27, p. 93.

declarațiile date sub tortură ș.a.

Din contră, persuasiunile tehnice trebuie inventate de către orator, au drept scop obținerea credibilității, iar elementele necesare pentru obținerea acesteia sunt:

a) caracterul sau autoritatea morală a oratorului („ethosul”), adică procedeele discursului prin care el determină auditoriul să-și formeze o părere bună sub aspect etic;

b) dispoziția auditoriului de a rezona la discurs („pathosul”), adică procedeele discursului care stârnesc diferite emoții în rândul auditoriului;

c) argumentația demonstrativă reală sau aparentă („logosul”), adică discursul oratorului care favorizează apariția probei și conduce la probă, exclusiv prin forța rațională a argumentului (în special entimema).

Primele două tipuri ale persuasiunii tehnice, anume caracterul oratorului însuși și emoțiile pe care el le stârnește în rândul auditoriului, prezentate succint în prima carte, vor fi analizate pe larg în cartea a II-a a tratatului (capitolele 1-12).

Astfel, pentru Aristotel, în afara traseului binecunoscut al demonstrațiilor, încrederea se câștigă dacă și oratorii însuși devin credibili¹⁹, iar calitățile de care depinde această credibilitate sunt: înțelepciunea practică, virtutea și bunăvoința.

La rândul lor, pasiunile pe care oratorul le stârnește în rândul auditoriului²⁰ apar într-o formă incipientă de teoretizare și sunt definite fie ca forme ale dorinței (mânie, ură ș.a.), fie ca însoțite de suferință, fie ca generate de impresia sau așteptarea unui lucru bun sau rău. Conform scopului retoricii, studiul pasiunilor la Aristotel conține trei etape: examinarea naturii pasiunilor și a dispozițiilor pe care le generează în auditor; cercetarea obiectelor pasiunii; studiul condițiilor care conduc la apariția pasiunilor.

Problema „caracterului” este reluată, dintr-un alt punct de vedere, într-o altă secțiune a cărții a II-a (capitolele 12-17)²¹, însă subordonată logic capitolelor precedente (1-12). Pentru ca oratorul să provoace emoțiile dorite, el trebuie să-și adapteze stilul de a vorbi la „caracterele” pe care se așteaptă să le găsească în rândul auditoriului, deoarece tipologia acestora este în funcție de: diversitatea pasiunilor (mânia, ura, frica, rușinea, mila, indignarea, invidia, gelozia ș.a.); dispozițiile stabile (virtute, viciu); vârstă (tinerețe, maturitate, bătrânețe); tipuri de lucruri preferate de către auditori; tipuri de lucruri pe care ei însuși sunt înclinați spre a le înfăptui; șansele fiecăruia (originea nobilă, bogăția, puterea, precum și contrariile lor); fericirea și nefericirea lor.

Așadar triada persuasiunilor tehnice îl determină pe Aristotel la o cercetare mai profundă, ceea ce a condus în cele din urmă la construirea unor punți indestructibile între „ethos”, „pathos” și „logos”.

Mijloacele demonstrației: entimema și exemplul

Cea de-a treia specie de persuasiune, adică argumentarea de tip retoric sau „logosul” oratorului conține, la rândul său, două subspecii principale: exemplul și entimema (maxima fiind o entimemă prescurtată). Ca dovezi tehnice, entimema și exemplul sunt dovezi logice sistematice (asemănător silogismului și inducției, ca forme de raționament), care, împreună cu alte dovezi (caracterul și apelul la pasiuni), sunt inventate de orator și aplicate în situații particulare. Dacă exemplele reprezintă corespondentul în retorică al inducției, entimemele sunt corespondentul în retorică al silogismului, construcții cvasideductive extrase din premise probabile (de la convingeri comune și nu de la principii prime) și este concis și nedezvoltat în diferitele sale articulații. După cum am precizat în altă parte, entimema poate să joace și rolul de „judecată” ce influențează decizia în cadrul unei chestiuni contradictorii, atunci când nu poate fi susținut un argu-

¹⁹ *Retorica*, II, 1, 1378 a 6-29, pp. 187-189.

²⁰ *Retorica*, II, 2-11, 1378 a 30 – 1388 a 30, pp. 189-233.

²¹ *Retorica*, II, 12-17, 1388 b 31 – 1391 b 5, pp. 235-245.

ment concluziv. Entimema reprezintă metoda retorică prin excelență, „corpul dovezii”²², corpul persuasiunii. La rândul lor, entimemele sunt de două feluri:

a) unele sunt argumente specifice, particulare, care tratează subiectul unor științe (fizica, etica, politica);

b) altele sunt argumente generale deduse din *topoi* („tropi”, „locuri comune” ale oratoriei, structuri de invenție argumentativă adecvate) și care reprezintă „corpul dovezii”, metoda retorică prin excelență.

Datorită numărului mic de argumente general valabile care deservește domeniul retoricii, Aristotel apelează și la argumente specifice. De cele mai multe ori argumentele specifice cu care lucrează oratorul, fie el politician, consilier, avocat sau elogiator, sunt deduse în mare parte din etică și politică.

În mod asemănător, „locurile comune” ale oratoriei (care nu sunt argumente gata pregătite pentru a fi utilizate, ci structuri care determină o construire metodică a argumentelor) sunt aplicabile în special oratoriei politice, discursului elogiativ și al celui declamativ. Acest aspect va fi aprofundat în cartea a II-a, capitolele 18 și 19. Astfel, domeniile sau „locurile comune” în care trebuie să se situeze cele mai generale argumente sunt tratate din trei puncte de vedere²³, și anume al „posibilului și imposibilului”, al „trecutului, prezentului și viitorului” și al „amplificării și depreciării”.

„Posibilul și imposibilul” împreună cu „viitorul” sunt specifice oratoriei politice, „trecutul” este specific discursului elogiativ, iar „amplificarea și deprecierea” sunt specifice declamației. Fiecare domeniu conține o varietate de argumente, joacă rolul de sursă de entimeme reale, valide. Câteva exemple extrase din cartea a II-a, capitolul 19, vor fi edificatoare. De pildă, pentru locul „posibilului și imposibilului” ca sursă de entimeme: dacă este posibil să existe sau să fi existat un lucru contrar unui alt lucru, va trebui să existe și contrariul acestuia (ex.: dacă este posibil ca un om să se fi vindecat, trebuie să fie posibil și că înainte se îmbolnăvise); dacă este posibil un lucru sau o acțiune în calitate sa cea mai bună, trebuie să fie la fel de posibil lucrul sau acțiunea respectivă într-o stare a sa normală. Iată și exemple analoge pentru locul „trecutului” ca sursă de entimeme: dacă ceea ce prin natură este mai puțin potrivit să se întâmple s-a întâmplat, se poate întâmpla foarte bine și ceea ce ar fi mai potrivit să se întâmple; dacă a avut loc ceea ce trebuie să fie posterior, a avut loc și anteriorul (ex.: dacă ceva a fost uitat, înseamnă că înainte era știut). În sfârșit, ilustrăm și locul „viitorului” ca sursă de entimeme: dacă au avut loc lucruri care trebuie să preceadă altele prin natura lor, e probabil să se întâmple și celelalte (ex.: dacă este foarte înnorat, e posibil să plouă); dacă a avut loc ceea ce este finalizat în vederea unui alt lucru, e posibil să se întâmple și acesta din urmă (ex.: dacă s-au așezat temeliiile unei case, probabil se va construi și casa).

Interesant este că această problematică este reluată în cartea a II-a, capitolul 23 („locurile comune” pentru entimeme reale) și capitolul 24 („locurile comune” pentru entimeme aparente). În capitolul 23 întâlnim 28 de *topoi* („locuri comune” pentru entimeme demonstrative și refutative) complet diferite de cele menționate în capitolele 18 și 19, amintite anterior. După unii comentatori²⁴, aceste capitole reprezintă rezultatul unor succesiuni de note de curs, după ce Aristotel își definitivase tratatele sale de logică, în special *Topice* și *Respingerile sofistice*.

Iată care sunt, pe scurt, cei 28 de *topoi*²⁵ din care provin entimemele reale, valide: contrariile; flexiunile gramaticale; relațiile reciproce; mai multul și mai puținul; examinarea timpului; cele rostite contra vorbitorului însuși se îndreaptă împotriva celui care le-a exprimat (împotriva

²² *Retorica*, I, 1, 1354 a 14, p. 83.

²³ *Retorica*, II, 18-19, 1391 b 7 – 1393 a 22, pp. 245-253.

²⁴ Sir David Ross, *Aristotel* (Traducere din limba engleză de Ioan-Lucian Muntean și Richard Rus), Editura Humanitas, București, 1998, pp. 261-262.

²⁵ *Retorica*, II, 23, 1397 a 7 – 1400 b 35, pp. 267-283.

adversarului); utilitatea definiției; diversitatea sensurilor; diviziunea; derivarea din inducție; judecata asupra unei chestiuni identice, asemănătoare sau contrare; divizarea în părți; același lucru desfășurat cu urmări pozitive sau negative; sfatul sau descurajarea în legătură cu două chestiuni opuse; derivarea din laudă; producerea prin analogie; același rezultat cu aceiași antecedenti; situație contrară în alegerea lucrurilor (înainte și după); afirmarea că un lucru ar putea fi sau ar fi putut fi; cercetarea lucrurilor care susțin și cele care combat, având ca efect acțiunea sau evitarea acțiunii; fapte care par să se întâmple, dar care sunt incredibile; cercetarea lucrurilor contradictorii; motivul lucrurilor și acțiunilor paradoxale; existența sau inexistența cauzei; cercetarea situației dacă era sau este posibil ca un lucru bun să fie mai bun; contrarul lucrurilor care au fost făcute ce urmează să fie făcut; acuzarea sau apărarea cu ajutorul greșelilor comise; derivarea din nume. Dintre entimemele reale, Aristotel apreciază în special entimemele refutative față de cele demonstrative, deoarece primele sunt o concluzie a contrariilor, iar prin alăturare lucrurile sunt mult mai clare auditoriului.

În capitolul următor (cartea a II-a, capitolul 24)²⁶ sunt prezentate și „locurile comune” de producere a entimemelor aparente (în *Respingerile sofistice*, Aristotel oferă o explicație mai detaliată a paralogismelor): forma exprimării; enunțul ce combină ceea ce este divizat sau care divizează ceea ce este combinat; construirea sau distrugerea unui argument prin exagerare; proveniența din semn; situația cauzată de accident; situație cauzată de consecuție; situație cauzată de omisiunea lui „când” și „cum”; combinarea unui lucru în mod absolut, respectiv drept ceva anume.

În capitolele 20-24, cartea a II-a, unde Aristotel prezintă „dovezile comune” ale tuturor genurilor de discurs (judiciar, deliberativ, epideictic) sunt analizate și ilustrate și formele sub care se prezintă toate argumentele retorice: exemplul, entimema, inclusiv maxima, ca parte a entimemei, mai exact, ca entimemă prescurtată.

Exemplul (gr. *paradeigma*)²⁷, numit și „inducție retorică”, este și un punct de plecare, deoarece prin intermediul acesteia primim premisele din care sunt deduse toate silogisme. De aceea Aristotel analizează mai întâi exemplul, și nu entimema, specie retorică a deducției. Exemplul nu implică o analiză logică de niciun fel și devine evident pentru ceea ce se dorește a fi demonstrat. În retorică exemplul este potrivit în puține situații discursive și constă în prezentarea unei situații determinate (actuale, mitologice, istorice) ce poate formula sau actualiza prin comparație un anumit raționament. Există două tipuri de exemple: unul care se referă la fapte petrecute anterior, iar celălalt se referă la faptul de a realiza el însuși aceste fapte; acestuia din urmă îi sunt proprii parabola și fabulele (propriu-zise, ficțiunile și legendele). Care este utilitatea exemplului? Pe de o parte, cel care nu are la dispoziție entimeme poate să se folosească de exemple ca demonstrații; pe de altă parte, cel care utilizează din abundență entimemele în timpul discursului poate uza de exemple cu rol de mărturie. În ambele situații se produce persuadarea.

Maximele²⁸ pot servi ca entimeme în sens inductiv și sunt exprimări generale (de cele mai multe ori ca aluzii) care au un caracter moral. Ele au ca subiect omul și se referă la acțiuni practice ale vieții și la situații de interes uman. Maximele sunt de patru tipuri: cele cu argument suplimentar, adică ceva adăugat ca dovadă auxiliară, de tipul „de ce” și „pentru că” sunt ori entimeme imperfecte ori entimemate ca sens, dar nu ca formă; iar cele fără argument suplimentar sunt ori renumite ori ușor de înțeles, imediat ce sunt folosite.

Cu entimema (gr. *enthymema*)²⁹ se încheie problematica mijloacelor de demonstrație. Ce asemănări și ce deosebiri există între entimemă și silogismul dialectic? se întreabă Aristotel. Di-

²⁶ *Retorica*, II, 24, 1400 b 36 – 1402 a 25, pp. 283-289.

²⁷ *Retorica*, II, 20, 1393 a 21 – 1394 a 15, pp. 253-257.

²⁸ *Retorica*, II, 21, 1394 a 20 – 1395 b 20, pp. 257-261.

²⁹ *Retorica*, II, 22, 1395 b 21 – 1397 a 5, pp. 263-267.

ferența este doar formală: pe de o parte, amândouă sunt extrase din același tip de premise probabile, iar, pe de altă parte, dialecticianul menține forma silogistică a raționamentului, în timp ce retorul nu exprimă niciodată toate premisele silogismului. La cele de mai sus, Stagiritul adăugă faptul că, de vreme ce un silogism poate să existe sau nu, și entimema poate fi reală sau aparentă. Aristotel oferă și unele sfaturi de utilizare cu succes a entimemelor, dacă oratorul dorește să convingă în timpul discursului, iar auditorul nu este lăsat să se plictisească: nu ar trebui construit un lanț prea mare de raționamente, deoarece concluzia ar fi prea îndepărtată; deoarece multe dintre premisele enunțate ar putea fi cunoscute auditorului, nu trebuie concluzionat ținând cont de toate elementele care aparțin formei standard a silogismului. Ca și raționamentul dialectic, entimema cunoaște două specii: entimema demonstrativă, potrivită pentru a demonstra că un lucru există sau nu și care conchide din premise acceptate unanim; entimema refutativă, potrivită pentru a respinge și care trage concluzii neacceptate unanim.

După analiza „logos”-ului discursului (exemplul, maxima, entimema), Aristotel va face joncțiunea cu toate speciile de *topoi*, „locuri comune” (structuri care subsumează mijloacele de argumentare) prezentate anterior, pe care le va aplica în special oratoriei politice, discursului elogiativ și al celui declamativ.

Genurile retoricii

Din punctul de vedere al conținutului discursului retoric, Aristotel face o distincție a genurilor retoricii: judiciar, deliberativ și epideictic. Iată cum sunt anunțate acestea în tratat: „Genurile retoricii sunt în număr de trei, atâtea câte sunt, de altfel, și clasele de auditori ai discursurilor. Căci discursul este format din trei elemente, și anume: cel care vorbește, subiectul despre care el vorbește și cel căruia el îi vorbește, iar scopul se referă la acesta din urmă, vreau să spun auditorul. Or, trebuie să auditorul este sau un spectator, sau un judecător, și că judecătorul se pronunță fie asupra faptelor petrecute, fie asupra faptelor viitoare. Pe de o parte, cel care se pronunță asupra faptelor viitoare este, de exemplu, membrul Adunării, pe de altă parte, cel care se pronunță asupra faptelor petrecute este, de exemplu, judecătorul; în sfârșit, cel care se pronunță asupra valorii unui fapt sau a unei persoane este spectatorul, încât reiese cu necesitate că sunt trei genuri de discursuri oratorice: deliberativ, judiciar, demonstrativ”³⁰.

Se observă faptul că cele trei genuri concordă cu cele trei tipuri de auditori: spectatori pentru genul epideictic, oratori ai trecutului pentru genul judiciar și oratori ai viitorului pentru genul deliberativ. Auditorul este activ și participă la actul comunicării, de aceea el este scopul și obiectul oricărui discurs. Dar și oratorul, care urmărește câștigarea încrederii auditorului, își construiește discursul conform scopului său. Ca spectator, auditorul admiră talentul oratorului; ca judecător, aprecierea lui poartă asupra viitorului sau trecutului. Se identifică cu ușurință în *Retorica* o afinitate deosebită față de politică. Instituțiile politice ale Atenei (în special Tribunalul și Adunările Publice), fundamentate pe dialog social și condiții favorabile, specifice de regulă democrației, vor reprezenta elementele determinante care vor influența diviziunea genurilor retorice în judiciar, deliberativ și epideictic.

Aristotel asociază fiecărui gen retoric un aspect legat de timp (trecut, prezent și viitor), de specificul genului (apărare și acuzare, susținere și combatere, laudă și dojană), de locurile comune (*topoi*) de invenție argumentativă adecvate (posibilul și imposibilul, universalul și individualul, marele și micul) și de scopul acestora (dreptul și nedreptul, utilul și dăunătorul, nobilul și rușinosul), care degajă și o dimensiune axiologică.

³⁰ *Retorica*, I, 3, 1358 a 36 – 1358 b 7, pp. 101-103.

Genuri	Timp	Specificitate	Topică	Scop
Judiciar	trecut	apărare/acuzare	posibil/imposibil	legal/ilegal
Deliberativ	viitor	susținere/combateră	universal/individual	util/dăunător
Epideictic	prezent	laudă/dojană, blam	mare/mic	nobil/rușinos

Dacă ne referim la diferența dintre scopuri sau la caracterul axiologic al diversității genurilor retoricii (deoarece retorica deliberativă are ca finalitate valoarea utilului, retorica judiciară pe cea a justiției, a respectării legii, iar retorica epideictică pe cea a frumosului și binelui), se relevă cu pregnanță, atât influența specific platoniciană, cât și rădăcinile metafizice ale retoricii aristotelice. Iată și textul aristotelic care fundamentează aprecierea de mai sus: „Există un scop diferit pentru fiecare dintre aceste genuri, și cum există trei genuri, există, de asemenea, trei scopuri: pentru cel care deliberază – utilul și dăunătorul; căci pe de o parte, susținând o cauză, o recomandă ca fiind mai bună, iar pe de altă parte, combătând-o, o respinge ca fiind mai rea și, în plus, pentru acest gen el admite și alte argumente, precum ceea ce este drept sau nedrept, ceea ce este nobil sau rușinos; pentru cei care pledează – dreptatea și nedreptatea, la care și ei adaugă alte criterii; în sfârșit, pentru cei care laudă și blamează – nobilul și rușinosul, la care și aceștia adaugă, la rândul lor, alte criterii”³¹.

Genul judiciar, numit și „arta apărării și acuzării în tribunale”, aduce și/sau produce argumente despre evenimentele trecute în acord cu topice de invenție speciale (just și injust, drept și nedrept). Oratoria de tip judiciar este genul cel mai propriu argumentării, dar, în același timp, utilizează multe dovezi referitoare la fapte, persoane și caracterul delictelor pentru a demonstra că anumite acte sau circumstanțe nu contravin la ceea ce stabilește legea. În esență, oratoria de tip judiciar stabilește, califică, judecă, face apel la noțiuni de justiție și injustiție și utilizează ca procedee predilecte raționamentul silogistic și entimema. Discursul judiciar este supus unor norme stricte și se derulează în funcție de profilul specific auditoriului.

Genul deliberativ, numit și „legislativ” sau „public”, aduce și/sau produce argumente despre evenimente viitoare în acord cu topicele de invenție speciale (avantajos și dezavantajos, recomandat și nerecomandat). În esență, oratoria de tip deliberativ, definită ca „arta susținerii și a combaterii”, constituie genul prin excelență al dezbaterii politice, dar, de asemenea, se ocupă și cu sfaturi, atât în domeniul public (ex.: „Virtutea poate fi învățată?”, „Se cade ca înțeleptul să se amestece în treburile publice?”, „Trebuie să pornim la război?”), cât și în cel privat (ex.: „Trebuie X să se căsătorească?”, „Cum ar trebui să trăiască Y?”). Deși predecesorii lui Aristotel au analizat mai mult genul oratoric judiciar, deoarece se considera că ar fi mai potrivit tehnicilor persuasiunii, cu toate acestea, genul deliberativ este considerat de Stagirit mai important, întrucât implică interesele întregii comunități.

Genul epideictic, numit și „panegiric”, „demonstrativ” sau „celebrativ”, este cunoscut ca fiind „artă a laudei și a blamului”, iar virtutea și viciul sunt topice speciale de invenție. Acest tip de oratorie, bazat integral pe expunere, este prin excelență orientat spre acțiuni desfășurate la timpul prezent (aici și acum), așadar la ocazii publice oficiale, ceremonii funerare, panegirice, orații funebre, discursuri ce definesc și celebrează valorile comunității. Uneori, discursul epideictic poate avea și o vocație pedagogică.

Fiecare dintre aceste genuri retorice se bazează pe argumentații specifice și sunt bogat ilustrate cu ample referințe la etică și politică.

³¹ *Retorica*, I, 3, 1358 b 21-28, p. 103.

Stilul și părțile discursului

Aristotel notează la sfârșitul cărții a II-a, capitolul 26: „Deoarece trei sunt lucrurile care necesită tratate relativ la discurs, să ne fie de ajuns toate acestea câte s-au spus despre exemple, despre maxime, despre entimeme și, în general, despre cele care privesc gândirea discursivă, anume despre locurile de unde vom procura argumentele și, de asemenea, despre cum le respingem tot pe acestea; în rest, ne rămâne de explicat stilul și ordinea părților discursului”³².

Alăturăm acum și primele rânduri ale cărții a III-a, capitolul 1: „Deoarece trei sunt chestiunile care trebuie tratate relativ la discurs, anume prima, din ce surse vor fi dovezile, a doua, în ceea ce privește stilul, a treia, cum trebuie dispuse părțile discursului”³³.

După opinia majorității cercetătorilor, ultimele rânduri din cartea a II-a și primele din cartea a III-a constau într-o împărțire tripartită, absolut nouă, a artei retoricii: mijloacele persuasiunii (subiectele tratate în primele două cărți: argumentul, caracterul și emoția); stilul discursului; planul sau ordinea părților discursului.

Privită în ansamblu și, de asemenea, raportând-o la modul cum ulterior latinii au împărțit retorica, lucrarea lui Aristotel ar avea următoarea configurație: primele două cărți reprezintă ceea ce latinii numeau *inventio* (descoperirea și furnizarea diferitelor tipuri de argumente expuse prin intermediul discursului); capitolele 1-12 din cartea a III-a ar fi echivalentul lui *elocutio* latin (insistența asupra stilului, a redactării, a organizării în detaliu a discursului, apelul la figuri de stil, la producerea efectelor de ritm, la alegerea și dispunerea cuvintelor în frază), ce include și *declamatio* (acțiunea oratorică); capitolele 13-19 din cartea a III-a cuprinde ordinea părților discursului, chestiune de care s-au preocupat și latinii.

Prin relaționarea primelor două cărți cu cea de-a treia, *Retorica* aristotelică pare a fi completă și eficace sub aspect practic, ceea ce pentru antichitatea greacă și latină este adevărat. Persistă, însă, o îndoială: cartea a III-a aparține mai degrabă domeniului literaturii și lingvisticii și mai puțin sau chiar deloc filosofiei, problemă semnalată de mai toți cercetătorii moderni ai operei lui Aristotel. În continuare, noi vom evidenția doar câteva repere esențiale ale capitolelor dedicate stilului. Analiza stilului (cartea a III-a, capitolele 1-12) este cea mai întinsă și cea mai interesantă prin noutatea subiectului, deoarece – notează Aristotel – „nu este de ajuns faptul de a avea cele pe care este necesar a le spune, ci trebuie și acest lucru, anume cum este nevoie de a spune, iar asta contribuie mult la faptul ca discursul să pară de un anumit fel”³⁴.

Declamațiunea este una dintre artele limbajului care au drept obiect administrarea vocii (forța vocii), armonia (măsura intonării) și ritmul (durata sunetelor articulate). Aristotel remarcă faptul că, până la el, nu a fost elaborat niciun tratat sistematic pe această problemă, deși declamațiunea este ombilical legată de oratorie și poezie. Urmând tradiția Academiei lui Platon, Aristotel distinge net între stilul în proză și cel poetic, imitat de retorii timpurii. Urmează analiza primelor virtuți ale stilului, claritatea și adecvarea la subiect, ambele relaționate cu alegerea cuvintelor (cuvinte curente, insolite și compuse, omonime, sinonime, metafora, epitete, diminutive, comparația ș.a.). De la discuția privind alegerea cuvintelor, Aristotel trece la discuția combinării lor în propoziții, insistând pe corectitudinea gramaticală (capitolul 5), demnitatea stilului (capitolul 6), potrivirea stilului (capitolul 7), armonia ritmică (capitolul 8), construirea perioadelor (capitolul 9), vivacitatea stilului (capitolele 10 și 11), precum și pe stilurile adecvate celor trei genuri ale retoricii (capitolul 12). Capitolele despre stil conțin multe observații profunde și juste, care au devenit ulterior locuri comune în numeroasele lucrări despre stil.

Ordinea discursului (cartea a III-a, capitolele 13-19) este redusă doar la două părți fundamentale: afirmația (expunerea cazului) și confirmarea (expunerea dovezilor). Însă Aristotel

³² *Retorica*, II, 26, 1403 a 31 – 1403 b 1, p. 295.

³³ *Retorica*, III, 1, 1403 b 2-5, p. 297.

³⁴ *Retorica*, III, 1403 b, 15-18, p. 297.

consimte să admită în întregime și diviziunea isocratică a discursului: exordiul (partea de început care indică obiectul discursului); narațiunea (expunerea amănunțită a faptelor sau circumstanțelor pe baza cărora se constituie discursul); dovezile (confirmația); epilogul (perorația). Ultima diviziune, epilogul sau perorația, se configurează în patru pași: să-l facă pe auditor favorabil pentru cazul pledantului și defavorabil pentru adversar; să amplifice sau să atenueze faptele principale; să-l pună pe auditor într-o dispoziție afectivă adecvată; să reîmprospăteze memoria auditoriului prin recapitulare.

În proporții diferite, în fiecare dintre etapele diviziunii discursului intervine ironia, gluma, interogația, exemplele, maxima, sfatul și entimema. Ulterior, Aristotel tratează aceste patru părți ale discursului în raporturile lor cu cele trei tipuri de oratorie – politică, judiciară și declamatorie: narațiunea este excelent aplicabilă discursului judiciar; argumentarea (și mai puțin respingerea adversarului) este adecvată discursului deliberativ și epideictic; discursul epideictic nu are nevoie de epilog ș.a.

Destinul retoricii aristotelice

Retorica aristotelică a căpătat în timp o autoritate deosebită, fiind utilizată parțial sau total în lucrările similare ale scriitorilor greci și romani; ulterior, a cunoscut un declin evident în perioada modernă și contemporană. Deși majoritatea comentatorilor consideră *Retorica* un tratat, ea nu este o lucrare pur teoretică, ci, mai degrabă, un „manual”³⁵ destinat oratorului.

Stilul acestei lucrări este adesea inegal. Spre deosebire de dialogurile lui Platon, finisate literar, în care se întrepătrund strălucirea gândirii cu eleganța limbajului, Aristotel folosește un limbaj succint, argumentează concis, utilizează repetiții supărătoare, realizează treceri abrupte de la o idee la alta, devine uneori contradictoriu sau mai puțin explicit, iar unele paragrafe cu o expunere fluentă sunt întrerupte de scurte adnotări. În genere, însă, Aristotel preferă simplitatea, stilul liber, direct și viguros, adecvat scrierilor sale cu caracter științific.

Trebuie să recunoaștem că multe dintre problemele analizate de Aristotel în *Retorica* și-au pierdut astăzi valabilitatea. De pildă, astăzi oratorii – cei care au această atribuție în fișa postului sau cei care se consideră ei înșiși oratori – refuză să ia lecții de retorică, bazându-se pe experiența și pe talentul lor înnăscut. Acestei situații i se adaugă și faptul că învățământul retoricii a cam dispărut, inclusiv în învățământul universitar.

Însă unele probleme de ordin formal, asemănător aspectelor semnalate de către Aristotel, sunt aplicate și aplicabile și în epoca noastră: de pildă, construirea unei minime „credibilități” („ethos” – valabil, atât pentru indivizii aflați în situații de comunicare, cât și pentru instituțiile politice sau de media), producerea unui set de „dispoziții” („pathos” – stare de spirit sau emoții pentru a influența publicul, indivizi sau colectivități) și utilizarea unor „mijloace de influențare și manipulare” eficiente („logos” – concretizat prin diverse activități de publicitate, propagandă, jurnale de știri, emisiuni de radio și televiziune, precum și prin intermediul imensului flux de știri propagat în mediul virtual). Există, totuși, o mare diferență între metodele de convingere specifice antichității și cele ale contemporaneității: dacă Aristotel apela cu rigurozitate la raționalitate și moralitate, în lumea contemporană iraționalitatea și amoralitatea, cel mai adesea, sunt la ordinea zilei.

³⁵ Vide Sir David Ross, *Aristotel*, p. 263.

O filosofie a formelor simbolice – un cadru hermeneutic al culturii

Dr. Adriana CÎNȚA
Baia Mare

Autori ca Ernst Mach, Cassirer, Vaibinger, Frobenius, întreaga școală psihanalitică, începând cu Freud, Adler, Jung, ca să nu mai vorbim de fenomenologii moderni, cu toții ne atrag atenția asupra labilității dintre concret și metafora lui, între fapt și formula lui (matematică, fizică, chimică – nu are importanță), între experiment și interpretarea acestuia în termeni de limbaj sau simplu semn.

(I. D. Sîrbu, *Adio, Europa!*)

Adriana Cînta

„Cu referire la Kant, Goethe spunea odată că orice filosofie ar trebui să fie iubită și trăită dacă vrea să dobândească semnificație pentru viață. «[...]stoicul, platonicianul, epicureicul, fiecare, în propria sa manieră, trebuie să se împace cu lumea; aceasta este tocmai sarcina vieții de care nimeni nu este scutit, indiferent de școala căreia îi aparține. În ceea ce-i privește pe filosofi, ei nu pot să ne ofere nimic altceva decât forme de viață. [...] Sobrietatea riguroasă, cea a lui Kant, de pildă, pretindea o filosofie pe măsura înclinațiilor sale înnăscute. [...] Fiecare sistem [...] reușește să se împace cu lumea îndată ce în el își face intrarea eroul potrivit. [...] În primul rând, trebuie să fim în armonie cu noi înșine, să fim cel puțin în stare să echilibrăm contradicțiile care pătrund în noi din exterior, dacă nu putem să le înlăturăm»¹.

Cuvintele de mai sus exprimă oarecum unul dintre cele mai importante obiective vizate de cercetarea critică a vieții și operii unui gânditor, anume reconstituirea măsurii în care individualitatea se identifică cu opera, măsura în care reperele biografice devin semnificative pentru evoluția filosofică a unui gânditor și se constituie în materie primă a creației. Pornim, în prezentarea de față, de la câteva aspecte biografice semnificative pentru evoluția filosofică a gânditorului ce avea să devină cunoscut ca reprezentant de seamă al simbolismului filosofic – Ernst Cassirer.

Acesta se naște în Breslau (astăzi Wrocław, în Polonia), în anul 1874, într-o familie înstărită de evrei. După absolvirea liceului, începând cu anul 1892, urmează anii de studiu la universitățile germane din Berlin, Leipzig și Heidelberg. În anul 1896, ajunge să studieze la Universitatea din Marburg, considerată în acea vreme un nucleu al mișcării neokantiene cunoscute în epocă sub numele de „Școala de la Marburg”, întemeiată de Hermann Cohen (1842-1918). Universitatea din Marburg va reuni, însă, și alte nume de rezonanță, precum Paul Natorp (1854-1924), Nicolai Hartmann (1882-1950) sau Martin Heidegger (1889-1976), orașul Marburg transformându-se, astfel, într-unul dintre cele mai semnificative nuclee ale filosofiei germane de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX.

Pentru tânărul student Cassirer, neokantianismul înseamnă, în primul rând, marea întâlnire cu profesorul Hermann Cohen și accesul, pe această linie de gândire, la criticismul kantian și noua epistemologie pe care Kant a dat-o în *Critica rațiunii pure* (1781). Dmitry Gawronsky,

¹ J. Wolfgang von Goethe către Johannes Daniel Falk, în *Goethes Gespräche*, ediție revizuită de Flodoard Freiherr von Biedermann, cinci volume, Leipzig, 1909 și anii urm., volumul al patrulea, p. 468 sqq. (Apud Ernst Cassirer, *Kant. Viața și opera*, traducere din limba germană de Adriana Cînta, Pitești, Editura Paralela 45, 2013, p. 9).

poate unul dintre cei mai buni biografi ai lui Ernst Cassirer, descrie personalitatea lui Hermann Cohen după cum urmează: „În prelegerile și seminariile sale, dar și în discuțiile private, se simțea irezistibilitatea acestui spirit mare cu inima unui profet, care credea cu tărie în valoarea și forța adevărului și a binelui”². Iar despre prima întâlnire pe care Cassirer o are cu profesorul Cohen aflăm din aceeași sursă că, îndată ce studentul răspunde la o întrebare filosofică foarte dificilă, Cohen mărturisește: „Am avut imediat sentimentul că acest tânăr nu putea să învețe nimic de la mine”³.

Despre Hermann Cohen se știe că a fost numit profesor de filosofie în anul 1883, ca succesor al lui Friedrich Albert Lange (1828-1875), ocazie cu care a ținut un discurs cu titlul *Von Kants Einfluß auf die deutsche Kultur* [Despre influența lui Kant asupra culturii germane], discurs cu un pronunțat caracter programatic, care prezintă relația fundamentală dintre filosofie și știință, Cohen prefigurând, astfel, începuturile școlii de gândire pe care urma să o întemeieze. Helmut Holzhey, profesor la Universitatea Zürich, reputat istoric al filosofiei, identifică patru faze în mișcarea ideatică inițiată de H. Cohen. În primul rând, scopul filosofiei îl constituie de fapt cercetarea condițiilor de cunoaștere și a principiilor științei; în al doilea rând, filosofia trebuie să pornească de la presupuziția existenței științei, dar pentru un filosof datele de la care pornește nu constituie un *factum brutum*, ci un fapt de cunoaștere, un adevăr care poate fi formulat într-un anumit limbaj – faptul dat admite astfel interpretarea și decodificarea; în al treilea rând, în sens kantian, filosofia este o știință, deoarece pune în discuție premisele cunoașterii științifice, procedând în conformitate cu *metoda transcendențială*⁴. Deviza lansată însă de Wilhelm Windelband în „Cuvântul înainte” la prima ediție din 1883 a volumului său, *Präludien*, aceea că „a-l înțelege pe Kant înseamnă a-l depăși”, „va indica direcția de mișcare a tuturor marilor neokantieni care vor ajunge, pe baza kantianismului, să elaboreze în mod sistematic, concepții proprii. În prima jumătate a secolului XX, în această direcție se va mișca ca gânditor original și Ernst Cassirer cu a sa *filosofie a formelor simbolice*”⁵.

În primăvara anului 1899, Ernst Cassirer își ia doctoratul în filosofie (*Summa cum laude*) cu teza *Descartes' Kritik der mathematischen und naturwissenschaftlichen Erkenntnis* [Critica carteziană a cunoașterii matematice și natural-științifice]. În scurt timp reușește să-și impună, în mediul de specialitate, imaginea unui gânditor complex, cu o dublă calitate, cea de filosof original, dar și de istoric al filosofiei. Ca filosof, va scrie *Substanzbegriff und Funktionsbegriff. Untersuchungen über die Grundfragen der Erkenntniskritik* [Conceptul de substanță și conceptul de funcție. Cercetări asupra problemelor fundamentale ale criticii cunoașterii] (1910), urmată de volumele *Filosofiei formelor simbolice*, apărute, pe rând, în anii 1923, 1925 și 1929⁶. Activitatea sa ca filosof nu se reduce, însă, doar la aceste două lucrări de mare anvergură. În ipostaza de istoric al filosofiei, va elabora monumentală *Das Erkenntnisproblem in der Philosophie und Wissenschaft der neueren Zeit* [Problema cunoașterii în filosofia și știința epocii moderne], apărută în anii 1906, 1908, 1920. Lucrare amplă⁷, în patru volume, aceasta reprezintă, probabil, una dintre cărțile fundamentale ale istoriei gândirii, având în vedere faptul

² Vezi Dimitry Gawronsky, „Ernst Cassirer: Leben und Werk”, în *Philosophen des 20. Jhs.: Ernst Cassirer*, Hrsg. von Paul Arthur Schlipp, Stuttgart, 1966, p. 3.

³ *Ibidem*, p. 4: «Ich hatte gleich das Gefühl», sagte Cohen, «dass dieser junge Mann nichts von mir lernen konnte».

⁴ Vezi Helmut Holzhey, „Neokantianismul”, în *Filosofia în secolul XX*, coord. Anton Hügli și Paul Lübcke, vol. I., traducere de Gheorghe Pascu, Andrei Apostol, Cristian Lupu, București, Editura All Educational, 2003, pp. 5-21.

⁵ Vezi Vasile Muscă, *Ernst Cassirer și perenitatea Iluminismului*, postfață la volumul Ernst Cassirer, *Filosofia Luminilor*, traducere de Adriana Pop, postfață de Vasile Muscă, Pitești, Editura Paralela 45, 2003, pp. 337-347.

⁶ *Filosofia formelor simbolice*, celebra lucrare a filosofului în trei volume: I. *Die Sprache* (1923) [Limbajul], II. *Das mythische Denken* (1925) [Gândirea mitică], III. *Die Phänomenologie der Erkenntnis* (1929) [Fenomenologia cunoașterii]. Primele două volume au fost traduse în limba română de Adriana Cînta (Limbajul) și Mihaela Bereschi (Gândirea mitică), ambele apărute în anul 2008, la Editura Paralela 45, Pitești.

⁷ Pentru mai multe detalii în legătură cu această lucrare se poate consulta Dimitry Gawronsky, *Ernst Cassirer: Leben und Werk*, în *Philosophen des 20. Jahrhunderts: Ernst Cassirer*, editat de Paul Arthur Schlipp, W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart, Berlin, 1966.

că problemele pe care le abordează se întind de la *originile* filosofiei și până în anul 1932. Și, totuși, ea nu este în esență o lucrare de istorie a filosofiei, *stricto sensu*, după cum ar putea părea, ci o exegeză a cunoașterii înseși, a modului în care aceasta s-a constituit treptat, o „monografie a cunoașterii”, o radiografiere a actului și procesului cognitiv. În acest sens, abordarea lui Ernst Cassirer urmărește „un scop istoric și sistematic în același timp”, analizând evoluția sistemelor postkantiane din perspectiva unei singure probleme de esență: *metoda*⁸. Deși aceste sisteme de gândire și soluțiile pe care le propun ne pot apărea astăzi neconvingătoare, rămân totuși importante, ca valoare istorică, prin modul în care au pus *problema* și prin *metoda* pe care au folosit-o în cunoaștere: *transcendentalismul* kantian.

Desigur că terminologia kantiană a făcut adesea obiectul controverselor. Este și motivul pentru care Ernst Cassirer a fost fascinat și impulsivat în permanență de această manieră aparte de filosofare. Așadar, o operă filosofică de o asemenea importanță, cum este cea kantiană, îi oferă posibilitatea unei remarcabile cariere universitare. Este profesor al Universității din Hamburg începând cu anul 1919, la invitația făcută de psihologul William Stein. Prăbușirea Republicii de la Weimar și ascensiunea la putere, în anul 1933, a lui Hitler, în calitate de cancelar al *Reich*-ului, vor declanșa pentru Ernst Cassirer o perioadă a exilului, conducând la scăderea treptată a popularității și influenței sale în țara de origine. În 1933, filosoful este constrâns să părăsească Germania, ca urmare a presiunilor făcute asupra lui de național-socialiști; după o vară petrecută la Viena, ajunge, între anii 1933 și 1935, *visiting professor* la Oxford, unde ține prelegeri despre Kant, filosofia hegeliană a dreptului, Leibniz și Platon. Din septembrie 1935, acceptă invitația de a merge la Universitatea din Göteborg, unde rămâne până în anul 1941, când familia Cassirer, constrânsă de contextul politic, emigrează definitiv în S. U. A. Aici este profesor la Universitatea Yale și apoi la Universitatea Columbia. Moare la New York, în urma unui atac de cord, în 13 aprilie 1945, cu câteva zile înainte de încheierea oficială a celui de-al Doilea Război Mondial, prin victoria aliaților asupra Germaniei fasciste.

***

Metoda adoptată de Cassirer este criticismul, drept cale (*methodos*) a separării a ceea ce este condiționat empiric de ceea ce este pur. Un tip de cunoaștere centrată pe subiect, înțeles drept condiție a posibilității acesteia, o cunoaștere constituită din interacțiunea palierelor conștiinței umane – sensibilitate, intelect, rațiune – și a formelor apriorice și funcțiilor aferente acestora – intuiții, categorii, principii. Scopul principal al criticismului devine, astfel, a cunoaște cunoașterea în genere, acea aristotelică gândire care se gândește pe sine și modul în care ea se produce. În acest sens, critica kantiană a rațiunii – înțeasă ca analiză a formelor fundamentale ale cunoașterii – devine pentru Ernst Cassirer o critică a culturii, adică analiza tuturor posibilităților de manifestare a subiectului în diversitatea empirică.

Kant arătase deja că, în absența gândirii, există doar un haos nedeterminat de senzații, și nu o unitate a lumii. Subiectul cunoscător, ca subiect transcendental, are nevoie de lume pentru a se putea obiectiva, pentru a-și găsi o formă concretă de expresie. Lumea nu este o simplă reflectare în conștiința noastră, ci *o creație a conștiinței*. Nu putem spune foarte multe despre substanța a ceea ce ne transcende conștiința, putem explica și descrie, în schimb, cum funcționează intelectul nostru când se raportează la lucruri. E cunoscută, de altfel, propunerea kantiană de

Ernst Cassirer

⁸ Vezi *Problema cunoașterii*, vol. III, *Sistemele postkantiane*, Cuvânt înainte, ediție specială, Darmstadt, Wiss. Buchgesellschaft, 1994.

a înlocui numele de ontologie cu cel de „analitică a intelectului pur”, căci ne situăm în propriul nostru univers de forme și, descriind obiecte, descriem, de fapt, forma propriei noastre activități cognitive.

Pornind de la aceste premise kantiene, Cassirer își înțelege filosofia drept o descriere diferențiată a modurilor în care obiectul cunoașterii ajunge să se constituie în conștiință. *Problema simbolului în sistemul filosofiei*⁹ este un text pe care gânditorul, într-un bun spirit kantian, îl concepe ca explicitare și completare la *Filosofia formelor simbolice*. Problema centrală a conferinței este, desigur, problema simbolului și a semnificației. Probabil că niciun alt concept cu care operăm în mod frecvent nu a prezentat dificultăți atât de mari de încadrare și de stabilire a semnificației sale, cu toate că știm cu toții ce înseamnă. Abordarea și analiza simbolului (*symbolon* – în limba greacă înseamnă *ceva pus împreună*) este cu atât mai grea, cu cât acest concept nu aparține unui domeniu exclusiv, ci cu el operează în egală măsură diferite compartimente ale filosofiei, precum logică, estetică, filosofia limbajului sau filosofia religiei.

Elementul nou pe care-l aduce Cassirer în construcția sa filosofică este conceptul de simbol și de „formă simbolică”. În marea sa operă există numeroase pasaje în care sunt analizate și descrise formele simbolice, însă o definiție *in stricto sensu* întâlnim în lucrarea *Wesen und Wirkung des Symbolbegriffs*: „Printr-o formă simbolică trebuie să se înțeleagă acea energie a spiritului prin care un conținut spiritual semnificativ este anexat unui semn concret-senzorial și este atribuit în mod intim acestui semn”¹⁰. Cu alte cuvinte, *forma simbolică* este o formă de conferire a sensului [*Sinngebung*], o impregnare a subiectului în *materialul* empiric. Fiecare formă simbolică are propria sa pretenție de adevăr¹¹, propunând o deschidere spre lume, o structură și o interpretare a acesteia. *Lumea* – consideră Cassirer – poate fi cunoscută doar prin intermediul acestor forme. Însă, în fiecare *formă simbolică*, limita dintre spirit și lume este altfel așezată. Iar funcția principală a *formelor simbolice* rezidă în actul de formare, de punere în ordine a „haosului impresiilor sensibile”. Ernst Cassirer pune accentul pe rolul formativ al conștiinței, arătând că, în artă, în religie, la fel ca în știință sau tehnică, lucrurile converg spre *reliefarea funcției activ-constructive a subiectului*, iar din această perspectivă realitatea ne apare ca un imens construct al spiritului uman, plasat fără scăpare în propria-i rețea de simboluri, prizonier al propriilor creații.

Nu întâmplător s-au făcut numeroase conexiuni între filosofia lui Cassirer și fenomenologie. Pentru că, cel puțin în ceea ce privește scopul lor ultim, ele sunt, fără îndoială, înrudite. Ambele presupun ca element fundamental pentru structura și constituția domeniilor culturale conștiința și trăirile conștiinței. Conștiința este condiția *sine qua non* pentru înțelegerea oricărui fiind. Primul lucru care ne este dat este fenomenul, ceea ce apare și se manifestă, care, doar în conexiune cu conștiința, se numește percepție. Pentru că – știm deja *via* Kant – fără o legătură cu o conștiință posibilă, fenomenul n-ar deveni niciodată pentru noi un obiect al cunoașterii.

Husserl postulează *intenția* drept condiție de posibilitate a cunoașterii obiectului. Influențat de Brentano, Husserl va susține că nota caracteristică a conștiinței este *de a avea sens*, esența sa este de a ascunde în sine un sens. Trăirea nu este niciodată o trăire simplă, ci întotdeauna o trăire cu sens. Astfel, pentru Husserl, planul conștiinței se identifică cu cel al sensului. Cassirer dezvoltă o teorie similară, admitând că toate conținuturile singulare ce se oferă conștiinței „se *umplu* întotdeauna cu funcții de sens”. Conștiința se află în multiple raporturi sau conexiuni de

⁹ Conferință ținută de Ernst Cassirer la III. *Kongress für Ästhetik und allgemeine Kunstwissenschaft*, în anul 1927, în Halle [apare în volumul *Symbol, Technik, Sprache, Aufsätze aus den Jahren 1927-1933*, Hamburg, Felix Meiner Verlag, 1985, ed. de Ernst Wolfgang Orth und John Michael Krois].

¹⁰ Cassirer, *Wesen und Wirkung des Symbolbegriffs*, Darmstadt, 1959, p. 175.

¹¹ „Ein geistiger Bedeutungsgehalt” („conținut spiritual semnificativ”) este un concept care, conform lui Cassirer, îl implică în mod direct pe cel de *semnificație* (Bedeutung). Or, problema semnificației o implică și pe cea a valorii de adevăr. Tematizarea acestei valabilități a formelor simbolice, respectiv a totalității obiectivărilor este, de fapt, încercarea de fundamentare a unei critici totale a culturii, o încercare de fundamentare a obiectivității *formelor simbolice* ca forme de cunoaștere a lumii.

sens și, doar pe baza acestora, constituie acel întreg pe care-l numim lumea *experienței* noastre. Mai mult, momentele nu sunt dispartate, ci se află în permanentă legătură cu întregul, astfel încât fiecare dintre ele poate intermedia trecerea spre acesta și, în fiecare dintre ele, este „reprezentată” și „poate fi reprezentată” natura acestui întreg. Pe baza acestor funcții de reprezentare, conștiința are capacitatea „de a silabisi fenomenele pentru a le putea citi drept experiențe”¹².

Este neîndoielnic faptul că fenomenele pe care le percepem primesc un sens doar în contextul conștiinței. În trăirea sensibilă a unei percepții este prezentat un anumit sens intuitiv. Fiecare percepție este o percepție a ceva *ca ceva*. Dimensiunile de sens în care ceva este perceput ca ceva sunt multiple; prezentarea unui sens intuitiv în trăirea sensibilă a unei percepții este nemijlocită; cosmosul contextelor și a lumilor de sens se dezvoltă în același timp cu viața noastră perceptivă, iar fiecare percepție este *născută* în acest cosmos.

Pe fondul acestor teze fenomenologice, Cassirer își dezvoltă teoria despre „pregnanța simbolică”. „Prin pregnanță simbolică trebuie înțeles modul în care o trăire perceptivă, ca trăire *sensibilă*, conține în același timp în sine un anumit *sens* intuitiv și îl reprezintă concret nemijlocit”¹³. Conceptul de *pregnanță simbolică*¹⁴ este un concept tehnic și este utilizat de către Cassirer pentru a desemna în fapt „funcția fundamentală a semnificării”. Faptul că trăirea sensibilă conține mereu un sens înseamnă că ea este *pregnant simbolică*.

Filosofia formelor simbolice este *in nuce* o epistemologie culturală, o filosofie sistematică care transcende sarcina unei simple teorii a cunoașterii, devenind o teorie a înțelegerii lumii, a realității culturale în mijlocul căreia, vrând-nevrând, ne situăm. Pe de altă parte, ea trebuie înțeleasă ca un cadru hermeneutic al culturii în al cărei centru se află omul, în calitatea sa de *animal simbolic*. *Critica culturii* nu înseamnă decât întemeierea și demonstrarea funcționării simbolice a spiritului uman și, astfel, pentru Cassirer, scopul filosofiei devine elucidarea principiului formativ al *formelor simbolice*, indiferent de domeniul în care se manifestă – *limbaj, artă, mit, religie, știință, tehnică, politică*. În această ordine de idei, putem spune că marea contribuție a lui Cassirer la explicitarea și înțelegerea structurii realului constă în încercarea sa de fundamentare a unei antropologii culturale, al cărei *gest* fondator îl constituie simbolul, acest epifenomen cu un potențial nesfârșit de „energie semantică”.

Simbolul ne apare, astfel, drept *cheie a înțelegerii omului* și cale de acces în abordarea hermeneutică a realității. Trăim într-o lume simbolică a cărei descifrare devine pe zi ce trece tot mai dificilă. Și ca să închei acest șir al reflecțiilor în manieră simetrică, invoc din nou spusele „celui mai iubit dintre pământeni”: „Nu vedeam decât metafore peste tot: în mentalitatea primitivă, infantilă, țărănească; în matematici, fizică, magie și alchimie; în limbajul cotidian, în orice limbaj; în mit, religii, politică... Acum mă simt mutat într-o singură metaforă, ca într-o cochilie a unui melc mort de mult. Metafora pe care o trăiesc (și pe care mă încăpățânez să o și studiez, pe cont propriu și singur) nu ar fi decât utopia mincinoasă a secolului meu utopic și mincinos. Ca metaforă, ea nu este nici plasticizantă, nici revelatoare: în schimb e puternică, crudă, mortală. *Menschliches alzu menschliches. Als ob: ca și când...*”.

¹² *Filosofia formelor simbolice*, vol. al III-lea, ed. cit., p. 235.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Termenul de „pregnanță simbolică” este preluat de către Cassirer din psihologia *Gestalt*-istă, unde se vorbește despre „legea pregnanței” sau despre legea „forme bune”, un tip de psihologie care înțelege pregnanța ca modul efectiv de organizare a unei percepții.

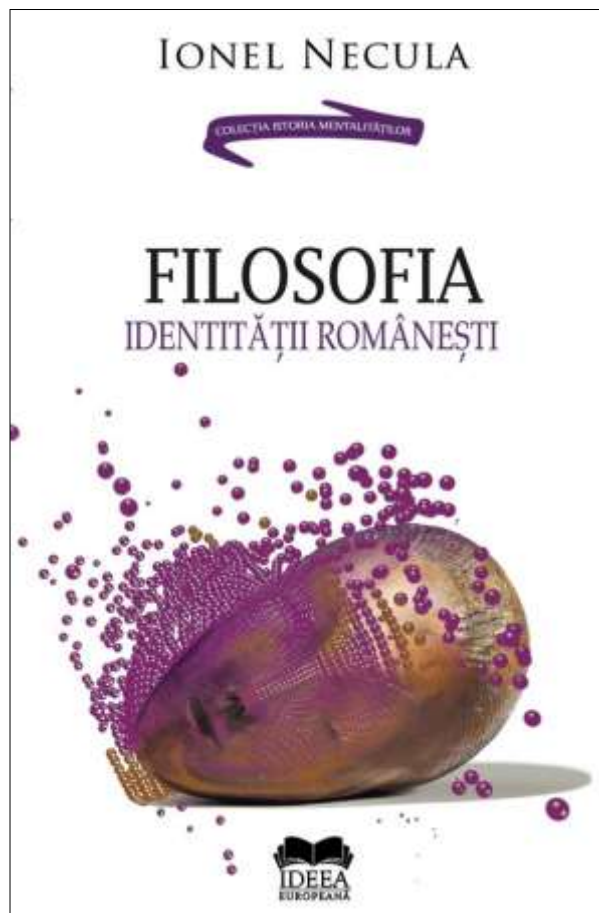
Ionel Necula – *Filosofia identității românești*

Dr. Adriana CÎNȚA
Baia Mare

S-a spus despre Ionel Necula că este „un adevărat arheolog spiritual care a reușit să așeze Tecuciul pe harta filosofică a României”. Profesor, scriitor, critic și istoric literar, Ionel Necula (născut la 12 mai 1940 în comuna Liești, județul Galați) s-a dedicat studiului filosofiei românești. A fost profesor, metodist și director al Casei de Cultură din Tecuci. Colaborează frecvent, cu numeroase articole și eseuri, la prestigioase reviste de cultură: *Contemporanul*, *Ideea europeană*, *Ateneu*, *Dunărea de Jos*, *Porto-Franco*, *Literatură și Artă* (Republica Moldova), *Dacia literară*, *Convorbiri literare*, *Apostrof*, *Lucașfărul*, *Viața românească*, *Revista de filosofie*, *Familia*. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România, iar American Biographical Institut l-a inclus în anul 2006 printre cele mai importante 200 de personalități din lume. A fost premiat de Revista *Dunărea de Jos* din Galați și de Fundația „Duiliu Zamfirescu” din Focșani.

Scriitor prolific, Ionel Necula este autorul a peste 60 de volume, dintre care cele mai multe sunt volume de filosofie: *Cioran, scepticul nemântuit* (Editura Demiurg, 1995), *Cioran. De la identitatea popoarelor la neantul valah* (Editura Saeculum I.O., București, 2003), *Căderea după Cioran* (Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, București, 2005), *Ion Petrovici în vizorul Securității* (Editura Saeculum I.O., București, 2005), *Ion Petrovici. Un capitol de filosofie românească* (Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, București, 2006), *Disconfortul de a fi român – eseuri politice* (Editura Euro Press Grup, București, 2008), *Aurel Cioran, fratele din leprozerie* (Editura Criterion, București, 2009), *Filosofia românească în secvențe epistemice* (Editura Publishing, București, 2010), *Ion Petrovici. Recurențe* (Editura Premier, Ploiești, 2011), *Eminescu în tentații metafizice* (Editura Rafet, Râmnicu-Sărat, 2012), *Cioran. Concepte și idei fundamentale* (Editura Rafet, Râmnicu-Sărat, 2012), *Cioran. Mărturii și referințe* (Editura Axis libri, Galați, 2012), *Cioran în receptări epistemice* (Editura Rafet, Râmnicu-Sărat, 2012), *Cioran. Ou de l'identité des peuples* (Editura Le Brontosaurus, Paris, 2013) etc. Nu în ultimul rând, Ionel Necula este autorul recentului volum *Filosofia identității românești. Identitatea românească în dispunere filosofică*, apărut la Editura Ideea Europeană, București, în anul 2018. Este o lucrare amplă, care aduce în actualitate o mai veche temă de reflecție și dezbatere filosofică: problema identității românești.

Cu siguranță, problema identității este o temă europeană foarte actuală, care se discută astăzi în alți termeni decât în trecut. Să ne gândim, de pildă, doar la uriașul salt hermeneutic făcut de la monografia asupra sufletului național român a lui Dumitru Drăghicescu, *Din psihologia poporului român* (1907), la *Psihologia poporului ro-*

mân. Profilul psihologic al românilor într-o monografie cognitiv-experimentală a lui Daniel David (2015). A pune astăzi în discuție *sinele cultural* al unei națiuni înseamnă, de fapt, a reaseza pe noi baze conceptuale tipul de *identitate românească* avută în vedere – cea reală, cea percepută sau cea ideală –, dar și a stabili reperele ce alcătuiesc discursul identitar românesc: biologice, psihologice, socio-culturale, religioase, fizice, geografice etc. Și astfel, prin introducerea a noi concepte și direcții de interpretare, *discursul despre specificul național* transcende cadrul strict al virtuților și neajunsurilor unui popor. Căci a vorbi despre *filosofia de viață* a unui popor înseamnă a creiona ceea ce îl distinge de alte comunități naționale, a arăta maniera specifică în care el își *construiește* spațiul cultural, a prezenta modul specific de *raportare la lume* prin luare de atitudine, religiozitate, limbă și stil de comunicare, mândrie națională, viață politică, revendicarea unei origini comune și împărtășirea acelorași tradiții, obiceiuri și valori. Cu alte cuvinte, ceea ce Ionel Necula face în această carte se înscrie într-o tradiție, în care, începând cu epoca interbelică, problematica unei filosofii a identității românești stârnește numeroase reacții și luări de poziție în spațiul cultural românesc, antrenând minți strălucite în numeroase dezbateri.

Dincolo de existența unui acord în privința trăsăturilor fundamentale ale firii românești, autorul consideră că foarte mulți gânditori „au insistat asupra calităților galvanice și genuine, alții, dimpotrivă, au stăruit asupra defectelor fade și gelatinoase proprii modului românesc de ființare” (p. 18). În acest sens, Ionel Necula își structurează foarte bine lucrarea, selectând nume de rezonanță din istoria gândirii și aducând în prim-plan, în capitole aparte, esența fenomenului românesc: „Fondul paremiologic și specificul românesc”, „Identitatea românească. Prolegomene”, „Identitatea românească în ipostaze endemice”, „Eminescu – imaginea românului absolut în viziunea unui polihistor absolut”, „Firea românească de la Eminescu la Caragiale”, „Idea statului de cultură românesc de la Eminescu la Eliade”, „Anul 1900 – început de veac și de probleme noi”, „Ștefan Petică și identitatea românească”, „O abordare psihologică a identității românești. Dimitrie Drăghicescu”, „Ștefan Zeletin – o privire cătrănită asupra realității românești”, „C. Rădulescu-Motru despre sufletul românesc”, „Ion Petrovici și tatonarea etnofilosofiei”, „Un pedagog pentru neamul românesc. Simion Mehedinți”, „Nae Ionescu despre fondul autohton ca fundament al identității românești”, „Cioran despre firea românească”, „Problema românismului de la Noica la Cioran”, „O prietenie cu sejur european”, „Firea românească de la Noica la Cioran”, „Ipohondrici pe malurile Senei”, „Mircea Eliade – Identitatea românească sub semnul profetismului patetic”, „Mircea Vulcănescu – etnicul, sursă a filosofiei românești”, „Identitatea românească în dispunere spațială. Lucian Blaga”, „Vasile Băncilă – o altă viziune spațială a specificului românesc”, „Constantin Noica despre firea românească”, „Petre Țuțea – un socratic rătăcit în anonim”, „Athanase Joja – o implicare surprinzătoare în problema identității românești”, „Petru Ursache – un polihistor sagace și laborios”, „Pițule pentru spiritul românesc – Luca Pițu”, „Etnicul românesc privit dintr-o perspectivă etranjeră”, „Înțelepțește despre identitatea românească”. Cercetarea întreprinsă, astfel, de autor, din perspectivă filosofică, pe palierul identității naționale, o sarcină extrem de dificilă, face ca această carte să se constituie ca una de o certă valoare în spațiul cultural românesc.

Sigur, un reper fundamental îl constituie în această direcție Mihai Eminescu, punctul de pornire pentru cercetarea întreprinsă de Ionel Necula, căci poetul „a fixat cadrul, algoritmul și propedeutica” problemei filosofiei naționale. Poetul, subliniază autorul, insistă mai mult pe trăsăturile pozitive ale ființei românești: *Când zicem român, fantasma psihologică care trece pe dinaintea ochilor noștri în acel moment e un om al cărui semn distinctiv e adevărul. Rău sau bun, românul e adevărat. Inteligent fără viclenie, rău – dacă e rău – fără fățărnicie; bun fără slăbiciune; c-un cuvânt mi se pare că, atât calitățile, cât și defectele românului sunt întregi, neînchircite; el se arată cum este. N-are o cocoasă intelectuală sau fizică ce caută a o ascunde, nu are apucăturile omului slab* (p. 39). Eminescu așază, însă, mai presus de orice religia, credința în Dumnezeu și morala religioasă, considerându-le fundamente ale devenirii noastre istorice. Poetul oferă și o soluție, articulând condițiile unei autentice emancipări

românești: *Când școala va fi bună, când popa va fi bun, darea mică, subprefecții oameni care să știe administrație, finanțe și economie politică, învățătorii pedagogi; când adică va fi școala școală, statul stat și omul om* (p. 42). Pe de altă parte, Emil Cioran, scepticul din Rășinari, invocă de nenumărate ori geniul lui Eminescu, considerându-l o *enigmă de neînțeles pentru cronică mediocritate românească* (p. 43), însă consideră că specificul românesc se remarcă doar prin defecte, metehne și beteșuguri. Paginile cărții ne descoperă, treptat, formule proprii de descriere a realității etnice propuse de fiecare gânditor: „Melancolia, fatalismul și nestatornicia în acțiune” (Vasile Pârvan), „spiritualitate românească” (Mircea Vulcănescu), „spirit românesc” (Nae Ionescu), „românism” (C. Rădulescu-Motru), „spațiu mioritic” (Lucian Blaga), „suflet românesc” (C. Noica) etc., concluzia desprinsă fiind aceea că o filosofie națională nu poate fi elaborată în afara celor două „pietre unghiulare”: *religia și naționalitatea*, așa cum au fost enunțate de Mihai Eminescu, și precum au gândit și Mircea Eliade, Simion Mehedinți sau Mircea Vulcănescu.

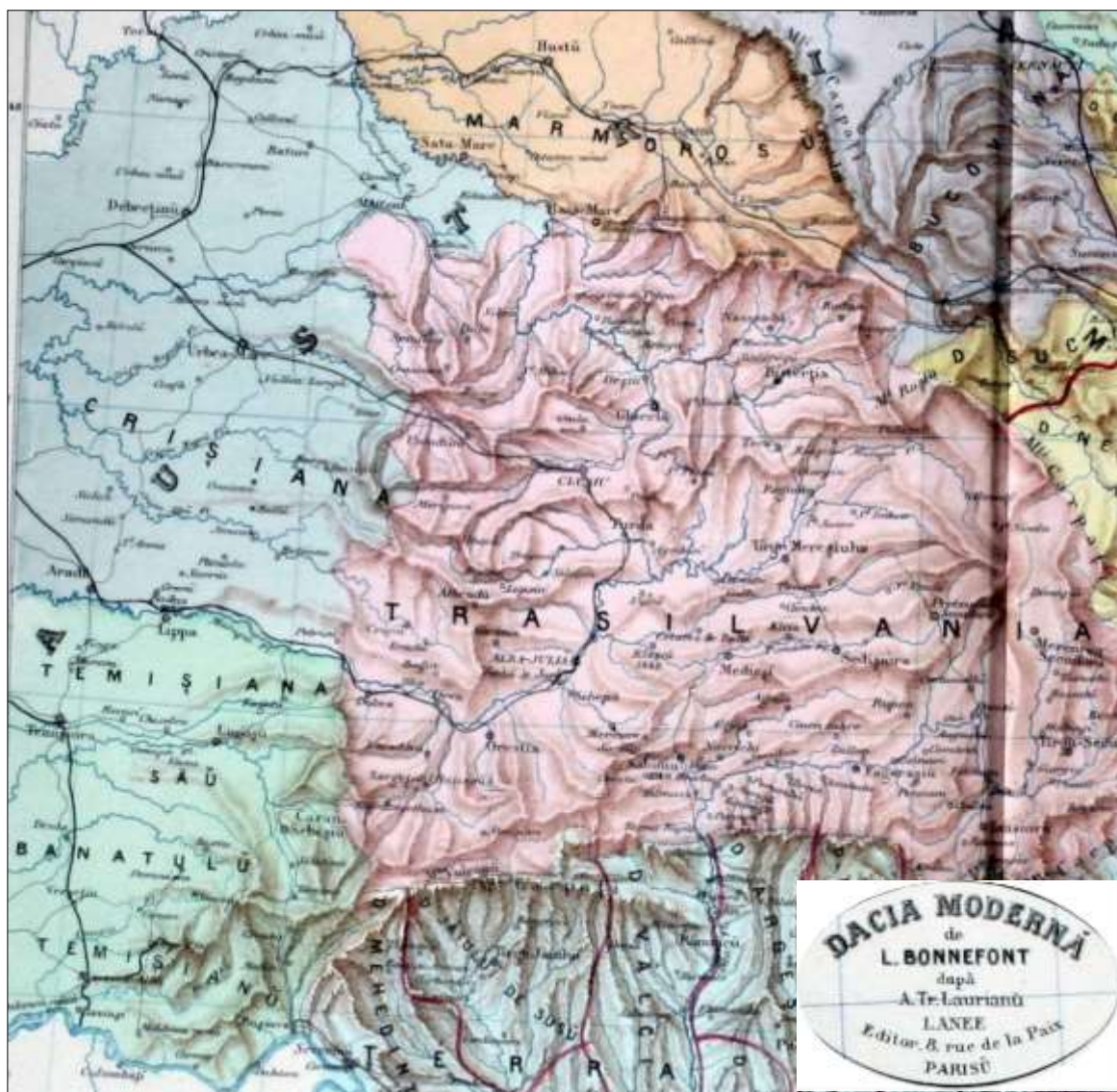
Dincolo de a face un inventar strict al caracteristicilor firii românești – scepticism și resemnare, melancolie și contemplație domoală, zeflemea și ironie, omenie și cumsecădenie, religiozitate și invocare a transcendenței, capacitate de răbdare – considerate esențiale de către cei mai mulți gânditori, autorul subliniază faptul că „poate cel mai important filon furnizor de date și fapte pentru structurarea unei viziuni epistemice articulate și credibile” ar fi fondul paremiologic, exprimând, în același timp, speranța ca mai tinerii cercetători să facă pași concreți în direcția indicată deja de cercetările etnologice și folcloristice ale lui Petru Ursache (p. 19), căci, nu-i așa, dacă vrei să citești psihologia unui popor, trebuie să-i consulți mai întâi creațiile, inclusiv folclorul. Acolo poți găsi complexitatea și profunzimea unui spirit colectiv, dar și elementele care stau la baza unei maniere specifice de *situare* în lume.

Dacă punem azi întrebarea: *Care sunt elementele constitutive ale identității românești?*, răspunsul ar trebui să conțină în mod firesc următoarele date: identitate spațială, istorică, lingvistică, religioasă, dar și alte note specifice, precum omenia, răbdarea și toleranța, mila, spiritul critic, scepticismul și îndoiala existențială (în sens cioranian, ca atitudine în fața lumii), obsesia că valorile nu sunt recunoscute etc. A vorbi astăzi despre identitatea națională presupune a prezenta, obligatoriu, contextul în care aceasta se manifestă. Înseamnă a introduce în discurs și a defini concepte noi, cum ar fi: pluralism identitar, multilingvism, multiculturalism, identitate a sinelui, toleranță. Înseamnă, altfel spus, capacitatea de a adapta discursul identitar la contextul social-politic actual, înseamnă a lua atitudine. Adică ceea ce spune Sorin Lavric, prefațatorul cărții lui Ionel Necula: „Dacă la nivel colectiv românii lasă o impresie deplorabilă, sub unghi individual din mijlocul nostru au apărut vârfuluri a căror existență îți dă dreptul să mergi cu spinarea dreaptă pe stradă. Identitatea românească e o temă latentă, a cărei intensitate trebuie s-o căutăm în fapte, nu în cuvinte. [...] Cartea lui Ionel Necula este un avertisment: dacă nu schimbăm ceva în metabolismul ființei colective pe care noi înșine o reprezentăm, puțința de a mai apărea intelectuali ca cei din paginile de aici va fi exclusă” (p. 7).

Denumirile românești de pe hartă ale localităților din afara Regatului României

Doru SICOE
Oradea

Hărțile sunt documente istorice de primă însemnătate. Ele reprezintă o radiografie, atât a cunoștințelor geografice și topografice, cât și a celor istorice și politice de la un moment dat. Așa și cu hărțile pe care vi le supun atenției. Totul a pornit de la dorința de a afla când a apărut orașul meu, Oradea, pentru prima dată pe hartă cu numele românesc. Dovezile la-ndemână țin-neau doar de hărțile românești, apărute începând cu 1919. Până în 1925, orașul s-a numit românește *Oradea Mare* și apare așa inclusiv pe hărți străine, din perioada interbelică. În plus, acest oraș era odinioară aproape necunoscut peste arcul Carpaților, apărând în 1849, pe o hartă a ziarului *Albina Românească*¹ de la Iași, cu germanul *Gros Vardain*, scris cu litere chirilice și latine, cum promova „alfabetul de tranziție”. Apoi a devenit „Urbea Mare” pe *Carta Rumâniei în Relief*,

¹ *Suplement la Albina Românească. No. 26 din 31 Martie 1849. Teatrul resboiului cu harta Ungariei și a țărilor învecinate.*

realizată de Cezar Bolliac, în 1855, denumire preluată apoi în atlasul *Atlante Geograficu*, din 1868, adaptat după Louis Bonnefont și coordonat de August Treboniu Laurian. E tipărit la Paris, la tipografia E. Donnaud, fiind o cooperare între editorul parizian Lanée și cel bucureștean Socecu. Acesta este primul atlas românesc, atât de necesar studiului în școli. Ecoul internațional se pare că a fost, însă, mult prea defavorabil acestei inițiative ce putea fi încadrată la „revendicări teritoriale”...

Românii erau o minoritate prea mică la Oradea, pentru a însemna mare lucru la București, pe atunci. Cu toate acestea, un învățat grec care călătorise în Occident, trecând se pare prin Oradea, pune acest oraș pe hartă cu denumirea românească, dar cu litere grecești. Astfel, în volumul *Geografia României, ca mijloc pentru o mai bună și mai deplină înțelegere a istoriei ei*, apărut în 1816, la Leipzig (deci încă în perioada fanariotă a Moldovei și Valahiei), scris în grecește de Daniil Dimitrie Philippide, găsim pe harta *Rumuniei* forma originală *Oradiemare*, într-un cuvânt, imitând germanul Grosswardein. Păstrătorii numelui românesc erau românii din oraș și împrejurimi, care, în general, utilizau o formă mai veche: *Orade²* (folosită și azi prin județul Bihor). În documentele ce țin de biserica ortodoxă și de cea greco-catolică din oraș se găsește, însă, și „Oradea Mare”, începând cu secolul al XVIII-lea³, o adaptare după denumirea oficială, compusă.

Un important pas înainte în cuprinderea întregului teritoriu românesc îl realizează domnitorul Carol I, proaspăt venit în țara lui de adopție, în 1866. Din porunca lui se face acel atlas din 1868, așa cum se precizează pe pagina lui de titlu. Denumirile românești înlocuiesc acum orice denumire străină în teritoriile locuite de români, dar care nu intrau în componența tinerei Românie. Acum întâlnim pentru prima dată denumirea de „Satu-Mare”, în loc de corectul „Sătmăr”, pe harta numită „Dacia Modernă” din atlasul amintit mai sus și denumit cu italieneșcul *atlante*. Era o traducere „după ureche”, un barbarism, la fel ca „Urbea Mare”, o traducere incorectă a maghiarului *Várad* (Oradea), confundat cu *város*, care înseamnă *oraș, urbe*. Să precizăm că există deja și „Baia-Mare”.

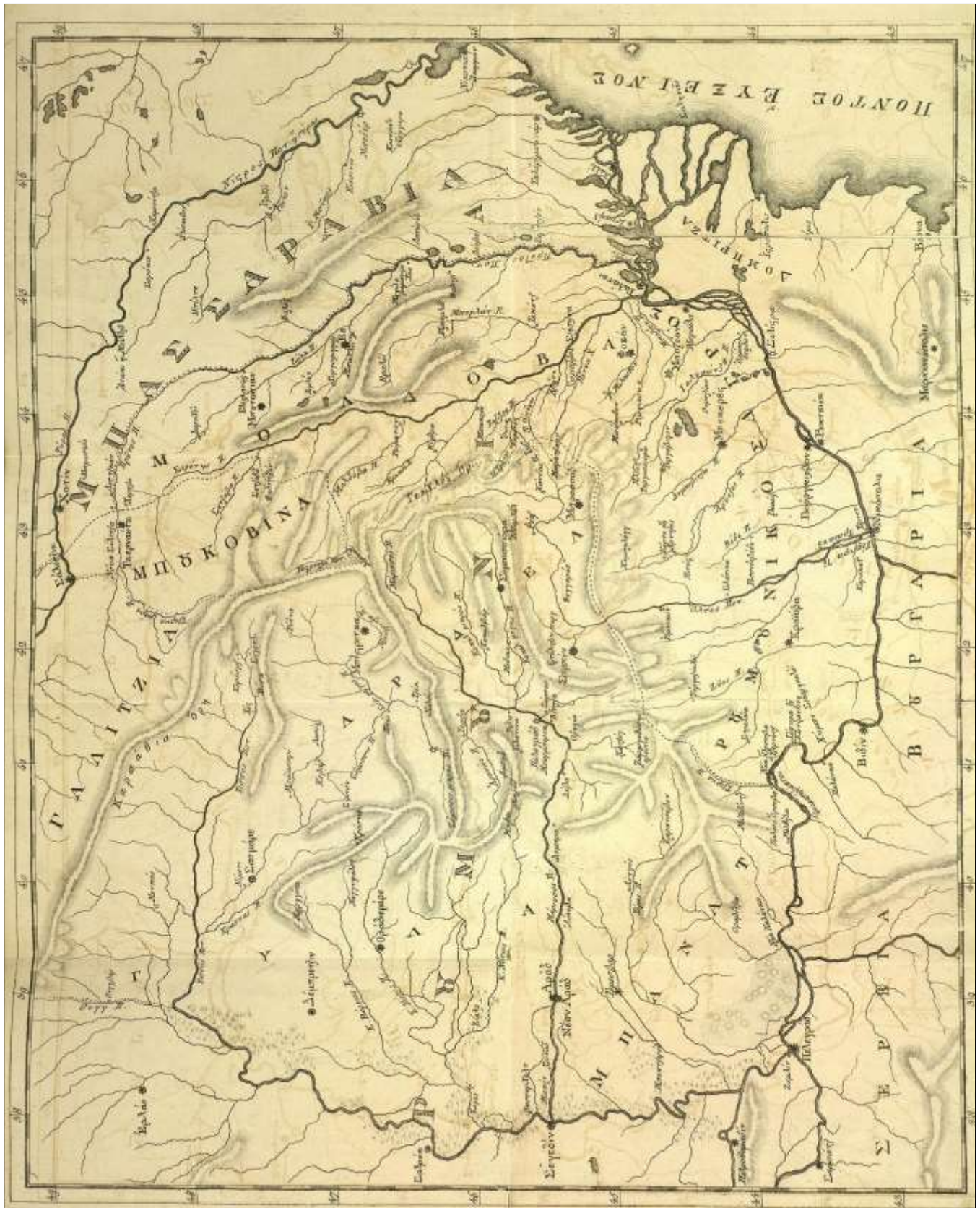
După apariția României ca stat, m-am gândit că pe hărțile oficiale trebuie să-și fi făcut loc denumirile românești ale localităților din afara granițelor, în virtutea unei demnități naționale consolidate de câștigarea independenței de stat în 1877-78. Dezamăgirea este, însă, mare: am descoperit deocamdată o singură astfel de hartă, apărută pe la 1890 și foarte puțin cunoscută. Harta se numește „România/ Cu Țările Române-vecine/ Harta/ Intocmita pentru folosul școlilor primare/ de/ Nicolae Michailescu/ profesor de geografie la Liceul Matei Basarab” și e editată de Socecu & Teclu, de la București. Aici găsim *ORADIA* și dedesubt, în germană (*Gr. Wardein*). Principalul oraș românesc al comitatului Bihor era pe atunci *BEIUȘ*, trecut lângă râul *Crișu negru*. Avem și *BALA MARE*, dar și *SATU-MARE*, denumire care s-a impus deja. Deasupra figurează și *SIGET*. Târgu-Mureș apare însă ca *OȘORHEI* (o comună de lângă Oradea se numește astfel, azi), având dedesubt și maghiarul (*Maros Vásárhely*). Precizarea denumirii suplimentare, ori în maghiară, ori în germană, apare doar pe alocuri. În Bucovina și Basarabia (foarte slab reprezentată), avem precizate numai denumirile românești, nu germane sau rusești. Capitala este *BUCUREȘTI*, adică forma modernă. Avem de-a face cu o hartă „naționalistă”, de găsit prin școli, nu prin instituțiile administrative ale regatului. Biblioteca Națională a Franței dă dimensiunea de 85 x 64 cm, ceea ce înseamnă că era o hartă de pus pe perete, chiar dacă nu excelează în detalii geografice. Muzeul Național de Istorie a României are însă un exemplar de numai 29 x 21,2 cm...

² Florian Dudaș, *Vămile destinului. Scrisori inedite de la Lucreția Suciu (1891-1900)*, Editura Lumina, Oradea, 2004, pp. 98, 106, 177, 179, 187, 206, 210 etc.

³ Titus L. Roșu, *Însemnări și inscripții biborene*, vol. I-II, Editura Universității din Oradea, 1999, pp. 147-155.

După cum se poate deduce, regele Carol I se dovedea acum mult mai precaut când era vorba de menajarea sensibilității împăraților Austro-Ungariei și Rusiei. Prin urmare, dreptate românilor pe hartă nu li se făcea decât cu picătura. Un pas important înspre normalizarea situației, dar și cu respectarea situației oficiale internaționale, o face cineva din afara regatului Româ-

Harta României în volumul *Geografia României, ca mijloc pentru o mai bună și mai deplină înțelegere a istoriei ei*, Leipzig, 1816

niei. E vorba de revista *La Science et la Vie*, care apărea la Paris încă din 1913 și care acum e celebră în toată lumea ca *Science & Vie*.

În 1916, după temerara noastră intrare în Marele Război, încleștare care secătua deja Franța și Anglia de resurse umane și economice, revista franceză editează o hartă extinsă a României, incluzând cu grijă toate teritoriile la care aspira Bucureștiul, inclusiv Basarabia. Era un serviciu de popularizare pe adresa țării noastre, care se sacrifica pentru a mai reduce din presiunea germană asupra frontului din Franța. Harta, intitulată „Le Royaume Roumain et Les États Limitrophes” (*Regatul Român și Statele Limitrofe*), reprezintă, desigur, corect granițele României din 1916, doar că ea făcea loc, de acum, tuturor teritoriilor locuite de români din statele vecine. E semnată de cartograful René Bolzé și are un format de 59 x 46 cm (54 x 41 cm suprafața tipărită), apărând cu numărul 29 al revistei, aferent lunilor octombrie-noiembrie 1916. Acum am găsit pe lângă ungurescul *Nagy-Varad* și (*Oradea-Mare*) dedesubt, și abia sub denumirea românească o avem și pe cea germană (*Grosswardein*). Peste tot, acolo unde s-a putut, avem în paranteză și denumirea românească. Excepție face, însă, Basarabia, unde localitățile rămân cu denumirile rusificate, dar scrise cu litere latine... De ce nu avem și aici (*Chișinău*) pe lângă oficialul *Kichinev*? Pentru că România intrase în război alături de Antantă, coaliție din care făcea parte și înapoiața Rusie, care stăpâna și Basarabia noastră, începând din 1812. România urma să pri-

Harta cu *Regatul Român și Statele Limitrofe* din revista *La Science et la Vie*, 1916 – detaliu mească doar teritoriile din Austro-Ungaria, nu și cele răpite de Imperiul Rus...

Transilvania, Bucovina de Nord, Banatul și cea ce vor fi „Părțile Ungurești” la 1 decembrie 1918 au primit din plin denumirile românești atâta vreme oprimată. *Szatmar-Nemeti* e

tradus corect (*Satmar*) Sătmar adică, provenit din latinescul *Zotmar*. Aberația „Satu Mare” – o traducere fonetică – impusă după război s-a încetățenit deja... *Zilah* e (*Zalan*) adică Zălau, prefăcut de regimul Ceaușescu și istoricul afiliat Ștefan Pascu în *Zalău*⁴... Ca o curiozitate, capitala României figurează în franceză ca **Bucarest** și abia dedesubt (*Bucurescii*). E oarecum explicabil dacă luăm în considerare elita franțuzită din acest mare oraș și faptul că, încă, Franța era prima putere culturală a lumii, limba diplomației fiind franceza, până în China și Japonia.

În ceea ce privește Baia Mare, în românește încă nu există, fiind o localitate prea mică și rămânând doar în ungurește: *Nagybánya*. Tronează însă mare *Máramoros-Sziget*, tradus – cu greșeli de tipar, care sunt prezente în destul de multe locuri pe hartă – (*Sigethul-Maramuresilui*). *Temesvár* ajunge (*Timisioara*) însă *Kolozsvár* este, în dreapta, (*Cluj*) și (*Klausenburg*), iar *Beszterce* e (*Bistrița*), fără denumirea germană *Bistritz*. Interesant este că avem un *Brasov* mare, românesc și abia sub el germanul (*Kronstadt*), în timp ce *Nagy-Szeben* are în dreapta (*Sibin*) și dedesubt (*Hermannstadt*). Cele două orașe din vestul Ungariei de azi sunt *Debreczen* (*Debrețin*) și *Szegedin* (*Seghedin*), ele fiind limita până la care s-ar fi putut extinde statul român⁵ dacă războiul nu ar fi mers atât de prost pentru noi.

Pentru realizarea acestei hărți deosebite, editorul francez trebuie să fi avut un consultant român sau a folosit prima enciclopedie românească, cea apărută în trei volume, la Sibiu, între 1898-1904⁶, ori *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune românească din Ungaria*, apărut în 1909 și 1915⁷. Harta profesorului Michăilescu o găsim azi în Biblioteca Națională a Franței, însă, după cum arată lucrurile, nu a fost folosită de editorul francez. Nu chiar toate denumirile localităților sunt traduse pe ea și în românește. *Banffy-Hunyad* nu este încă *Huedin*, *Deés* încă nu e *Dej*, *Beth(l)en* încă nu e *Beclean*... Nu este, deci, o lucrare completă, dar asta nu înseamnă că nu este o realizare remarcabilă. Deranjant apare faptul că românii din România nu folosiseră la adevăratul potențial acest mijloc de promovare națională care este cartografia. Spiritul patriotic în cartografie se pare că era aspru cenzurat tocmai de regele Carol I (mort în 1914), iar o realizare cartografică atât de extins românească ar fi putut genera un scandal diplomatic la nivel înalt, însă ar fi umplut de bucurie inimile tuturor românilor...

Pe de altă parte, trebuie subliniat faptul că orașele, în cele mai multe cazuri, aveau minorități, nu majorități românești. Oradea avea să aibă primul primar român de după reintrarea orașului în granițele României, în 12 octombrie 1944, abia în 1973 și doar în 1975 procentul de români va depăși 50%...

Harta editată de revista franceză *La Science et la Vie* intră, în sfârșit, cu articolul de față, în istoriografia românească, fiind un important document de la intrarea noastră în Primul Război Mondial.

⁴ Alina Pop, *Cum au schimbat comuniștii numele orașului reședință de județ a Sălajului. Era „prea țărăneasă”*, în cotidianul *Adevărul de Zalău*, 28 decembrie 2014, online: https://adevarul.ro/locale/zalau/cum-schimbata-comunistii-numele-orasului-reședința-judet-salajului-era-prea-tărăneasca-1_54a01cfe448e03c0fd1bcd1d/index.html

⁵ *Convenția politică între România și Antantă (4/17 august 1916)*, în *Istoria României în texte*, de Bogdan Murgescu (coordonator), Editura Corint, București, 2001, pp. 272-273.

⁶ C. Diaconovich (coordonator), *Enciclopedia Română*, tomul I (1898), tomul II (1900), tomul III (1904), Editura și tiparul lui W. Krafft, Sibiu.

⁷ Silvestru Moldovan, Nicolau Togan, *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune românească din Ungaria*, publicată de Asociațiunea pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, Sibiu, 1909, ediția a II-a București, 1915.

Din vremuri de demult. Un trădător al lui Mihai Viteazul

Dr. Ștefan GRIGORESCU
Urziceni

La mai bine de patru secole de la săvârșirea ei și la un secol de la Marea Unire, fapta lui Mihai Viteazul, de a aduce pentru prima dată împreună Țările Române, rămâne definitorie pentru istoria românilor. Personaj intrat în legendă, Viteazul a avut o domnie de lupte pentru redobândirea independenței țării și de realizare a unității politice, în vremuri complicate pentru istoria Europei și îndeosebi a Europei centrale și de sud-est¹. Ca de atâtea ori în istorie, în vremurile marilor oameni și ale marilor fapte, în jurul Viteazului nu au lipsit trădătorii. Mihai Viteazul a avut alături de el, în războiul antiotoman și în luptele pentru unirea Țărilor Române, mari căpitani și buni diplomați. Români sau străini, unii dintre aceștia l-au slujit pe marele voievod cu devotament, mergând până la sacrificiul suprem². O categorie aparte au constituit-o, însă, trădătorii, unii dintre căpitani, dar și dintre diplomații voievodului³. Cel mai cunoscut trădător al lui Mihai Viteazul, dintre cei care au ținut condeiul și hrisoavele, slujind și ca diplomat, a fost ardeleanul Ioan Raț, secretar al voievodului până în toamna anului 1599.

Ioan Raț⁴ (cu forma originală Racz) sau Ioan Maro⁵ era sârb de origine, născut și crescut în Transilvania. Mai târziu s-a zis că ar fi fost de origine poate sârbo-român⁶, în vremuri în care străinii îi confundau ușor pe români cu sârbii, date fiind confesiunea și scrierea comună. Secretarul trădător al lui Mihai Viteazul și-a zis, însă, întotdeauna Racz, adică *Sârbul*, arătându-și clar originea etnică. În epocă, unii i-au zis *Tracul*, adică *Balcanicul*. Cronicarul maghiar Ștefan Szamosközy, care l-a cunoscut, îl numea „Ioannes Maro Thrax”⁷.

Despre familia lui Ioan Raț nu s-au consemnat știri. Szamosközy menționa că la execuția lui a fost prezentă și mama sa, pe care o arată drept o vrăjitoare, venită să salveze sufletul fiului său torturat⁸. Este sigur că secretarul lui Mihai Viteazul era un om învățat, care stăpânea foarte

¹ Despre epoca lui Mihai Viteazul, lucrările de referință rămân Nicolae Bălcescu, *Istoria românilor sub Mihai Viteazul*. Institutul de Arte Grafice și Editură Minerva, București, 1902 (și alte ediții); Ion Sârbu, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul. Vol. I. Răzmirițele și politica lui din afară (Dinpreună cu întâmplările atingătoare din țările vecine). 1593-1598*. Institutul de Arte Grafice „Carol Gobl”, București, 1904; P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*. Fundația Regele Carol I, București, 1936 (și ediții ulterioare); Nicolae Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul. Vol. I-II*. Editura Minerva, București, 1979 (și alte ediții).

² Dintre aceștia, pot fi amintiți căpitani Velișco, Deli Marcu, Udrea Băleanu, Baba Novac, Mihalcea Caragea ș.a. Despre ei, pe larg, în Ștefan Grigorescu, *Căpitaniii lui Mihai Viteazul*. Editura Univers Științific, București, 2011, passim.

³ Căpitaniii trădători au fost, aproape toți, străini aflați în slujba marelui domn; altfel spus, mercenari. Între ei, s-au numărat aga Lecca, Gheorghe Mako, Moise Szekely ș.a. Dintre diplomați, Petru Grigorovici *Armeanul*, altfel mulți ani om de mare încredere, a servit și interesele habsburgice, în evenimentele tumultuoase din toamna lui 1600 și vara lui 1601.

⁴ Semna „Ioannes Racz secretarius”.

⁵ W. Bethlen îi zice „Ioannes Maro, origine et cognomine Thrax”, adică „Ioan Maro, de origine și cu porecla Tracul”. Vezi Wolfgangi de Bethlen, *Historia de rebus Transylvanicis*. Tomus Quartus. Cibinii, Typis & Sumptibus Martini Hochmeister, 1785, p. 327.

⁶ Iorga îi zice „sârbo-românul ardelean Ioan Raț”. Vezi Nicolae Iorga, *Istoria armatei românești. Vol. II (de la 1599 până în zilele noastre)*. București, Tipografia „Cultura Neamului Românesc”, 1919, p. 18.

⁷ Szamosközy István, *Történeti maradványai 1566-1603*. Második Kötet 1598-1599. Kiadta Szilágyi Sándor. Budapest, 1876. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Kiadó Hivatala, p. 382.

⁸ Trimiterile lui Szamosközy sunt, însă, hotărât tendențioase atunci când face referiri la români ori la alte naționalități transilvănene (altele decât maghiarii și sașii), la obiceiurile și la religia lor creștină ortodoxă. În episodul execuției lui Raț, el menționa apariția mamei, a unui câine negru și alte elemente de „magie neagră” care ar fi fost făcute pentru cel chinuit.

bine meșteșugul scrisului cu litere latine și slavone, și cunoștea slavona, româna, latina și maghiara, probabil și germana. După anul 1590 ajunsese în cancelaria princiară din Alba-Iulia, iar în 1594 era la mare cinste, fiind amintit în legătură cu o misiune diplomatică în Moldova voievodului Aron, ca „Ioannes Racz, aulae nostrae familiaren”⁹. A fost, așadar, deosebit de fidel bathoreștilor, întâi lui Sigismund, apoi cardinalului principe Andrei Báthory.

După victoriile asupra turcilor, în vara și toamna anului 1595, legăturile lui Mihai Viteazul cu Transilvania condusă de bathorești deveniseră atât de apropiate, încât mulți dintre oștenii de frunte și știutorii de carte transilvăneni au intrat în slujba voievodului. Între aceștia s-a numărat și Ioan Raț, venit în cancelaria domnească de la Târgoviște, în importanta funcție de secretar al voievodului, ca unul care cunoștea mai multe limbi străine, stăpâna diplomația și cunoștea bine situația din Transilvania și chiar din Imperiul Habsburgic. Voievodul a înțeles, însă, cu trecerea vremii, că secretarul său transilvănean avea mai degrabă menirea unui spion la curtea sa și nu a unui om de taină.

Bucurându-se la început de încrederea voievodului, Ioan Raț l-a însoțit în 1596-1598, atât în călătoriile prin țară și în Transilvania, cât și în campaniile contra turcilor. Astfel, la 5 ianuarie 1597, Mihai Viteazul îi scria arhiducelui Maximilian de Habsburg despre trimiterea ca soli la împăratul Rudolf al II-lea a banului Mihalcea Caragea și a brașoveanului Marcus Schonkabunk. Cel care scrisese documentul, dar îi dăduse de știre despre acesta și principelui transilvănean, fusese „Ioannes Racz secretarius”¹⁰. În ziua de 16 iunie 1597, Ioan Raț era în cancelaria domnească de la Târgoviște, unde scria trei scrisori ale lui Nicolae Pătrașcu Voievod, Doamnei Stanca și marelui logofăt Teodosie Rudeanu către Ioan Keseru de Gibarty, fiul Doamnei Zamfira și nepotul lui Moise-Vodă, în legătură cu soarta unei moșii din Transilvania¹¹.

În 1598, în condițiile renunțării la tron a instabilului Sigismund Báthory, noul principe, cardinalul Andrei Báthory, supus deopotrivă turcilor și polonezilor, l-a folosit pe Ioan Raț pentru a afla totul despre legăturile lui Mihai Viteazul cu imperialii. Trimiterea a doi soli, Petru Grigorovici *Armeanul* și Ștefan Petneházy, la curtea imperială, cu misiunea de a încheia o alianță, a fost de asemenea trădată de către Ioan Raț. Pe drumul de întoarcere, cei doi soli, contrar dreptului ginților, au fost prinși, duși în fața principelui și percheziționați. Unul dintre ei a reușit să înghită scrisoarea imperială, iar celălalt a reușit să o ascundă și să o transmită voievodului muntean¹². La întoarcerea celor doi soli în Țara Românească, Ioan Raț a căutat să afle detalii despre misiunea lor, dar a fost refuzat. I-a scris atunci principelui Andrei Báthory, cerându-i „să ia seama despre germani [austrieci, n.n.], căci eu voi lua seama întotdeauna aici și voi fi treaz. Dar să știe bine Luminăția Voastră că împăratul romanilor urzește ceva cu voievodul împotriva «Luminăției Voastre» și a țării prea scumpe. Să puneți de îndată să fie prinși ori unde vor putea fi ajunși solii și curierii stăpânului meu, căci sunt trădători ascunși față de Luminăția Voastră și față de țară”. Cerea, totodată,

⁹ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor. Vol. XII. 1594-1602*. Cuprinzând documente adnotate și publicate de N. Iorga. Publicate sub auspiciile Ministeriului Cultelor și Instrucțiunii Publice și ale Academiei Române. București, 1903, p. 10.

¹⁰ Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești. Vol. V. Acte și scrisori (1596-1599)*. București, Cartea Românească, 1932, doc. 33, p. 51.

¹¹ *Ibidem*, doc. 48, p. 74. Doar cea a lui Nicolae Pătrașcu era semnată și de el, însă toate arată scriitorul comun.

¹² *Călători străini despre Țările Române. Vol. IV. Editura Științifică, București, 1972, pp. 118-119, Ioan Darahi – „Dare de seamă către Mihail Székely”.*

„să-mi trimiteți cât mai curând pe un om de credință, prin care am de gând să vestesc prin viu grai toate câte le știu despre toate lucrurile”¹³. Voievodul știa deja despre intențiile lui Raț, astfel că, la venirea lui Ioan Darahi, pe care avea să-l facă în lunile următoare secretarul său de limbă latină, i-a atras atenția să nu aibă niciun fel de legături cu Ioan Raț, „vădit și neîndoios trădător”¹⁴.

În luna august 1599, când avea deja în intenție să intre în Transilvania, împotriva lui Andrei Báthory, Mihai-Vodă i-a interceptat scrisorile lui Ioan Raț. L-a judecat ca trădător, i-a confiscat bunurile și l-a aruncat în temniță, în așteptarea execuției. După legile vremii, pe Ioan Raț nu-l putea aștepta decât moartea, dar în octombrie, cu ocazia depunerii jurământului de credință de către mercenarii din oastea sa, voievodul l-a iertat și l-a slobozit din temniță, la rugămintele mai multor căpitani maghiari și secui. Mai mult, a fost primit în oastea voievodului, iar Ioan Raț a făcut pe pocăitul, spionând până la momentul așezării taberei lângă Șelimbăr. În ajunul luptei, însă, după ce spionase componența și aranjarea oștirii Viteazului, trădătorul a fugit în tabăra lui Andrei Báthory, pe care „l-a îndemnat în toate chipurile [...] la luptă”¹⁵.

După victoria lui Mihai Viteazul în bătălia de la Șelimbăr, în ziua de 28 octombrie 1599, trădătorul Ioan Raț a fugit din tabăra aflată în debandadă a învinsului Andrei Báthory și a luat drumul Devei, ascunzându-se prin sate și orașe, în încercarea de a se refugia în Ungaria. În cele din urmă, s-a adăpostit la curtea nobilului Ștefan Tholdy, căruia i-a cerut protecție, ca unul care era credincios bathoreștilor. Vestea uciderii lui Andrei Báthory de către secui și a intrării lui Mihai Viteazul în Alba-Iulia, ca stăpânitor al Transilvaniei, a ajuns însă la urechile nobilului maghiar, care a considerat că predarea trădătorului nu doar îl va feri de acuza teribilă de complicitate, dar îi va aduce și favorurile voievodului. Astfel că l-a înștiințat pe Mihai-Vodă despre ascunzătoarea lui Ioan Raț, iar la venirea oștenilor acestuia l-a dat prins pe trădător, care a fost dus și întemnițat la Alba-Iulia. Szamosközy, cunoscător al evenimentelor, consemnează că voievodul l-a muștrat pentru toate trădările sale și l-a condamnat la moarte în chinuri. Ca și în cazul execuțiilor altor trădători ai conducătorilor de țară, Ioan Raț a fost sortit torturilor și execuției lente, ca exemplu și altora tentați la asemenea fapte infame. Szamosközy menționează despre călăi că „îl legară strâns de picioare și de mâini la un stâlp, care se afla într-una din suburbiile Albei. [...] Apoi îi ciuntiră mai întâi picioarele, pe urmă genunchii, unul după altul, și, în sfârșit, brațele până la coate. Trupul sfârșiat și despuiat de toate veșmintele rămase două zile în privirea tuturor, acoperit de noroi și de sânge”¹⁶.

Sfârșitul lui Ioan Raț a fost groaznic, însă încadrat cu totul în legile vremii, care pedepseau amarnic trădarea, și îndeosebi trădarea stăpânitorului țării. Mai devreme, Mihai Viteazul iertase trădarea unora dintre boieri la Călugăreni și, mai ales, iertase trădarea lui aga Lecca Racotă. Iertat, remarcat în luptele cu turcii, albanezul Lecca avea să trădeze iarăși în toamna anului 1600, trecând cu totul de partea habsburgilor. Cazul lui Ioan Raț, omul de taină care a trădat cu totul încrederea domnului său, a arătat, pe de o parte, mărinimia lui Mihai Viteazul, iertător față de trădări altfel de neiertat de către alții, iar pe de altă parte, dârzenia și asprimea în pedepsirea celui care trădase iarăși, în împrejurări de viață și de moarte, punând în primejdie nu doar viața voievodului său, ci soarta unei țări.

¹³ *Ibidem*, p. 119.

¹⁴ *Ibidem*, p. 118.

¹⁵ *Ibidem*, p. 137. „Dare de seamă anonimă”, datorată, însă, probabil, tot lui Ioan Darahi.

¹⁶ Szamosközy István, *Történeti maradványai 1566-1603*, p. 383.

Tânărul bogat și Fiul risipitor sau de la pocăință la înfiere, de la etică¹ la ființialitate

Pr. dr. Mihai PETIAN

Sibiu

Mihai Petian

Preludiu

Mesajul evanghelic al lui Hristos, precum și al Sfântului Ioan Botezătorul a debutat prin cuvântul „Pocăiți-vă” (Mt. 4, 17). Cuvânt prea des folosit de unele confesiuni neoprotestante, până la biblicism². De aceea, se pune întrebarea: Ce este pocăința? Termenul grecesc *meta-nous* semnifică întoarcerea minții (spre Dumnezeu). Sfinții Părinți spun că pocăința este o mărturisire conștientă a faptelor rele și începutul faptelor bune, este o întoarcere de la cele dinafara firii la cele după fire, este o tocmeală între om și Dumnezeu: omul dă păcatul, Dumnezeu dă iertarea. Arhimandritul Sofronie proiectează două nivele ale pocăinței: unul e cel ce rămâne la limitele eticii, celălalt – de a trece de la elementele eticii la cele ale veșniciei. Primul privește înțelegerea omului ca făptură vremelnică, următorul ca trecere de pe orbita vremelniciei la cea a veșniciei. Sfârșitul acestei căi este îndumnezeirea omului (In. 1, 12)³.

Din limba greacă în limba slavă, pocăința se traduce cu spovedania. De ce este importantă spovedania? Părintele Galeriu îi răspunde unui tânăr: „Gândește-te că ești în casă și că te uiți afară printr-un geam murdar. Toate pe care le vezi îți apar necurate datorită murdăriei care este pe geam. După ce vei spăla geamul toate îți vor apărea luminoase. Tot așa este și cu sufletul omului. Atâta timp cât este murdar, vede peste tot defectele celor din jur, i se năzare că în jurul lui este un război al nedreptăților care-l vizează numai pe el. După ce apare căința și sufletul lui se spală prin taina Mărturisirii, omul renaște, începe să observe părțile bune ale celorlalți, are mai multă răbdare și merge pe calea vieții celei nepieritoare”⁴.

Sfântul Simeon Noul Teolog sesizează o îndoită lucrare a pocăinței. El spune: „Una este plânsul, care stinge prin lacrimi văpaia patimilor și curățește sufletul de întinăciunea pricinuită de ele, alta este pocăința cu lacrimi ca focul, care prin dezlegare îl face pe om viu, prin prezența Duhului Sfânt, Care aprinde și înflăcărează inima de dragoste și de dorul după Dumnezeu”⁵. Astfel, se pot observa două etape ale căinței: prima etapă este născută dintr-un sentiment etic, umanist: am greșit față de om; al doilea stadiu are o rezonanță divină: *Am greșit la cer și înaintea ta* (Lc. 15, 18) și implică responsabilitatea înaintea lui Dumnezeu. Iosif Isihastul, încă de la începutul vieții monahale, susținea că prin *metanoia* pune început bun vieții, cu rezonanță în veșnicie: „Dacă acum, în prima zi a supunerii mele, îmi spuneam în sinea mea, nu pun început bun, așa cum sunt sfătuit de la cel rău, atunci nu voi avea nici sfârșit bun”⁶.

¹ Ethicos, *Studiul aspectelor teoretice și practice ale moralei*.

² Biblicism – Curent de factură neoprotestantă, care are ca principiu „*sola Scriptura*”.

³ Arhim. Sofronie, *Cuvântări dubovnicești*, vol. I, trad. Ierom. Rafail Noica, Suceava, 2013, p. 246.

⁴ Apud Argentina Grămadă, *Centenar România, Centenar Părințele Galeriu*, Editura Lumea Credinței, București, 2018, p. 126.

⁵ Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cele 225 de capete teologice și practice*, în *Filocalia* vol. VI, București, 1977, p. 64.

⁶ Arhim. Efreim Filotheitul, *Starețul meu Iosif Isihastul*, Editura Evanghelistos, București 2010, p. 244.

Tânărul bogat

Tânărul bogat, un om de o înaltă ținută etică, devine o pildă în căutarea veșniciei (Mt. 19, 16). După ce moștenise cele vremelnice, își exprimă dorința de a le moșteni și pe cele veșnice. De aceea L-a întrebat pe Hristos, ca pe un Învățător bun: „*ce bine voi face*” pentru a trece de la cele ale vremii acesteia, la a dobândi cele veșnice? Din relatarea evanghelică (Mt. 19, 16-26) se poate observa că tânărul era un iudeu binecinstitor, care din punct de vedere moral, etic se afla la un nivel înalt; era bogat material, educațional și intelectual. Toate acestea nu-l mulțumeau, nu-l fereceau, dorea ceva mai mult, știa că există un nivel mai înalt, ce are în vedere sfera Ființei Dumnezeiești, Celei dintru început (In. 1, 1). La un moment de întâlnire cu Iisus, Care-i cunoștea ne liniștea, Iisus se lasă interpelat. Tânărul primește răspunsul la întrebarea pusă, însă trecerea de la vremelnicie la veșnicie pare cu neputință pe moment, pentru acest tânăr drept al *Vechiului Testament*, căruia, deși păzea poruncile, îi mai trebuia ceva. De altfel, dialogul arată ce nevoințe mai trebuiesc, el dovedind că sunt multe gradații ale stărilor duhovnicești. Pasul de la vremelnicie la veșnicie pare cu neputință pentru el, precum pare a fi imposibilă în cele ale materiei: trecerea de la număr la infinit, de la punct la linie, de la linie la suprafață, de la suprafață la corp sau de la literă la cuvânt.

Prin urmare, se pune întrebarea: Ce-i lipsea tânărului bogat? Se poate răspunde tot printr-o întrebare: Ce-I lipsește lui Dumnezeu? Răspuns: Îi lipsește omul, pe care-l iubește, cu iubire ne bună. Iar omului îi lipsește Dumnezeu. Tânărul bogat ducea o lipsă de Dumnezeu. Nu bogăția îl salvează pe om și nici sărăcia, ci felul în care acestea sunt gestionate. După Sfântul Ioan Scărarul, adevărata bogăție este nădejdea în Dumnezeu, drept pentru care el afirmă: „Cel ce nădăjduiește cu adevărat este bogat, înainte de a se îmbogăți”⁷.

Între om și Dumnezeu se ridică, uneori, o prăpastie: Dumnezeu fiind plinătate, nu poate fi el autorul hăului (vezi pilda cu bogatul nemilostiv: Lc. 16; 19-31). Nu există o prăpădenie mai mare ca aceea a separării de Dumnezeu, care urmărește despărțirea de celălalt, spune Emilianos Simonopetritul, care continuă: „Vrei să trăiești iadul? Spune *nu* aproapelui tău. Până nu o să cazi să-i săruți picioarele, până nu-i vei spune: «Frate, iată, te am din nou în inima mea», nu poate fi vorba să vezi nici măcar o zi bună, nu poate fi vorba să te desfătezi de Dumnezeu oricâți ani ar trece”⁸. Restaurarea relației nu se poate face doar printr-un simplu act moral, ci printr-un act ontologic: Frate, te am din nou în inima mea, sunt responsabil de tine înaintea Celui de sus.

Tematica prezentă în relatarea cu tânărul bogat, singura care acoperă toată plaja existențială, se reduce la întrebarea: Cine este Dumnezeu? Cine sunt eu și ce este între om și Dumnezeu? Răspunsul este simplu: *Viața*; la El viața veșnică, la om viața trecătoare. Dialogul dintre tânărul bogat și Iisus destăinuie o problemă creștină veche de 2.000 de ani, problema raportului omului cu Dumnezeu din toate timpurile. Pentru a cerceta această temă trebuie acordat un timp anume. Unii pot spune: eu sunt sărac, eu trebuie să muncesc, n-am timp de așa ceva, trebuie să-mi câștig pâinea pentru mâine, pentru copii, familie... Bogatul va spune: *Suflete, ai multe bunătăți strânse pentru mulți ani; odihnește-te, bea și te veselește*? (Lc. 12, 19). Astfel că fiecare caută un alibi, o justificare. Putem spune că dacă cu Adam lumea l-a pierdut pe Dumnezeu, lumea de azi poate să-L câștige pe Dumnezeu, prin Hristos; cu toate acestea există o parte dintre oameni care, din diferite motive, pentru a doua oară se lipsește de Hristos, pentru a doua oară Îl pierde pe Dumnezeu. În a-L câștiga pe Dumnezeu – ca necesitate – este bine a se ține seama că sufletul omului este nemuritor, are nevoie de dialog, de conversație cu cineva pe măsura lui, cu omul sau cu Cel ce i-a dat viață, că are nevoie de dialog cu Domnul. Aceasta este nu numai credința creștinilor, ci și a întregii omeniri: filosoful Platon spunea: „Fiecare suflet este nemuritor, este acel lucru pururea mișcător și fără de moarte”⁹; copilul, după 45 de minute de la naștere, intră în dialog cu

⁷ Pr. Ioan Chirilă, *Scara Cuvântului*, Cluj-Napoca, 2017, p. 81.

⁸ Arhim. Macarie Simonopetritul, *Tâlcuire la viața curiosului Nil Calavritul*, Arad, 2010, p. 46.

⁹ Kalinikos Karousos, *Adevăruri mari în cuvinte simple*, Editura Egumenița, 2017, p. 9.

ființa cea mai apropiată, prin mimica feței imită ceea ce vede – bucurie sau tristețe; tânărului bogat i s-a cerut să-L imite pe Hristos, Care era de față. Tânărul însă a avut neputința de a conștientiza valoarea clipei, a chemării; mesajul era aproape. Tânărul bogat, ca și o parte din societatea de azi, a conceput că Dumnezeu este împotriva lui. Nu a văzut divino-umanitatea din Iisus Hristos. Patriarhul Ignațiu al IV-lea al Antiohiei, la o Conferință la Sorbona, spunea: „Noi vom merge mai departe decât Marx, Nietzsche sau Freud. Îl vom depăși pe Marx, pentru că știm că nu există infrastructuri și suprastructuri și că toate structurile istoriei reacționează unele față de altele, fără nicio altă sinteză posibilă, decât aceea, de neconceput de Marx, că persoana este înrădăcinată concomitent în pământ și în cer. Îl vom depăși pe Nietzsche, pentru că am întâlnit Dumnezeul care dansează pe frescele paraclisului din Chora, la Constantinopol: trup și fulger țâșnind (în icoana Învierii) pentru a-i smulge pe Adam și Eva, pe mine, pe voi din iad, pentru a-i da omului vocația Creatorului. Îl vom depăși pe Freud, pentru că asceza ne învață să eliberăm dorința de necesitate și s-o redăm originii sale, după cum a spus Sfântul Grigore Palama: Singur cerul deschis din abisul luminii sale, atât de mult timp inconștient, poate să confere dorinței umane un spațiu infinit – spațiul Învierii. Altfel, lovindu-se de zidul neantului, se va întoarce în reverberațiile morții”¹⁰.

Concluzie: Fără Dumnezeu rămâi cu o viziune pe orizontală. Invitația la jertfă se face la sfârșit: *Vinde tot ce ai și vino și urmează-mi mie*. Este greu să renunți la tot ceea ce ți se pare a fi cel mai scump, ca avere, ca nume, în virtutea cărora societatea era bună. Acest tânăr trebuia să renunțe la Dumnezeul lui. Mântuitorul dezleagă imaginea la care se închina – legea veche prohibitivă – și spune că lucrarea aceasta nu este cea mai înaltă, cea mai bună. Creștinismul abia de aici începe, de la bine încolo (*Mt. 10, 36*). Acest dialog ne mai spune că: Cel ce nu-L are pe Dumnezeu și îi spui de El pleacă întristat.

Fiul risipitor sau vidul posesiunii¹¹

În relația om-om, cel ce dă ceva poate simți o bucurie, o fericire, dar și o anumită nostalgie. A găsi un măr pe stradă e ceva. Este cu totul altceva, însă, are o altă conotație când îl primești de la o persoană. În Pilda Fiului risipitor (*Lc. 15: 13-32*) bunurile nu au fost găsite, nici dăruite, ci au fost cerute ca un semn al dreptății. Partea din avere pe care a luat-o fiul cel mic, pentru a o stăpâni, se vede că nu a reușit să o administreze, ci, stăpânit de patimi, a risipit-o. În cele din urmă se trezește în el nostalgia casei. Bunurile pe care le-a pretins și folosit de unul singur, la început pentru a nu-l recunoaște pe tatăl ca stăpân, în momente de criză începe să-i vină în amintire de cineva care dăruie, fără nostalgie. Dacă, mai întâi, când era în sânul tatălui, fiul era deranjat să vadă lucrurile mereu în legătură cu persoana tatălui și autoritatea acestuia, determinându-l să ia hotărârea de a pleca cu partea sa de bunuri, iată că, în momentele de lipsă, începe să simtă în el nostalgia dăruitorului. Dacă la început privirea posesivă asupra bunurilor l-a dus pe fiul cel tânăr în afară, departe de casă și de tatăl său, acum, când bunăstarea îi lipsește, se naște în el o mișcare spre înlăuntru. Golul pe care i l-au lăsat bunurile cheltuite în păcate favorizează mișcarea de întoarce-

¹⁰ Olivier Clément, *Viața din inima morții*, trad. Claudiu Soare, Editura Pandora, București 2001, pp. 50-51.

¹¹ Subtitlul inspirat din *Cartea fiului risipitor, 6 lecturi pentru omul contemporan*, Sibiu, Editura Deisis, 2008, p. 69.

re spre sine însuși. Putea să intre în panică, frică sau disperare, care să-l ducă spre gânduri extreme de sinucidere. Amintirea tatălui, însă, l-a salvat. Fiul ca persoană s-a pierdut pentru niște lucruri. S-a exilat din persoană în lucruri, în împărăția lor. S-a repetat oarecum păcatul din Cartea Facerii, unde omul îl părăsește pe Dumnezeu, ca iubire, pentru a se orienta spre un obiect, un pom. Omul devine, astfel, o ființă a exteriorizării, până la deplina depersonalizare. Aceasta este calea tânărului din parabolă; ea poate fi a tânărului din istorie și de azi.

Salvgardarea constă în venirea întru sine, precum se confesează Fericitul Augustin: „Și iată copilăria mea de mult a murit, iar eu trăiesc”¹². La Fer. Augustin, precum și la fiul risipitor, convertirea a avut loc numai după ce a experimentat întreaga umilință. Ceea ce îl va salva pe fiul risipitor este faptul că, intrând în inima sa, se va găsi în fața semnificativei prezențe a tatălui, care îl va face să constate: „Am greșit la cer, dar și față de tine”. Constatarea falimentului, a faptului că voia proprie a eșuat, poate fi fatală. Recunoașterea eșecului este primul pas către salvare, către mântuire. Scleroza autoafirmării, fără a-L pune pe Dumnezeu în ecuația vieții, poate fosiliza omul, în încăpățânarea celei mai mari atitudini egoiste, ce constituie o adevărată sinucidere. În ciuda singurătății și a eșecului, omul care își revine în sine, chiar dacă nu ar avea niciun sprijin exterior, dar cu nădejdea că există un Tată bun, poate să se poziționeze, să se regăsească din nou în fața celuilalt și a lui Dumnezeu. Omul nu este pentru a fi singur. Fericirea omului este de a fi căutat de semenii și locuit de Dumnezeu, de Duhul care strigă în el cu suspine negrăite: „Avva Părinte” (*Gal.* 4, 2).

Există pericolul în a crede că lucrurile duc inevitabil la vid. Însă materia nu duce în mod inevitabil la vid. Trebuie să se țină seama de a nu cădea în capcana de a disprețui lucrurile sau de a înțelege rolul tatălui în mod unilateral. Căutarea de sine și regăsirea de sine a Fiului risipitor (*Lc.* 15, 17) au avut loc după ce a ajuns să simtă golul lucrurilor rău administrate, a părții de avere risipită *trăind în desfrânări* (*Lc.* 15, 13/b). Dar lucrurile în esența lor, ca întreaga creație, de altfel, nu sunt goale, ele poartă semnul înțelepciunii divine, urma iubirii lui Dumnezeu, din care au fost create; de aceea, despărțirea de Dumnezeu este egală cu a-l exila pe om în vid, de a se auto-exila, datorită nădejzii totale a ceea ce ai în posesie, ca avere, ca materie. Se poate, astfel, întâmpla ca în viața spirituală omul să pășească pe calea curățeniei și a unei schimbări de sine fără să-L aibă în vedere pe Tatăl Cel milostiv, ci doar mintea lui proprie; în cazul acesta se poate pierde în autocompătimire, să ajungă la saturație în făptuirea binelui, în autojustificare ce pune totul pe seama celorlalți, a mediului sau a împrejurărilor.

În această parabolă se subliniază că punctul culminant al parcursului omului este ceea ce se întâmplă în inima sa, având în vedere ceea ce s-a făcut în inima fiului risipitor în momentul în care simte nostalgia lucrurilor de acasă. Există primejdia ca, atunci când persoana se simte în păcat, să-și impună pedepse de una singură. Ceea ce se întâmplă de obicei sub o aparentă smerenie sau pe baza unei presupuse dreptăți. Persoana hotărăște să se îndrepte singur pe sine cu o penitență, cu o amendă, fără să se raporteze la celălalt, la Dumnezeu. Mai sunt și alte așa-zise false sentințe: „De acum înainte nu voi mai face aceste lucruri, voi face altfel, mă ofer pentru o misiune dificilă, vreau să merg departe, să fac totul invers de cum am făcut până acum, niciodată nu voi mai face aceste păcate”. Într-o astfel de stare, de dispoziție, se fac promisiuni sacrosante de a deveni smeriți, mici, buni, gata de a se pune pe sine pe ultimul loc. În toate acestea se ascunde, însă, o mare ispită, aceea de a rămâne ancorați în propriul *eu*, în propria mentalitate, prizonieri ai propriului mod de gândire. Restaurarea constă în a părăsi egoul, pentru a intra în tine însuși, a pătrunde în iubire, a se regăsi în fața celuilalt, care îl iubește, pe un raport de adevărată încredere, punându-l în ecuația vieții pe Dumnezeu. Astfel, omul se regăsește în fața unui tată milostiv, Care nu-l trădează niciodată, ci îl privește mereu cu o iubire veșnică.

¹² Fericitul Augustin, *Confessiones*, trad. pr. prof. dr. Ioan Rămureanu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 90.

În Pilda fiului risipitor s-a pus la urmă și problema celui alt frate, a fratelui mai mare, care rămâne acasă, nu cade, nu se risipește, nu este desfrânat, ci cuminte și cinstitor de părinte. Cu toate acestea, apare, la un moment dat, ca a fi periclitat mai mult decât cel ce s-a întors; fratelui mai mare i se pare că rămâne pe afară. Dacă privim cu atenție în istoria creștinismului, mai ușor se întorc păcătoșii decât pseudosfinții, decât cei ce se cred sfinți. La aceștia se instalează o mentalitate a meritului personal: „Nu am nevoie de celălalt, nici de Dumnezeu nu am nevoie, mai degrabă El are nevoie de mine”. Se ajunge, la un moment dat, să-L judece pe Dumnezeu și să-L considere în raport cu sine a fi: nu suficient de Dumnezeu. Există, din fericire, cazuri când se întorc cei drepti la Dumnezeu; cazul în care un drept întors la Dumnezeu, care a schimbat istoria, este Saul din Tars, versus Sfântul Apostol Pavel. El era unul dintre dreptii *Vechiului Testament*, de o fervoare și credință, până în a urmări pe toți cei care nu respectau credința iudaică, pe care Saul din Tars o știa ca nimeni altul, o cunoștea în dreptatea lui și se lua de piept cu Dumnezeu¹³. Totul s-a întâmplat până pe drumul Damascului (*Fapte* 9, 4), când Dumnezeu i se arată direct lui.

Ceea ce s-a întâmplat cu fiul risipitor este de fapt trecerea lui de la regimul de fiu la bucuria învierii din morți: *Mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat* (*Lc.* 15, 32), este ceea ce se poate realiza numai prin relația omului cu Dumnezeu, în Biserică, prin sfintele Taine. Chiar dacă omul este corect, bogat ori sănătos, nu-i de ajuns, exemplul se dă prin fiul cel mare, care avea dreptate, dar nu s-a eliberat de egoism, de mentalitatea meritului personal. Logosul a venit în lume ca să se dezvețe de lucruri pe care le consideră grozave, teribile, unice. De aceea se salvează omul prin Dumnezeu pentru că Dumnezeu nu răspunde și nu lucrează după norme omenești, după o etică umanistă. Dacă Dumnezeu ar rămâne în cadrul moralei umaniste – „să dea bine pentru bine și să pedepsească pentru rău”, nu ar depăși cu nimic etica umană.

Așadar este necesară o înțelegere bună, spirituală în felul cum se pune problema în Evanghelie, viu, concret, în realități care se găsesc pretutindeni; așa se întâmplă de când este istoria: toți părinții au copii, care au cerut parte din avere, unii s-au certat pentru ea, s-au bătut, ba chiar s-au judecat pentru ceea ce nu era al lor. Deci, relatările evanghelice sunt mai mult decât reale și actuale. În realitatea umană cea de toate zilele se arată iubirea unică a lui Dumnezeu, mărturisită de Iisus lui Nicodim: *Așa a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Său, Cel Unul Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică* (*In.* 3, 16). Dovada iubirii Tatălui față de lume constă în aceea că: Își lasă Fiul să pătimească până la capăt, Îl lasă să moară, nu intervine cu nimic; pentru iubirea față de om Își lasă Fiul să se jertfească. Tocmai întru aceasta constă logica divină: s-a arătat că ceea ce credem că Dumnezeu este nedrept (că ne lasă să murim), acolo este cel mai drept, pentru că prin Învierea Fiului Său descoperă omului că ultimul cuvânt nu-l are păcatul, nici moartea, ci ceea ce spune concluzia finală a acestei parabole: *Trebnie să ne bucurăm și să ne veselim. Că fratele tău, acesta mort era și a înviat, pierdut era și s-a aflat* (*Lc.* 15, 32).

În concluzie: Subiectul este greu de epuizat. Expunerea – pericopa evanghelică vorbește despre trei lucruri: păcat, pocăință și iertare. Este imposibil să nu greșești (*I In.* 1, 8), dar sunt posibile și pocăința, precum și iertarea (*I In.* 1, 9). Omul de azi, însă, dorește să trăiască după o morală proprie, o etică fără principii divine, principii care-l încurcă în a-și satisface plăcerile efemere. Dacă tânărul bogat a fost invitat la înviere și se pare că nu a avut promptitudinea profetică, impetuoșitatea femeii cananiene, neînțelegând această chemare, fiul risipitor prin *metanoia* a trecut de la regimul de fiu, la bucuria învierii din moartea păcatului. Atitudinea tatălui în fața răului este de fapt poziția lui Dumnezeu în fața degradării umane. Juan Miguel Garrigues spune că Dumnezeu nu numai că nu-l vrea (răul, păcatul), dar nici măcar nu are gândul acestei dorințe, pe omul păcătos îl primește clipă de clipă cu chipul deschis¹⁴.

¹³ Ion Buga, *Mergi și spune cât bine ți-a făcut ție Dumnezeu*, Editura Sf. Gheorghe-Vechi, București, 2018, p. 359.

¹⁴ Olivier Clement, *op. cit.* p. 61.

O remarcabilă exegeză teologică

Dr. Tudor Nedelcea
Craiova

Scythia Minor (Dobrogea de azi) a oferit un mare interes ecumenic european, fiind un spațiu de interferență religioasă, creștinii de aici întărindu-se organizatoric, paradoxal în confruntarea cu măsurile anticreștine, drastice ale lui Dioclețian și Liciniu. Creștinii daco-romani de aici au organizat prima mitropolie a Bisericii Ortodoxe Române în jurul anului 500, din rândul lor s-au ridicat personalități patristice de anvergură europeană. Epoca a fost studiată de teologii I. G. Coman (*Scriitori bisericești din epoca străromană*, 1979), Nestor Vornicescu (*Scrieri patristice în B.O.R. până în sec. XVII. Izvoare, traduceri, circulație*, 1983), teza de doctorat susținută la I. G. Coman), Gh. Drăgulin (*Cuviosul Dionisie Smeritul sau Exiguul*, 1987), D. Stăniloae (*Scrieri ale călugărilor sciți daco-romani din sec. al VI-lea*, 2006), Irineu Popa (*Iisus Hristos este Același, ieri și azi și în veac*, 2010, cap. *Hristologia Calcedonului după Sinodul de la Calcedon*), Mihai Diaconescu (*Istoria literaturii daco-romane*, 2013) etc.

În continuarea acestor iluștri teologi români, tânărul preot profesor universitar craiovean dr. Ioniță Apostolache tipărește la Editura Mitropoliei Olteniei, în 2018, în ediție bilingvă (română și engleză) o incitantă și necesară lucrare, *Teologi daco-romani de seamă în Cetatea Eternă. Lucrarea mărturisitoare a Sfinților Ioan Cassian, Dionisie Exiguul și Ioan Maxențiu*. Tipărită cu binecuvântarea Î.P.S. dr. Irineu, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, care-i și prefațează cartea cu studiul *Contribuția hristologică a monahilor sciți după Sinodul de la Calcedon*, recenta carte fiind tipărită după alte două lucrări, de asemenea fundamentale, ale pr. dr. Ioniță Apostolache: *Hristologie și mistică în teologia siriană și Apologetica ortodoxă – mărturisire și apostolat*, ambele apărute la Editura Mitropoliei Olteniei, în 2014, respectiv 2017.

Ioniță Apostolache

Spre deosebire de abordarea de către Nestor Vornicescu a tuturor scrierilor patristice de la Dunărea de Jos în vremea Sfinților Părinți: episcopii Tomisului, Teotim I, Ioan, Teotim II, Valentin, Sfântul Ioan Cassian, Dionisie Exiguul, Laurențiu de Novae și Sfântul Niceta de Remesiana, părintele dr. Ioniță Apostolache se ocupă doar de teologii care au legătură cu Cetatea Eternă și care au lăsat, cum scrie Ioan G. Coman, *pagini originale de teologie sau traduceri din opere teologice din limba greacă sau limba latină*, scrise în mare parte în afara Scythiei Minor, dar totdeauna între granițele Imperiului Roman sau Bizantin, aceștia fiind călugării: Sfântul Ioan Cassian, Dionisie Exiguul (cel Mic, Smeritul) și Ioan Maxențiu. Autorul cărții, Ioniță Apostolache, evocă, în spiritul lui I. G. Coman, *specificul ecumenicității* în scrierile acestora, specific datorat întrepătrunderii spirituale între Răsărit și Apus, precum și problematica theopasită exprimată de călugării scythi prin formula *Unul din Treime a pățimit cu trupul pe cruce*.

Spre deosebire de abordarea de către Nestor Vornicescu a tuturor scrierilor patristice de la Dunărea de Jos în vremea Sfinților Părinți: episcopii Tomisului, Teotim I, Ioan, Teotim II, Valentin, Sfântul Ioan Cassian, Dionisie Exiguul, Laurențiu de Novae și Sfântul Niceta de Remesiana, părintele dr. Ioniță Apostolache se ocupă doar de teologii care au legătură cu Cetatea Eternă și care au lăsat, cum scrie Ioan G. Coman, *pagini originale de teologie sau traduceri din opere teologice din limba greacă sau limba latină*, scrise în mare parte în afara Scythiei Minor, dar totdeauna între granițele Imperiului Roman sau Bizantin, aceștia fiind călugării: Sfântul Ioan Cassian, Dionisie Exiguul (cel Mic, Smeritul) și Ioan Maxențiu. Autorul cărții, Ioniță Apostolache, evocă, în spiritul lui I. G. Coman, *specificul ecumenicității* în scrierile acestora, specific datorat întrepătrunderii spirituale între Răsărit și Apus, precum și problematica theopasită exprimată de călugării scythi prin formula *Unul din Treime a pățimit cu trupul pe cruce*.

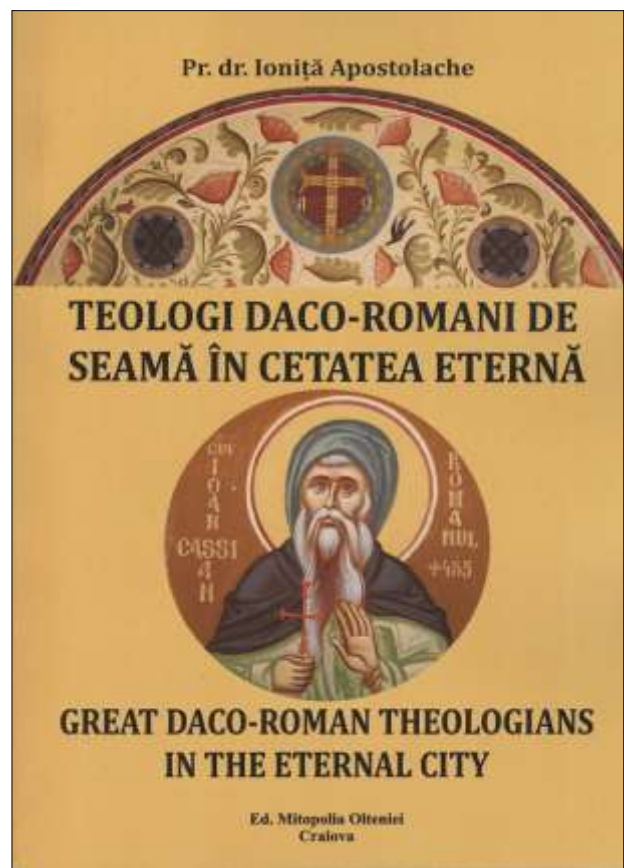
Primul teolog daco-roman analizat de pr. dr. Ioniță Apostolache este Sfântul Iustin Martirul și Filosoful (c. 100-c. 165), *cel mai de seamă dintre apologeții creștini de limbă greacă din secolul II*. Născut din părinți păgâni, a fost fascinat inițial de filosofie (stoică, pitagoreică), în care nu a găsit răspunsul căutat. Întâlnirea cu un bătrân înțelept i-a îndreptat atenția spre Sfânta Scriptură,

singura filosofie sigură și aducătoare de folos și, astfel, devine apologet al Bisericii creștine, misionar și catehet, întemeietor de școală de teologie la Roma. Suferă moarte martirică prin decapitare. El a consacrat stilul apologetic, prin cele două *Apologii* și prin *Dialogul cu iudeul Tryfan*. Prin lucrările sale mărturisitoare, Sfântul Iustin afirmă că Adevărul este Hristos și prin el descoperă *arta de a trăi virtuos*, în creștinism aflându-se *adevărata, singura și cea mai de folos filosofie*, iar *dumnezeiasca lucrare a creației și mântuirii s-a împlinit prin Iisus Hristos, Logosul, Cuvântul veșnic, Înțelepciunea veșnică și creatoare*. În *Martirologiu*, Sf. Iustin răspunde acuzațiilor prefectului Romei, Rusticus, cu demnitate, întărind adevărata învățătură și dogma creștină, definind-o explicit: *Cea după care îl preamărim pe Dumnezeu creștinilor, pe care-l scoatem dintru început a fi făcătorul și ziditorul întregii creații, văzut și nevăzut, și Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, care a fost vestit mai înainte de profeți că va veni și se va întrupa, vestitorul mântuirii și învățătorul faptelor bune*.

Sfântul Iustin este readus în actualitate de pr. dr. Ioniță Apostolache nu numai prin gândirea sa doctrinară, ci și prin rolul și efectul școlii teologice înființate de el la Roma, unde a *zidit o adevărată instituție de doctrină creștină*, deschisă tuturor spre dialogul privind relația dintre cultura greacă și creștinism, așezând creștinismul antic pe o treaptă supremă, iar apologetica greacă influențând profund pe cea latină.

Monahul teolog Sfântul Ioan Cassian (c. 350-435) reprezintă, în opinia autorului, *imaginea etalon a unei complexe experiențe de viață și spiritualitate ascetico-mistică*. „De neam scit”, a slujit la Constantinopol ca diacon al Sfântului Ioan Gură de Aur, apoi ca preot în Marsilia, unde a întemeiat două mănăstiri, pentru femei și pentru bărbați. Și-a îmbogățit experiența duhovnicească cu monahismul oriental, de la Betleem. Lucrarea sa, *Despre așezămintele mănăstirești*, din anul 420, a stat la baza organizării, în epoca patristică, a monahismului apusean, așa cum în Răsărit același rol l-au îndeplinit *Regulile* Sfântului Vasile cel Mare. El face o analiză profundă asupra unor idei vehiculate în societate: „cele opt gânduri rele”, „duhul mândriei și al poftelor”, „patima întristării”, „slava deșartă”, „duhul trândăviei”. Se implică activ în combaterea ereziei lui Nestorie în lucrarea *Despre Întruparea Domnului, contra lui Nestorie*, în șapte cărți, „o apologie completă a învățaturii ortodoxe de credință”, cum conchide Ioniță Apostolache. Spre a întări această mărturisire de credință de sorginte apuseană, Ioan Cassian completează lucrarea cu un adaos, *Contra lui Nestorie*, ambele lucrări constituind „apogeul teologiei cassiene”. Călugărul din Scythia Minor, activând o perioadă și la Roma, este unanim recunoscut ca o personalitate marcantă a primelor veacuri creștine.

Alt scyth erudit, legat și de Cetatea Eternă, este Sfântul Dionisie Exiguul (c. 470-c. 540), care și-a început educația într-una dintre mănăstirile aflate la Pontul Euxin. A trecut pe la Constantinopol și ajunge la Roma în jurul anului 500, unde a slujit la zece papi. Unul dintre exegeții săi, Nestor Vornicescu, îl considera *un foarte bun cunoscător al Sfintei Scripturi, neîntrecut în mânăuirea limbilor greacă și latină, traducând fluent din una în cealaltă, era înțelept și simplu în atitudinile sale, erudit și smerit, cu vorbă puțină, feciorelnic și blând, înfrânt la toate*. Era de neam scit, dar avea maniere „întru totul romane”. Are o operă impresionantă, traduceri așijderea, mai ales în domeniul dreptului

canonic. Este socotit ca întemeietor al calendaristicii creștine, numărătoarea anilor făcând-o nu de la Dioclețian, precum precursorii săi, ci de la Nașterea lui Iisus, ajutat fiind și de cunoștințele astronomice ale reformei lui Deceneu. A încreștinat calendaristica, așezând în centrul lumii persoana lui Iisus.

Ultimele trei capitole ale cărții lui Ioniță Apostolache, *Teologi daco-romani de seamă în Cetatea Eternă*, sunt de sinteză. Un capitol tratează „Hristologia călugărilor scythi și lucrarea lor mărturisitoare în Cetatea Eternă”, subîmpărțit în: „Premisele hristologiei theopasite”, „Împăratul Justinian și hristologia călugărilor scythi”, „Lucrarea mărturisitoare a călugărilor scythi în Cetatea Eternă” și „Theopasismul – o «hristologie apologetică»”. Lucrarea acestor trei mari teologi, cu un pronunțat specific al spiritualității daco-romane, întregește și împlinește o *pregătire hristologică de aproape un secol în Apus, ajutând pe episcopii Romei să aleagă calea cea dreaptă în lupta cu ereziile din acele timpurii*.

Ultimele capitole așază „Hristologia theopasită” în contextul disputelor pro și anti-calcedoniene, iar spiritualitatea daco-romană este prezentată ca argument pentru teologia, filosofia și cultura românească, *dimensiunea românească a existenței* fiind exemplificată prin ideile filosofice ale lui Nae Ionescu, Nichifor Crainic, Mircea Vulcănescu, Emil Cioran, Petre Țuțea sau ale teologilor I. Gh. Savin, Gh. Drăgulin, D. Stăniloae, I. G. Coman și Nestor Vornicescu (*Întreaga elită culturală românească afirmă cu tărie fundamentul creștin al existenței românești*, consideră, cu argumente, Ioniță Apostolache). Concluzia generală a autorului, după studierea operei celor trei teologi, influența lor în actualitatea vremii, dar mai ales în posteritate, este că *simbioza daco-romană a imprimat un puternic specific de mărturisire și trăire autentic creștină în spiritualitatea și teologia românească*, care a avut o influență fastă în epoca începuturilor creștine din Europa.

Aceeași concluzie asupra cărții formulează și prof. univ. dr. Magda Jianu: *Tânărul autor demonstrează că viața creștină emanată din Dacia romanizată a fost extrem de efervescentă, că s-a întemeiat pe valorile de credință ale lui Iisus, modelate eficient pe o fibră daco-romană care a avut un exercițiu îndelungat în promovarea moralei religioase*.

Preotul Ioniță Apostolache (fost doctorand al Î.P.S. dr. Irineu Popa), modest prin fire, dar harnic și profund în studierea religiei, adaugă încă o treaptă pe scara devenirii sale teologice¹⁵, o confirmare binevenită.

¹⁵ Ioniță Apostolache a mai publicat, printre altele, *Oameni și locuri din istoria bisericii oltene* (2011) și a editat și coordonat volumele *In memoriam Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei: 90 de ani de la naștere, 1927-2017* (2017), și *Teologie și slujire pastorală în opera mitropoliților Firmilian Marin și Nestor Vornicescu* (2014).

1930 – Jurământul de fidelitate în dezbatere confesională

Dr. Ilie GHERHEȘ
Baia Mare

Încă din anul 1900, în localitatea Dragomirești din județul Maramureș au început să se arate semnele unei dezbinări, ale unei dispute acute între greco-catolicii majoritari și așa-zii „orântari”, în fapt viitorii credincioși greco-ortodocși, adică ortodocșii de azi. După cum se poate lesne observa, acestora, ortodocșilor, li s-a atribuit local, dintr-o aroganță nepermisă, apelativul de orântari, în sens depreciativ, apoi chiar cu dispreț, adică nu li se spunea nici măcar greco-ortodocși, deoarece creștinii majoritari s-au „împroprietărit” cu termenul de „greco”, dar catolici.

Bulgărele dizidenței, însă, se rostogolea cu fiecare zi, parcă de la sine urmând, de data aceasta, un parcurs invers celui care s-a urnit începând cu anul 1700. Această mișcare de liberalism religios s-a manifestat mai pregnant la Dragomirești și Săcel, mai întâi, apoi și în alte câteva parohii, iar pretextul în Dragomirești l-au constituit așa-zisele abuzuri, adică taxele prea mari impuse de preotul greco-catolic Alexandru Gheorghe.

Pe fondul acestor confruntări, mai mult sau mai puțin recunoscute, dar și ca urmare a ofensivei noului cult prin ridicarea mănăstirii ortodoxe, în Valea Prihodiștii, Pă Izvor, cu hramul „Adormirea Fecioarei Maria”, care-l avea egumen pe Pimen Moldovan, preotul greco-catolic Gheorghe Cosma a inițiat, la 22 ianuarie 1930, o scrisoare către episcopul Gherlei, dr. Iuliu Hossu, prin care îi propunea o temă delicată de dezbatere, menită a zdruncina oarecum eșafodajul prea exigent al cultului greco-catolic privind jurământul marital.

În acest context fractal, „amenințat” de spectrul ortodoxiei, un demers mai conciliant, mai permisiv era considerat de către preotul mireștean ca fiind unul de bun augur, iar pe termen lung avantajos cultului. În acest sens, el și-a așternut gândurile și le-a înaintat superiorului său de la Ieud, respectiv protopopului Arthur Anderco și, prin acesta, episcopului lor, exprimându-și îngrijorarea față de această practică a jurământului de fidelitate, depus tot în biserică, tot în fața preotului, după cel canonic: „În parohia Dragomirești și în întreg Maramureșul este un obicei vechiu, că preotul la capătul cununiei ia jurământul de fidelitate al cununaților. Acest jurământ este prestat în unele cazuri foarte cu greu, dând însă la controverse și greutăți considerabile între preotul cununător și mirii respectivi”¹.

Precizând că acest obicei strict local este contrar „praxeii Bisericii”, ba, mai mult, că este „contrar disciplinei religioase”, preotul reformator i-a cerut episcopului său, cu umilință, dar și cu fermitate, cu bunăcuviință, totuși: „Aceasta este o praxă contrară disciplinei noastre, cu umilință Vă rog, binevoiți Ilustrisime a mă dispensa de luarea acestui jurământ de fidelitate.

În multe cazuri, trebuie să fie făcută apologia acestui jurământ de fidelitate, deși știam că nu este prescris. Nici subsemnatul în timpul său nu l-am prestat și așa, când să dau cazuri la protestele mirilor, sufletul meu este cel mai greu încercat”².

Cu alte cuvinte, preotul recunoaște că nici măcar Prea Cucernicia Sa, la rândul său, nu a prestat acest jurământ, fiindu-i, așadar, foarte greu să-i justifice necesitatea, iar în paralel, într-o totală suveranitate religioasă, unele persoane mai însemnate nu-l prestează, erodând astfel exi-

¹ Serviciul Județean Maramureș al Arhivelor Naționale, *Fond Protopopiatul Ieud*, dosar 181/1930, f. 2.

² *Ibidem*.

gența cultului și prestigiul preotului: „În trecut s-au făcut unele abateri pentru persoanele mai însemnate în parohie: familia cantorului bătrân etc., care cazuri sunt pururi evocate pentru erodarea jurământului”³.

Făcând apoi apel la unele considerente de ordin procedural, preotul reformator a avansat ideea delicată a „profitului” care s-ar profila din partea cultului ortodox concurent: „Unii credincioși anume fac cununie amestecată cu greco-ortodoxi numai din motivul, că acolo acest jurământ nu trebuie să fie prestat. În parohia Dragomirești și în celelalte parohii binecuvântarea preotului de obște să lasă afară, în schimb se ia acest jurământ”⁴.

Dilema în care se zbătea preotul Gheorghe Cosma, insurmontabilă la acea vreme, pare azi cel puțin hilară, din punct de vedere logic; el le cerea superiorilor săi să-l absolve de o practică religioasă necanonică și fără beneficii pozitive pentru cultul pe care îl sluja: „Ilustrisime Domnule Episcop, cererea mea nu este îndreptată către Ilustritatea Voastră din motivul, că nu vreau să fie observat acest obicei, dar văd zilnic, că eludarea jurământului ar fi mai favorabilă. Deși s-a luat acest jurământ greu, totuși în parohia mea sunt din trecut 18 (optusprezece) părechi de concubini care sunt ademeniți din partea bisericii suroră de a face treceri, chiar cu unele obiecțiuni împotriva jurământului. Cu umilință Vă rog Ilustrisime a-mi da ordin exact referitor la purtarea mea în ce privește chestiunea relevată”⁵.

Această exigență a preotului mireștean, semnalată mai întâi protopopului Tractului Ieud-Iza, a determinat o adevărată dezbateră la nivelul diecezei Gherla. În concluzie, episcopul Iuliu Hossu, în urma ședinței consistoriale, ținută la 19 februarie 1930, l-a sfătuit pe protopopul din Ieud să adopte un ton conciliant cu preotul din Dragomirești, îndemnându-i să respecte canoanele bisericești, dar, spre onoarea postumă a episcopului greco-catolic, acesta și-a sfătuit subalternii să abdice de la cele sfinte în fața tradiției, recomandând: „Dacă unii, în urma datinei generale, care **nu se poate stârpi deodată** (s.l.n., I. G.), ar dori să pună și jurământ, **nu trebuie respinși, ci admiși** (s.l.n., I. G.)”⁶.

Iată, deci, o societate bătuită de cutume, unele de extracție precreștină, iar altele de-a dreptul păgâne, în care omul era adesea ademenit, devenind expus unor alunecări de ordin spiritual, comportamental, respectiv psiho-social. În fața unei asemenea realități controversate preotul rămânea, adesea, singurul reper sacru căci, în prezența lui, cu mâna pe *Biblie* și pe Sfânta Cruce oamenii jurau să se lase de alcool, jurau că nu au furat sau că nu au săvârșit o delațiune sau alte rele, astfel că preotul devenea, pe lângă o instanță sacră, și una de legitimare socială, de consacrare, ca om între oameni, a sufletelor rătăcite.

³ *Idem*, f. 2-2 v.

⁴ *Idem*, f. 2 v.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Idem*, f. 1 v.

***Guantanamo*, de Radu Sergiu Ruba**

Editura Tracus Arte, București, 2019, 357 p.

Dr. Monica D. CÂNDEA
Baia Mare

Orice nouă apariție a unui roman contemporan este un act de curaj și de afirmare a unei povești, a unei viziuni originale. Culoarul de acces spre marele public este deschis dacă textul îndeplinește un buchet minimal de exigențe: atractivitatea subiectului, accesibilitatea stilului, dar și arta de a crea suspans, surpriză, de a contraria lectorul și de a-l pune în situația de a problematiza, de a se implica activ și emoțional în construirea sensului. Radu Sergiu Ruba ne propune, prin romanul *Guantanamo*, un subiect atractiv, de actualitate, care te proiectează pe scena raporturilor de forțe dintre puterile mondiale, dar mai ales pe o scenă autohtonă a culiselor puterii. Inevitabil, destinele umane sunt condiționate de ceea ce se întâmplă în pâanza de păianjen a socialului și politicului.

Titlul are ecouri incitante, căci Guantanamo este, se știe, un bastion al dominației americane în Cuba, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, transformat apoi, la începutul mileniului trei, în cel mai sigur centru de detenție pentru teroriști sau pentru suspecții de terorism. Ceea ce surprinde în construcția discursului este modul elegant în care autorul știe să utilizeze o structură discursivă clasică, cronologic-cauzală, pentru a conduce lectorul în desișul unei intrigi destul de complicate și pline de neprevăzut, care te captivează progresiv. Romanul este alcătuit din 30 de capitole (XXX) și un appendice intitulat *Toastul autorului*, unde adresarea celui care scrie este caldă și vie, amintind de epilogul vechilor romane, deconspirând ceva din aventura creației, redevabilă și celor menționați.

În prim-plan este adus un personaj feminin, Medeea Man (Memé), comisar al DIO (Departamentul de Investigații Operative), ramură clară a serviciilor secrete – poreclită Vrăjitoarea. Autorul știe să introducă în mod inteligent, în contextul prozaic al realismului, cuvântul, numele, imaginea care se deschide spre un alt orizont, mai profund, al cunoașterii și înțelegerii lumii, căci viața funcționează după tipare, în ciuda unicității indivizilor. Tehnica demonstrează, o dată în plus, faptul că orice discurs este un palimpsest, căci, oricât ar încerca să fie original, are în spate alte texte, mituri, simboluri de care nu poate face abstracție și, în consecință, le reciclează. Credem că postmodernismul, resimțit pe alocuri în construcția discursului, este surmontat de transmodernism în romanul lui Radu Sergiu Ruba, datorită viziunii în care sacrul și ezotericul sunt integrate grațios în pasta cotidianului prozaic, demonstrând, aproape programatic, actualitatea unui tipar tematic existent în literatură din cele mai vechi timpuri: confruntarea dintre bine și rău, dintre ordine și haos, dintre lumină și întuneric, dintre Dumnezeu bun și cel necruțător, dintre Ormuz și Ahriman.

Momentul în care debutează acțiunea este unul cu semnificație astronomică, echinocliul de primăvară, un timp al echilibrului între bine și rău. Plasate în contemporaneitate, faptele sunt citite prin filtrele trecutului istoric, dar și ale tradiției culturale europene, de la moderni la antici, sau invers. În ciuda perspectivei omnisciente și obiective, incipitul este abrupt, focalizat spre universul interior al protagonistei, a cărei identitate o aflăm abia după primul paragraf. Avem în

față o meditație asupra unei atitudini existențiale definitorii pentru filosofia secolului trecut: sinuciderea ca soluție optimă pentru o situație de viață fără ieșire sau fără sens.

Adevărul și mistificarea lui rămân o temă de actualitate în societatea românească și în creionarea destinului individuale, căci mijloacele de a falsifica și perverti sunt cu mult mai performante și mai subtile decât cele ale epocilor trecute (telefonul mobil, internetul, televizorul, declarațiile de orice fel). Eroina se află încă de la început, ca Iona în burta peștelui, pradă în fața primejdiei de a fi lichidată sau arestată pentru curajul de a face valuri în adevăr, prin accesul pe care îl are la informațiile secrete. Avertismentul oriental *mene, mene, techel ufarsin (mene, tekel, fares – cântărit, numărat, împărțit)*, pe care inițial nu-l cunoaște, devine un leitmotiv al interpretării acțiunii, sinonim contextual cu latinescul *Alea iacta est*. Jocul pare a fi deja scris, iar alegerile pe care le mai poate face Memé sunt pur hazard. Toate personajele cu care se întâlnește par a fi voci ale destinului, ale unei instanțe superioare ce se antropomorfizează pentru a-i da semne. Visul femeii întâlnite în tren, Ana dintre Lacuri, care îi relatează cum a văzut-o, cu cartea pe care o citea (*Insula Paștelui*), la răscrucea de drumuri din sat, încercând să aleagă un drum, poartă același mesaj – oriunde ar lua-o, drumul e neted. Tot ea afirmă ceva esențial despre identitatea profesională a Medeei și își exprimă neîncrederea în fața identității pe care femeia o declină, Elena, profesoară de geografie-istorie, suspectând că este mai degrabă o actriță pe care a văzut-o la televizor.

Există în stilul romanului un procedeu al generalizării care dă Savoare discursului, sugerându-i cititorului că se află într-o lume a semnelor, în fața unei scene pe care poate privi, ca într-un magic teatru al lui Hesse, în cheie esențializată, comedia umană a zilelor noastre, de la cei mari ierarhici, până la cei mici. Identitatea unor personaje secundare este semnificativă în acest sens, amintind de stilul dosarelor de securitate în care apar pseudonimele codificate. Astfel, călătoria Medeei cu trenul începe sub semnul necunoscutului, la îndemnul enigmaticului Moș, care e un agent în planul de salvare a femeii, dându-i ca indicație pentru drum să numere cu atenție șaptesprezece stații și abia apoi să coboare. Ruptă de orice mijloc de comunicare (își uitase acasă telefonul mobil) Medeea se simte, în decrepitul vehicul, ca într-o capsulă spațio-temporală, care o va duce în inima munților, unde o așteaptă Badea, cu căruța trasă de cai. Toate aceste misterioase călăuze o fac să se simtă ocrotită, după multă vreme. Lectura cărții pe care o are cu sine dublează călătoria simbolică a Medeei spre Buricul Pământului, alături de contele La Pérouse, și își amintește de Ludovic al XVI-lea care, înainte de eșafod, se interesează de soarta expediției sale.

Pe traseu, Medeea rememorează misiunea de trei luni de la închisoarea secretă a C. I. A. în România și deturnarea unui atac terorist asupra unui avion Larnaka – Otopeni, prin interceptările telefonice pe care le avea sub observare. Funcția ei de agentă îi oferă ocazia de a vedea, dincolo de măștile oficiale, adevărata față a operațiunilor, profilul psihologic al celor din servicii, cu precădere a Supremului, precum și adevăratul chip al puterii, susținute de accesul la informațiile secrete. Hotărâtă să scoată la iveală adevărul din spatele unui atentat asupra unor oameni nevinovați (violinista Mira Opal și tatăl ei, Andrei Opal), Medeea este conștientă că va fi considerată o trădătoare și că trebuie să își ia toate măsurile pentru a nu se împotmoli în acțiunea ei.

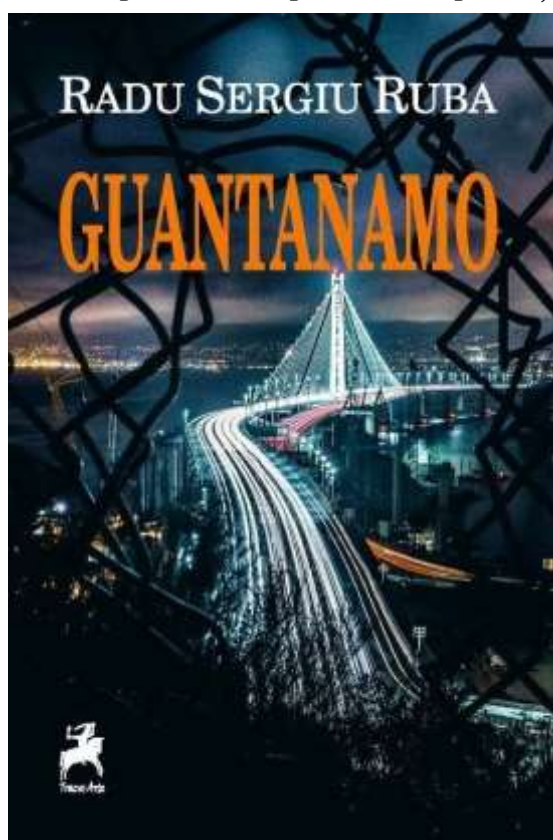
Generalizarea interceptărilor și a conspirațiilor este evidentă în cazul Medeei, devenită ea însăși din observator, observat, un fel de șoarece captiv, ale cărui mișcări nu scapă ochiului atotvăzător al unui ubicuu Big Brother, care este sistemul însuși. Dată în urmărire generală, fosta agentă va fi ascunsă în creierii munților, la Mănăstirea de pe Piatră, cu ajutorul unor indivizi angrenați, la rândul lor, în sistemul de securitate, despre a căror identitate află treptat, dar niciodată până la capăt. Dimensiunea psihologică a romanului este emblematică pentru noul curent spiritual care promovează eliberarea Sinelui superior, descătușarea de frică, trăirea în prezent și redescoperirea iubirii necondiționate, căci, pentru protagonistă, părăsirea sistemului înseamnă redobândirea sinelui, debarasarea de frică și asumarea adevăratei sale misiuni existențiale, abandonarea cu detașare în fața momentului prezent.

În absența ei, presa și societatea vuiesc după dezvăluirile din „Alarma” (aluzie la „Războiul” sau la „Răcnetul Carpaților” din Caragiale) legate de atentatul împotriva Mirei Opal, violonista care fusese înjunghiată în mână. Sursa scandalului este, de fapt, Andrei Opal, tatăl violonistei și director general al Organizației Naționale a Orbilor din România (ONOR), arestat și ținut la beci 44 de zile, deoarece îl ascunsese pe Maxim Gavrilovici Avdeev, ofițer rus, dezertor din Armata a XIV-a din Transnistria. Acesta era un basarabean cu acte românești, destin prin care autorul înțelege să aducă în discuție deja clișeizata problemă politică a acestui ținut românesc. Orice roman realist este și o lecție de istorie, iar dialogul dintre Andrei Opal și Maxim Avdeev pune în evidență un factor de neocolit în devenirea românească: prezența în coasta țării a rușilor și cazacilor/ kazahilor, dar și valoarea pozitivă a modelelor politice sau culturale care nu pot fi eludate: Petru cel Mare, Dimitrie Cantemir, Tolstoi sau Dostoievski.

Acuzele aduse lui Opal sunt dintre cele mai grave, deoarece îl incriminează ca factor subversiv față de putere, dar și față de bunele moravuri: complicitate în atentatul asupra ambasadei Kazahstanului, folosirea unui edificiu public în alte scopuri sau instigare la pedofilie. Prin volumul de eseuri – *Inevitabila pedofilie*, care i se atribuie lui Opal, suntem părtași la experiența cecității, prin care scrierea devine autobiografică. Numele personajului este semnificativ prin referirea directă la piatra prețioasă care reflectă lumina într-un mod particular, definind, în lipsa vederii, fenomenologia vieții. Relația cu alteritatea implică celălalt sex, iar viziunea lui Opal asupra femeilor se construiește prin memoria afectivă.

Permanentul joc social dintre aparență și esență, dintre formă și fond este surprins prin confruntările dintre individ și organismele statale care dețin puterea. Ele dobândesc, în textura viziunii lui Radu Sergiu Ruba, denumiri și funcții simbolice. Organismul Guvernamental pentru Protecția și Integrarea Marginalilor (OGPIM), condus de Filomela Petecel, intră în conflict cu Opal, deoarece are ca principiu reeducarea, prin care marginalilor li se va băga științific în cap ce se înțelege prin realitate. Acești nenorociți au necazuri tocmai cu simțul realității, care li se defectase cumva, ceea ce a condus la inventarea unui proiect numit sugestiv Institutul Normalității, amintind de distopiile lui Orwell sau Ray Bradbury. Ideea îi apare drept un nonsens celui care cunoaște adevărul, deoarece normalitatea nu poate fi indusă, ea există și atât, iar orice afirmare a ei este inutilă.

Orbii, surzii și nebunii sunt categorii defavorizate și marginale cu funcție simbolică în narațiune, amintind de pildele biblice. Redimensionarea simțului realității nu este altceva decât un proiect de reeducare prin manipulare, control și uniformizare a personalităților individuale, care ne conduc cu gândul la universurile distopice generate de orice regim de tip totalitar, căci, dacă oamenii sunt normali, se impune interogația argotică: „Ce dracu’ mai aveți nevoie de institute de normalitate?” (*Guantanamo*, p. 66). Protestul celor în cauză este rapid și vehement, deoarece ei consideră că adaptarea lor la realitate este la fel de validă ca a celor lipsiți de infirmitate, doar că se realizează prin alte mijloace: memoria și limba vorbită, „care-l situează pe om deasupra întregului univers cunoscut” (*Ibidem*, p. 46).

Orbii creează chiar și un imn revoluționar, *Bringhineaua*, cu accente argotice, pe care îl scandează mucalit-satiric în piața publică și care este redat în mod repetat pe posturile de radio și TV. Acompaniamentul se face cu un acordeon, ținut răsturnat de către mânuitorul său, un orb care așa învățase să cânte în copilărie, mărturisind astfel despre o lume pe dos, dar și despre caracterul aleatoriu al ordinii în lume, care se realizează în funcție de subiect, nu de o lege extrinsecă. Despre depășirea oricăror limite ale privațiunii, durerii sau infirmității, atunci când spiritul își realizează lucrarea și vrea să iasă la lumină, vorbește și concertul Mirei Opal, care, deși grav rănită la mâna stângă, concertează în tandem cu un orb care îi susține vioara, tocmai pentru a protesta în fața arestării tatălui.

Panorama socială românească scoate la suprafață relațiile de putere dintre instituții, dar mai ales dintre individualitățile exacerbate ale celor care dețin funcții-cheie. Jocurile sunt bazate pe ocultarea adevărului, pe manipulare, pe o perpetuă conspirație, în care trădarea și elucidarea adevărului sunt iminente, dar mereu amânate sau ținute sub control de cei care cunosc secretele. Supozițiile nasc tensiune și suspans, teatrul lumii continuă ca un neobosit joc de măști asumate, care falsifică realitatea. Indivizii trăiesc mereu cu un sentiment tacit al primejdiei care îi paște la tot pasul, chiar dacă, sau cu atât mai mult dacă, sunt prinși în jocurile puterii instituționalizate. Numele personajelor au mereu rezonanțe sugestive sau intertextuale, subliniindu-le caracterul și punând în fața lectorului un adevăr mereu cosmetizat de către actori. Cineva, fără chip, pare să știe mereu mai mult decât cei de la fața locului, trăgând sfori invizibile pentru ca situațiile să se potrivească așa cum vrea el, sau cei mai puternici pe care îi slujește. Dispariția Medeei creează adevărate scenarii conspiraționiste, mai ales în rândurile presei, cea care investighează și pretinde să devoaleze adevărul. Astfel, Filip Criste, redactorul-șef de la „Alarma” și iubitul platonice al eroinei, susține că agenta e arestată în sediul din Melchisedec al D. I. O., fapt care nu este de parte de adevăr, deoarece evadarea ei din capitală se află sub controlul unei organizații secrete, foarte bine puse la punct, care mușamalizează întreaga operațiune, lăsând cititorul în ambiguitate în ceea ce privește realele sale intenții și adevărata sa identitate.

Nihil sine Deo devine, în economia de mijloace expresive ale romanului, *Niente senza DIO*, abreviere explicată încă de la început, care desemnează unul dintre departamentele cele mai importante ale Securității. De la Dumnezeu biblic, originar, trecând prin Dumnezeul capitalist – Banul, ajungem azi la identificarea noului zeu al timpului – Informația secretă, cea care garantează puterea unui grup restrâns asupra maselor largi, anonime (ipotetic anormale), a căror educare/reeducare se impune prin toate mijloacele oficiale sau subliminale de comunicare. Ca putere în statul democratic, presa devine, astfel, o instanță incertă din punctul de vedere al adevărului. Cunoscătorul lucid al scenei politice nu poate să dea credit total nici unei dezbatere media, deoarece în spatele strategiilor de persuasiune se poate ascunde adevărul, dar la fel de bine și minciuna, falsul.

Eleganța stilului derapează pe alocuri în oralitate, căci mediile periferice au limbajul lor, o *forma mentis* brutală, care include în modul cel mai firesc trivialul, urâtul, mizeria și imprecizia. În esență, deși trecută prin filtrul unei civilizații instituționalizate, a normalității, societatea umană poartă în sine, cu o mare forță, agresivitatea animalică, instinctul de apărare, imperativul lui *ucide și fugi!* Puterea înseamnă dominație, iar acest raport implică tabere antagonice, victime și călăi, interese, submisivitate, revoltă și trădare, iar în plan sufletesc dezvoltă frica, stare opusă diametral iubirii, aceluși paradis terestru pierdut și promis prin întoarcerea la originar, la sacralitate, sau, cum profetea Malraux, la religios. Evoluția protagonistei în plan psihologic presupune eliberarea de frică, de traumele trecutului, și dobândirea stăpânirii de sine, a liniștii, a detașării, nu întâmplător asociate muntelui și spațiului simbolic al Mănăstirii de pe Piatră.

Aventura personajului pe traseul labirintic al muntelui, cu oameni necunoscuți, dar cărora le intuiește apartenența la o organizație care deține controlul asupra situației, devine un traseu al clarificării interioare: „Are și ea o rudă de sânge de lichidat: propriul trecut de care voia nea-

părat să se despartă, să-l taie în bucăți și să-l arunce pe ape ca pe o duzină de mine plutitoare” (*Ibidem*, p. 354). Șederea la mănăstire și apoi exfiltrarea prin parcurgerea labirintului-tunel din inima muntelui este o inițiere în tainele lumii de dincolo, dar și în tainele istoriei recente, postbelice, care a însemnat pentru români rezistența din munți, așteptarea americanilor, fuga în ilegalitate peste granițe, atât în Europa, cât mai ales în America, de unde cei ajunși își mai întind brațele spre țară prin fel de fel de mijloace, mai ales secrete, dar având o puternică încredere în forța binelui.

Maica Teodora îi mărturisește Medeei, alias maica Elena, despre edificarea unui nou sentiment religios în cadrul confreriei pe care o reprezintă, pornind de la principiul străvechi al credinței: „Cu conștiința că cele în care crezi sunt toate sfinte, iar de aici sacralitatea cuvântului dat, a simplei făgăduieli chiar, a prieteniei, a convingerii că sufletul celuilalt e de preț fiindcă are o șansă de mântuire” (*Ibidem*, p. 151). Dihotomia credința religioasă// credința interioară, izvorâtă din alegere și simțire, reprezintă pentru monahie un punct de plecare pentru a explica ce înseamnă, de fapt, a te poziționa de partea binelui și a dreptății, de partea adevărului.

Finalul cărții e deconcertant, deoarece Medeea eșuează la mal, interpretând contextul în care se află prin prisma nevoii de a se autoapăra, izvorâtă tot din frică. Crima pe care o comite cu pistolul obsedant, Blue Ray, de Paști, într-un bordel, exprimă un eșec al salvării individuale într-o lume a pericolelor ascunse și iminente. Pe fundalul transmisiei pascale de la Ierusalim, cu pogorârea Luminii de înviere și a rugăciunilor papale pentru iertare, Medeea mai are o dată viziunea limbilor de foc din vise, care păreau să o curețe de orice rău: „Se lipeau de mine, niciodată eu de ele, nu mă ardeau, dar mă amenințau că, dacă voi face o mișcare, voi sfârâi în chinuri”, dar și a unei lumini suprafirești care ieșea din pieptul muntelui, „coborând de undeva, dintr-o sublimă taină și de la mare înălțime, chiar din cer” (*Ibidem*, p. 356). Eroina refuză, deci, să se mai supună unui destin pe care i-l trasează alții, refuză să-și expieze vina în misiunea de la Guantanamo și alege să se predea după ce trage cu Blue Ray (*raza albastră*, aceeași care apare în viziunea nocturnă, dar și în imaginile de la Ierusalim), nu în ea însăși, ci într-un ins care i s-a părut că ar fi trădat-o fără cuvinte, surdul Băloi.

Guantanamo este o carte bine scrisă, limpede ca stil și ca proiecție a faptelor istorice, construind în egală măsură un suspans specific romanelor polițiste sau mai vechilor romane de capă și spadă. Este o carte care te invită la o meditație gravă asupra lumii în care trăim, te împinge să înveți să citești metatextual, să faci conexiuni, să decodifici atât un adevăr obiectiv, social și politic în care te scalzi, cât și un adevăr mai înalt, mai general al existenței, în care destinul pare mai degrabă un joc propus și coordonat de forțe supraordonate, oculte, decât rezultatul unor foarte bine și corect asumate decizii individuale. O întrebare justă care se poate naște la finalul lecturii ar fi dacă, într-adevăr, ființa individuală dispune de liber arbitru și în ce măsură îl poate aplica în această țesătură a realității în care există mereu posibilitatea să fii urmărit din umbră, prin cele mai banale mijloace și în cele mai intime momente ale existenței tale.

Perspective psihosociologice

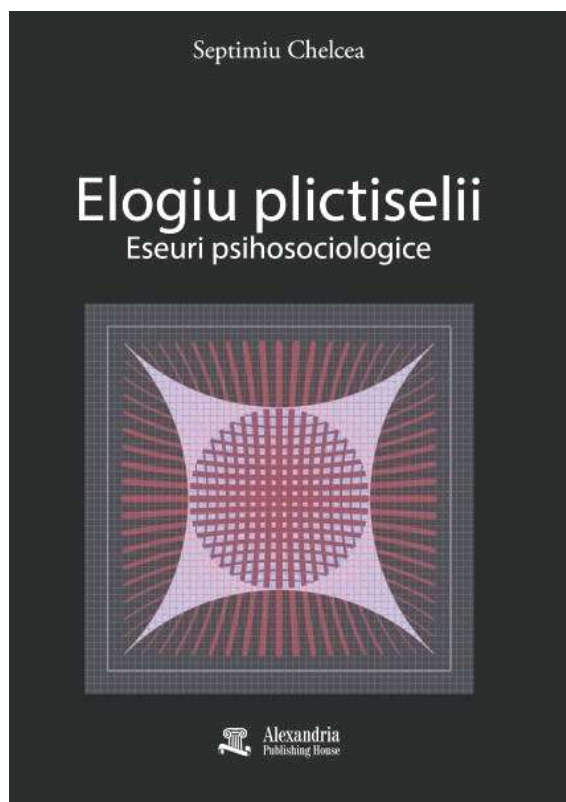
Dr. Grigore SPERMEZAN

Urziceni

Una dintre ideile încetățenite în teoria cunoașterii este aceea că, dacă esența ar coincide cu aparența, orice știință ar fi de prisos. Proces complex și contradictoriu, cunoașterea de tip științific – ce țintește spre dobândirea adevărului – se realizează prin îndepărtarea de simțul comun, prin trecerea dincolo de ceea ce ne apare la prima vedere, de pătrundere în miezul problemei și de accesare la un adevăr care adesea contrazice opiniile omului obișnuit, fără a uita, totuși, că și o astfel de cunoaștere are un caracter probabilistic.

Pe această idee își construiește cartea sa *Elogiu plictiselii* distinsul universitar Septimiu Chelcea¹, profesor emeritus (Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității din București), deținător al Premiului „P. S. Aurelian” al Academiei Române și al Premiului Opera Omnia pentru întreaga activitate științifică, acordat de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior. În *Cuvânt înainte*, distinsul autor înserează avertismentul eminentului sociolog francez Émile Durkheim din prefața la prima ediție a lucrării de referință mondială *Regulile metodei sociologice* (1895), după care sociologia „nu trebuie să consistă într-o simplă parafrază a prejudecăților tradiționale, ci să ne facă să vedem lucrurile altfel de cum apar omului de rând, căci obiectul fiecărei științe este de a face descoperiri și orice descoperire deconcer-tează mai mult sau mai puțin opiniile acceptate”. Știința presupune înlăturarea ideilor greșite nu prin exagerarea lor în sens contrar, ci prin echilibrarea și mai buna adecvare la realitate.

Din această perspectivă, în prima parte a cărții Septimiu Chelcea abordează concepte

psihosociologice (plictiseala, fericirea mundană, gelozia), procese psihosociale (autocunoașterea, efectul Afrodită, căsătoria cu o persoană inteligentă) și stări psihosociale (plagiatul și plagiatorii, inteligență și religiozitate în Europa, caracter național, identitate națională, naționalism și patriotism), partea a doua a lucrării fiind destinată unor incitante exprimări aforistice intitulate „Gânduri despre om și lume”, ferite de etichetări și în care gândurilor triste li se conferă o notă umoristică. Modest, autorul consideră că lucrarea sa este o carte de popularizare și nimic mai mult, dar cititorul avizat dobândește reale câștiguri intelectuale lecturând-o. De fapt, psihosociologul Septimiu Chelcea mărturisește: „Îmi place să cred că eseurile cuprinse în acest volum vor zdruncina prejudecățile bazate pe bunul simț, făcând loc enunțurilor științifice” (p. 7).

La nivelul simțului comun, plictiseala – mai ușor de descris decât de definit – este rea, perfecționismul este bun. Știința însă contrazice de multe ori părerile larg răspândite. În ciuda faptului

¹ Septimiu Chelcea, *Elogiu plictiselii. Eseuri psihosociologice*, Alexandria Publishing House, Suceava, 2018.

că plictiseala constituie un ingredient nelipsit al societăților moderne, termenul ca atare nu apare în dicționarele de specialitate de la noi, indiferent dacă este vorba de dicționarele de psihologie, de sociologie sau de psihosociologie. Ca trăire psihică, plictiseala se manifestă sub multiple forme, dar toate tipurile au ca elemente definitorii insatisfacția cu activitățile curente și dezangajarea. Psihosociologul Septimiu Chelcea consideră că, în acord cu cercetările recente, este contraproductiv să vorbim despre plictiseală în abstract. Se impune totdeauna să precizăm tipul, categoria socială a celor ce trăiesc această stare emoțională și contextul social concret în care apare. Una este plictiseala la locul de muncă, alta este plictiseala în școală sau în facultate în timpul orelor de predare, și cu totul altceva plictiseala copiilor în vacanță.

Psihosociologii și experții în educație sfătuiesc părinții ca, în vacanță, să lase copiii să se plictisească. În vacanța școlară, planificarea de către părinți a tuturor activităților copiilor (lectura obligatorie a unei cărți, executarea unor exerciții fizice, încredințarea unor sarcini neatractive etc.) are consecințe nedorite, reduce potențialul lor creativ, le îngrădește inițiativa și posibilitatea de a se ocupa de ceea ce le place. Psihologul britanic Adam Phillips, specializat în psihoterapia pentru copii, susține că plictiseala poate fi un factor de dezvoltare psihică a copiilor, o șansă pentru a contempla lumea, împiedicând trecerea în grabă prin ea. Cercetătoarea Teresa Belton, de la University of East England, consideră că plictiseala este crucială pentru dezvoltarea imaginației. Vedem că s-a schimbat perspectiva asupra plictiselii, aceasta nu mai este privită unilateral, ca un rău al societății moderne situat la limita dintre normal și patologic sau chiar ca o dezordine publică, cercetările recente evidențiind faptul că plictiseala în vacanță are beneficii pentru copii. Când se plictisesc, oamenii le vin în minte idei năstrușnice, nu numai gânduri negre. Eliberați de presiunea timpului, oamenii pot vedea frumusețea din jurul lor, pot contempla cu uimire lumea: fie și pentru atâta lucru, plictiseala merită elogiată.

Abordând problema autocunoașterii și acceptarea propriei personalități, autorul arată că psihologii recomandă ca terapie să ne simțim bine în pielea noastră. El pleacă de la fabula lui La Fontaine „Broasca și boul”, în care o broască mică se sforțază, se umflă să ajungă de mărimea unui bou, consecința fiind că plesnește ca o bășică. Printre elevii, studenții și profesioniștii cu performanțe superioare se întâlnesc mai frecvent persoane nemulțumite de sine decât printre cei mediocri sau cu rezultate modeste. Ne-am putea aștepta ca, odată cu creșterea performanțelor, să sporească și acordul cu sine, mulțumirea, starea de satisfacție. Dar nu se întâmplă întotdeauna astfel, pentru că intervine „obsesia perfecțiunii”. Unii oameni își fixează scopuri și standarde extraordinar de înalte și, tinzând spre ele, își distrug viața, reiterând astfel aventura broaștei din fabulă.

Obsesia perfecțiunii nu trebuie confundată cu nevoia de autodepășire, caracteristică firească a fiecăruia dintre noi. Progresul individual și social n-ar exista fără cultivarea atitudinii de depășire continuă a performanțelor trecute, bucuria lucrului bine făcut neputând fi cu nimic echivalată. Nu de autodepășire, ci de obsesia perfecțiunii trebuie să ne păzim. Sportivii de performanță sunt formați adesea în spiritul succesului cu orice preț. Ideea absurdă a competiției cu tine însuși nu atât pentru a te înălța deasupra a ceea ce ești, ci pentru a dovedi altora ce mare ești, îi stăpânește pe unii performeri, iar aici nu avem în vedere doar sportivii. Victime ale performanțelor scăzute, persoanele perfecționiste, foarte competitive, excesiv orientate spre succes, sunt hipersensibile la frustrare, lucrează continuu „sub presiune”, plângându-se mereu de lipsa timpului. Pierzându-și sociabilitatea, multe astfel de persoane trăiesc într-o singurătare apăsătoare. Criteriile de performanță exagerat de înalte autoimpuse îi îndepărtează de colectivitate. Îi judecă pe alții după criteriile lor și, în consecință, nu-i acceptă, după cum nu se acceptă nici pe ei înșiși. Pentru persoanele supuse de ambiția perfecțiunii nu există nuanțe. Totul este sau alb, sau negru; sau excepțional, sau execrabil, „totul sau nimic”. Numeroase cercetări psiho-medicale au condus la concluzia că persoanele obsedate de perfecțiune, neîmpăcate cu ele

însele, suferă de tulburări psihice și somatice și, mai devreme sau mai târziu, eşuează.

O abordare extrem de interesantă a cărții este aceea a procesului psihosocial numit „Efectual Afrodita”, prin care se înțelege discriminarea pe piața muncii a persoanelor moderat atractive fizic, în detrimentul persoanelor atractive ca înfățișare (frumoase). Nu e meritul nimănui că se naște cu o înfățișare frumoasă, nici vina cuiva că nu se aseamănă cu Adonis sau cu Afrodita. În literatura de specialitate s-a atras atenția asupra discriminării persoanelor urâte (neatractive fizic), dar nu s-a discutat despre discriminarea persoanelor moderat atractive. În literatura americană de specialitate este utilizat termenul de „lookism”, care desemnează discriminarea sau prejudicierea pe baza înfățișării persoanelor. Cercetări relativ recente arată că, în percepția cetățenilor Uniunii Europene, Efectul Afrodita influențează puternic candidații la angajare.

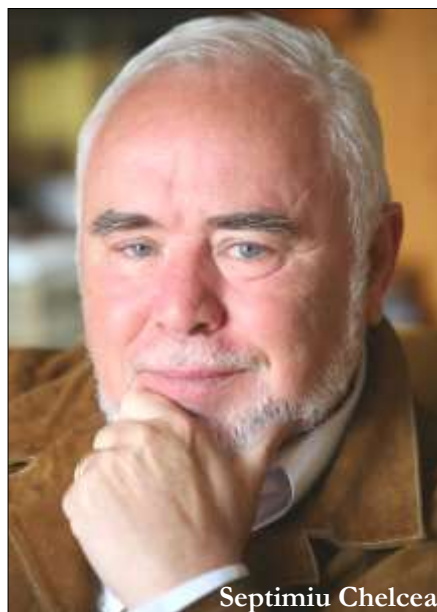
În Antichitate, frumusețea (numită de Aristotel „un dar de la zei”, Platon considerând-o superioritate de la natură), era considerată un lucru bun, lucru relevant și de idealul educațional grecesc numit *kalokagathia*. Dar sociologii, psihologii, economiștii, juriștii au început să discute despre inegalitatea oportunităților pe care le creează frumusețea, despre discriminarea pe baza înfățișării abia către sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului XXI, pe măsură ce obsesia frumuseții corpului cuprindea societățile occidentale dezvoltate.

Poate că toți oamenii sunt frumoși, dar este o realitate că unii oameni sunt mai frumoși decât alții. Frumusețea fizică a altora nu ne revoltă, deși lor le aduce beneficii și altora dezavantaje. Subiecții unui experiment au apreciat că persoanele atractive fizic vor avea o probabilitate mai mare să practice ocupații (profesii) superioare, comparativ cu persoanele moderat atractive și cu cele neatractive.

În 1920, Edward Lee Thorndike introduce în vocabularul psihologic termenul de „Efectul halou” (Halo effect), constând în tendința ca un număr mic de trăsături evidente să influențeze evaluarea de ansamblu a unei persoane. Prin acest termen putem explica stereotipul „Ce este frumos este și bun”. Se atribuie în mod eronat persoanelor atractive fizic o serie de caracteristici pozitive, iar persoanelor neatractive fizic o serie de trăsături negative. Datorită „haloului frumuseții”, persoanele atractive fizic sunt percepute ca fiind fericite, inteligente, competente, altruiste, de încredere, plăcute, sensibile, oneste, având o probabilitate crescută de a fi angajate, de a ocupa poziții înalte în ierarhia organizațională, de a primi un salariu mai mare chiar de la angajare, de a fi promovate mai repede, de a câștiga mai multe voturi electorale ș.a.

Septimiu Chelcea consideră că efectul Afrodita nu poate fi controlat doar pe cale juridică, printr-o lege antidiscriminare pe baza înfățișării, ci și prin crearea și consolidarea culturii muncii demne în organizațiile de toate tipurile. E greu de spus dacă selecția personalului pe baza înfățișării, în conexiune cu specificul locului de muncă și cu preferințele clienților, este neapărat ilegală sau lipsită de etică. Până la urmă, nu rezultă de nicăieri că persoanele neatractive fizic ar fi mai competente decât cele atractive, dar nici reciproca nu este valabilă. Alături de alți specialiști occidentali, autorul susține că discriminarea persoanelor moderat atractive este irațională, arbitrară și că are consecințe negative pe piața muncii și, mai larg, în viața socială, în relațiile interpersonale.

„Gândurile despre om și lume” din cea de-a doua parte a cărții arată un autor atent la fenomenele sociale interne și externe, la vârtejul schimbării lumii de azi, la domeniul de învățământ pe care l-a slujit cu pasiune. Mă voi opri la câteva reflecții asupra acestui aspect ce vizează domeniul școlii. Iată-le:

Septimiu Chelcea

Lauda de sine:

Nu sunt cel mai bun profesor, dar mă străduiesc mai mult pentru ca studenții mei să fie.

Sinceritate:

Studenții mei, copiii mei. Este adevărat că unii ar prefera să fie orfani...

Respectul reciproc profesor-elevi – principiul fundamental al învățământului.

Am publicat o nouă carte de psihosociologie. Aștept tăcerea confrăților.

Condiția profesorului:

A învăța pentru a-i învăța pe alții să învețe.

Plagiatul = Furt. În România, se pedepsește cu promovarea în grad și funcție!

- În România sunt interzise cărțile de educație patriotică pentru copii?

- Nu sunt interzise! Nu există.

Spune-mi ce și cât citești, ca să-ți spun eu cine ești.

Cărțile clasice dau aripi gândului.

Cărțile au viața lor, dar cartea este nemuritoare.

Să încheiem prezentarea noastră cu o reflecție amară despre societatea românească de azi:

„Panem et circenses” a fost odată... Acum formula antică s-a redus cu 50%. A rămas doar „circenses”...

Lectura cărții profesorului Septimiu Chelcea ne oferă un prilej de a ne înțelege mai bine, atât ca personalități distincte, cât și în ceea ce privește locul nostru în cadrul societății în care trăim.

Soldații de zinc de Svetlana Aleksievici

Traducere din limba rusă și note: Justina Bandol, București, Editura Litera, 2016, 350 p.

Ștefan-Adrian BĂRBULESCU
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Al câtelea aș fi dacă m-aș apuca acum să descriu, în amănunt și detalii inutile, viața și activitatea cunoscutei scriitoare belaruse Svetlana Aleksievici? Cărțile ei au făcut deja să curgă fluvii de cerneală în lumea întreagă. Unii acuză premiul Nobel (câștigat și de ea în 2015) că ar fi (prea) politizat, dar, oricum ar fi, nu i se poate nega impactul major, chiar dacă destui oameni care de regulă (mai și) gândesc uită diferența dintre a repeta la nesfârșit o *minciună* sau a face același lucru în cazul unui *adevăr*. În primul caz există, din păcate, cu mari șanse de reușită, posibilitatea ca minciuna să devină (un fel de) adevăr, public, acceptat, luat ca atare – poate,

Svetlana Aleksievici

uneori, vreo doi *ciudați* să remarce faptul că „hainele noi ale-mpăratului” sunt praf în ochi (propagandă abilă, cât se poate de mincinoasă și bine-țintită) și nimic mai mult sau mai consistent. Or, în al doilea caz, repetiția, chiar dacă obosește și pare redundantă, tot nu știrbește cu nimic din calitatea și măreția Adevărului. În cazul cărților de Nobel se uită rapid că interesele subiective sunt doar mărunte, contând de fapt premiarea și încurajarea rostirii Adevărului, *indiferent de consecințe și repercusiuni*.

Svetlana Aleksievici este un agent, un ofițer, un *înger* al Adevărului. Sună pompos, într-adevăr, dar nu mai puțin adevărat. Lupta-i neobosită în

slujba lui i-a adus nenumărate necazuri, asta dacă vă vine să credeți. A fost târâtă în procese jenante și umilitoare, intentate de persoane la rândul lor instrumentate și manipulate în cel mai josnic mod cu putință, într-o bătălie surdă și încrâncenată a unor interese meschine și malefice la nivel înalt. A fost nevoită să ia calea exilului din propria țară pentru că auto-intitulații moștenitori post-comuniști ai Belarusului (vă sună cumva familiar?) n-aveau cum să vadă cu ochi buni cum *o femeie*, după concepțiile lor învechite, aruncă în noroi oameni și idealuri, jertfe și așa-zisul glorios și nepătat trecut. Nici vorbă de așa ceva, doar că retorica găunoasă a noii limbi de lemn se deosebește prea puțin – uneori chiar deloc – de măcăiturile lătrate de la prezidiile drapate în catifea roșie de mai demult. În loc să fie admirată, recunoscută pe stradă, să i se acorde onoruri de către autoritățile locale și naționale, ea este sau, ceva mai corect ancorat în timp, era obiectul rușinii, batjocurii, calomniei și subiectul amenințărilor cu moartea.

Scriitoarea belarusă s-a specializat într-o formă de literatură non-ficțională de tip documentar, dar care, după spusele sale, nu se încadrează în subspecia nonficțiunii de tip jurnalistic, ceea ce nu poate decât să ne bucure – astfel încât proza ei capătă acea sensibilitate pe care o poți găsi numai în literatură. Svetlana Aleksievici a scris, în același gen consacrat, următoarele cărți: *Războiul nu are chip de femeie* (1985), *Ultimii martori* (1985), cartea de față, apărută prima dată în 1989, *Fermecați de moarte* (1993), *Dezastrul de la Cernobîl* (1997) și *Vremuri second-hand* (2013). Toate, dar absolut toate sunt monumentale – alegerea titlului de față este, dacă nu altfel, aleatorie, căci la fel de bine puteam scrie (și cu tot atât patos și subiectivism) despre oricare alta dintre

cele enumerate mai sus. Profit de ocazie pentru a vi le recomanda pe toate ca lectură, zic eu, necesară.

Ca în cazul tuturor cărților cu adevărat bune, a vorbi despre ele este, până la urmă, o sarcină cumva ingrată – elogii și alte asemenea ridicări în slăvi, necesare sau nu, tot nu reușesc vreodată să ajungă la înălțimea cărții și scriiturii în sine; ori să vorbești despre ea *descriind-o* este, de asemenea, lipsit de grație.

Subiectul tratat este unul cu impact major asupra populațiilor (națiilor) care au constituit cândva marea masă a fostei U. R. S. S. Totuși, se poate constata cu ușurință că ritmul vieții și al evenimentelor pare să se fi accelerat tot mai mult, astfel că întâmplări ce au avut loc în urmă cu doar câteva decenii *par* acum de-a dreptul anacronice, ca aparținând unor vremuri străvechi. Din păcate, și subiectul de față este tot mai adânc împins înapoi în trecut, în uitare, de noile generații, avide să-și trăiască propriul prezent, dând la o parte generațiile înaintașe cu istoria lor cu tot. Ceea ce, pe lângă faptul că este moralmente greșit, este cel puțin în aceeași măsură și periculos. Am (și s-a) mai tras de nenumărate ori semnalul de alarmă față de marele pericol al uitării și ignorării avertismentelor cu privire la trecut și istoria neînțeleasă și neasumată – găsesc că acest gen de avertismente trebuie repetate regulat.

Conflictul sovieto-afgan (căci despre el este vorba) a fost un Vietnam rusesc în toată regula. În perioada '79-'89 a secolului trecut, rușii au găsit de cuviință să încerce invadarea Afganistanului, încercând să-l comunizeze. Au reușit, ce-i drept, să instaleze un lider și un guvern marionetă la Kabul (capitala), dar într-o țară ca Afganistanul treaba nu avea cum să fie atât de simplă. Căci chiar dacă de la centru se luau deciziile, puterea efectivă în teritoriu o aveau mollahii – liderii spirituali ai comunităților; la asta trebuie adăugat și felul simplist, primordial în care afganii au trăit dintotdeauna, ocupând un teritoriu de regulă dur și contrastant și în care viața și valorile socioculturale erau milenar înscrise în deplin acord cu natura și probabil că nicio altă religie nu se potrivește mai perfect decât Islamul cu asemenea locuri și oameni... Comunismul a fost un proiect sortit eșecului, degeaba în teorie o fi arătând tentant, după unii, dar, vorba ceea, practica e cea care ne omoară, de fiecare dată. Or, să faci asta și cu afganii... înseamnă clar o lipsă totală de viziune (sau imaginație). A fost dovada irefutabilă că sovieticii, ca și restul comuniștilor de pretutindeni, n-au învățat aproape nimic niciodată (bazându-și puterea doar pe teroare, violență și coerciție) din dificultățile insurmontabile cu care abia dacă au reușit într-un mod doar aproximativ să încropească U. R. S. S.-ul (și în cazul celorlalte state comuniste să se mențină la putere) și să-l păstreze cât mai mult timp și cât mai aproape de o aproximativă funcționalitate. Rezultatul real în cazul acestui conflict n-a fost nimic altceva decât un inutil, lung și sângeros război civil. Ca mai peste tot în lume, situația „pe hârtie” sau „back home” (acasă) era cu totul alta, mașinăria propagandei intrând în funcțiune unsă și ca pe roate, cum se zice. Dacă n-ar fi de plâns, ar fi de râs să vezi filmările grosolan trucate ale prieteniei ruso-afgane, să vezi soldații plantând copăcei și construind școli pentru amărății care n-au gustat din plin comunismul internaționalist de factură sovietică.

Victimele afgane de ambele părți (pro-ruși și anti-ruși) ating înfiorătorul număr de circa două milioane, iar rușii și-au avut și ei partea lor de pierderi, din cei peste un milion care s-au perindat prin Afganistan, un număr sensibil mai redus de victime – 15.051, dintre care prizonieri sau dispăruți 417; până în anul 2000 au rămas dispăruți sau nu s-au mai întors din prizonierat 287 de militari ruși. Se poate observa că numărul rușilor care au plătit cu viața acest proiect nebunesc este cu mult mai mic în ambele cazuri: și comparat cu numărul americanilor care au murit în Vietnam, dar mai ales cu numărul de victime ale armatei afgane și civililor. Pentru a face o comparație, iată câteva date extrase din situația pierderilor din conflictul vietnamez în care s-au implicat și americanii: pierderi de vieți americane – 58.210, plus 305.000 răniți și 2.000 dispăruți, vietnamezi de partea americană – 250.000 de morți, iar vietnamezi comuniști – 560.000 morți și 600.000 dispăruți. Numerele vorbesc de la sine.

Se pot face destule paralele între cele două războaie, cel din Vietnam și cel din Afganistan, asemănări izbitoare găsimu-se la tot pasul. Coincidențe, de asemenea. Una dintre asemănări ar fi reacția celor de acasă față de un conflict care își pierde sensul pe zi ce trecea (și așa grosolan deformat de propagandă, coroborat cu mitul invincibilității al US Army și, respectiv, al Armatei Roșii). Desigur că în Uniunea Sovietică nemulțumirea populației se manifesta altfel, datorită regimului, comparativ cu imensele proteste ce vureau în întreaga lume occidentală, culminând cu cele din Statele Unite.

O altă situație cu care (în mod cinic) lumea ar fi trebuit să se obișnuiască deja, având în vedere că dintotdeauna a fost așa, oriunde în lume și în orice conflict militar, ar fi situația celor întorși vii, a veteranilor. Locul lor, odată reveniți în sânul lumii care i-a trimis cu zâmbetul pe buze la măcel, la abator, la renunțarea la umanitate în numele unor idealuri etc., locul lor nu mai exista. S-a mai spus: eroii buni, eroii bravi și glorioși sunt cei tăcuți, cei care lasă istoria să fie spusă de oportuniști; cu alte cuvinte, cei morți. După ce s-au întors din războaiele crunte care i-au spulberat recombinându-i altfel, mai săraci sufletește, nu și-au mai găsit nici locul, nici rostul. Au devenit în plus, obositori și nedoriți. Situația s-a petrecut identic și în Primul Război Mondial, și în al Doilea Război Mondial, în Coreea, Vietnam, Afganistan, Golful Persic, Irak, Cecenia, Iugoslavia, Afganistan din nou și așa mai departe.

Cât despre soldații care dau numele titlului cărții de față, ei sunt într-un fel asemănători cu eroii menționați mai devreme. Adică morți. Cu o mică diferență: nu ei sunt de zinc, de fapt, ci sicriile care i-au adus acasă. Fiind desfigurați sau făcuți fărâme, adunați din bucăți, poate neapartinând unui singur soldat, s-au întors în Patrie în sicrie sigilate de zinc, neputând fi deschise, neavând astfel parte de o înmormântare cum se cuvine, cum cerea datina neamului lor. Unui avion care aducea asemenea sicrie înapoi în Rusia i se spunea că e o *Lalea Neagră*. Cartea strânge mărturiile ale supraviețuitorilor, camarazi ai celor care s-au întors îmbrăcați și decorați în zinc, ale părinților, în special mame care s-au „trezit” cu ditamai sarcofagul în casă sau în curte, neputând și neavând voie să-l deschidă, să-și vadă pentru ultima oară fiul trimis la un război tembel, stupid și inutil.

Nu mai sunt multe de spus. Am scris poate și prea mult. Important e să citiți cartea, să vă cutremurați și să urâți visceral *Războiul*, care, în ciuda demagogiei, nu are nimic glorios, înălțător sau sfânt. E doar un masacru legiferat care lasă în urmă pierderi, morți și toată durerea lumii. De fiecare dată! *De ce?* – aceasta-i întrebarea.

***Psihologie & Cinematografie*” sau cum ne descoperim într-o carte despre filme**

Autor Elena Claudia Rusu, Editura Cartea Daath, București, 2008, 206 p.

Mihai COTEA
Sibiu

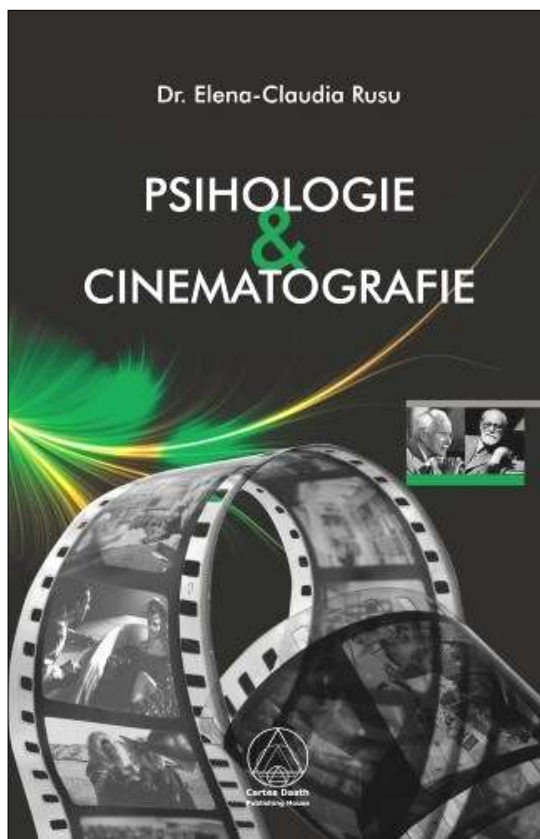
Psihoterapeut și profesor de meserie, dr. Elena-Claudia Rusu consideră că „oamenii sunt valoroși ca ființe, chiar dacă uneori au comportamente prin care își fac rău lor înșiși și celor din jur (...) cred că, în afara unor excepții, oamenii pot gândi și își pot schimba destinul. Eu am făcut-o deja (...) am coborât în văile adânci ale sufletului meu, am disperat și am plâns și (...) am decis să trăiesc, să cresc și să împărtășesc comoara cunoașterii cu ceilalți. De-a lungul acestui drum care continuă am mulți tovarăși minunați de călătorie, printre care și filmul” (*Cuvânt înainte*).

Din acest punct de vedere, filmele sunt zone sigure, ne spune autoarea, în care ne putem explora și simți emoții diverse, putem avea *insight*-uri valoroase sau ne putem revitaliza, totul în cea mai mare siguranță știind că, la final, ne putem întoarce din mica noastră călătorie fără durerile fizice sau traumele eroului din film, ci poate doar cu povețele poveștii sale. Lucru care mi-a adus aminte de seria *Westworld*, acolo unde aceste experiențe erau duse mult mai departe și, implicit, impactul psihologic și emoțional asupra personajelor era mult mai mare.

Volumul de față este structurat în trei părți: prima se ocupă de cinematografie ca artă și mijloc de comunicare și trece în revistă tipurile de filme din trecut până-n ziua de azi, partea a doua se ocupă de filmul narativ de gen și paradigmele psihologiei moderne (structuralismul, gestaltismul, existențialismul), urmând ca ultima parte să se concentreze asupra cognitivismului și a experienței de vizionare a spectatorului.

Psihologie & Cinematografie reprezintă, totodată, prima parte a tezei de doctorat a autoarei, susținută în 2008, anul publicării volumului.

Această formă de artă, discutabilă din punctele de vedere ale multor experți, filmul, este consumată încă de la cele mai fragede vârste. Bunăoară, știm cu toții că în ultimii ani s-a dezvoltat extrem de mult industria de filme de animație, odată cu dezvoltarea tehnologiei IT, dar se consumă mult și filmele de familie, comedii romantice, dramele, filmele biografice, comedii ușurele sau filmele horror. Practic, în prezent, majoritatea subiectelor de descoperit la vârste mai mici sau mai mari au un reprezentant în cinematografie sau în redarea video. Ceea ce doresc să subliniez este faptul că filmul ne este un companion încă de la principalele etape de creștere și dezvoltare psihică și cognitivă. Impactul acestuia este, evident, important. Bănuiesc că mulți dintre cei care parcurg aceste rânduri au auzit, măcar o dată, de sintagma „ritual de inițiere”. Acest concept merită luat în seamă nu doar din punct de vedere antropologic, ci și psiho-

logic. De-a lungul generațiilor și etapelor de dezvoltare a omului, trecerea de la perioada copilăriei la cea a maturității a fost marcată prin ceva anume, o testare, mai mult sau mai puțin, o evidențiere a existenței acestei tranziții spre noua etapă a individului. Psihologic vorbind, susțin unii experți, în perioada actuală, filmul a preluat o parte a acestui ritual, măcar la nivelul simulării lui, iar acest fapt în sine determină o importanță și o responsabilitate majore.

Căci ce altceva facem atunci când vizionăm un film dacă nu experimentăm viața? Ne punem la încercare „pachetul emoțional”, ne identificăm cu eroul sau eroina din film (fie că vrem, fie că nu, e aproape inevitabilă această apropiere), ne întâlnim sau reîntâlnim fricile, ne proiectăm dorințele sau căutăm răspunsuri la diferite probleme de ordin cultural. Căutăm o parte sau toate aceste lucruri rând pe rând, uneori plătim bilet pentru a le simți; avem nevoie de ele, din punct de vedere psihologic. Filmul nu mai e de mult o distracție, dacă a fost cândva. Să nu uităm ce emoții intense a stârnit unul dintre primele filme ale cinematografului mondial, pelicula fraților Lumière, *Intrarea trenului în gara La Ciotat*, când unii oameni, la vederea proiecției trenului care se apropia tot mai mult de camera de luat vederi, au zbughit-o de pe scaune, speriați și convingși că dacă nu aveau să fugă, trenul îi va lovi. Filmul e emoție, iar emoția e principalul nostru organ de simț lăuntric.

Revenind la ideea de mit, aflăm din carte că „prin dramatizarea mitului, filmul de gen poate fi privit ca ritual (*funcția ritualică a filmului*)”, deoarece noi, ca spectatori, participăm la vizionarea filmului la fel cum participau vechile triburi (o parte dintre ele încă o fac) la ritualuri sociale și religioase. Din același punct putem privi astăzi slujbele religioase sau, de ce nu, meciurile de fotbal. Antropologi precum Bronislaw Malinowski sau Claude Lévi-Strauss consideră că, în cazul filmelor de gen, construite după anumite cerințe fixe, aceste activități ritualice îndeplinesc anumite caracteristici. În primul rând, sunt *repetitive și cumulative*, „deoarece acțiunea este construită serial și puterea sa provine din acumularea acțiunii, mai degrabă, decât din terminarea sa”. Totodată, ritualul este *simbolic*, utilizând obiecte simple pentru a evoca asociații complexe, este *nostalgic* prin celebrarea trecutului, *simplist*, deoarece prezintă un univers dualist și *predictibil*, deoarece oricine știe ce urmează să se întâmple în momentul viitor, iar acest fapt nu e deloc plictisitor, ci mai degrabă plăcut și confortabil.

Din perspectiva proiecțiilor mentale vis-à-vis de proiecția cinematografică, consider oportună, în acest moment, rememorarea teoriei lui Jacques Lacan. Spre deosebire de Freud, care era interesat de cercetarea felului în care un copil pervers polimorf își formează inconștientul și supraeul devenind un adult civilizat și productiv, Lacan a dorit să afle cum micul om își creează iluzia așa-numitului sine. Pentru aceasta, în eseuul său despre Stadiul Oglinzii, acesta a descris un proces prin care momentul în care copilul, inconștient încă de sine (sau conștient, cel mult, fragmentar) și de cei din jur, își întâlnește imaginea în oglindă și începe să-și formeze iluzia unui Eu, a unui sine „conștient și unificat și identificat prin cuvântul Eu”. Teoria acestui reputat psihiatru merită privită și coroborată cu și prin experiența cinematografică asupra fiecărui individ. Într-un fel sau altul, toți ne identificăm în anumite personaje de pe ecran, indiferent dacă semănăm fizic sau nu cu ele, pentru că înaintea acestei identificări fizice va prima întotdeauna cea psihoemoțională.

„Pentru Lacan, Ego, sau sinele sau identitatea este la un anumit nivel fantezie, o identificare cu o imagine externă și nu un sens intern al unei identități întregi separată”.

De altfel, problema identificării cu personajul, consideră dr. Elena-Claudia Rusu, nu ar trebui formulată în termeni de *ori-ori*, ci mai degrabă de *și-și*. Diferențele de informație dintre spectator (care, de regulă, are mai multe informații decât protagonistul) și protagonist reprezintă abaterea de la normă, nu norma însăși, dar chiar și așa simțim frică sau alte emoții prin intermediul empatiei cu personajul, a lui *ce-am simți dacă...* Spre ilustrare, una dintre cele mai potrivite secvențe e cea din filmul *Fălci*, când noi vedem rechinul apropiindu-se de următoarea victimă, dar victima n-are nicio idee despre ce se întâmplă; chiar și așa, prezicând ce are să se întâmple,

simțim groaza victimei în avans, *in crescendo*, dacă alegem să ne identificăm cu ea ori, în cazul identificării cu rechinul, suntem încântați de perspectiva hranei.

Profit să aduc în fața cititorului următoarea situație: nu e interesant cum, la un film horror, așteptăm ca, până la final, personajul malefic/monstrul/entitatea să dăinuie și să mai retrăim o dată emoția pe care ne-o servește? Nu e și asta un soi de empatie? Sau masochism? Sau efectul umbrei?

Spre exemplificare, câteva secvențe din filmul-cult *Psycho*, de Alfred Hitchcock. Aceste secvențe se regăsesc și-n volumul prezentat aici. Pentru cei care au urmărit filmul, e un exercițiu de rememorare, pentru restul, este unul de imaginație. La un moment dat, în film, este ucisă o femeie considerată, de mulți, până în acel moment, protagonista filmului, pentru că urmărim acțiunea împreună cu ea de la început până la dispariția personajului și ni se oferă cele mai multe date cu privire la personajul lui Marion Crane (Janet Leigh), până-n momentul crimei. Identitatea ucigașului, în momentul înfăptuirii crimei, nu ne este dezvăluită, ci suntem făcuți să credem în urma unui dialog ascultat, nevăzut, că autoarea crimei e mama unui tânăr care locuiește vis-à-vis de hotelul aproape abandonat pe care-l gestionează, undeva la marginea unei foste autostrăzi – Norman Bates (Anthony Perkins). Mai apoi, vedem cum acesta mută cadavrul lui Janet, îl scoate din camera de hotel, îl bagă în mașina închiriată de ea mai devreme în film și conduce mașina acesteia până-n buza unei mlaștini din zonă unde oprește, se dă jos și împinge vehiculul în mlaștină. Mașina intră în mlaștină, dar, la un moment dat, se oprește din scufundare, moment de cotitură în care empatia normală a unui spectator ar trebui să-l facă pe acesta să își dorească eșuarea planului lui Norman de „a-și acoperi mama”, în schimb, majoritatea, inclusiv eu, recunosc, ne îngrijorăm și devenim ușurați abia atunci când scufundarea vehiculului își reia cursul. În acel punct am trecut, deja, de la empatia cu Janet, la empatia cu Norman, switch-uri pe care le vom mai retrăi și-n alte maniere de-a lungul acțiunii filmului, până la final.

Așadar, ne poate ajuta filmul să ne rezolvăm problemele emoționale? Să găsim răspunsuri la întrebările despre noi înșine? Să găsim soluții de a ieși din depresii? Să aflăm cine suntem? Ar fi posibil, până la un punct, și chiar există practica terapiei prin filme, în anumite condiții, mai cu seamă dacă ținem cont de impactul emoțional pe care ni-l conferă vizionarea filmelor și de faptul că aceste nevoi emoționale le sublimăm prin intermediul fuziunii sau diferitelor combinații de apropiere și distanțare dintre spectator și personaj, acest dans al ipostazelor. Am putea crede că prin film găsim un exercițiu emoțional foarte eficient; totuși, când vine vorba de om, ipotezele se traduc de la o persoană la alta, iar fără o susținere psihologică e dificil.

Amintiri povestite. Amintiri trăite

Autor Flavia Bălescu-Coposu, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2019, 233 p.

Diana FILIP

Biblioteca Județeană "Petre Dulfu"

Am prețuit întotdeauna oamenii cinstiți și leali și am avut strângere de inimă atunci când, prin forța împrejurărilor, am fost obligat să lucrez sau să fiu în preajma lichelelor și a oamenilor fără caracter. Am detestat pe cei care negociază principiile, deoarece cred că nu este îngăduit să faci compromisuri care schimbă esența obiectivelor pentru care militezi. Politica nu poate fi acceptată ca mijloc de promovare a intereselor proprii.

(Corneliu Coposu)

Trăind într-un secol în care egoismul, corupția, nimicnicia sufletească sunt etaloanele demagogilor contemporani, ne căutam modele în alte realități, alte timpuri, alte mentalități... Am fi tentați să spunem că nu există, că orice om ajuns la un anumit nivel politic se dezumanizează, își pierde principiile, uitând de promisiunile cu care a pornit la drum. E dureros ca noi, tinerii zilei de azi, să înțelegem greșit termenul de politică, dat fiind exemplul negativ oferit de liderii diverselor partide politice actuale. Câștigul ar fi imens dacă s-ar respecta adevărata doctrină politică, aceea de a lua parte în mod activ la discutarea și rezolvarea treburilor statului.

O personalitate total atipică unui politician este Seniorul Corneliu Coposu. În ciuda unei vieți mult prea crude cu el, acesta a rămas un etalon politic bazat pe niște norme morale, pe un patriotism desăvârșit și un refuz acerb de a tranzacționa principii. Un om care a demonstrat că poți rămâne vertical în fața unei calomnii mârșave, un exemplu de bunătate și iertare, în ciuda a tot și a toate, după cum însuși afirma într-una dintre puținele poezii scrise în cei 17 ani de detenție, intitulată Rugă: *Răsădește, Doamne, dragostea și crinul/ În ogorul năpădit de ură/ Și așterne peste munți de zgură/ Liniștea, iertarea și seninul.*

Editura Eikon, împreună cu Fundația „Corneliu Coposu”, a lansat reeditarea volumului *Amintiri povestite. Amintiri trăite*, în ziua în care Seniorul ar fi împlinit 105 ani, pe 20 mai 2019. Prima ediție a apărut la Editura Dacia XXI, din Cluj-Napoca, în anul 2011. Un adevărat document biografic scris de Flavia Coposu-Bălescu, sora mai mică a liderului politic, în care se explică și descrie calmul senioral al lui Corneliu Coposu, dar și blândețea cu care-și trata, atât amicii, cât și adversarii politici. Această lucrare cuprinde evocarea anilor copilăriei, „singura parte luminoasă a familiei”, „o oază de pace și lumină” – cum spune autoarea, la care au recurs în vremurile de restriște.

În prefața cărții, Ana Blandiana descrie această copilărie precum o după-amiază însoțită de dinaintea beznei războiului și dictaturilor care s-au succedat mai apoi, o atmosferă de căldură familială, de iubire, înțelegere și înțelepciune. Toți membrii familiei sunt descriși în acea atmo-

sferă patriarhală, într-o familie largă, primitoare, plină de snoave, prieteni, miros de câmp cosit și istorie. Sunt patru generații care se întrepătrund, se succed, își moștenesc trăsăturile sufletești, se susțin și încearcă să treacă demn și fără să se abată de la drumul drept peste toate hopurile istoriei. Familia îi învață pe toți, fete și băieți, să fie onești, paroliști, senini, oameni integri, iar lecțiile acestea i-au însoțit de fapt toată viața, chiar și după ce patriarhii s-au stins de mult și familia trecea prin greutăți inimaginabile, aflată fiind la limita supraviețuirii.

Inițial, autoarea și-a propus să nu scrie decât despre perioada în care erau cu toții copii, prinși în lumea mirifică a unei comunități rurale de poveste, și nu despre infernul care a urmat imediat după această etapă. Încurajată de redactorul cărții, Otilia Țeposu, dar și de Romulus Rusan, cel care a dat o prefață primei ediții a acestor amintiri cu aproape zece ani în urmă, autoarea a schimbat puțin conținutul actualei ediții, în care a cutezat să scrie și despre anii de pușcărie ai fratelui lor, cel mai chinat apropiat al lui Iuliu Maniu. A amintit scrisoarea pe care acesta le-a expediat-o imediat după ieșirea din închisoare, nemaiputând să le-o înmâneze personal, fiind trimis printre ciulinii Bărăganului, să se descurce cum o putea. Cu jumătate din greutatea cu care fusese înainte de pușcărie, cu sănătatea făcută praf, cu mari dificultăți de vorbire după ce vreme de opt ani a fost ținut la izolare, într-o celulă de unul singur, la eliberare a trebuit să își refacă viața din nimic și fără cei dragi alături. Nu a ezitat să o descrie pe Arlette Coposu, soția Seniorului, arestată și condamnată la 14 ani de pușcărie sub nerușinata acuzație că ar fi luat parte la un complot internațional. Revăzându-și soțul mult iubit abia după 14 ani, timp în care nu au știut nimic unul despre celălalt, nici măcar dacă mai erau în viață, Arlette s-a stins la sfârșitul lui 1965, răpusă de o boală de care închisoarea, cu condițiile ei inumane, se face prima vinovată.

Grație acestei descrieri atât de precise a Flaviei Coposu-Bălescu, amintirile copilăriei fraților Coposu capătă semnificații mai profunde, depășind simpla relatare a unor întâmplări și pozne juvenile, dezvăluindu-ne înțeleșuri tainice, personale ale comportamentului de mai târziu al marelui om. O biografie extrem de prețioasă a celui care a fost Seniorul politicii românești.

Romanul detectiv în formulă psiholingvistică

Dr. Ana OLOS
Baia Mare

Ana Olos

La doi ani după *Rachiu cu parfum de femeie* apărea, în anul 2004, la Editura Minerva, *Sinucideri ciudate*, al doilea roman detectiv al Tatianeii Slama-Cazacu. A fost lansat la Bookfest împreună cu o carte ce ținea de profesiunea „de bază” a autoarei – binecunoscută autoritate în Psiholingvistică și în Științele Comunicării. Distinsa Doamnă Profesor nu era debutantă în beletristică, dovadă volumele de proză: *Fotograful cu maimuța „Roxy”* (1994), *Un copil în vechiul București* (2001), *Meșterii. Roman-teatru* (2001), *8 Patimi. Nuvele „de sertar”* (2002). Toate aceste scrieri dezvăluiau o latură complementară personalității sale de om de știință, toate purtând însă clar amprenta sa de lingvist și psiholog.

Pe drept cuvânt, autoarea își definea romanul ca „detectiv”, pentru că intenția sa – și, desigur, a personajelor din carte – era de a elucidă un caz pe care anchetele oficiale nu l-au rezolvat, pornind, aparent, de la un mult mediatizat „caz” de sinucidere a unui om de afaceri, dar referindu-se, de fapt, la numeroase alte cazuri, unele probabil mușamalizate.

Începutul descurajează cititorul grăbit, dornic de divertisment, prin prezentarea autoarei și a palmaresului savant al acesteia. La fel și lista personajelor, cu caracterizarea lor succintă și indicarea relațiilor dintre ele, ca și cum ar urma o piesă de teatru. Ca să pună capac introducerii ironice, autoarea dă și o listă cu mașinile de diferite mărci, conform statusului social al posesorilor, conform dictonului: „Spune-mi ce mașină posezi ca să-ți spun cine ești!”.

Deși lectura captează de la primele pagini prin prezentarea „actanților”, nu poți să nu observi scrupulozitate cu care autoarea pune ghilimele sau scrie cu cursive anumite cuvinte. Cum urmărește derapajele de la limba literară: limba de lemn, expresiile argotice, barbarismele din engleză etc., mergând până la observații despre vorbirea dialectală, toate reflectând preocupările sale de om de știință.

Pornind de la un caz din realitatea cotidiană, ficțiunea se întemeiază pe referințe literare folosite cu sarcasm. Prima parte a romanului este descrierea „Paradisului” – Vila lui Ignat Ifrim. „om de afaceri”, „magnat” în construcții, Patron al „Ifrim construct”, îmbogățit relativ cinstit, cum se crede la început, în perioada „tranziției”. Cu un *background* „sănătos”, băiat de la țară, mai apoi muncitor la oraș, oportunist, cu o inteligență nativă, spre deosebire de soția sa, Măriuța (alias „Mary”), Ifrim se străduiește să facă față noii situații sociale luând chiar lecții de comportament. Însă, devenit unul dintre „magnații” zilei, adoptă volens-nolens năravurile lumii în care se vede intrat. Aparent soț fidel și bun tată de familie al unor copii încă neatinși de fascinația banului, cade victimă personajului demonizat secretara Mimi Pavel. Fostă activistă P. C. R., dar „recalificată”, nu face greșeli de ortografie (notează autoarea) și mai are și o spoială de cultură occidentală. Mimi e un fel de „factotum” ce învârtă afacerile firmei în interesul ei personal, în cârdășie cu anumite organizații oculte, nedându-se în lături de la comiterea unor crime. Dar secretara se folosește cu subtilitate și de experimente psihologice ce nu lasă urme, metode folosite, sugerează autoarea, de fostele Servicii. Disparația misterioasă a secretarei la sfârșitul cărții se datorează tot relațiilor sale oculte.

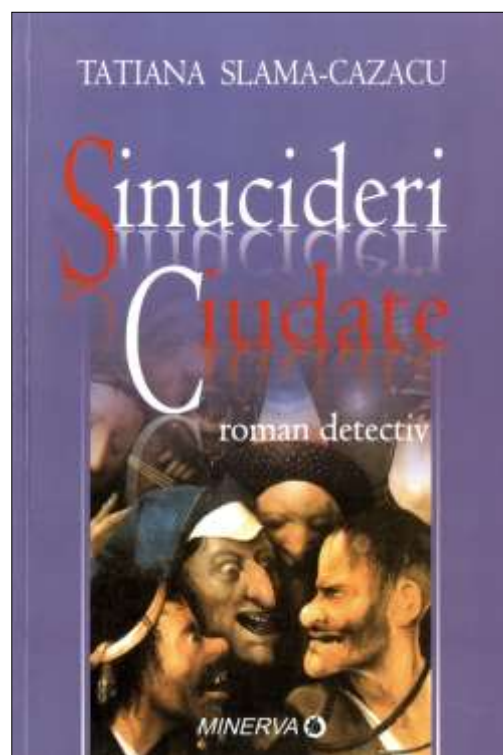
A doua parte a romanului e dedicată săptămânii petrecute de familie la Vila „Paradis” și de fondarea acelu „Club de conștientizare” de către grupul de tineri. Este de fapt „Infernul”

declanșat prin așa-zisa sinucidere a lui Ignat Ifrim și mai apoi a lui Bobby, omul de încredere al acestuia, suspectată fiind secretara.

Ultima parte, „Purgatoriul”, se dedică elucidării celor petrecute de către grupurile de investigație constituite din tinerii ghidați de Lori Carp, asistent la Psihologie, fiind ghidați de la distanță de un fel de „guru” al tinerilor, maestrul Vrana. Cei „necontaminați” încă de morbul îmbogățirii sunt copiii lui Ignat Ifrim, studenții și prietenii lor: un avocat, doi ziariști, un medic rezident și un psihiatru, cu părinți la „Putere” sau în „Opoziție”, care îl aleg drept maestru spiritual pe Vrana.

Fidelă propriei specializări, autoarea introduce două personaje cu profesia de psiholog: Ioana Simu, cu un cabinet particular, prinsă în mreje și șantajată, datorită unui accident profesional, de Mimi („Pantera”), secretara lui Ignat Ifrim, devenind astfel coautoare la crimă. Opusă ei este modesta și urâtica Lori Carp, prietena fiicei mai mici a Ifrimilor care, printr-un experiment psihologic, reușește să dezlege misterul „sinuciderilor ciudate”. La rezolvarea cazului contribuie și niște personaje fidele lui Ifrim, datorită ajutorului pe care l-au primit de la acesta în trecut, unul dintre ei, „condamnat politic”. Mai apar și personaje pitorești, un paparazzo, Costi „Băgărețul”, sau Mitică Viloiu, administratorul Vilei, și „gagicele” lui din sat.

Departe de a fi un simplu divertisment sau prilej pentru o gimnastică intelectuală, cartea se vrea o reprezentare satirică a societății românești din epoca Tranziției. Chiar dacă autorii crimei nu sunt aduși în fața justiției (ea însăși coruptă) pentru a fi pedepsiți, prezența în roman a grupului de tineri decizi să-și păstreze conștiința curată sugerează posibilitatea unui reviriment moral în societatea românească. Romanul așa-zis „detectiv” al Tatiane Slama-Cazacu a fost, de fapt, tot un mijloc de a-și duce campania de trezire a conștiințelor, la fel cu publicistica sa. Nu este, deci, o întâmplare că acel „Club C” în care se constituie tinerii la întâlnirea de la vila „Paradis” se numește de „Conștientizare”.

Leordina

Liana POP

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

1411 Lewrgyna, Leorgina

1450 Ordonafalva

1473 Lywrđyna

1489 Leordena

1555 Leuerdina

1828, 1851 Leordina

(cf. **Suciu, Coriolan**, *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, Vol. 1, București, Editura Academiei, 1967, p. 357).

„Leordina – sat mare cu școală românească” remarca istoricul Nicolae Iorga acum un secol, când poposea pe aici.

Din punct de vedere etimologic, istoricul Marian Nicolae Tomi afirma: „Leordina este un *nume* care ar putea deriva de la *leurdă/leordă*, o plantă erbacee comestibilă, având flori albe și cu gust de usturoi, care crește și pe aici și (pe) care au folosit-o oamenii în alimentație”. Dar prima ipoteză referitoare la etimologia satului *Leordina* a fost lansată de Ioan Mihalyi de Apșa, la sfârșitul secolului al XIX-lea, în celebra lucrare *Diplome maramureșene*: „Leordina din leurda, aiu sălbatic, cuvânt probabil dacic”. (*Maramureșul istoric în date*, Cluj-Napoca, Grinta, 2005, p. 31).

Cadru istoric, geografic, economic și etnografic

Documentele istorice ne trimit, ca perioadă de întemeiere a satului Leordina, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea și prima jumătate a secolului al XV-lea. Așezarea românească din

pitorescul Maramureș istoric ce poartă numele de Leordina este așezată pe cursul mijlociu al râului Vișeu, situată în partea de nord-est a județului, la o distanță de 105 km față de municipiul Baia Mare, 42 km de municipiul Sighetul Marmăției și 20 km de orașul Vișeu de Sus. Comuna Leordina este o unitate teritorial-administrativă reprezentativă pentru zona Maramureșului, care s-a individualizat, atât prin viața materială, cât și prin creația spiri-

tual-culturală a locuitorilor.

Vestigiile preistorice descoperite în hotarul comunei, după îndelungate cercetări arheologice, atestă existența pe aceste locuri a numeroase triburi dacice, precum și a unei comunități daco-romane.

Apele, platourile roditoare și muntele și-au dat mâna, conferind atributul esențial unei

zone prielnice vieții. Cursul de apă principal este râul Vișeu, cu afluentul său mai însemnat Rus-cova. Vegetația aparține zonei de foioase, găsită la 500-600 m altitudine, și pajști naturale. În ceea ce privește clima, zona se caracterizează prin temperaturi moderate sau scăzute și precipitații abundente. Vara s-au înregistrat temperaturi destul de ridicate, în ultima vreme.

După Primul Război Mondial, în Leordina s-a dezvoltat o puternică activitate comercială, practică mai ales de evrei, care au înființat aici birturi, cârciumi, măcelării și alte unități comerciale. Actualmente locuitorii mai păstrează îndeletnicirile străvechi, fiind preocupați de munca ogoarelor (în structura suprafeței cultivate, ponderea cea mai mare revine culturilor de grâu, porumb și cartofi), fabricarea horincii tradiționale, creșterea animalelor (în special bovine și ovine), prelucrarea lemnului, torsul lânii etc.

„Ruptul sterpelor”, cea mai veche sărbătoare pastorală, care amintește de străvechile tradiții ale dacilor de pe aceste meleaguri, este unul dintre obiceiurile păstrate în comună și un bun prilej pentru o petrecere câmpenească, la care participă sătenii crescători de oi, alături de gazdele de la munte. Sărbătorile de iarnă sunt însuflețite de intonarea colindelor și teatrul folcloric „Viflaimul”, organizat de tinerii din sat. De Anul Nou se organizează în sat un joc numit „Ver-gel”, cu ceterași, mâncare și băutură, iar noaptea se aprinde un foc pe dealul „Codrișor”, de unde se aruncă și se rostogolesc cauciucuri până la marginea satului.

Învățământ, cultură

La școala din localitate a fost finalizat, în anul 1962, corpul de clădire actual cu etaj și cu opt săli de clasă. Biblioteca comunală înființată în 1958 a funcționat în clădirea Căminului Cultural până în 2007, când s-a mutat în sediul Primăriei vechi și deservește populația de 2.530 de locuitori, fondul de carte fiind de 8.848 unități de bibliotecă.

În trecut a existat un ansamblu de „feciori bătrâni și fete”, înființat de către învățătorul Timiș Teofil, care a funcționat în cadrul Căminului Cultural, invitat să fie prezent la toate manifestările culturale din localitate. Momentan ființează Tariful „Codrișorul”, fondat în timpul mandatului primăriei Ileana Leordean, îndrumat de Ferenți Ioan, grup cu tradiție, acompaniind în concerte pe frații Maria și Nuțu Leordean.

Școala veche („Curtea” sau „Casa de vamă a regelui”)

Obiective de interes local

Biserica Ortodoxă „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” a fost construită din piatră de Codrișor, între anii 1864 și 1871, de către meșteri locali și cu aportul locuitorilor din sat. Turnul care străjuiește azi biserica a fost înălțat abia în anul 1894. Între anii 1953 și 1955, preotul Gheorghe Vlad a construit o nouă Casă parohială, a renovat biserica în interior și exterior și a înzestrat-o cu iconostas. În anul 2007, Biserica „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” a fost resfințită și înzestrată cu sfinte moaște de către Înalt Preasfințitul Arhiepiscop Justinian al Maramureșului și Sătmăruului, însoțit de Preasfințitul Episcop Iustin Sigheteanul, având ca oaspete

de onoare pe Înalt Preasfințitul Iosif Pop, Mitropolitul ortodox al românilor din Europa Occidentală și Meridională.

Biserica Ortodoxă „Sfântul Proroc Ilie Tesviteanu”, cunoscută și sub denumirea Leordina-Râu, s-a înființat în anul 2002, prin detașarea față de parohia-mamă: Leordina-Centru. Forma actuală a lăcașului de cult transpune în cadrele arhitectonice clasice. Biserica are aspectul unei nave cruciforme, cu două turle suple ce flanchează extremitățile, o turlă plasată în centru, cu un balcon exterior generos. S-au folosit pentru construcția edificiului exclusiv materiale rezistente. Primul preot paroh al comunității nou-înființate a fost Ioan Bogdan Moldovan, sub supravegherea căruia s-au și început lucrările la edificiul de cult.

Prin strădania preoților parohi și prin implicarea sânguincioasă a cântăreților de strană, a fost format un grup coral dirijat în prezent de un teolog localnic, care s-a angajat să promoveze muzica religioasă de bună calitate și care se implică activ în conștientizarea importanței cântării în viața bisericească.

Pe lângă aceste două biserici de rit ortodox, în comună mai există alte două biserici de religie adventistă de ziua a șaptea și o biserică neoprotestantă.

Cimitirul militar, împrejmuit cu un gard din piatră, este amplasat la un kilometru de biserică ortodoxă. Aici se află cele 12 cruci ale militarilor germani care au fost înhumați în anul 1917, pietrele funerare fiind inscripționate în limba germană.

Cimitirul evreiesc din Hordic confirmă semnele existenței acestei minorități pe teritoriul Leordinei, încă de peste 250 de ani. Aici se mai pot zări peste 120 de pietre funerare, unele placate cu marmură și inscripționate în limba ebraică.

Monumentul eroilor din centrul localității, flancat de două turnuri, a fost ridicat în memoria camarazilor căzuți la datorie.

Personalități locale

Prof. univ. dr. Vasile Bercheșan s-a născut în 3 martie 1951, în Leordina. A frecventat cursurile Liceului „Nicolae Titulescu” din Craiova, iar în anul 1977 a absolvit Facultatea de Drept a Universității din București. A fost primul care a obținut titlul de doctor în Criminalistică din țara noastră cu teza *Investigarea criminalistică a omorului*. A fost membru al Asociației Criminaliștilor din România și a fost distins de către această organizație cu o Diplomă de Excelență. Este menționat în *Dicționarul personalităților din România – biografii contemporane* (București, 2008). A decedat pe data de 5 martie 2009 în București.

Solista **Ileana Bumbar** s-a născut în localitatea Leordina, pe data de 23 ianuarie 1956. A fost interpretă a Ansamblului artistic „Maramureșul” din Baia Mare și a Ansamblului artistic „Țara Oașului” din Satu Mare. Și-a definitivat studiile muzicale la Universitatea de Artă „Vatra”, Facultatea de Muzică, fondatori Angela și Valeriu Buciu. A fost onorată cu distincția de Cetățean de Onoare al comunei Leordina „pentru promovarea folclorului maramureșean în țară și în străinătate” (28 august 2005).

Actorul american **Harvey Keitel**, născut la data de 13 mai 1939, are origini din Leordina; mama sa, o evreică pe nume Miriam, s-a tras din aceste locuri, emigrând ulterior în Statele Unite. În anii 2007-2008, Harvey Keitel a participat la mai multe evenimente caritabile desfășurate în New York, în scopul strângerii de fonduri pentru familiile nevoiașe din România. Autoritățile locale i-au conferit titlul de Cetățean de Onoare al comunei.

General în rezervă, doctor în filosofie, specialist în domeniul logicii, **Alexandru Leordean** s-a născut în 22 mai 1950 în comuna Leordina. Ciclul primar l-a terminat în comuna de baștină, apoi studiile liceale la Liceul Teoretic din Vișeu de Sus, Școala de Ofițeri de Infanterie din Sibiu, iar cele superioare la Universitatea „Al. Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Istorie-Filosofie. În anul 1998 a obținut titlul de doctor în Filosofie, specialitatea Logică. S-a implicat în

organizarea întâlnirilor anuale cu „Fiii satului”, iar din anul 2007 a înființat Asociația „Fiii Leordinei”. A scris prima lucrare de tip monografic despre satul natal intitulată *Leordina – un sat în fața lumii*, în care oamenii locului se regăsesc în încrengătura mai multor generații.

Solista **Maria Leordean**, născută pe data de 8 martie 1947 în Leordina, s-a remarcat la diferite spectacole, serbări câmpenești și festivaluri organizate pe raza comunei. În anul 1973 a dobândit trofeul „Floarea din grădină”, concurs de muzică populară organizat de Televiziunea Română.

Interpretul de muzică populară **Nuțu Leordean** s-a născut în 15 aprilie 1944, în Leordina. S-a pregătit pentru a urma o carieră artistică la Școala de Muzică de la Casa de Cultură din Sighetul Marmației. A colaborat cu Filarmonica de Stat din Cluj-Napoca, cu Ansamblul „Cununa de pe Someș” din Bistrița și Ansamblul „Țara Oașului” din Satu Mare. A fost invitat la mai multe spectacole televizate și a făcut înregistrări în studiourile Casei de discuri „Electrecord”. Biografia sa poate fi regăsită în volumul lui Alexandru Viman, *Cu cât cânt, atâta sunt. Rapsozi ai cântecului popular* (Baia Mare, 1989).

Economistul **Vasile Leordean**, originar din Leordina, unde s-a născut pe data de 30 decembrie 1937. După ce și-a finalizat studiile liceale la Liceul „Dragoș-Vodă” din Sighetul Marmației, a continuat cursurile, la fără frecvență, ale Facultății de Științe Economice din Cluj-Napoca. Și-a adus aportul la refacerea Camerei de Comerț și Industrie din Cluj-Napoca, iar în anii 2002-2003 a devenit președintele acesteia. A fost desemnat Senator de Onoare al Universității „Babeș-Bolyai” și al Universității Tehnice din Cluj-Napoca; a primit titlul de Cetățean de Onoare al comunei Leordina și al comunei Petrova, iar în 2010 al municipiului Cluj-Napoca. A decedat la 24 august 2015, la Cluj-Napoca.

Prof. univ. dr. ing. **Vasile Dănuț Leordean**, născut pe data de 2 aprilie 1973, în Leordina, este cadru didactic la Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca. După terminarea Liceului „Dragoș-Vodă” din Sighetul Marmației, a participat la cursurile Facultății de Construcții de Mașini din cadrul Universității Tehnice din Cluj-Napoca. Este doctor inginer în domeniul Inginerie industrială, titlu științific obținut în septembrie 2011, cu teza *Cercetări teoretice și experimentale privind utilizarea tehnologiilor RP în fabricația de implanturi ortopedice personalizate*, la Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca. Este membru în Asociația Universitară de Ingineria Fabricației.

Ioan Nuțu Mircea, prof. univ. dr. și publicist, își trage obârșia din Leordina (n. 8 octombrie 1930), dar domiciliază în Cluj-Napoca. A făcut școala primară și gimnaziul în localitatea natală, iar în anul 1952 a terminat Liceul „Dragoș-Vodă” din Sighetul Marmației. Studiile superioare și le-a consolidat la Facultatea de Drept din Cluj (anul I), precum și la Institutul de Științe Juridice din orașul Sverdlovsk – Rusia (anii II-IV). La Facultatea de Drept din București și-a susținut teza de doctorat în drept penal cu titlul *Temeiul subiectiv al răspunderii penale în dreptul penal român*. Pe lângă activitatea didactică și științifică, s-a aplecat asupra poeziei, publicând volume de versuri sub semnătura Ion Vasile Mircea. Irina Petraș l-a inclus în dicționarul *Clujeni ai secolului XX* (Cluj-Napoca, 2000), iar Dan Fornade în *Personalități clujene (1800-2007)*. *Dicționar ilustrat* (Cluj-Napoca, 2007).

Preot dr. Vasile Pop de Vișeu s-a născut la 5 iunie 1962, în comuna Leordina. A urmat clasele gimnaziale în localitatea natală, Liceul Industrial Vișeu de Sus (clasele IX-X) și Seminarul Teologic din Craiova, absolvindu-l în anul 1984. Și-a finalizat cursurile universitare la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, unde și-a susținut, câțiva ani mai târziu, doctoratul cu teza *Yoga și isihasmul*. Din data de 1 ianuarie 2007 este preot la Biserica „Sfântul Elefterie” din București. În 29 august 2010 i s-a acordat titlul de Cetățean de Onoare al comunei Leordina. Cu ocazia împlinirii a 600 de ani de atestare documentară a comunei, a întocmit, în colaborare cu Vasile Iuga de Săliște, monografia *Leordina – 1411-2011*.

Bibliografie selectivă

Bîrsan, Gabriel, *Leordina l-a dat pe actorul Harvey Keitel. După spusele autorităților locale*, „Glasul Maramureșului”, 10, nr. 2663, 9 ian. 2005, p. 11.

Borhidan, Gheorghe, *Munca de alfabetizare în comuna Leordina*, „Pentru socialism”, 5, nr. 61, 14 mart. 1954, p. 3.

Bud, Tit, *Date istorice despre protopopiatele...*, Gherla, 1911, p. 49.

Covaci, Emil, *Șantierul Leordinei*, „Pentru socialism”, 27, nr. 6509, 26 sept. 1976, p. 3.

*** *Deschiderea Căminului Cultural din Leordina*, „Pentru socialism”, 13 iulie 1947, p. 3.

Dragoș, Daniela, *Fiii satului din Leordina au revenit la vatră. Obicei păstrat cu sfințenie an de an*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 3160, 27 aug. 2007, p. 4.

Dragoș, Gelu, *Spectacol de nota 10, de 1 Iunie, la Leordina*, „Informația zilei de Maramureș”, 13, nr. 3848, 3 iun. 2014, p. 4.

Fărcaș, Andrei, *În zona podului din Leordina, râul Vișeu are o albie nouă*, „Graiul Maramureșului”, 14, nr. 3848, 25 nov. 2002, pp. 1, 5.

Filipașcu, Alexandru, *Istoria Maramureșului*, Baia Mare, Gutinul, 1997, p. 20.

Gherheș, Ilie, *16 ianuarie 1989 rezistența petrovenilor la unirea cu Leordina*, „Gazeta de Maramureș”, 11, 28 iun.-4 iul. 2013, pp. 8-9.

Goja, Nicolae, *Leordina, 600 de ani într-o carte*, „Graiul Maramureșului”, 29, nr. 8219, 19 apr. 2017, p. 11.

Preotul dr. Vasile Pop, leordean de naștere (n. 1962), preot slujitor la Biserica „Sf. Elefterie” din București, și mai cunoscutul editor Vasile Iuga de Săliște (n. în 1948), din Cluj-Napoca, au realizat împreună un op de 333 de pagini despre localitatea Leordina, la 600 de ani de atestare documentară, apărut în 2016, la Editura „Dragoș Vodă”.

Cartea monografică este binevenită, având noutăți în completarea celorlalte lucrări despre această localitate. Resursa bibliografică cuprinde o sută de izvoare istorice, lucrări și cărți consultate de cei doi autori.

Fără să fie istorici, Vasile Pop și Vasile Iuga au adunat informații inedite, documente, diplome nobiliare, hărți istorice și genealogii ale voievozilor maramureșeni, liste cronologice, micromonografii ale personalităților din Leordina, fotografii mai vechi și mai noi. Diplomele nobiliare despre Leordina au fost traduse din limba latină de prof. univ. dr. Vasile Rus din Cluj-Napoca, cel care a și prefațat cartea. [...].

Iuga, Vasile de Săliște, *Oameni de seamă ai Maramureșului. Dicționar (1700-2010)*, Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2010, pp. 222, 535, 620, 621, 622.

Leordean, Alexandru, *Leordina – un sat în fața lumii*, Sighetul Marmăției, Editura Echim, 2006, 302 p.

Leordean, Ileana, *Fața nouă a Leordinei*, „Pentru socialism”, 39, nr. 10, 30 dec. 1988, p. 3.

*** *Localitățile județului Maramureș*, [Baia Mare], 1971, pp. 177-178.

Magazin universal în Leordina, „Pentru socialism”, 28, nr. 6631, 18 febr. 1977, p. 1.

Matei, Florin, *La Leordina – printre bucuriile și necazurile comunei*, „Graiul Maramureșului”, 13, nr. 3567, 20 dec. 2001, p. 5.

Matei, Florin, *Primăria Leordina e condusă de o echipă tânără, liberală. Cu ambiții conform vârstei*, „Graiul Maramureșului”, 16, nr. 4346, 17-18 iul. 2004, p. 4.

Matei, Florin, *Leordina... din lume, lume ce s-a întors acasă*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4691, 29 aug. 2005, p. 3.

Matei, Florin, *Leordina din lume, cu fața spre lume*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4694, 1 sept. 2005, p. 8.

Prima atestare documentară, de acum 625 de ani, vorbește despre neamul Urda. Mai târziu, într-un alt document, se vorbește despre faptul că familiile numite Leordean cereau celor din neamul Urda să-i recunoască drept locuitori ai acestor locuri. Despre rădăcina denumirii localității părerile sunt împărțite, însă diferențele nu sunt mari. Urda, cuvânt dacic, te duce cu gândul la principala ocupație a oamenilor acestor locuri, creșterea animalelor mari. Urda există și în limba maghiară, știut fiind faptul că administrația acestor vremuri aparținea Imperiului Austro-Ungar. Iar leurda este binecunoscuta plantă cu efecte terapeutice căreia i se mai spune și usturoiul sălbatic.

Leordenii sunt oameni puternici, harnici. Încă din vechime ei au fost recunoscuți prin faptul că merg la muncă în țară și în lume pentru a-și face un rost. Dar, indiferent că sunt în Canada sau Australia, la București, Cluj-Napoca sau Timișoara, nu-și uită baștina, sunt mândri că sunt leordeni. O dată pe an, ei se întorc acasă, să-și vadă neamurile, prietenii. Cei mai prestigioși dintre ei devin cetățeni de onoare, ca tradiția să nu moară.

Matei, Florin, *Primăria s-a mutat într-un sediu renovat. Leordina*, „Graiul Maramureșului”, 18, nr. 4940, 22 iun. 2006, p. 8.

Matei, Florin, *Fiii Satului, ediția a IV-a. La Școala din Leordina a sunat, din nou, clopoțelul*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5301, 27 aug. 2007, p. 7.

Moldovan, Silvestru; Nicolau, Togan, *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria*, Sibiu, 1909, p. 129.

More, Ioana, *Leordina, de ieri și de azi*, „Informația zilei de Maramureș”, 11, nr. 3170, 23 febr. 2012, p. 13.

Nan, Ioan, *Înnoiri la Leordina*, „Pentru socialism”, 35, nr. 8899, 13 iun. 1984, pp. 1, 3.

Nechita, F., *O școală nouă în cătunul Spinului din Leordina*, „Pentru socialism”, 6, nr. 2, 5 ian. 1955, p. 3.

*** *O importantă realizare economică în Maramureș. Linia ferată Leordina – Sucălău*, „Frontul Maramureșului”, 2, nr. 87, 3 mart. 1936, p. 1.

Pârja, Gheorghe, *Raport către leordeni*, „Graiul Maramureșului”, 19, 26 febr. 2007, p. 1.

Pop, Vasile; Iuga, Vasile, *Leordina : 600 de ani de atestare documentară 1411-2011*, Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2016, 332 p.

Popescu, Ioan J., *Generalul în rezervă Alexandru Leordean a publicat monografia „Leordina – un sat în fața lumii”*, „Informația zilei de Maramureș”, 5, nr. 1192, 30 aug. 2005, p. 4.

Prodan, David, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVII-lea*, Vol. 1: Supușii, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, pp. 142, 163, 171, 244, 245.

Rusu, Joel, *Sărbătoare-n Leordina*, „Pentru socialism”, 13, nr. 2754, 23 nov. 1962, p. 2.

Socolan, Aurel, *Circulația cărții românești până la 1850 în județul Maramureș*, Baia Mare, 2005, pp. 72, 90, 95, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 106, 109, 111, 138, 144, 244, 245, 246.

*** *Șematismul veneratului cler al diecezei greco-catolice române de Gherla pe anul 1914*, p. 269.

Șofronici, Gheorghe, *În trecut și azi*, „Pentru socialism”, 12, nr. 2303, 11 iun. 1961, p. 2.

Ștef, Dorin, *Dicționar etimologic al localităților din județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016, pp. 142-143.

Talpoș, Alina, *Vechiul cimitir al eroilor a ajuns loc de joacă al copiilor. În Leordina*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1885, 16 mai 2003, p. 3.

Trifoi, M., *Sârghișta și dăruirea completează frumusețea comunei Leordina*, „Pentru socialism”, 22, nr. 5708, 6 iun. 1972, p. 1.

Țineghe, Cătălin, *Harvey Keitel, în vizită în Leordina*, „Glasul Maramureșului”, 30, nr. 6125, 8 iul. 2017, p. 3.

Utan, Iulia, *Apele au inundat 40 de gospodării în Leordina. În ziua în care localnicii sărbătoreau 625 de ani de la prima atestare documentară*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2556, 30 aug. 2005, p. 10.

FILE DIN CRONICA COMUNEI LEORDINA

1373 – Leordina a fost donată lui Ioan Vodă, domnul Rozaliei, fiul lui Iuga, fratele lui Bogdan Vodă Descălecătorul.

1408 – Este înnobilită familia Petrovay de Dolha și Petrova, în comunele Rona de Jos, Petrova, Apșa de Jos, Leordina, cu diplome de la regele Sigismund.

1411 – Este consemnată în documente așezarea Leordina (Lewrgyna).

1625 – Este înnobilită familia Chiș de Leordina în Leordina, de Ferdinand al II-lea, pentru merite și credință față de domnitor.

1684 – Principele Mihail Apafi înobilează familia Lazăr din Leordina.

1685, dec. 3 – Localitatea Leordina avea doi preoți: Ignatie și Grigorie. Biserica era de rit ortodox.

1695 – Satul Leordina era proprietatea Iuditei Vér, văduva fostului cancelar al Transilvaniei, Mihail Teleki. Conform conscripției din acest an, au existat aici 77 familii de iobagi, care se ocupau în special cu creșterea animalelor. În hotarul satului se aflau 8 munți senioriali, cu un total de 20 de stâne. Numărul total al sesiilor era de 6, ceea ce arată lipsa terenului arabil.

1720 – În Leordina existau 12 familii nobiliare românești.

1770 – Se reînnoiește vechea biserică de lemn din Leordina.

1781 – De protopopiatul Vișeului depindeau localitățile: Petrova, Leordina, Vișeul de Sus, Vișeul de Mijloc, Vișeul de Jos, Moisei, Borșa, Săcel, Săliștea de Sus, Dragomirești, Cuhea ș.a.

1793 – Se introduc matricole bisericești în Leordina.

1809 – Un act de arhivă dă acest an ca dată a înființării Parohiei Leordina.

1830 – Se zugrăvește altarul bisericii din Leordina de către Filip Schauzner.

1864 – Se pune piatra fundamentală a bisericii de piatră din Leordina, ridicată după un proiect în stil bizantin.

1900 – După recensământul din acest an, populația din localitatea maramureșeană Leordina era următoarea: 1.451, dintre care 1.124 români.

1906 – Nicolae Iorga face o călătorie prin Maramureș, venind din Bistrița peste Pasul Prislop. Ajunge la Borșa cu trăsura, apoi la Vișeul de Sus, de unde, prin Leordina, Petrova, continuă călătoria pe Valea Vișeului, prin Valea Tisei, admirând Bocicoiul și Crăciunești.

1910 – Populația localităților din actualul județ Maramureș se prezenta astfel: (...) Leordina – 1.669.

1910-1918 – În Leordina funcționau două școli: una era școală confesională în limba română, a doua era școală ungurească.

1912 – Populația câtorva localități maramureșene în acest an: Leordina – 1.800 locuitori.

1912, sept. – Despărțământul Vișeu-Iza al ASTREI ține prelegeri la Borșa, Moisei, Vișeu-ul de Mijloc, Vișeu de Sus, Vișeu de Jos, Leordina, Glod, Slătioara.

1914 – În vara acestui an s-a construit linia ferată Leordina-Socolău, numită „calea ferată militară”, pe un tronson de 38-40 km.

1914 – Leordina – comună mică cu parohie veche. Biserică de zid cu hramul „Sf. Arhangheli”, edificată în 1864. Casa parohială de zid, edificatele economice de lemn și zid. Școala de zid. Matricole din 1793. Școlari de toate zilele 172, de repetiție 74, în altă școală 18. Paroh: Nicolae Pop. Cantor: Ioan Vancea. Învățător: Iuliu Epure. Există sinagogă iudaică. Populația după religie: 1467 gr. cat., 8 rom. cat. și 214 izraeliți.

Biserica din Leordina construită în 1864

Selecție din **File de cronică** :
ținuturile Chioar, Codru, Lăpuș, Maramureș. Vol. 1 : din paleolitic până în 1918 / Laura Temian, Lazăr Temian, Valentin Băișan... ; Coordonator științific: prof. dr. Teodor Ardelean.

Baia Mare : Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, 2016, pp. 1, 41, 55-58, 77, 81-82, 86, 90, 94, 96, 162, 174, 214-215, 222, 247, 263, 275, 282, 295, 309, 311, 315, 328, 338, 343, 395, 455, 482, 506, 525, 530, 534, 537-538, 544, 565.

Din folclorul comunei:

*Zis-a mândra c-a veni,
Pe valea cu vișinii
Ș-o mințit și n-o vinit,
Celui-ar pe ea lumea,
Cum mi-o celuit mintea.
Pasere mândră galbână
Mândra după mine mână;
Pasere galbână-n pene,
Du-te spune-i că n-am vreme.
Eu, când mi-oi afla de vreme,
Merge-oi și să nu mă cheme.*

*Jele mi-i de tinerețe
Că se mută-n bătrânețe;*

*Tinerețe, haine scumpe,
V-aș purta, nu v-aș mai rupe.
Tinerel am bătrânit,
Multe-n lume le-am pățit.
Câte mie mi-o ajuns,
Bine că-s cu capu-n sus.
Câte rele-am petrecut,
N-o petrecut om cărunț.
Om tânăr de vârsta mea
Nu-i cu atâta voie rea;
Om tânăr de timpu meu,
N-o petrecut câte eu.
Nu-s bătrân că-s de demult,
Grija m-a făcut cărunț.*

(subiect **Brediceanu, T.**, Leordina)

Efectele „ecranelor” asupra minții copiilor

Corina ȘANDOR-MARTIN

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Motto: *Toate lucrurile îmi sunt îngăduite, dar nu toate sunt de folos; toate lucrurile îmi sunt îngăduite, dar nimic nu trebuie să pună stăpânire pe mine.*

(1 Corinteni 6:12)

Apostolul Pavel nu știa nimic despre telefoane, tablete sau smartphone-uri, dar principiul enunțat de el în urmă cu aproape 2.000 de ani este perfect valabil și azi în privința folosirii acestora.

Cum se instituie un obicei? O zi din viața unei mame

Își începe ziua devreme, înainte de a se scula restul casei, pregătește micul dejun, hainele copilului, se îmbracă, scoală copilul cu care duce muncă de lămurire că trebuie să se ridice, altfel

Corina Șandor-Martin

va întârzia la școală. „Care școală?”, întreabă micuțul. Aia pe care a început-o acum câteva luni! Plânsete, mieuneli, dar școala nu se negociază, așa că îl îmbraci tu că altfel s-ar putea să nu ajungeți la timp, îi bagi în gură micul dejun, îi verifici ghiozdanul, nu te poți baza pe el/ea la 6-7 ani, nu-i așa? Îi faci sandwich-ul, îi umpli sticla cu apă, îți verifici în mare grabă Facebook-ul, WhatsApp-ul și e-mail-ul. Când copilul te vede, vrea și el, măcar un desen sau un joc înainte de a pleca. Mai trebuie să intri în baie, așa că îl lași cu telefonul în mână, ca să fii sigură că nu face ceva până ești și tu gata, pentru că, în mod miraculos, când i-ai pus telefonul cu jocul în mână, tace. Reușiți într-un final să ieșiți pe ușă, ajungeți la școală, dar acolo te apucă complexe de vinovăție și frica. Gândurile te cotropesc: *Dacă nu va ajunge în clasă, dacă se va rătăci și o să-l găsești înecat în chiuveta școlii. Of, nu, cred că exagerez! Dar dacă nu se va ști îmbrăca, dezbrăca,*

sau nu-și va mânca merindea? Va slăbi, se va îmbolnăvi, va muri! Doamne, cum să-l las să plece? Totuși, îl lași, îl mai pupi de 3 ori, și încă o dată, îl strângi în brațe, îi mai zici de două ori te iubesc, îi aduci aminte că doamna învățătoare are telefonul mamei și că, dacă se întâmplă ceva, o să te sune negreșit. În fine, îl lași să intre în școală. Apoi, brusc, îți aduci aminte că ai un serviciu și gonești prin aglomerația dimineții spre birou, cabinet, fabrică etc.

La 16.00 te întorci, dar ești iritată și tensionată de ce s-a întâmplat la serviciu. Nu mai ești la fel de dulce ca dimineață. Îți iei copilul de *toartă* și fuga acasă sau la cumpărături, între tip vorbești la telefon, îți verifici Facebook, e-mail și alte rețele. Copilul ar avea nevoie din nou de îmbrățișări și de o vorbă bună, că și lui i-a fost greu, s-a certat cu Maria și cu George, Florin i-a furat stiloul, Doamna învățătoare l-a pus să deseneze, dar el nu voia să facă asta. Dar la ora după-amiezii, mama e mereu obosită, iritată, se mai ceartă cu tata la telefon, cine cumpără ce, cine duce copilul la înot, *Iar eu? Mi-ai promis că de data asta îl duci tu!* etc. Copilul începe să plângă, să se miaune, să-ți pună 10 întrebări pe minut, aleargă ca bezmeticul, dar tu nu mai ai energie și pentru el și atunci ai soluția magică în buzunar: telefonul. Copilul se liniștește ca prin minune! Fără să te gândești că e ca și cum i-ai administra o priză de cocaină – așa spun studiile. Copilul e liniș-

tit și-ți zici, doar azi, că sunt obosită. Știu că nu-i face bine, dar azi nu mai pot. Lasă că nu-i face rău, uite ce ușor butonează. Dar azi așa, mâine-așa, te trezești că, în momentul în care se întâlnește copilul cu tine după-masă, îți cere telefonul. Dacă nu i-l dai, începe o criză de nervi. Nu vrei să te vadă oamenii certându-te cu el, nu ai nervi să-l auzi plângând, așa că îți verifici Facebook-ul, e-mail-ul și alte rețele și i-l dai. Tocmai s-a instituit un obicei în viața copilului și, totodată, un mecanism pe care copilul va și să-l acceseze de fiecare dată.

Trebuie să știi că ești un model pentru copilul tău – zilnic el te vede cu telefonul în mână și că, uneori, faci crize de nervi când nu-ți găsești telefonul. Dacă el se joacă pe telefon are impresia că și tu o faci; deci, de ce nu l-ar avea și el? Telefonul îi pare ceva foarte prețios. Apoi, imaginile din filmele de desene animate sau jocuri activează aceiași centri din creier ca și consumul de droguri sau alcool. Adică, odată cu vizionarea zi de zi, se instalează în scurt timp dependența. Nu în ultimul rând, jocul sau filmul pe telefon vine ca o recompensă (prin descărcare de endorfine) sau ca o amortțire a durerii emoționale după o zi de școală sau grădiniță, dacă ea nu este alinată de îmbrățișarea mamei/tatălui și descărcată prin dialog liniștit.

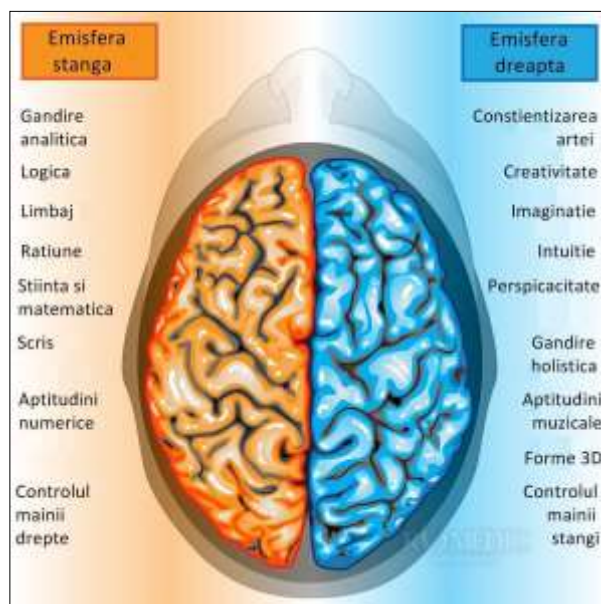
Cum e construit creierul?

Minimal descris, creierul este format din emisfera stângă, emisfera dreaptă, cortexul prefrontal și puntea numită corp calos, care face legătura între cele două emisfere. **Emisfera stângă** procesează deducția, logica, analiza, matematica, sintaxa limbii vorbite, verbalizarea, discursivitatea, succesiunea auditivă, este activă, secvențială, responsabilă de procesul cauză-efect. **Emisfera dreaptă** procesează emoțiile, procesele imaginative, narațiunile, simultaneitatea, noutatea, culoarea, recunoașterea facială, este nonverbală, holistică, reacționează spontan.

Ei bine, indiferent de conținutul programului urmărit pe „ecrane”, activitatea electrică a creierului se schimbă, dobândind, după numai 2 minute de vizionare, o configurație nouă, specifică, nemaîntâlnită în nicio altă activitate umană. Cercetările lui Herbert Krugman, un mare cercetător în domeniu, au dovedit că vizionarea „ecranelor” amortțește emisfera stângă și lasă emisfera dreaptă să îndeplinească toate activitățile cognitive. Acest tip de amortțire este foarte asemănătoare hipnozei. Se poate constata ușor că imaginea video, adică imaginea în mișcare, care nu lasă răgazul necesar reflecției și incită cu putere imaginația și emoțiile, este procesată preponderent în ariile emisferei drepte, inhibând în același timp activitatea emisferei stângi.

Mulți părinți cred că dacă copiii lor se uită la desene animate sau emisiuni nonviolente este în regulă să se uite la „ecrane” (TV/tabletă/telefon) și că jocurile pe calculator cu prințese și eroi nu fac decât să le dezvolte diferite abilități, să fie mai informați, să învețe într-un timp scurt mai multe lucruri și, în concluzie, mai deștepți. Din păcate, nimic nu e mai fals! Studiile din ultimii ani relevă că, dimpotrivă, cu cât cresc mai mult orele petrecute în fața „ecranelor”, indiferent de mesajul receptat, scade dramatic performanța școlară. Abuzul de *ecrane*, indiferent de conținut, duce la alfabetism funcțional – adică copiii știu citi, dar nu înțeleg ce citesc, iar statisticile mondiale spun că noi, românii, suntem pe locuri fruntașe și la acest capitol.

Am lucrat în televiziune timp de 14 ani și știam că mintea omului care se uită la TV trebuie captată secundă de secundă, nu minut de minut. Imaginile pe care le vedeți la TV au o dinamică undeva între 4 și 10 secunde; cu cât sunt mai dinamice, cu cât se schimbă planurile mai repede, cu atât țin telespectatorul mai lipit de televizor. DAR mintea umană nu a fost creată să

procese informația vizuală atât de repede. Și ce face ea atunci? Se așază într-o stare pasivă. Studiile arată că mintea copiilor ajunge să fie dependentă de starea de pasivitate care i-a fost indusă zilnic, câteva ceasuri prin intermediul vizionării. Emisfera stângă a creierului, a cărei activitate este inhibată când privim la televizor, nu se dezvoltă normal, ceea ce va face ca acești copii să fie deficienți în ceea ce privește gândirea logică și analitică, în vorbire, în construirea frazei, în scris și citit, procese desfășurate în ariile acestei emisfere. Emisfera cerebrală dreaptă este stimulată maladiv – după unele studii, de 2 ori mai mult decât cea stângă – și își limitează activitatea la o receptare intensivă, dar pasivă a imaginilor.

Corpul calos – puntea de legătură între cele două emisfere – își întrerupe parțial activitatea de asigurare a comunicării inter-emisferice. Ne-exersarea legăturii dintre cele două emisfere, datorită blocării ei în timpul orelor de vizionare, duce la o scădere a inteligenței și a performanțelor intelectuale.

Cele mai grave sunt, însă, consecințele pe care televizorul și jocurile pe calculator le au asupra funcționării părții din față a creierului – cortexul prefrontal –, care îl deosebește pe om de animal.

Cortexul prefrontal este sediul centrilor executivi ai creierului, al tuturor proceselor mentale superioare, fiind responsabil cu atenția, cu motivația, cu controlul comportamentelor și al emoțiilor, cu planificarea, cu controlul instinctelor: al hrănirii, agresivității, sexualității. Cortexul prefrontal este responsabil, de asemenea, cu inițiativa, deciziile, curiozitatea, discernământul, prevederea și creativitatea.

Cortexul prefrontal fiind puternic afectat în urma vizionării prelungite, zi de zi, ca o obișnuință, ca un mod de viață, se constată, de către neurologi, că abilitățile mentale superioare procesate în această zonă rămân nedezvoltate normal la copiii crescuți cu mult televizor și calculator. Prin frânarea dezvoltării sau chiar vătămarea produsă cortexului prefrontal, se constată o afectare a capacității de concentrare, o slăbire a atenției și a motivației și o favorizare a comportamentelor instinctive ca bulimia, agresivitatea și pulsunile sexuale.

Părinții cred, într-un mod eronat, că cei mici învață multe lucruri de la televizor, neștiind că, fără excepție, ei învață prin experimentare, printr-o relație interactivă cu mediul, cu adulții și alți copii. Sunt oare copiii din ziua de azi mai deștepți, cu toată tehnologia și accesul la informație, decât am fost noi? Se pare că nu. Copilul în fața „ecranelor” nu are parte de experiența obișnuită a limbajului, de stimularea dialogică a gândirii și reflecției pe care mediul uman, în general, le oferă. Stimulii vizuali și auditivi percepuți în fața micului ecran sunt atât de agresivi, se succed cu o asemenea rapiditate, încât depășesc puterea creierului de a-i controla. Efectul inevitabil va fi inhibarea unor importante procese mentale. Copiii se obișnuiesc de la TV să nu mai dorească să înțeleagă ce se întâmplă în lumea care-i înconjoară. Se mulțumesc doar cu senzațiile, care explică reacțiile lor puternic emoționale, atât violente, cât și erotice și, totodată, o inexplicabilă pasivitate, lipsă de inițiativă și creativitate.

Nu sunt adepta totalei prohibiții în utilizarea „ecranelor”, dar accesul copiilor la ele și la conținutul vizionat trebuie monitorizat atent de părinți. Pentru copiii până la 2 ani, vizionarea ar trebui restricționată total, creierul fiind extrem de maleabil și fragil. După această vârstă, chiar și pe perioada claselor primare, pentru divertisment și relaxare, timpul de vizionare al „ecranelor” nu ar trebui să depășească 10-15 minute pe zi. Școlarul mare – gimnaziu, liceu – trebuie încurajat să folosească tehnologia în scopul informării, dar fără a neglija cartea (prin lectură) ca sursă principală de informare. De asemenea, vizionarea filmelor sau jocurile ar trebui limitate ca timp la maxim 30 minute pe zi sau negociat un timp mai lung, doar în week-end.

Câteva sugestii despre cum ar trebui să gestionăm timpul și conținutul programelor la care copiii au acces

Începem prin limitarea timpului petrecut de copil în fața „ecranelor”, folosindu-ne de un set de reguli de comun acord stabilite între părinți și copii. Negocierea regulilor cu copiii îi face

pe aceștia mai cooperanți. Apoi ar trebui să fim mereu pe aproape și să dialogăm cu copilul asupra a ceea ce se întâmplă în programul lui preferat, iar atunci când la televizor este vizionat un incident violent, este necesar să se discute cu el despre ceea ce a cauzat comportamentul agresiv al persoanei respective. Trebuie să i se spună copilului că acel tip de comportament nu este caracteristic adulților, pentru că ei își rezolvă în alt mod conflictele, respectiv discutând, negociind și, cu siguranță, prin soluții nonviolente. Copiilor mici trebuie să li se explice că anumite secvențe nu sunt reale, că oamenii respectivi nu au fost loviți sau uciși, însă dacă acest lucru li s-ar întâmpla în realitate, ar fi răniți foarte grav. Totuși, sunt de părere că, pe tot parcursul copilăriei, și chiar și la vârsta adolescenței, ar trebui să se interzică vizionarea programelor violente, oferindu-li-se, de fiecare dată, o explicație pentru decizia luată. Astfel, aceștia vor înțelege interdicția nu ca pe o pedeapsă, ci ca pe un lucru făcut spre binele lor. E imperios necesar să fie încurajați să vizioneze documentare și programe educaționale, filme și jocuri adecvate vârstei. Dincolo de aceste precauții în ceea ce privește expunerea la „ecrane”, copiii trebuie îndemnați să facă sport și să-și petreacă cât mai mult timp cu prietenii, să fie implicați în activități plăcute cum ar fi lectura, abilitățile practice, muzica vocală sau instrumentală și chiar implicați în diverse treburi prin casă. Cu titlu de *interzis TV în camera copiilor*, părinții nu trebuie să instaleze televizor în camera copiilor sau să le permită ca ritual de culcare vizionarea pe tabletă sau telefon. De asemenea, copiii nu ar trebui să se uite la televizor în timpul servirii mesei.

Ca activități alternative, copiii ar trebui să fie încurajați să frecventeze cluburile de sport, muzică, dans, arte plastice, bibliotecă și activitățile cercetășești în aer liber.

În concluzie, copiii trebuie feriți de lumea virtuală cât se poate de mult, deoarece viața adevărată nu e acolo, iar pentru sănătatea lor mentală aceștia ar trebui ținuti departe de „ecrane”.

Interiorul caselor tradiționale din Maramureș – valorificare muzeală și turistică

Mihai COTEA
Baia Mare

Mihai Cotea

Puține regiuni ale lumii au asemenea elemente distinctive care să le reliefeze într-atât de bine, precum Maramureșul. Arhitectura Maramureșului este unul dintre elementele definitorii ale acestei zone, iar casa, implicit, joacă un rol deosebit de important în această privință. Se știe că civilizația lemnului este sinonimă cu Maramureșul și, acolo unde vedem o poartă de lemn masivă, ne gândim automat la acest areal.

Casa, sau „stătutul”, denumirea după care este cunoscută în rândul locuitorilor de la sate ansamblul casei cu tot ce cuprinde împrejur, este un univers prin excelență feminin. Dacă bărbatul se identifica cel mai ușor cu pădurea și munții, femeile își găseau esența de bază în zona „stătământului”. Gospodăria a însemnat pentru țăran, încă din vremuri imemorabile, punctul de început, nucleul de bază, locul de refugiu. În cazul gospodăriilor vechi, casa era localizată la capătul curții,

cu fața spre drum și orientată, de regulă, spre răsărit sau miazăzi. Dacă am menționat lemnul drept material de construcție de bază, ar mai trebui amintite aici și lutul, piatra și nuiielele.

Maramureșul se înscrie și el în trendul teritoriului național de astăzi, regăsindu-se, alături de alte regiuni, bine reprezentat prin intermediul construcțiilor din bârne. Acest fapt creează privitorului senzația că satele și natura dimprejurul lor se contopesc, neputând realiza o linie clară de demarcație între ele. Arhitectura exterioară și cea interioară realizează un mixaj deosebit între zona dinăuntru casei, înnobilită de femeie, și formele, liniile și monumentalitatea exterioară ce aparțin creației bărbatului.

Planul caselor din această zonă este simplu, compus din două, foarte des trei încăperi (tinda/ „casa” sau tinda – cămara și „casa”), evoluând de-a lungul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea spre planuri tot mai complexe. Casele reprezentau o marcă socială a persoanelor care le locuiau. Acest fapt reieșea, cel mai adesea, din aspectul lor, dar mai ales din unele inscripții în limba română cu litere chirilice sau în limba latină. Apar nume de proprietari, de meșteri, de diferiți demnitari ș.a.m.d. Încăperile casei sunt dispuse pe lungimea acesteia, iar accesul în pod se face prin intermediul cămării. Lemnul folosit la construcția locuințelor este, de obicei, cel de stejar. Se mai folosește și bradul.

Interiorul

După cum am menționat anterior, interiorul locuinței tradiționale reprezintă apanajul femeii. Arhitectura interiorului era adaptată nevoilor casnice în primul rând, deci avea o valoare pragmatică, fără a desconsidera valoarea simbolică sau estetică.

Camera de locuit, sau „casa” (în limbaj local), cuprindea zona domesticului, realizat conform gusturilor femeii. Amprenta ei putea fi observată în orice detaliu, în orice colț. Elementul de bază și, totodată, reperul casei era „meștergrinda”. Aceasta străbătea pe lungime toate încăperile construcției, legând pereții transversali, dar și pe cei laterali prin intermediul grinzișoarelor care făceau trecerea de la un plan la altul.

În rândul specialiștilor, meștergrinda a reprezentat mereu un reper, un model de demarcație. Pentru aceștia, ea a fost cea care a demarcat cel mai specific spațiul din dreapta sa (cel al „faptelor de viață”), aferent cuptorului, vetrei și patului, precum și cel din stânga (denumit „spațiul faptelor de ritual”). În zona din dreapta casei se concepea viața, se dădea viață, precum, tot aici, viața își încheia pâlparea. În stânga se succedau ceremoniile botezului (sau a „botejiunii”, după denumirea autohtonă) și a nunții. Tot aici este așezat mortul (cu sicriul pe masă, un alt obiect deosebit de important în interiorul locuinței) și se practicau priveghiul și prohodul.

Acest spațiu al ritualurilor este unul special. Decorația pereților se făcea prin icoane sfinte, alături de blide din ceramică împodobite atent cu ștergare. În colț, un spațiu încărcat simbolic, era așezată masa, deasupra căreia era atârnată lampa. Încadrată de lavițe și/sau lădoaie într-un unghi drept, masa era locul de unde porneau toate riturile specifice. Mirii stăteau „după masă” în cadrul desfășurării ritualului de nuntă, care ținea trei zile și trei nopți, iar „pe masă” se așeza copilul adus de la botez. În cadrul acestui ritual, pruncul era pus cu capul spre răsărit și toți participanții la „botejune” (ceremonialul botezului) îi aduceau daruri tematice care să-i reflecte destinul ulterior.

Pe peretele de deasupra patului era prinsă de tavan celebra „rudă”. Ruda reprezenta locul de depozitare a cergilor, a covoarelor, lepedeilor, ștergarelor, fețelor de masă și era dispusă în straturi. Grație acestei dispunerii, se evidențiau cel mai bine bogăția și frumusețea țesăturilor croite cu mare măiestrie, împlinind trei funcții de bază: estetică, de depozitare și de prezentare a zestrei fetei din casă. Toate cele trei funcții se combinau într-un amestec cromatic desăvârșit.

Imediat după ușă era situat dulăpiorul cu vesela, iar pe peretele opus, lângă vatră, găsim blidarul, lingurarul etc. După icoane și

deasupra meștergrinzii sunt păstrate, în cutii de lemn, acte importante, briciul de ras, crucea de Bobotează, pământul de busuioc, iar într-o sticlă se afla buricul uscat al copilului, păstrat acolo în vederea dezlegării din cadrul ritualului probei de inițiere.

La capul patului găseam, pe laiță, așezată lada de zestre, un alt indicator de prosperitate, dar mai ales un element simbolic pentru care femeia casei trudea în așteptarea momentului în care avea să sosească clipa trecerii fiicei sale spre noul statut matrimonial.

Când erau mici, copiii dormeau fie pe cuptor, fie într-un pătuț așezat sub patul părinților, ori, când erau prunci, în leagănul „de picior” sau în cel „de grindă”, așezat pentru a fi la îndemâna mamei noaptea. Tot în fața patului se găsea și scaunelul copilului, care-l ajuta să stea în picioare.

În colțul mesei, pe perete, era fixat așa-zisul „colțar” – piesă de mobilier în care se păstrau de regulă cărțile sfinte, dar și acte de familie importante ori mici amintiri.

Toate aceste elemente erau încadrate de o cromatică deosebită a textilelor, icoanelor, ceramicii și mobilierului de interior. Inițial (secolele XVI-XVIII), pereții caselor nu erau întotdeauna văruiți. Spoitul cu var debutase abia la începutul secolului al XVIII-lea, rezultând în elemen-

te de decor formate din textile albe și colorate, frize de blide și icoane cu ștergar care luminează și armonizează interiorul.

Simbolistica interiorului

Analizând interiorul „casei”, adică al încăperii de locuit, putem să constatăm importanța deosebită conferită acestui loc în viața țaranului maramureșean. În îmbinarea utilului cu frumosul găsim cu prisosință motivația denumirii acestui spațiu de locuit drept „casă”. În analiza noastră, trebuie să ținem cont de faptul că în interiorul gospodăriei, la fel ca și-n structura acesteia, se simte permanent prezența omului care trăiește aici, cu întregul său univers.

Nu degeaba Eliade spunea despre diferența dintre existențele sedentare și cele nomade din cadrul civilizațiilor agricole: „Pentru agricultor, spațiul în care trăiește: casa, satul, ogorul, constituie adevărata lume. Centrul lumii este locul consacrat prin ritualuri și rugăciuni, căci prin el are loc comunicarea cu Ființele supraumane. (...) Simbolismul cosmologic al locuinței este atestat la un mare număr de societăți primitive. În chip mai mult sau mai puțin manifest, locuința este considerată o *imago mundi*”¹. Așadar, fiecare colțișor al gospodăriei, al locuinței, era marcat de prezența omului care și-a dus viața aici după propriile reguli ce s-au statornicit și au devenit, mai apoi, legi nescrise.

După cum am menționat anterior, meștergrinda este elementul etalon al locuinței, ea împarte casa în două părți egale și diferite ca simbolistică. Un alt autor consacrat, etnolog de formație, Georgeta Stoica, identifică patru puncte esențiale, repartizate simetric unul față de celălalt în locuința tradițională. Interiorul este definit de un mobilier simplu, funcțional și extrem de înțelept aranjat. Sunt folosite toate spațiile situate pe colț, deoarece în mentalitatea populară relele își găseau sălașul mereu la colțuri. Mijlocul locuinței rămâne liber.

Partea de sus a cuptorului (a vetrei) servea, în urmă cu secole, drept adăpost pentru copii iarna, dar și drept bancă de rușine pentru mireasa impură.

Ușa era locul prin care se pătrunde în sanctuarul trudei și bucuriilor omului. Poate fi înțeleasă ca o piatră de hotar, la marginea unei împărății, o călăuză care impune respect și prețuire. Ușa simbolizează locul de trecere dintre două stări a două lumi, dintre cunoscut și necunoscut, dintre lumină și întuneric, dintre bogăție și sărăcie. Foarte interesante sunt țesăturile de pe ruda de culme, poziționată deasupra patului, în jurul hornului. Cearceafurile și covoarele, pernele, ștergarele, într-o mare varietate decorativă, vorbesc de la sine despre valorile artei populare maramureșene.

Patul simbolizează unirea conjugală. În interiorul casei, ungherul cel mai intim și mai

odihnitor este întotdeauna colțul cu patul, așezat sub icoane. Mobilierul este sculptat, obiectele utilitare fiind realizate și ele din lemn. Vasele din ceramică smălțuită ilustrează bunăstarea materială și simțul artistic al maramureșenilor.

E de remarcat că activitatea țaranilor liberi, și nu numai a lor, are legătură directă cu arta. Orice obiect casnic este, în primul rând, un obiect cu valoare artistică. Un ulcior nu este un simplu ulcior, așa cum o pătură nu este o simplă pătură. Țăranul a știut

¹ Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. 1 – „De la epoca de piatră la misterele din Eleusis”, traducere de Cezar Baltag, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, p. 39.

să își înfrumusețeze, atât locuința, cât și sufletul.

Vatra casei avea o importanță sporită, în legătură directă cu simbolistica pe care o avea focul în cadrul universului țaranului român. Vatra este punctul central în jurul căruia se organizează spațiul domestic țărănesc. Cu ocazia marilor sărbători: Sfântul Gheorghe, Lăsata Secului, Joia Mare, țaranii făceau în ogradă, pe câmp, la răscruți, un foc ritual. Se credea că focul ritual asigură căldura soarelui pentru oameni, animale sau că are o funcție purificatoare care ține la distanță demonii, vrăjitoarele, puterile malefice personificate sau nu. Nou-născutul era ținut pe vatră timp de trei zile până la venirea Ursitoarelor; de asemenea, vatra era măturată cu o mătura folosită doar pentru așa ceva. Dacă în focul din vatră se auzeau anumite sunete, țaranii credeau că se schimbă vremea sau că te vorbește cineva de rău.

Românii nu au, totuși, o divinitate care să le protejeze locuința, așa cum romanii îi aveau pe Lari. Omul vechi trăia înconjurat de mituri și asta se vede cel mai bine în construcția locuinței sale.

Valorificare etnoturistică

Patrimoniul material și imaterial al Maramureșului este de o valoare inestimabilă. Din acest punct de vedere, casa tradițională reprezintă un potențial etnoturistic formidabil, însă foarte puțin fructificat. Dincolo de problemele de infrastructură ale regiunii, ori de inconveniente de ordin financiar, patrimoniul maramureșean este în urma altor valori patrimoniale ale lumii din cauza lipsei de intervenție, din cauza indolenței autorităților care pot lua atitudine în fața acestui *status quo*.

După cum s-a observat anterior, numai casa în sine, cu interiorul ei implicit, ascunde o valoare nebănuită care, pe plan turistic, ar atrage o mulțime de curioși. Din acest punct de vedere, există muzeele de etnografie de la Baia Mare și Sighetul Marmației, dar poate că este timpul să se meargă puțin mai departe. Ambele muzee ar trebui aduse la zi în privința unor aspecte importante din domeniul muzeologic, în așa fel încât să poată fi fructificate mai abitir frumusețile pe care le adăpostesc. Casa tradițională trebuie să învie, și poate fi înviată numai prin și cu ajutorul oamenilor. Trendul occidental al instituțiilor muzeale tinde să dea naștere (asta dacă nu a făcut-o deja) unui „muzeu viu”, un loc în care sub ochii tăi au loc îndeletniciri dispărute, poți observa portul zonal sau local direct pe niște persoane și poți vedea cum obiectele vechi prind din nou viață sub ochii tăi. Într-un cuvânt, se urmărește întoarcerea în timp a turistului prin intermediul actanților angajați anume pentru a da această senzație. Muzeul trebuie să depășească faza de „neatins” și de răceală pe care o imprimă vizitatorului prin numeroase norme care restricționează pătrunderea celui interesat în lumea pe care vrea să o admire.

În unele muzee ale satului din Occident s-au creat anexe cu reconstituiri ale vechilor case țărănești sau nobile, în care turiștii pot fi cazați, dar se pot simți la fel de confortabil ca acasă. Sunt multe persoane dispuse să plătească un preț pe măsură de dragul întoarcerii într-un timp mitic. Sigur că aici vorbim de reconstituiri ale caselor cu modificările de rigoare, discrete, dar care să ofere și condițiile de confort ale secolului XXI, pentru cei doritori. Ideal ar fi ca reconstituirile să fie mixte, adică să avem și case vechi care și-au păstrat pe de-a-ntregul funcția lor de bază, cât și case reconfigurate la standardele de astăzi.

În afară de aceste locuri din apropierea muzeelor satului, care ar oferi, astfel, și un venit aproape garantat muzeului, dată fiind apropierea de el, asemenea reconstituiri sau restaurări de case tradiționale se pot găsi la fel de bine și în habitatul lor natural. Cu atât mai mult, în aceste locuri falsa revenire la trecut devine și mai înșelătoare, întrucât și mediul ambiant ajută la producerea iluziei de veridicitate.

Totuși, să nu uităm valoarea intrinsecă a acestor case. Dincolo de crearea unor utilități sau recrearea acestora conform unor timpuri demult apuse, universul interior al casei tradiționale maramureșene reprezintă o entitate distinctă. Am vorbit anterior despre simbolistica sacră

întâlnită într-un astfel de loc, care înobilează casa și atestă faptul că ar merita o mai mare atenție. Fără mari costuri, cu ajutorul voluntarilor ori al studenților practicanți de la specializări precum etnologie, etnoturism, muzeologie ș.a. se pot recrea momente și se poate reda farmecul unei asemenea bogății spirituale și materiale cu care orice loc s-ar mândri. O serie de activități exterioare și interioare se pot organiza pentru atragerea publicului interesat, atât din țară, cât, mai ales, din afara țării.

Mergând și mai în detaliu și presupunând că instituțiile muzeale ori casele tradiționale private date circuitului turistic nu-și pot permite o asemenea investiție, atunci ar trebui să ne orientăm spre unele măsuri elementare care au fost date la o parte în multe muzee ale satului din țară. Există mentalitatea conform căreia dacă am recreat un habitat natural, ar trebui să-l lăsăm așa și să nu mai adăugăm nicio explicație despre el, mergând pe premisa că „ce se vede, aia e”. În cazul în care avem turiști din zone diferite ale țării sau din exterior, a te rezuma la această premisă este un mare risc. În ziua de azi, cultura urbană crește galopant în rândul tinerilor, care

nici măcar nu mai cunosc cum arăta pe vremuri un sat sau un interior dintr-o locuință de la țară, ca să nu mai vorbim de publicul străin, care are o cultură diferită de a noastră. În primăvara lor și în completarea caselor tradiționale ar trebui să vină unele panouri cu explicații bilingve (măcar), etichetări ale obiectelor de uz casnic care nu se mai folosesc azi și explicații aferente în legătură cu lumea interioară și exterioară a casei de locuit din vechile sate. În lipsa acestora, riscăm să ne bazăm

strict pe deducția publicului vizitator, uneori lipsit de ghidaj turistic, ce poate pleca cu o senzație de frustrare, mai degrabă, decât de îmbogățire spirituală și culturală.

Odată luate aceste măsuri, măcar parțial, ar mai trebui punctat un element cheie: promovarea. Stăm slab la promovarea muzeelor și semnalizarea acestora în marile și micile orașe ale țării. Dacă vrem să atragem publicul interesat ori publicul potențial interesat, trebuie să-l „strīgăm” prin panouri publicitare adecvate, plăcuțe de ghidare spre muzeu ș.a.m.d. Dat fiind faptul că muzeele sunt un patrimoniu al orașului, se poate obține o parte din finanțarea pentru promovare direct de la primărie.

Reclădită faima unui muzeu, de promovare se va ocupa de-atunci încolo omul, prin viu grai.

BIBLIOGRAFIE

- Dăncuș, Mihai, *Arhitectura vernaculară și alte valori ale culturii populare în colecțiile Muzeului Etnografic al Maramureșului*, Editura Dacia XXI, Cluj-Napoca, 2010.
- Dăncuș, Mihai, *Zona etnografică Maramureș*, Editura Sport-Turism, București, 1986.
- Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol.1 – „De la epoca de piatră la misterele din Eleusis”, traducere de Cezar Baltag, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981.

Biserica Densuș, cea mai veche biserică de piatră din România, văzută prin ochii și obiectivul unui fotograf

Tudorel ILIE
Baia Mare

Biserica din Densuș este cea mai veche biserică de piatră din România. În acest lăcaș de cult serviciul liturgic este neîntrerupt de peste șapte secole. Edificiul a fost mai întâi templu păgân, iar apoi biserică creștină, fiind unul dintre cele mai enigmatice monumente din țara noastră. Pentru valoarea sa, biserica din Densuș a fost propusă, încă din anul 1991, pentru a fi inclusă pe lista Patrimoniului Cultural Mondial UNESCO. Să descoperim împreună, prin cuvinte însoțite de imagini, câteva dintre enigmele care învăluie aceste locuri pline de istorie.

Localitatea Densuș se află la circa 10 km de orașul Hațeg, fiind situată în nord-vestul Țării Hațegului. Biserica Densuș este unul dintre cele mai importante obiective turistice ale județului Hunedoara, la care se poate ajunge de pe DN68 Hațeg-Caransebeș, trecând prin localitățile Totești și Hățăgel sau, pe o altă variantă, din Hațeg prin localitățile General Berthelot și Țuștea.

Încă de la poartă, biserica Densuș te întâmpină cu blocurile sculptate de origine romană, pe care poți să le vezi la tot pasul. La 10 km depărtare de Densuș se află orașul antic Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa, prima capitală a Daciei Romane, fondată de împăratul Traian după cucerirea regatului Dacia de către legiunile romane în anul 106 d.Hr. Artefacte din marmură sculptată străjuiesc aleea ce duce la biserica Densuș.

Postamentul de coloană văzut în prima imagine poate că provine chiar din fosta capitală a Daciei sau dintr-o *villa rustica* (ferme romane), temple ori alte edificii din *territorium*-ul capitalei provinciei romane. Elemente de piatră romane pot fi întâlnite nu numai la Densuș, ci și la bisericile din localitățile învecinate Peșteana, Țuștea, Hățăgel sau chiar la Ostrov și Sântămăria-Orlea.

Un capitel roman de tip corintic ne evocă splendoarea civilizației romane. Poate că în zona actualei localități Densuș exista în Antichitate o așezare rurală romană de tip *vicus* (un fel de sat), probabil locuită de coloniști sau foști legionari romani lăsați la vatră.

Biserica Densuș este înconjurată de un cimitir, în care monumentele funerare creștine stau lângă monumentele funerare sau epigrafice din perioada romană.

Ne întâmpină o inscripție în cinstea împăratului roman Septimius Severus (a domnit în perioada 193-211) ajunsă aici de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa.

Biserica monument istoric „Sfântul Nicolae” din Densuș este în prezent o biserică creștină de rit ortodox care a înfruntat secolele dominate de vitregii istorice. Edificiul de piatră este construit în stil romanic timpuriu, din materiale de construcție în mare parte refolosite de la orașul antic roman Ulpia Traiana Sarmizegetusa, sau alte edificii romane aflate în apropiere. Despre acest lăcaș de cult s-au formulat multe ipoteze, mai mult sau mai puțin credibile, bazate pe faptul că la construcția sa au fost folosite atât de multe elemente provenind din alte construcții antice, în special de factură romană. O ipoteză care consideră că edificiul a fost un mausoleu funerar se bazează pe prezența în cadrul construcției a stelei funerare dedicată generalului roman Longinus. Alți istorici consideră că aici a fost, în perioada romană, un templu al zeului Marte. Sunt chiar ipoteze că aici s-ar fi oficiat și ritualuri dacice în cinstea lui Zamolxis. Consider că cea mai realistă variantă este aceea că actuala Biserică Densuș s-a dezvoltat ca o biserică paleo-creștină edificată peste un templu păgân din Antichitate.

Turla de piatră domină împrejurimile. Este acoperită cu plăci de piatră. Sistemul de învelitoare din piatră al turnului este prezent și la turlele bisericilor din Strei, Sântămăria-Orlea sau Mănăstirea Colț din Suseni (Râu de Mori). Decorațiunile zimțuite ale turnului sunt realizate din cărămizi romane. Acest tip de decorațiune poate fi întâlnit în arhitectura tradițională din Maramureș, dar este sculptată în lemn și este denumită „dinți de lup”, având, potrivit tradițiilor, rol apotropaic (rol de apărare împotriva duhurilor rele). În vârful turnului este o cruce de piatră de tip „cruce latină”. Pe marginea tronsonului al doilea al turnului, meșterii au așezat, cu capul în jos, într-un colț, un capitel corintic. De ce oare? Aerisirile din vârful turnului sunt, de fapt, elemente de tubulatură ceramică antică romană, refolosite cu ingeniozitate.

Nu putem trece nepăsători pe lângă monumentele funerare de aici. În imediata apropiere a Bisericii Densuș se află mormintele familiei vestitului istoric Nicolae Densusianu (născut Pop, 1846-1911), originar din satul Densuș. Aici este înmormântat preotul greco-catolic Bizantius Pop, tatăl lui Densusianu. Istoricul Nicolae Densusianu este autorul controversatei cărți *Dacia Preistorică*, apărută postum în anul 1913. Acesta și fratele său, Aron Densusianu, au lansat ipoteze destul de îndrăznețe despre originile bisericii din satul lor natal.

Misteriosul edificiu ne poate dezvălui enigmaticele sale numai dacă îl analizăm din punct de vedere arhitectonic și constructiv. Construcția de piatră are o navă (naos) de formă aproximativ pătrată, de 7,40 x 7,25 m, și un altar semicircular care cred că a fost adăugat ulterior, în perioada creștină a lăcașului de cult. Argumentez aceasta prin faptul că pereții navei sunt zidiți în majoritate din blocuri de piatră fasonată, unele chiar de foarte mari dimensiuni, iar pereții altarului sunt zidiți din zidărie de piatră fățuită amestecată cu cărămidă. Un ochi atent poate observa că

altarul este practic lipit de nava edificiului. Cred, deci, că templul a fost construit în perioada pre-romană și avea doar o formă pătrată, fiind construit în întregime din blocuri de piatră fasonată de mari dimensiuni și îmbinate cu mortar de var. Uriașele pietre ale zidurilor au făcut ca legendele folclorului local din Densuș să spună că edificiul a fost construit de către „urieși”. Se pot observa cu ușurință uriașele blocuri de piatră care formează cadrul ușii de acces în biserică sau blocurile de piatră care formează baza pronaosului, respectiv diaconiconul. Se poate aprecia că, inițial, templul păgân era construit numai din blocuri mari sau uriașe de piatră fasonată, care se pot vedea și azi la baza perimetrului incintei. Se poate spune că ne aflăm în fața unui templu megalitic, deoarece unele blocuri de piatră au o greutate de câteva tone. Intrările în templul de la Densuș seamănă cu intrarea în templul megalitic Hagar Qim din insula Malta, vechi de peste 5.000 de ani. În folclorul maltez se spune că templele megalitice au fost construite de către „giganți”. Să fie oare doar o coincidență?

În ciuda abundenței de blocuri de piatră sculptată de proveniență romană (coloane, postamente, capiteli, monumente epigrafice, stele funerare, ancadramente), un observator atent poate sesiza că blocurile uriașe de piatră fasonată par mai vechi decât cele romane și, de fapt, constituie un edificiu antic pre-dacic, care la venirea romanilor presupun că era deja în ruină. După cucerirea Daciei sau mai târziu, acest edificiu a fost renovat și transformat în templu roman, dar nu neapărat un templu al zeului războiului.

Abundența de elemente constructive și materiale de construcție provenind de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa care sunt omniprezente la Biserica Densuș intrigă specialiștii. Când au ajuns acestea la Densuș? Cred că trebuie să analizăm situația din Dacia Romană de după Retragerea Aureliană (retragerea legiunilor și administrației romane din Dacia în perioada împăratului Aurelian, între anii 271-275). După această perioadă, viața în orașul Ulpia Traiana a continuat să-și desfășoare cursul, dar ultima construcție este ridicată în secolul al V-lea. În perioada disoluției imperiului hunilor, după moartea lui Attila, orașul este distrus de invadatori și abandonat. Se poate trage concluzia că abia în secolul al V-lea sau mai târziu au putut ajunge majoritatea blocurilor de marmură sculptată la Densuș. Poate că populația plecată din orașul Ulpia Traiana Sarmizegetusa s-a retras în Densuș din cauza invadatorilor. Aceștia sunt cei care au renovat templul megalitic, utilizând pietre și ornamente romane refolosite. Pe fundamentul de piatră uriașă a templului megalitic pre-dacic s-a clădit un nou templu post-roman. Deoarece se simțeau amenințați de invadatori, localnicii probabil că se rugau zeului războiului să-i ajute în cadrul sacru al unui templu dedicat lui Marte. De ce nu? Noi putem doar să presupunem, dar de ce să nu recunoaștem că este logic?

Iată o fotografie cu coloană romană de marmură situată pe latura de sud. Modul de construcție relativ rudimentar mă face să trag concluzia că amenajarea templului post-roman s-a făcut la repezeală, de către meșteri care nu mai aveau rafinamentul constructorilor romani. Coloana nu mai are capitelul consacrat. Cei care au reconstruit templul păgân nu respectau canoanele constructive romane, care între timp,

după secole, au fost uitate. Sau poate au vrut doar să construiască ceva provizoriu, cândva după sute de ani de la stingerea civilizației romane în Dacia. Și au făcut construcția imitând edificiile din orașul abandonat aflat în ruină la Ulpia Traiana Sarmizegetusa. Cred, de asemenea, că meșterii au ridicat templul păgân de la Densuș în perioada Evului Mediu timpuriu, supranumit de unii istorici și „Evul Mediu întunecat”, adică în perioada anilor 500-1000 d.Hr. Din această perioadă de instabilitate, marcată de migrațiile popoarelor, nu au rămas prea multe edificii pe la noi. Consider că este un fapt demn de toată admirația noastră că, pe fondul acestor invazii succesive, meșterii din Densuș au continuat să clădească acest lăcaș de cult, în timp ce alții erau ascunși în adâncul pădurilor.

Faptul că meșterii au încropit acest edificiu la repezeală din materialele amestecate de care dispuneau, între două năvăliri ale popoarelor migratoare, nu diminuează valoarea acestui monument istoric. În ciuda eclectismului său, Biserica Densuș poate fi, totuși, încadrată în stilul romanic timpuriu.

Leii de piatră de pe latura de sud a bisericii Densuș, poziționați spate în spate, situați pe acoperișul de piatră al altarului, se pare că provin de la un mormânt antic al unui important personaj roman. Una dintre ferestrele ogivale ale altarului poate fi încadrată în stilul gotic timpuriu.

Luminatorul de tip hublou navei bisericii Densuș, iar altarul dică a ansamblului bisericii.

este situat la partea superioară a roman este încastrat în latura su-

Leii de piatră

Fereastră ogivală

Luminator tip hublou

Blocurile de marmură sculptată și alte materiale de construcție de tip roman refolosite la construcția bisericii Densuș provin, în marea lor majoritate, din orașul antic Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa, capitala provinciei romane Dacia Felix.

Chiar dacă la prima vedere poți spune că biserica Densuș a fost construită din materiale provenite din construcțiile antice romane, iată că aici am găsit și un bloc de piatră fasonată de proveniență dacică, situat pe colțul de nord-vest al edificiului.

Blocul de piatră fasonată încadrat în pereții pro-naosului, în colțul de nord-vest al clădirii, prezintă metoda de construcție dacică cunoscută sub denumirea de „*murus dacicus*”. Se pot observa cu ușurință „penele” (tip coadă de rândunică) cioplite în blocul de piatră de calcar pentru a putea fi introduse grinzile de rigidizare din stejar.

Altar roman

Murus dacicus

Spre exemplu, puteți vedea blocuri de piatră asemănătoare fotografiate la cetatea dacică de la Costești-Cetățuie (monument UNESCO) din județul Hunedoara.

Multitudinea de materiale de construcție folosite de meșterii constructori necunoscuți fac din biserica Densuș un adevărat muzeu de geologie în aer liber, pe lângă faptul că este cel mai uluitor lapidariu antic din România.

În zidăria bisericii Densuș au fost încastrate o multitudine de blocuri de piatră de proveniență locală, în afară de materialele de proveniență antică. Blocul de piatră maroniu este o gresie (rocă sedimentară formată din granule de nisip cimentate) provenită de pe fundul fostei mări din era mezozoică denumită „Marea Hațegului”, o parte din „Oceanul Tethys”. Se pot observa urmele viermilor din vechime lăsate pe nămolul din fundul mării, care apoi s-au pietrificat. Pietre asemănătoare pot fi văzute pe coastele dealurilor de pe valea râului Densuș, vizitând traseul turistic Drumul Vulcanilor.

De asemenea, astfel de pietre sedimentare puteți vedea la punctul de vizitare din localitatea General Berthelot al „Geoparcului Dinozaurilor din Țara Hațegului”.

Tot în zidurile complexului de la Densuș au fost inserate și pietre vulcanice. Pietre asemănătoare denumite „bombe vulcanice” pot fi văzute vizitând traseul turistic Drumul Vulcanilor din apropiere.

Un ochi atent poate vedea cochilii mezozoice pietrificate în unele pietre sedimentare folosite la zidărie. Putem trage concluzia că natura zonei Densuș a fost extrem de frământată în decursul epocilor geologice și, astfel, a pus la dispoziția meșterilor constructori materiale diverse pe care aceștia le-au îmbinat cu ingeniozitate, rezultând un monument unic în România și în lume, chiar și din punct de vedere geologic.

Daca acceptăm ipoteza templului megalitic pre-roman sau chiar pre-dacic, încăperea naosului poate fi considerată ca un altar al acestui templu păgân. Poate fi un fel de „sfânta sfințelor”, în care sacerdoții oficiau într-un cerc de inițiați ritualurile religioase. Astfel, încăperea nu

mai poate fi considerată de mici dimensiuni, așa cum pare astăzi, când este neîncăpătoare pentru credincioșii din Densuș veniți la slujbele creștin ortodoxe. Peretele încăperii pătrate a naosului, alături de porțiuni din pro-naos și diaconicon, surprind privitorul atent, deoarece nu seamănă cu restul clădirii, ci sunt vizibil mult mai vechi. Există păreri că pro-naosul, diaconiconul și anexa de pe latura de sud au fost construite în secolele XIV-XV. Este posibil să fie așa, dar blocurile de piatră uriașe de la intrarea în pro-naos, zidăria diaconiconului și unele porțiuni perimetrice pot face parte dintr-un templu păgân pre-dacic ruinat deja, peste care s-a zidit abia în Evul Mediu.

Astfel de intrări poți vedea doar la templele megalitice.

Pătrundem în pro-naos, de unde se vede turnul de piatră al bisericii.

Deasupra intrării în biserică, se vede icoana de hram reprezentând-o pe Sfânta Maria cu pruncul și pe Sfântul

Nicolae. Stilul pictural este asemănător cu cel al picturii din interiorul bisericii, probabil fiind din aceeași perioadă.

Buiandrugul de deasupra intrării în biserica Densuș este un uriaș bloc de piatră fasonată în care a fost sculptată o „cruce solară de tip celtic”. Nu se știe cine a sculptat acest simbol solar, dar se știe cine a distrus cu dalta brațele crucii. Preotul Gherghel Alexandru, parohul bisericii Densuș, susține că distrugerea acestei cruci este datorată credincioșilor protestanți calvini în perioada când puseseră mâna pe această biserică. Așadar, calvinii au ras cu dalta simbolul crucii, dar urmele se mai văd și azi. A rămas numai inelul circular și un disc central. Chiar și așa, tot un simbol solar rămâne! Crucea celtică este un simbol solar ancestral, despre care am mai scris. Faptul că apare și aici, la biserica Densuș, mărește misterul care planează asupra vechimii edificiului. De fapt, acest subiect al simbolisticii a constituit o preocupare constantă pentru mine de mai mulți ani.

În continuare, vom urmări cu atenție simbolurile de la Densuș. Pătrundem în interior

prin bunăvoința preotului paroh Alexandru Gherghel, a cărui casă se află chiar lângă poarta de intrare în curtea bisericii și, la solicitarea turiștilor, nu pregetă să vină și să deschidă lăcașul pentru vizitatori.

Să intrăm în încăperea naosului, unde în plan central vedem patru stâlpi masivi care susțin turnul de piatră. În jurul acestor stâlpi este un spațiu relativ restrâns, de circa 53 m², acoperit de o boltă semicilindrică de zidărie. Spațiul pare prea mic pentru o biserică. Poate

că aici a fost inițial doar o capelă cnezială în perioada medievală.

Pereții naosului sunt zidiți din piatră de talie și au o grosime apreciabilă.

Preotul paroh Alexandru Gherghel al bisericii ortodoxe Densuș este un om sfânt, cu suflet de aur. Sfinția Sa ne-a prezentat cu multă bunăvoință acest monument istoric, asemenea unui ghid turistic cu experiență. Am aflat cu bucurie că este din satul Ciocotiș, comuna Cernești, județul Maramureș, despre care am mai scris pe blogul www.tudorphotoblog.blogspot.com și pe canalul [maramuresguide](https://www.youtube.com/channel/UCmaramuresguide) de pe YouTube. Deci un preot de la noi din Țara Chioarului slujește în milenarul lăcaș de cult din Țara Hațegu-

lui.

Planul central al naosului este dominat de patru stâlpi masivi, realizați din monumente funerare și epigrafice de proveniență antică romană. De unde și când au putut fi aduse la Densuș în perioada romană sau post-romană am analizat în prealabil. Cred că în perioada pre-romană, sau chiar pre-dacică, planul central al naosului nu era ocupat de stâlpi sau alte structuri. Consider că un altar cu spațiu deschis era mai adecvat ritualurilor religioase pre-dacice. Varianta actuală este construită, așa cum am mai spus, în perioada Evului Mediu timpuriu, adică a anilor 500-1000 d.Hr.

Pe cei patru stâlpi se sprijină arce de tip romanic, care susțin greutatea turnului de piatră. Între arce se poate observa un canal de fum sau horn care se spune că servea pentru evacuarea fumului de la focul ritual ce se aprindea între acești stâlpi în timpul ceremoniilor religioase păgâne. Este locul în care legendele spun că s-au făcut chiar și sacrificii rituale în vechime.

La construcția unuia dintre stâlpii aflați mai aproape de intrarea în biserică s-a folosit stela funerară dedicată generalului roman Longinus. Astfel se explică ipoteza care consideră că edificiul de la Densuș a fost un mausoleu funerar ridicat în cinstea acestui glorios militar participant la războaiele daco-romane.

Să spunem câteva cuvinte despre generalul roman Longinus. Numele acestuia era, de fapt, Gnaeus Pompeius Longinus și a trăit 58 de ani. A ocupat diverse demnități romane, printre care și cea de consul în anul 90 d.Hr. A fost un militar viteaz și a devenit camaradul de arme și prietenul împăratului Traian. A participat la războaiele daco-romane. După primul război daco-roman desfășurat în anii 101-102 d.Hr. a fost numit comandantul garnizoanelor romane rămase în Dacia. Generalul Longinus a fost capturat de către regele dac Decebal, care îl ținea prizonier și încerca să-l determine pe împăratul Traian să-și retragă armatele din Dacia, altfel Longinus va fi executat. Viteazul general s-a sinucis, pentru a nu mai fi o piedică în fața înaintării armatelor imperiale romane în Dacia. Fapt pentru care a fost supranumit Longinus Maximus. Pe monumentul funerar se poate citi:

D M (Deis Manibus – invocare a zeilor)

G. LONGIN (numele generalului Gnaeus Longinus)

MAXIMO (cel mare)

VIX AN LVIII (a trăit 58 de ani)

IVLIA. AFRO (soția sa Iulia Afrodisia)

DISIA. CONI

B M P (beni merente posuit).

Un mare semn de întrebare este de ce pe monumentul funerar a rămas destul de mult loc gol sub inscripție. A mai fost cumva un basoreliev care s-a îndepărtat cu dalta ulterior?

Cred că o ipoteză care consideră că edificiul a fost un mausoleu funerar dedicat generalului roman Longinus, bazată pe faptul că stela sa funerară este încastrată în unul dintre stâlpii

din naos, este incorectă. Susțin că această stelă funerară a ajuns la Densuș din întâmplare, împreună cu multe alte blocuri de piatră sculptată de proveniență romană. A fost foarte ușor pentru meșterii de la Densuș să suprapună opt monumente funerare și să obțină, astfel, la rezează, patru stâlpi de susținere.

Dacă s-ar fi dorit construirea unui mausoleu adevărat pentru un astfel de erou militar (prietenul împăratului Traian), atunci cu siguranță ar fi fost folosite coloane cilindrice cu capiteli sculptate. Alți istorici consideră că aici a fost, în perioada romană, un templu al zeului Marte. Eu cred că nici măcar în perioada romană nu s-ar fi făcut astfel de improvizații constructive. Templele romane erau construcții rafinate, având finisaje de excepție. Cu siguranță, astfel de compromisuri au fost făcute în anii 500-1000 d.Hr. În perioada Evului Mediu timpuriu edificiul cred că a fost transformat din templu păgân într-o biserică paleocreștină, pe fondul răspândirii religiei creștine în Transilvania.

Pe stâlpul din stânga imaginii alăturate este pictată „Sfânta Treime”, reprezentând o scenă în care Dumnezeu Tatăl îl ține de umeri pe copilul Iisus, îmbrăcat în costumație de epocă și ținând în mâna stângă un manuscris făcut sul. Nu știu de ce se spune că această costumație ar fi un costum popular românesc? Să fie o dovadă de naționalism cu orice preț?

Basoreliefuli reprezentând cai sunt prezente pe trei dintre monumentele sculptate situate la baza stâlpilor.

Se poate presupune că, deoarece monumentele cu cai sunt asemănătoare, provin de la același edificiu antic roman.

Pe unul dintre stâlpi este pictată o „cruce slavă de arhanghel”, pe care este așezată cununa de spini a mântuitorului Iisus Hristos.

Un alt stâlp de susținere are pictată cunoscuta scenă biblică reprezentându-l pe apostolul Bartolomeu schingiuit și jupuit de viu în Armenia, iar aici este pictat purtându-și „pielea pe băț”, iar în mâna dreaptă are un cuțit curbat. O scenă asemănătoare cu apostolul Bartolomeu purtându-și pielea poate fi văzută la Capela Sixtină de la Vatican, fiind pictată de Michelangelo. Mi s-a spus că aici, la Densuș, se crede că acest personaj pictat ar fi apostolul Toma, dar legendele biblice spun că Toma ar fi murit lovit cu sulița.

Din păcate, pictura apostolului Bartolomeu poartă urmele multor inscripții lăsate în urmă de așa-zisii vizitatori.

Pictura murală de pe peretele vestic este probabil mai veche decât cea realizată în secolul al XV-lea, reprezentându-l pe Sfântul Nicolae având ochii scoși. Mi s-a spus că pictura ochilor sfinților pictați a fost distrusă atunci când năvălitorii turci au atacat biserica și au devastat-o. Am analizat cu

atenție faptul că marea majoritate a personajelor religioase pictate au, în general, chipurile distruse la față și uneori chiar ochii. Așa ceva categoric nu ar face niște năvălitori puși pe jaf. Distrugerile picturii de la Biserica Densuș s-au făcut în mod sistematic, iar așa ceva ar putea fi doar fapta calvinilor. În alte biserici calvinii au acoperit întreaga pictură cu spoială de var, dar la Densuș și-au revărsat ura religioasă doar asupra câtorva sfinți reprezentați în picturi.

Deosebit de interesantă este pictura murală de factură folclorică executată deasupra absidei altarului semicircular reprezentând capul mântuitorului Iisus Hristos pictat pe fondul unui ștergar tradițional din Țara Hațegului.

Iconostasul cu icoane împăratești datează din secolul al XVIII-lea. În spatele acestuia vedem absida semicirculară a altarului. Pictura murală a fost executată în anul 1443, de către meșterul zugrav Ștefan, unul dintre primii pictori muraliști cunoscuți la noi. În dreapta se vede ușa diaconiconului. Masa altarului se sprijină pe un monument funerar roman de piatră.

Semnătura meșterului zugrav Ștefan se poate vedea pe peretele altarului, sub fereastra

Absida altarului

© Ilie Tudorel Photography

sud-estică a absidei.

Am văzut în detaliu biserica Densuș și iată că multe întrebări își caută încă răspunsul. Urișele blocuri de piatră existente aici acreditează ipoteza că în Antichitate aici era un templu megalitic.

Prezența simbolurilor solare

sculptate mă face să cred că templul păgân era închinat cultului soarelui.

Oare cine erau acei adoratori ai soarelui care au depus atât efort pentru a ridica acest edificiu din uriașe blocuri de calcar?

La toate aceste enigme se mai adaugă una! Ce reprezintă inscripția misterioasă pe care eu am găsit-o la Densuș?! Nimeni nu a mai scris despre ea. Oare nu vă amintește despre o anumită scriere? Gândiți-vă bine. După părerea mea, scrierea de pe această inscripție seamănă cu scrierea folosită pe una dintre tăblițele de la Tărtăria. Pe care dintre ele? Haideți să o analizăm puțin...

Această inscripție enigmatică este încas-

trată într-un zid și, ca prin minune, nu a fost acoperită cu tencuială. S-ar părea că încă din vechime a fost considerată o inscripție importantă și, deci, a fost păstrată la vedere. Nu sunt urme

vedere, oricine își poate da seama că este vorba despre o inscripție realizată într-o scriere arhaică.

Aspectul șters al inscripției mă duce la concluzia că a fost expusă vreme îndelungată unor factori de eroziune: ploaie, îngheț-dezghet etc. Oare de câtă vreme au acționat acești factori asupra inscripției? Cât de veche este această inscripție? Cu ce alt artefact seamănă această inscripție? Iată câteva întrebări care s-au conturat după ce am descoperit această inscripție de la Densuș.

Prima variantă de analiză a fost a unei posibile inscripții latine, datorită faptului că la construcția Bisericii Densuș s-au folosit numeroase blocuri de piatră sculptată și chiar monumente epigrafice de proveniență antică romană. Analizarea posibilității originii latine a dus la concluzia că această inscripție nu este un text latin asemănător celorlalte texte văzute la Densuș, în Țara Hațegului sau altundeva. Se știe că în Țara Hațegului, pe lângă orașul imperial roman Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa mai pot fi văzute inscripții romane încastate în zidurile unor biserici la Ostrov, Densuș, Sânpetru, Strei etc. Deci inscripția enigmatică nu este un text latin, ci mai degrabă un text format din caractere grafice de tip „I” și „0”. Parcă ar fi un limbaj asemănător cu Codul Binar (bazat pe 0 și 1).

După prima ipoteză (latină) am analizat o multitudine de alte variante de scrieri, limbaje sau inscripții. Chiar dacă aspectul șters face dificilă o analiză a acestei inscripții, după o analiză comparativă folosind miile de fotografii din arhiva mea foto, am constatat cu uimire că cea mai mare asemănare poate fi cu scrierea de pe Tăblițele de la Tărtăria. Voi dovedi aceasta cu fotografii originale despre Tăblițele de la Tărtăria realizate cu ocazia unei expoziții vizitate la Cluj-Napoca.

Despre Tăblițele de la Tărtăria am mai scris pe blogul meu de fotografie în luna ianuarie a anului 2014. Reiau succint acest subiect.

În anul 1961, arheologul clujean prof. Nicolae Vlăssă (1934-1984) descoperirea în localitatea Tărtăria (de Mureș, județul Alba) artefacte ce vor declanșa ample dezbateri în lumea arheo-

logilor. Este vorba de trei plăcuțe din lut nears care sunt cunoscute sub denumirea de „Tăblițele de la Tărtăria”. Dar ce este atât de inedit la aceste plăcuțe de lut și ce le face să fie atât de interesante? Aceste plăcuțe de lut sunt inscripționate cu o scriere pictografică foarte asemănătoare cu scrierea sumeriană, dar mai veche decât aceasta. Reamintim faptul ca Sumer-ul este o zonă din Mesopotamia (Irak-ul de azi), unde se consideră că a fost unul dintre leagănele civilizației umane și unde s-a găsit cea mai veche scriere umană de până la descoperirile din anul 1961 din România. Dar lumea științifică este sceptică și azi! Tăblițele de la Tărtăria dau naștere la întrebări:

- De ce nu este pe deplin recunoscută vechimea tăblițelor în lumea arheologică?
 - Ce revoluție științifică ar declanșa recunoașterea tăblițelor de la Tărtăria în reconsiderarea istoriei umane?

- Pe cine ar deranja dacă România ar fi unul dintre leagănele civilizației umane?

Chiar dacă avem de-a face cu artefacte controversate, asemănarea dintre scrierea de pe

inscripția de la Densuș și scrierea de pe Tăblițele de la Tărtăria nu poate fi ignorată. Vă reamintesc că la Tărtăria au fost descoperite trei tăblițe de lut având dimensiuni relativ mici. Mă voi referi, în continuare, numai la tăblița de lut de formă circulară, celelalte două având formă aproximativ patrulateră.

Tăblița de lut de la Tărtăria cu formă circulară este împărțită în patru sectoare relativ egale, prin două linii poziționate sub un unghi de 90 de grade. Orientarea sus-jos a plăcuței este dată de poziția orificiului de care era legat un șiret

(eventual fâșie de piele) și, astfel, tăblița de lut putea fi purtată la gât asemenea unui medalion. Sectorul unde am observat o scriere asemănătoare cu cea de la Densuș este sectorul poziționat sus-dreapta. Se pot observa în acest sector o serie de cinci linii verticale (I I I I I) intersectate de o linie orizontală. La fel, pot fi văzute astfel de linii și pe inscripția de la Densuș. Tot în acest sector apar semne aproximativ circulare care sunt asemănătoare cu cele văzute pe inscripția de la Densuș. Eu nu am pretenția de a descifra aceste inscripții, ci doar am sesizat similitudinile dintre ele. Nu vă rămâne decât să comparați singuri cele două inscripții și să trageți concluzii! Dacă și lumea științifică va ajunge la concluzia că „Inscripția de la Densuș” seamănă cu „Tăblițele de la Tărtăria”, atunci este încă o dovadă că aceste semne sunt o scriere extrem de veche. Poate că reprezintă **cea mai veche scriere cunoscută până în prezent pe planeta Pământ!**

Pentru cei care se întreabă cum a ajuns acest tip de scriere la Densuș, vin cu informația că distanța Tărtăria-Densuș este de doar 81 km, măsurați pe rețeaua actuală de drumuri și nu în linie dreaptă. Pe jos, se poate parcurge această distanță în două, maxim trei zile. Chiar și în preistorie, era o distanță acceptabilă pentru a întreprinde o călătorie.

În vara anului 2015 au continuat săpăturile arheologice în zona Tărtăria.

Aștept cu nerăbdare publicarea rezultatelor acestor săpături, în speranța că vor apărea noi artefacte ale civilizației care a creat Tăblițele de la Tărtăria.

Zona din dreptul Haltei Tărtăria este bogată în vestigii și a mai constituit obiectul săpăturilor arheologice în alți ani.

Din păcate, Tăblițele de la Tărtăria nu sunt suficient promovate în România și în lume, deși ar putea fi – sau ar *trebui* să fie! – un motiv de mândrie națională. Monumentul aflat pe marginea șoselei Sebeș-Deva (drumul european E68) amintește despre marea descoperire. Pe placa de marmură a monumentului stă scris:

„TĂRTĂRIA 5500 I.D.H.
PRIMUL MESAJ SCRIS DIN
ISTORIA OMENIRII”

Monumentul a fost ridicat în 22 iunie 2003 de către Consiliul Local al comunei Săliște, județul Alba.

Păcat că știința convențională actuală nu recunoaște adevărata valoare a acestor artefacte!

Aceste câteva considerații despre enigmatică inscripție identificată de mine la Densuș sper că au fost bine argumentate și vor constitui pentru cititori încă un motiv de a vizita Biserica de la

Densuș, care este unul dintre cele mai valoroase obiective, o adevărată bijuterie a patrimoniului cultural național al României și al lumii.

Charles Darwin și *Originea speciilor*

Lăcrimioara GROSȘ

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Lăcrimioara Grosș

Filosoful american Daniel Dennett cita la un moment dat că „în 1543, Copernic a susținut că Pământul nu se află în centrul universului și că, de fapt, se rotește în jurul Soarelui”. A fost nevoie de peste un secol pentru ca această idee emisă de astronomul renescentist să fie unanim acceptată. Cu timpul, revoluția darwinistă va ajunge să ocupe un loc la fel de sigur și de netulburat în mințile – și în inimile – fiecărei persoane educate de pe glob; însă, astăzi, la aproape un secol și jumătate de la moartea lui Darwin, încă nu ne-am împăcat cu implicațiile sale uluitoare.

Thomas Henry Huxley spunea că „nimeni nu a luptat mai bine și nimeni nu a fost mai norocos decât Charles Darwin”. El a descoperit un mare adevăr, călcat în picioare, disprețuit de bigoți și ridiculizat de întreaga lume; el a trăit suficient de mult pentru a-l vedea, statornicit fără discuție în știință, absorbit în mod inseparabil în concepțiile comune ale oamenilor, fiind urât și temut doar de cei care vor să aducă injurii, deși poate că nu îndrăznesc.

Apariția concepției lui Darwin (1809-1882) legată de evoluția speciilor nu este întâmplătoare. Ea apare pe o anumită treaptă și la un anumit nivel al evoluției științelor naturii. Cele mai multe elemente se acumulează odată cu zorile epocii moderne, cu ridicarea burgheziei ca o nouă clasă social-progresistă și interesată în dezvoltarea industriei, tehnicii, științei, filosofiei.

Mai întâi, ele s-au emancipat de teologie, începând cu Nicolaus Copernic, continuând cu Johannes Kepler, Isaac Newton, Immanuel Kant și Pierre-Simon Laplace – în domeniul fizicii și astronomiei, iar mai pe urmă, în secolul al XVIII-lea și, mai ales, în secolul al XIX-lea, emanciparea aceasta a atins multe alte domenii ale științelor naturii. Enumerăm câteva dintre momentele de cotitură în dezvoltarea științelor naturii:

Carl Linné – acum două secole și jumătate – reprezintă una dintre culmile metafizicii vechi, cu fixismul și creaționismul ei; se ajunge la cunoașterea în spațiu a speciilor.

Caspar Friedrich Wolff publică în 1759 – cu o sută de ani înainte de *Originea speciilor* lui Darwin – lucrarea *Theoria generationis*, care marchează începutul evoluționismului în științele naturii și pune bazele embriologiei moderne. Cercetările lui Wolff au rămas multă vreme neluate în seamă.

Jean-Baptiste Lamarck este considerat drept cel mai important precursor al lui Darwin și face parte dintre enciclopediștii francezi, care-și începe munca sub influența lor, îmbrățișând multe domenii ale științelor naturii. Un element nou care apare în concepția lui Lamarck, valabil și azi, este faptul că procesul de adaptare nu este numai progresiv, ci și regresiv. Lamarck și-a dat seama de această slăbiciune a concepției sale și a fost nevoit să o completeze cu o altă teorie, a creării continue de ființe noi (teoria arhigoniei). Un alt mare neajuns al concepției lui Lamarck este lipsa dovezilor – în totalitate sau în număr prea mic și prea izolate; totuși, concepția lui nu a fost dată uitării.

Nivelul științelor – în momentul când Jean-Baptiste Lamarck își publică sinteza – este destul de scăzut, dar ulterior științele naturii se dezvoltă considerabil și, în general, cele istorico-

naturale; se elaborează teoria celulară, care a revoluționat științele morfologice, dovedind unitatea structurală dintre plante și animale. S-a descoperit legea transformării energiei, s-a născut și dezvoltat chimia biologică. Toate aceste progrese dădeau posibilitatea stabilirii unei concepții de ansamblu asupra științelor naturii, concepție pe care a edificat-o Charles Darwin.

Viața lui Darwin a fost simplă și curată. De la tatăl său, medic, om inteligent și spirit critic, Darwin a moștenit o mare putere de muncă, un spirit de observație foarte dezvoltat și o capacitate deosebită de a distinge esențialul. Ca elev, încă, Darwin s-a consacrat studiului chimiei, ca ucenic al fratelui său mai mare, și colecționării a tot felul de minerale și apoi de insecte. Nu s-a mulțumit doar să ajute la efectuarea experiențelor, ci și-a dat silința să lectureze cât mai multe cărți de chimie și să înțeleagă ceea ce experimenta.

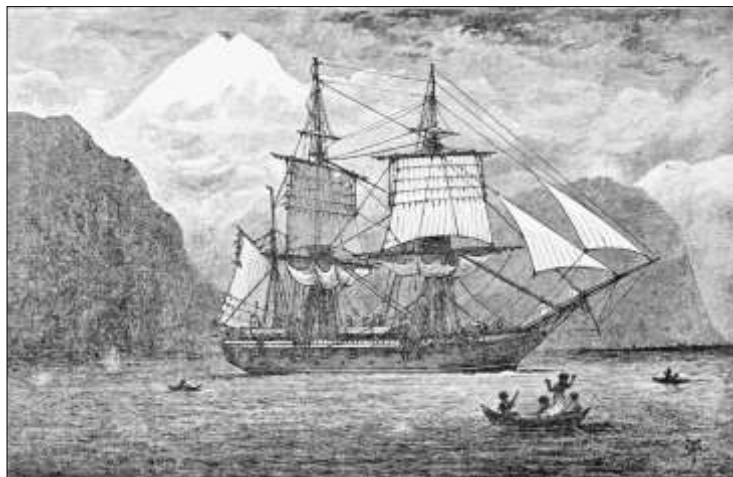
Dinamismul reacțiilor chimice și posibilitatea de a le repeta și verifica au constituit pentru Darwin un model pe care apoi l-a căutat și dezvoltat în toate celelalte domenii ale științelor naturii pe care le-a cercetat. A început să studieze sistematic: să recunoască ordinele, familiile și genurile și, încă de pe băncile liceului, să acumuleze serioase cunoștințe entomologice.

Părinții l-au trimis la studii la Edinburgh pentru a se face medic. A stat aici doi ani academici, după care a fost reorientat de familie la Cambridge, pentru a deveni preot. Trecerea prin cele două universități i-a deschis oportunitatea de a stabili contacte cu lumea științifică a vremii.

Anii petrecuți la Cambridge au fost pentru Darwin cei mai fructuoși. Aici a avut privilegiul să cultive relații cu reverendul Adam Sedgwick – cu care a făcut o expediție științifică în Țara Galilor – și mai ales cu reverendul John Stevens Henslow, profesor de botanică, cu un mare orizont în ramurile științei. Acesta din urmă l-a recomandat pe tânărul Darwin, în anul 1831,

pentru a însoți, ca naturalist, un echipaj care pleca într-o călătorie în jurul lumii, cu vasul „Beagle”. Călătoria a durat aproape cinci ani (27 dec. 1831-2 oct. 1836) și a însemnat, așa cum a recunoscut Darwin ulterior, cel mai important eveniment din viața sa.

În expediția în jurul lumii – care a inclus, printre altele, Insulele Capului Verde, Patagonia, Țara de Foc, Peru, arhipelagul Galapagos, Tahiti, Noua Zeelandă, Australia, Mauritius –, Darwin a adunat un material științific bogat și divers, pe care l-a prelucrat și publicat, apoi, în decurs de două decenii.

Darwin pleacă în călătorie pe „Beagle”, fixist. La prima sa escală verifică teoria cauzelor actuale a lui Charles Lyell și o găsește corespunzătoare realității. Lyell, marele geolog, își publicase cu un an înaintea călătoriei lui Darwin primul tom din lucrarea în trei volume *Principles of Geology*. După revenirea acasă, Darwin va lega o trainică prietenie cu Lyell și cu matematicianul Charles Babbage. Dintr-un începător, la plecare, devenise, la 27 de ani, un naturalist experimentat, o autoritate recunoscută în domeniu.

După ce se căsătorește cu verișoara sa, Emma Wedgwood – o femeie înțeleaptă, harnică, econoamă și extrem de credincioasă, cu care va avea zece copii, dintre care numai șapte vor ajunge la maturitate – se retrage împreună cu soția la Down House (Londra) pentru a putea să-și consacre întreg timpul muncii științifice, sistematice și susținute și, deopotrivă, familiei.

Darwin avea dorința de a înțelege cauzal fenomenele pe care le observa, de a descoperi, prin metoda sa de lucru, legile fenomenelor. El nu pornea cu idei preconcepute în studiul unei probleme. Ci verifica, scrupulos și critic, datele și faptele care constituiau probe, pe care le ținea pentru demonstrarea unei teorii sau ipoteze, și avea o grijă deosebită de a prezenta cât mai co-

rect și fidel materialul studiat. Îi plăcea să studieze, să disece, să clasifice și să înregistreze apoi materiile organice și ființele vii. De asemenea, a avut o trăsătură care l-a deosebit de ceilalți cercetători: a prețuit practicienii. S-a pus în legătură cu crescătorii de animale și cultivatorii de plante, i-a transformat în corespondenți și consilieri voluntari, le-a cerut materiale pe care le-a verificat și confruntat serios și i-a pus pe aceștia pe picior de egalitate cu cercetătorii științifici cei mai reputați.

Întâlnirea, în 1838, cu cartea lui Thomas Malthus, *Eseu asupra principiului populației* (1798), l-a fascinat, dar i-a și orientat reflecția. În expediția în jurul lumii constatase că, fără drept de tăgadă, speciile evoluează. Formele evolute de viață îi apăreau ca fiind rezultatul unei selecții naturale produse în timpul trecerii a nenumărate generații. Teoria lui Malthus despre creșterea populației în progresie geometrică și a resurselor pentru existență în progresie aritmetică, cu corolarul ei înfricoșător: foamete, boli, războaie, deși prezentată fără o bază științifică de autor, i-a dat răspunsul la întrebarea *de ce evoluează speciile: pentru a supraviețui!* În lupta pentru supraviețuire rezistă cei mai apti! În schimb, Darwin n-a reușit să explice *cum* se produce evoluția.

Între călătoria sa cu vasul „Beagle” și publicarea cărții despre evoluția prin selecție naturală a trecut aproape un sfert de secol, și ar mai fi trecut ceva timp fără intervenția hotărâtă a prietenului său Charles Lyell. Ideea evoluției era deja acceptată de oamenii de știință și apăruseră studii care puneau în pericol întâietatea și, deci, originalitatea lui Darwin. Este vorba de cele scrise de Patrick Matthew, Edward Blyth și, mai ales, de ale lui Alfred Russel Wallace.

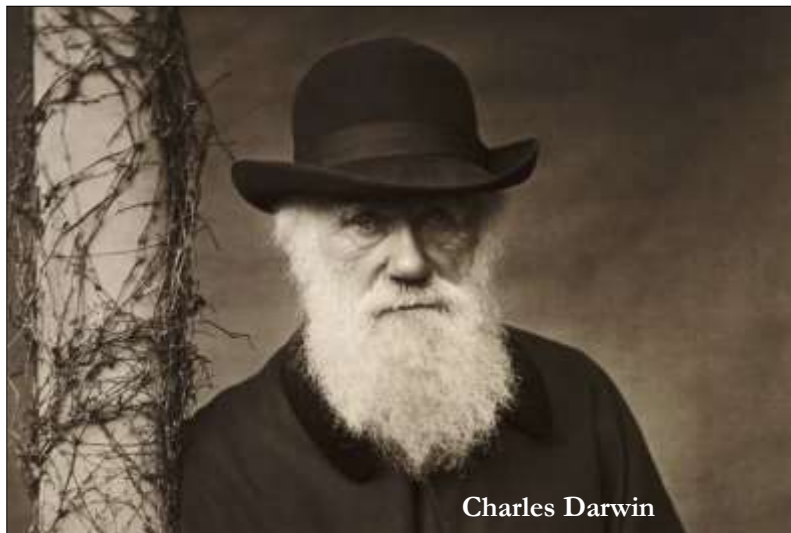
Prima ediție a *Originei speciilor* a fost publicată la 24 noiembrie 1859 și a avut un succes răsunător și imediat. Era o prezentare a evoluției prin selecția naturală pe înțelesul marelui public și nu doar al specialiștilor, într-un stil nici banal, dar nici academic. După o scurtă introducere urmau 14 capitole, esența teoriei darwiniene fiind cuprinsă în capitolele 3 (Lupta pentru existență) și 4 (Selecția naturală). Succesul cărții a fost determinat, atât de conținut, cât și de modul ingenios în care Darwin și-a prezentat ideile. Spre pildă, știind că oamenii iubesc plantele și animalele, a prezentat cu multă naturaleză numeroase cazuri din botanică și zoologie, în care era un adevărat expert. A contat, însă, foarte mult iscusința cu care a abordat problema lui Dumnezeu și a revelației, atent să nu jignească credința cititorilor. A evitat problema descendenței omului, dar cititorii au considerat că și omul face parte din respectiva teorie evoluționistă. Darwin nu a afirmat, nici măcar ocazional, că omul s-ar trage din maimuță. În schimb, a făcut risipă de cuvinte precum luptă, distrugere, supraviețuire etc., cu mare impact în mințile cititorilor. De remarcat este faptul că Darwin nu a fost receptat ca un adversar al religiei, cum va fi considerat în secolul XX, îndeosebi de adeptii teoriei marxiste. În fond, Darwin nu a fost ateu, ci agnostic. El nu rupe legătura cu biserica, ci este (rămâne) un element activ în sens clerical, ajutându-l pe preotul din Down (Londra) în acțiunile acestuia. În domeniul științei a avut o atitudine anticreționistă și antifinalistă. *Originea speciilor* a fost bine primită, atât în Europa, cât și în America, și chiar în Japonia. Germania a rezonat cel mai repede la ideea că în cadrul selecției supraviețuiesc cei mai apti. Aici va lua naștere teoria despre rasa stăpânitoare ariană prin Houston Stewart Chamberlain (filosof german de origine britanică), care urma să fie pusă în practică de către Hitler.

Dar pentru distorsiunile teoriei sale și pentru nefericitele urmări ale ceea ce a fost darwinismul social, nu Darwin este vinovat. El credea că selecția naturală are drept consecință, până la urmă, binele fiecărei viețuitoare și, în final, progresul social. Această viziune optimistă explică, atât succesul cărții sale principale, cât și faima sa de om de știință care și-a pus amprenta asupra modului de gândire în secolul XX. Vina lui este că a îmbrățișat, fără rezerve, cu naivitate, teoria reverendului Malthus.

El a dat, însă, un impuls și încredere cercetătorilor naturii, astfel că până în 1882 apar un număr important de lucrări care sprijină sau dezvoltă darwinismul, printre care cităm pe acelea ale lui A. R. Wallace, Th. H. Huxley, H. Spencer, Fritz Müller, E. Haeckel etc.

Dacă în *Originea speciilor* ezită să abordeze problema descendenței omului, o va face în a doua sa carte, *Descendența omului și selecția sexuală*, din anul 1871. Deși s-a publicat în mii de exemplare (enorm, pentru acea vreme), cartea nu a avut succesul așteptat. A contat, probabil, limbajul prea științific, cu multe note de subsol și trimiteri bibliografice, dar și ambiguitatea întreținută de autor. A urmat, peste un an, a treia carte a lui Darwin, *Expresia emoțiilor la om și animale*, foarte populară, căci trata un subiect de larg interes și care nu solicita cititorului pregătire științifică. Ambele cărți susțineau ideea avansată de Darwin în *Originea speciilor* potrivit căreia omul nu diferă în esență de animale, ci doar prin treapta de evoluție pe care se află, teorie care a fost apoi distorsionată și imputată autorului.

După Darwin, faptul că omul „s-a ridicat până la adevăratul vârf al scării organice, în loc de a fi fost pus acolo de la început, poate să-l facă să sperie că într-un viitor îndepărtat va atinge

Charles Darwin

un destin încă mai înalt... dar, cu toată inteligența sa divină, care i-a permis să pătrundă mișcările și constituția sistemului solar, cu toate facilitățile sale eminente, trebuie să recunoaștem că omul păstrează în organizația sa corporală pecetea originii sale inferioare”.

Ca orice geniu, Darwin a avut și el limite: a fost contra vaccinării și împotriva contracepției (din același motiv!). A afirmat, totodată, că inteligența masculină este superioară celei feminine, deși – au

spus contemporanii – soția sa a fost, în multe privințe, mai înțeleaptă decât el!

Moartea lui Darwin (1882) a produs un ecou deosebit de puternic în presa mondială și, implicit, în cea din țara noastră. Numeroasele articole publicate cu această ocazie în cotidiane și reviste au atras, într-o largă măsură, atenția publicului românesc asupra doctrinei lui Darwin. Interesul naturalistului Charles Darwin pentru problemele științifice ne-a revelat setea sa nescăpată de cultură și informație justă.

BIBLIOGRAFIE

1. Darwin, Charles, *Originea speciilor*, Editura Academiei Române, Editura Herald, București, 2017.
2. Darwin, Charles, *Autobiografia lui Charles Darwin, urmată de fragmente din Călătoria unui naturalist în jurul lumii*, Editura Humanitas, București, 2017.
3. Johnson, Paul, *Darwin. Portretul unui geniu*, Editura Humanitas, București, 2018.

S-a întâmplat acum 50 de ani (Extrase din articole ale ziarului *Pentru socialism*)

Laviniu ARDELEAN

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Laviniu Ardelean

Sâmbătă 11 ianuarie 1969 – I. D. Ștefănescu – „Arta veche a Maramureșului”

Printre studiile despre Maramureș făcute de specialiști competenți se numără și lucrarea lui I. D. Ștefănescu, intitulată *Arta veche a Maramureșului*, apărută la Editura Meridiane.

După o succintă prezentare geografică și istorică a Maramureșului vechi, cu tradițiile lui caracteristice, autorul se ocupă, în partea I a lucrării, de arta populară și etnografia acestui ținut istoric. Sunt descrise, cu competența omului de specialitate, locuințele țărănești vechi, mobilierul și obiectele de uz casnic; bisericuțele de lemn, cu arta și construcția lor specifică, unele datând de prin secolul al XIV-lea, adevărate monumente

istorice. Demnă de admirat este și sculptura arhitecturală în lemn a maramureșenilor, strâns legată de locuințe, de biserici și de ocupațiile țăranilor. Peste tot, de la monumentalele porți de intrare în gospodărie, de la căpriorii casei, cadrele ușilor și ferestrelor, grinzile de sprijin ale tavanului caselor, până la micile obiecte casnice, unelte de gospodărie, de țesut, mobilier, vedem acele măiestrite cioplituri și „împistrături” în lemn făcute cu multă migală, dexteritate și ingeniozitate de meșteri populari, care dovedesc un spirit de observație, un simț al compoziției, al echilibrului formelor și armoniilor, ascunzându-se în simplitatea expresiei o nebănuită putere de sugesție și imaginație artistică.

Din arta populară maramureșeană un loc de frunte îl ocupă și industria casnică, prin acele tradiționale covoare, cergi, ștergare, fețe de pernă, fețe de masă sau diferite piese de îmbrăcăminte. [...]

Marti 21 ianuarie 1969 – Instalarea la Casa Albă a președintelui Nixon

Luni au avut loc, la Washington, festivitățile consacrate instalării celui de-al 37-lea președinte al Statelor Unite ale Americii, Richard Milhous Nixon. În același timp, Spiro Agnew a fost instalat ca vicepreședinte al S. U. A. Evenimentul a marcat venirea la putere a unei administrații republicane, după ce timp de 8 ani Statele Unite au fost conduse de un guvern format de Partidul Democrat.

Președintele Richard Nixon a depus jurământul, după care a rostit tradiționala cuvântare de instalare.

Noul președinte al S. U. A. a declarat că cea mai importantă sarcină a poporului american este de a urmări o politică de pace.

După ceremonie a avut loc tradiționala paradă, unde numeroși cetățeni americani au salutat pe noul președinte al S. U. A. [...]

Sâmbătă 15 februarie 1969 – O veritabilă antologie a poeziei și prozei românești apărută în revista cubaneză *Union*

Revista cubaneză *Union* a dedicat primul său număr din acest an literaturii române contemporane. Cele peste 200 de pagini ale revistei constituie o veritabilă antologie a poeziei și prozei românești, începând din primele decenii ale acestui secol și până în zilele noastre.

În această culegere sunt prezenți cu fragmente din operele lor 54 de poeți și prozatori, în frunte cu Tudor Arghezi, Zaharia Stancu, George Bacovia, Lucian Blaga, G. Călinescu, Ion Barbu, Al. A. Philippide, Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Maria Banuș, Miron Radu Paraschivescu, Mihai Beniuc, Eugen Barbu, Marin Preda. Mai bine de jumătate dintre paginile revistei sunt dedicate tinerei generații de creatori.

Această antologie a literaturii române contemporane, prima de acest gen apărută în limba spaniolă, a fost realizată sub îngrijirea poetului Darie Novăceanu, în colaborare cu un grup de poeți și prozatori cubanezi.

Duminică 9 martie 1969 – 25 de ani de la moartea biologului Grigore Antipa

La 9 martie se împlinesc 25 de ani de la moartea lui Grigore Antipa, una din[tre] personalitățile cele mai remarcabile ale științei și culturii noastre, biolog de seamă, inițiatorul hidrobiologiei românești, savant fecund, cu o prodigioasă și multilaterală activitate științifică și întemeietorul minunatului și originalului Muzeu de istorie naturală din București.

Grigore Antipa s-a născut la 10 decembrie 1867, la București, într-o familie de intelectuali. Primele clase le urmează la Institutul Mărgineanu, din localitate, iar liceul la renumitul Institut Academic din Iași, pe care-l absolvă în 1885, ca unul dintre cei mai meritoși elevi. Printre dascălii săi se aflau câteva personalități de vază, dintre care mai cu seamă Grigore Cobălcescu și Petru Poni exercită, prin erudiția și excepționalul lor talent didactic, asupra tânărului Antipa o înrâurire hotărâtoare, care-i va determina chiar și orientarea profesională.

Încă din timpul studiilor sale liceale, Antipa se entuziasmează de concepțiile evoluționiste ale profesorului Ernst Haeckel, din Germania. Astfel că, la vârsta de 17 ani, Grigore Antipa se înscrie la cursurile Facultății de filosofie din Jena, pe atunci „fortăreața darwinismului”, pentru a frecventa prelegerile eminentului biolog evoluționist și înflăcărat propagator al transformismului în Germania. [...]

Grigore Antipa

Duminică 16 martie 1969 – Pictorul Andrei Mikola la 85 de ani

O viață închinată unui crez artistic, o viață dăruită, în plenitudinea ei, unui ideal estetic și etic, o muncă tenace plină de forță și vitalitate au făcut din Andrei Mikola o personalitate artistică marcantă în plastica noastră. Cei peste 60 de ani dedicați creației plastice de către maestru au prilejuit în repetate rânduri iubitorilor de frumos intensele trăiri spirituale pe care le poate trezi doar o artă autentică, lucrări de care te apropii emoționat, știind că sunt rodul plin de savoare a unei creații sincere și spontane.

tă aparte, originală în plastica românească. [...]

Peisagist prin excelență, Andrei Mikola găsește în natură o sursă de inspirație inepuizabilă, pe care o valorifică în toată splendoarea și puritatea ei. Adânc cunoscător al naturii, reușind să depășească superficialitatea nesemnificativă, sesizând și sintetizând trăsăturile esențiale ale peisajului, artistul materializând îndelungata observație în lucrări cu un colorit intens și o căldură generoasă. Peisajul băimărean, în mijlocul căruia trăiește și lucrează de peste o jumătate de veac, cu cromatismul său specific, culori pure și strălucitoare, își găsește în maestrul Mikola deplina înțelegere și reflectare, prin verdele plin de sevă al pădurii care contrastează puternic cu albastrul purității de cleștar al cerului. Nu este hazardat a se afirma că, așa cum se amintește de legendarul „albastru de Voroneț”, se va aminti și de „albastrul cerului băimărean”, albastru care găsește la Mikola nuanțările de o sensibilitate deosebită ce îi dă o no-

Duminică 16 martie 1969 – 150 de ani de la nașterea lui Alecu Russo

Acum 150 de ani, la 17 martie 1819, vedea lumina zilei, undeva pe valea Bâcului, una dintre cele mai luminoase figuri ale mișcării revoluționare și ale literaturii române de la 1848. Documentele și moștenirea sa literară ne ajută să reconstituim un temperament dinamic, zbu-ciumat, oscilând între tonul odei și elegiei.

Opera lui a plutit vreme de o jumătate de veac ca o navă fără cârmă. Până la 1900 istoria literară nu-l înregistrează decât în treacăt. Abia secolul al XX-lea l-a așezat pe locul meritat în ierarhia valorilor.

Preocupat de probleme variate, politice, sociale, juridice, lingvistice, literare, Alecu Russo este socotit, pe bună dreptate, un scriitor cu puternice propensiuni democratice. Devierile sale de la democratism sunt incidentale. S-a războit cu concepțiile retrograde și s-a îndrumat către noile orizonturi deschise de epoca sa. [...]

Sâmbătă 22 martie 1969 – O manifestare revelatoare: expoziția lui Mihai Olos la Roma

„Expoziția tânărului artist este una din[tre] cele mai importante tentative europene de înscriere a artei populare în producția artistică contemporană”, astfel își începe cronica la expoziția lui Mihai Olos ziarul de mare tiraj *Momento-sera* (20-21.II.1969).

Situându-se la numai un an de la strălucita sa apariție în fața publicului bucureștean, manifestarea din capitala Italiei, rezultat al unei profunde și sagace meditații asupra destinului și sensurilor artei de astăzi, a unei pilduitoare munci, a constituit un veritabil eveniment, bucurându-se de o foarte bună primire, de adânci și ample rezonanțe. Vernisajul expoziției (care a avut loc la 21 februarie a.c.) a unit un public de elită – reprezentanți ai Ambasadei române la Roma, critici de artă, studenți, artiști, diplomați, cinești etc. Presa italiană a acordat un larg spațiu expoziției lui Mihai Olos, evidențiuând specificitatea și originalitatea creației sale, și faptul că artistul propune un limbaj plastic inedit, inspirându-se din bogatul folclor românesc. [...]

Marti 1 aprilie 1969 – Funeraliile fostului președinte al Statelor Unite, Dwight Eisenhower

La Washington au avut loc luni funeraliile generalului Dwight Eisenhower, fost președinte al Statelor Unite ale Americii, remarcabil om de stat și conducător militar, care a adus o însemnată contribuție la victoria forțelor aliate asupra fascismului. Pe întreg teritoriul Statelor Unite drapelul național a fost coborât în bernă, fiind zi de doliu național. Toate instituțiile, universitățile, școlile au fost închise. Posturile de radio și televiziune au transmis în întreaga țară ceremonia funeraliilor generalului Eisenhower. Zeci de mii de oameni au adus un ultim omagiu fostului lor conducător de oști și de stat, al cărui corp neînsuflețit a fost depus în rotonda Capitoliului, pe același catafalc pe care, acum 100 de ani, se afla Abraham Lincoln, iar în urmă cu 6 ani președintele John F. Kennedy.

În cursul după-amiezii sicriul a fost așezat pe afetul unui tun și transportat la catedrala din Washington, unde a avut loc o ceremonie religioasă. În cortegiul funerar s-au aflat președintele S. U. A., Richard Nixon, văduva generalului Eisenhower, miniștri ai guvernului S. U. A., membrii Curții Supreme a S. U. A., generali etc. De asemenea, au participat demnitari din aproximativ 100 de țări ale lumii, printre care președintele Franței, Charles de Gaulle, regele Baudouin al Belgiei, șahul Mohammad Reza Pahlavi al Iranului, cancelarul R. F. G., Kurt Georg Kiesinger, prim-ministrul Canadei, Pierre Elliot Trudeau, prim-ministrul Turciei, Süleyman Demirel, mareșalul Vasili Ciuikov (U. R. S. S.), lordul Mountbatten (Marea Britanie). [...]

Sâmbătă 12 aprilie 1969 – Reprezentanți iluștri ai științei și culturii românești

Se împlinesc anul acesta 150 de ani de la nașterea lui Dimitrie Bolintineanu; de fapt, anul 1819 este binecuvântat pentru istoria noastră literară, în sensul că în același an vin pe lume: Alecu Russo, N. Bălcescu, N. Filimon – scriitori grupați în aceeași generație luptătoare a anului 1848.

Acest „corifeu al revoluției”, cum îl numea presa vremii, era, după tată, român macedonean (Enache Cosmad venise din Ohrida, și era o fire întreprinzătoare, ajungând mic proprietar și subprefect la Bolintinul din Vale), iar mama, de o rară duioșie, era din Bolintin, sediul unei subprefecturi de plasă din Bărăgan. Amintirile copilăriei și adolescenței sunt sărace și amare.

Debutul lui D. Bolintineanu are loc în anul 1843, cu poezia „O fată tânără pe patul morții”, publicată și elogiată de I. Heliade-Rădulescu în *Curierul...* său, și tot în acest an aderă la societatea revoluționară „Frăția”, fondată de Nicolae Bălcescu, Ion Ghica și Christian Tell.

Revoluția de la 1848 îl găsește pregătit, și el i se devotază cu pasiune, lucrând în Comisia de propagandă și participând alături de Ana Ipătescu la acțiunea de eliberare a guvernului provizoriu, ce fusese arestat.

A fost, însă, înainte de toate, un publicist al Revoluției și, în calitate de redactor responsabil al ziarului *Poporul suveran*, răspândește ideile revoluționare și combate greșelile și atitudinile retrograde ale unor ideologi, scoțând în evidență baza națională a Revoluției, care „fusese fapta națiunii întregi”. [...]

Sâmbătă 26 aprilie 1969 – Comemorări revuistice

Acum 50 de ani (aprilie 1919) apărea în București revista *Sburătorul*, sub conducerea lui Eugen Lovinescu. A fost una dintre importante reviste purtătoare de ideologie literară și artistică dintre cele două războaie mondiale. Publicația a apărut în două serii: prima, între anii 1919

și 1922, în 1921 adăugându-și atributul de „literar”, iar a doua, între anii 1926 și 1927.

Existența revistei nu a ocupat prea mulți ani în calendarul nostru literar, dacă o raportăm la alte publicații cu prestigiu similar; i-a supraviețuit, însă, cenaclul din fosta stradă Câmpineanu, și de pe Bulevard, până la moartea criticului, survenită, oarecum pe neașteptate, în anul 1943. O reînviere a cenaclului, cu contribuția discipolilor, a coincis mai mult cu un act de pietate decât cu o regrupare a lui. I-a lipsit spiritul director și unitatea de gândire precedentă, ca și fermitatea ideologiei artistice. [...]

Miercuri 7 mai 1969 – 75 de ani de la procesul memorandiștilor

Marile acțiuni de luptă pentru dreptate și libertate rămân vii în conștiința generațiilor și ele se cuvin a fi rememorate pentru bogăția de învățăminte pe care le oferă, nu numai în momente festive de amploare. Înfruptătorii lor sunt modele de devotament și sacrificiu pentru o cauză nobilă, pilde însuflețitoare pentru o activitate constructivă uriașă, ce urmărește binele celor mulți. Ne facem, deci, o pioasă datorie evocând răsunătorul proces al memorandiștilor din 1894, etapă importantă a luptei românilor din Transilvania pentru drepturi și pentru desăvârșirea statului național.

Care sunt antecedentele acestui proces? Cum se știe, în 1867 se încheie pactul dualist austro-ungar, care a însemnat, după expresia obișnuită, „unio duorum nationum contra plures” (unirea a două națiuni contra a multora). Autonomia Transilvaniei a fost abolită. Din punct de vedere politic și administrativ a fost încorporată Ungariei. Pentru masele populare din Transilvania, dualismul austro-ungar a adus la înăsprirea aspirării sociale, iar pentru națiunea română împingerea pe al doilea plan sau chiar înlăturarea totală din viața politică. Așa încât „lupta de eliberare socială și națională de sub jugul moșierimii și burgheziei maghiare – al monarhiei austro-ungare – formează trăsătura de căpetenie a istoriei social-politice a Transilvaniei de după 1867. [...]

Duminică 11 mai 1969 – Stephan Ludwig Roth

Se împlinesc, în anul acesta, 120 de ani de la moartea tragică a celui mai mare scriitor sas modern, socotit un erou național al sașilor, deci o personalitate reprezentativă, Stephan Ludwig Roth, care a plătit cu sângele lui atitudinea îndrăzneță și profund progresistă din timpul Revoluției de la 1848 din Transilvania. El a fost executat la Cluj de către un „tribunal de sânge” – cum erau numite acele monstruoase instituții, prin care nemeșii s-au răzbunat pe „ațâțătorii” sași și pe intelectualii români acuzați de „trădare” în timpul acțiunii generalului Bem. Eruditul profesor, istoric și pastor Stephan Ludwig Roth a căzut victimă convingerilor sale într-unul din[tre] cele mai frământate momente ale istoriei Transilvaniei, Revoluția de la 1848-1849. Execuția lui, după părerea revoluționarului Lajos Kossuth, s-ar datora unei „neînțelegeri”; în fond, moartea lui Roth, precum și moartea lui Buteanu, Dragoș și a atâtor altor luptători, a fost o urmare a urii naționale provocate de către ofițerii și agenții habsburgici, de nemeșimea proprietară maghiară, de naționaliștii burghezi maghiari, români și sași. [...]

Stephan Ludwig Roth

Duminică 18 mai 1969 – Turnul Eiffel la 80 de ani

Turnul Eiffel, semnul distinctiv al Parisului, a împlinit, la 6 mai, 80 de ani, și numărul tot mai mare de turiști care vin să-l admire dovedește popularitatea sa crescândă.

Construcția faimosului turn a fost terminată la 31 martie 1889 de o echipă condusă de inginerul Gustave Eiffel și a fost inaugurată oficial cinci săptămâni mai târziu, la Expoziția Internațională de la Paris, pentru care a fost construit.

În ciuda succesului său imediat pe lângă marele public, turnul nu a fost pe placul intelectualilor. O petiție care descria turnul Eiffel ca „inutil și monstruos” și „o rușine pentru Paris” purta semnăturile unor celebrități ca Alexandre Dumas-fiul, Guy de Maupassant și George Clémenceau.

În cursul expoziției din 1889, turnul, care fusese construit cu trei ascensoare, a fost vizitat de 1.896.987 persoane, cifră care nu a mai fost depășită până în 1963.

Astăzi, turnul Eiffel îndeplinește trei funcțiuni principale: ca stație telegrafică, ca turn de televiziune și ca ghid pentru avioane. Un proiector reflector la vârful turnului se rotește în fiecare noapte pentru traficul aerian.

Turnul este în prezent revopsit în vechea sa culoare, bronz-maro, dar lucrările se vor sista în cursul sezonului turistic, din iunie până în septembrie. În afară de modernizarea ascensoarelor, o noutate constituie închiderea platformei superioare a turnului (până acum 351 de oameni s-au sinucis, aruncându-se de pe înălțimea sa amețitoare).

Joi 29 mai 1969 – „Zilele cărții pentru copii și adolescenți”

Organizate între 26 mai și 1 iunie, „Zilele cărții pentru copii și adolescenți” au semnificația unei manifestări cu un pregnant caracter educativ și, în același timp, creează ocazia, pentru toți acei care se consacră răspândirii cărții și organizării lecturii în rândurile tineretului, de a confrunta realizările în acest domeniu cu o seamă de posibilități și necesități.

Sistemul difuzării cărții, rețeaua bibliotecilor școlare și aceea a bibliotecilor publice oferă un cadru vast pentru acțiunea de mari resurse formative și educative pe care o constituie lectura copiilor și tineretului.

La secția pentru copii a Bibliotecii Municipale Baia Mare numărul cititorilor – copii între 7-14 ani – depășește 1.500, iar volumul lecturii este, de asemenea, remarcabil. Însotind, în mod subtil și eficace, procesul de satisfacere a cererilor de lectură cu acțiuni menite să rezolve sarcinile permanente ale bibliotecii privind selecția lecturii și dirijarea procesului de formare a interesului, dragostei și obișnuinței de a citi, secția de copii a împrumutat în acest an 15.200 de cărți, primind în bibliotecă, zilnic, între 100 și 150 de cititori. [...]

Sâmbătă 14 iunie 1969 – Memoria poetului-erou

Se împlinesc acum, la începutul verii, 55 de ani de la nașterea poetului maramureșean Ion Șugariu, căzut, în iarna lui 1945, pe fronturile din Cehoslovacia, în marea și crâncena înclăstare mondială care avea să se termine peste câteva luni cu victoria popoarelor asupra Germaniei hitleriste și eliberarea omenirii de coșmarul fascist. Evenimentului i-a fost închinat un simpozion desfășurat la Baia Mare, sub egida Comisiei Județene pentru Răspândirea Cunoștințelor Cultural-Științifice din cadrul Comitetului Județean pentru Cultură și Artă și a Filialei Baia

Mare a Societății de Științe Filologice. Emoționantă a fost, la această manifestare, prezența mamei și soției poetului-erou.

Evocările făcute cu acest prilej de către scriitorii Laurențiu Fulga, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, Coriolan Gheție și conf. univ. Gheorghe Bulgăr, foști colegi de facultate și prieteni apropiați ai lui Ion Șugariu ne-au conturat și mai pregnant personalitatea acestui fiu al Maramureșului, care, prin cărțile tipărite în timpul vieții, prin paginile de manuscrise lăsate, prin jertfa lui eroică, rămâne un exemplu viu de tinerețe creatoare într-un moment de răscruce istorică în înnoirea progresului nostru social și literar, un om care s-a dăruit trup și suflet, vorbind la propriu, nu metaforic, libertății României, înălțării neamului, pentru gloria generației sale atât de greu încercată de destin în lumea aceea de uriașe confruntări dramatice. [...]

Duminică 15 iunie 1969 – Comemorarea a 80 de ani de la moartea lui Eminescu

Ieri după-amiază, la Teatrul de Stat din Baia Mare, a avut loc o manifestare comemorativă organizată de Comitetul Județean pentru Cultură și Artă, consacrată împlinirii a 80 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu. Cu acest prilej participanții la activitate, iubitori de toate vârstele ai creației ilustrului poet, au ascultat evocarea „Personalitatea lui Mihai Eminescu”, care a fost prezentată de dr. Monica Lazăr, conferențiar universitar la Institutul Pedagogic de 3 Ani din Baia Mare. Poeții baimăreni M. Cupcea și N. Herțeg au recitat versuri proprii, închinare personalității celui comemorat.

În încheierea manifestării, actori ai Teatrului de Stat din localitate și membri ai Ansamblului de Stat de Cântece și Dansuri „Maramureșul” din Baia Mare au prezentat un program artistic, în repertoriul căruia au figurat versuri și cântece pe versuri de Mihai Eminescu, precum și un moment coregrafic inspirat de opera Luceafărului poeziei românești.

În aceeași după-amiază, la Biblioteca Municipală din Baia Mare a avut loc o altă manifestare închinată comemorării morții lui Mihai Eminescu – deschiderea unei expoziții de carte. Ea cuprinde ediții eminesciene, lucrări de critică și istorie literară ce au avut ca obiect opera și activitatea lui Mihai Eminescu.

Duminică 29 iunie 1969 – 150 de ani de la nașterea lui Nicolae Bălcescu

Nicolae Bălcescu, de la a cărui naștere se împlinesc, în luna aceasta, 150 de ani, face parte din[tre] acei oameni sortiți, prin firea lor înfocată, să se mistuie într-o văpaie de la naștere până la moarte. Răpit la numai 33 de ani patriei sale, care a fost cea dintâi și cea de pe urmă iubire a sa, a lăsat, totuși, o operă plină de idei noi și îndrăznețe și amintirea unei vieți exemplare, pusă în întregime în slujba celor mai înalte idealuri ale epocii. A fost una dintre cele mai luminoase figuri de revoluționari din istoria românilor, întrunind în personalitatea sa înaltele virtuți ale acestui popor. Om de știință în înțelesul modern al cuvântului, Nicolae Bălcescu reprezintă victoria stilului asupra prolixității materialului documentar. [...]

Expoziția de pictură „Salonul de iarnă” 2019

Dr. Ioan GOGOTA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Luni, 28 ianuarie 2019, Salonul Artelor

În perioada 28 ianuarie-11 februarie 2019, Salonul Artelor al Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare a găzduit vernisajul de pictură „Salonul de iarnă”, eveniment desfășurat sub egida Asociației Artiștilor Plastici „Alexandru Șainelic”, în colaborare cu Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale (CJCPCT) Maramureș și Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”. Au fost prezenți membrii asociației, bibliotecari și alte persoane iubitoare de artă și cultură.

„Salonul de iarnă” se dorește a fi un spațiu al libertății exprimării artistice, făcute cu profesionalism și asumare de către membrii asociației și conține lucrări de artă de certă valoare, a căror panotare este dictată de numărul mare al artiștilor plastici participanți care au expus, precum și de subiectele alese, care sunt extrem de variate și sugestive.

Deschiderea expoziției a fost oficiată de artistul painter și sculptor Mihai Tiriță, președintele Asociației Artiștilor Plastici „Alexandru Șainelic”, moderator și amfitrion al evenimentului, care s-a declarat mulțumit de faptul că „în această expoziție au expus artiștii plastici cu vechime, dar și cei care au trecut în neființă, cazul pictorițelor Lucia Cosma Paul și Elisabeta Klanicza, care rămân în atenția publicului băimărean prin acest vernisaj”. Referitor la picturile expuse, Mihai Tiriță a precizat că „acestea se caracterizează prin originalitate, talent și marcă personală, fiecare artist fiind sensibil în felul său, iar accentul este pus pe natural. Stilul e variat, predomină tehnica, aptitudinile, compoziția și dorința de a expune”.

Ulterior, au luat cuvântul Marian Alexandrescu și Maria Berciu, doi dintre membrii asociației, care și-au exprimat câteva gânduri legate de acest salon. Astfel, Marian Alexandrescu a menționat că „expoziția este exemplară, unitară și, în ciuda temei, transmite căldură”, iar Maria Berciu a afirmat că dorește și în viitor să-și expună lucrările de pictură în cadrul Asociației Artiștilor Plastici „Alexandru Șainelic”, cu toate că, recent, și-a depus dosarul pentru validarea afilierii la Uniunea Artiștilor Plastici din România, filiala Baia Mare.

Marian Alexandrescu

Mihai Tiriță

Maria Berciu

Arta este o metaforă care se desprinde de obișnuit prin înnobilarea formei, a sunetului sau a cuvântului, indubitabil, clipă de inspirație creatoare de natură divină, iar pictura pune în valoare potențialul creator al artistului. Obiectul de artă este esență de muncă, făcută cu har, în care imaginația este fără margini. Artiștii români au fost apropiați de cultura populară din această regiune, pentru că Maramureșul constituie un imbold de creație și un inepuizabil rezervor de inspirație pentru pictori, inclusiv pentru cei afiliați Asociației Artiștilor Plastici

„Alexandru Șainelic” sau Uniunii Artiștilor Plastici din România, filiala Baia Mare.

Marele filosof Constantin Noica, aflându-se într-o călătorie în Maramureș, însoțit de pictorul Mihai Olos, menționa: „I-am scris lui Eliade: Acum, spre capătul vieții, am de ales între a reciti pe Goethe întreg (căci mi s-au pierdut cele cinci caiete cu note complete din el) sau a te reciti și citi pe tine. Prefer să te citesc întreg pe tine, fiindcă mergi mai îndărăt decât Goethe (spre omul originar) și mă trimiți, nu știu cum, mai departe decât el, cu lumea asta folclorică pe care o vezi de-a dreptul ca o cultură majoră și deschisă către viitor” (*Calendarul Maramureșului*, Baia Mare, 1980, p. 70).

Expoziția Asociației Artiștilor Plastici „Alexandru Șainelic” devine o tradiție, iar mesajul evenimentului către toți iubitorii de frumos este acela că arta de valoare continuă să fie o unitate de măsură pentru originalitate și inspirație, o adevărată provocare pentru fiecare artist plastic în parte. Culoarea face parte din sufletul nostru, iar subiectele alese sunt variate și sugestive. „Salonul de iarnă” îi reprezintă pe membrii Asociației Artiștilor Plastici „Alexandru Șainelic”, parte din incomensurabilul patrimoniu al neamului românesc, pentru că ei promovează autenticul și originalitatea – expresia valorilor artistice veritabile ale neamului românesc prezente prin fiecare expoziție. Ne aducem aminte de vorbele marelui romancier Liviu Rebreanu, creator al romanului modern (cu personaje inspirate din viața reală și teme abordate din lumea satului românesc), care spunea că „suntem un neam creator de mare cultură”, iar filosoful Constantin Noica cugeta: „Când mă gândesc la Maramureș, la folclorul nostru și la felul întâmplător și prea adesea parțial în care a păstrat ceva din ce a fost, îmi spun că aceea ce știm și admirăm noi (laolaltă cu atâția străini) reprezintă, poate, numai resturile și firimiturile unui banchet al zeilor” (*Calendarul Maramureșului*, 1980, p. 70).

Lansarea cărții *Comentarii. Discursuri. Predici* – de preot Simion Mesaroș

Dr. Ioan GOGOTA
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Vineri, 1 februarie 2019, Sala de conferințe

Începând cu orele 13, Sala de conferințe a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare a găzduit lansarea cărții *Comentarii. Discursuri. Predici*, semnată de părintele Simion Mesaroș, fost preot paroh al Parohiei „Sfântul Anton” din Baia Mare și Cetățean de Onoare al Municipiului Baia Mare.

Manifestarea s-a desfășurat în prezența unui numeros public de confesiune greco-catolică, dar au fost de față și cadre didactice, bibliotecari, cercetători științifici și alte persoane interesate de eveniment. Printre participanți am remarcat pe prof. univ. dr. Nicolae Felecan, conf. univ. dr. Mirela Coman, prof. Săluc Horvat, prof. Vasile Leschian, lect. univ. dr. Ilie Gherheș, fostul ministru ing. Ioan Avram Mureșan ș.a.

Autorul a făcut o incursiune în istorie, începând cu anul 1918 și ajungând până în prezent, prilej de readucere în memorie a unor întâmplări, fapte și situații prin care au trecut în decursul acestei perioade enoriașii acestei confesiuni, cu exemplificări textuale din surse reprezentative: teze de doctorat, arhive militare, arhivele Bisericii Greco-Catolice, cele ale fostei Episcopii a Maramureșului, precum și din presa interbelică din Maramureș și nu numai.

În cuvântul introductiv, dr. Teodor Ardelean, directorul instituției gazdă și moderatorul evenimentului, a vorbit despre bucuria și onoarea pe care o are biblioteca de a fi gazda acestei lansări – care coincide cu împlinirea vârstei de 75 de ani a autorului –, întrucât preotul greco-catolic Simion Mesaroș este o personalitate marcantă a vieții culturale și religioase din acest areal. Făcând referire la adagiul „pro captu lectoris habent sua fata libelli” („în funcție de mintea cititorilor, cărțile au soarta lor”), a insistat pe faptul că volumul surprinde iubitorii de cultură și religie cu documente de sinteză relevante în care le prezintă pe unele dintre marile personalități marcante ale cultului greco-catolic din România (cazul P. S. Ioan Bălan, Iuliu Hossu, Valeriu

Vasile Leschian, Nicolae Felecan, Simion Mesaroș, Teodor Ardelean și Săluc Horvat

Traian Frențiu, Alexandru Rusu, Vasile Aftenie, Ioan Suciș și Tit Liviu Chinezu) – cei care au preferat să suporte vitregiile vremurilor, decât să renunțe la convingerile lor religioase.

Referindu-se la personalitatea autorului, dr. Teodor Ardelean se declară prieten și slujitor

al literelor la fel ca și autorul, pe care îl stimează și-l apreciază pentru strădania, sârguința și meticulozitatea cu care investighează documentele referitoare la cultul greco-catolic, deoarece acesta nu se rezumă la o simplă enumerare de fapte, întâmplări sau personaje, ci urmărește așezarea lor într-o cronologie conformă cu realitatea ce reiese din tezaurul arhivistic cercetat. În acest sens, vorbitorul a accentuat ideea că „Simion Mesaroș este un avid cercetător al faptelor consemnate în documente sau mai puțin aflate în atenția specialiștilor avizați din domeniu, iar volumul de față este o carte de referință, cu date și consemnări oficiale privind Biserica Greco-Catolică. Cartea *Comentarii. Discursuri. Predici* nu este o răfuială cu Biserica Ortodoxă, ci e o carte de teologie, de învățătură, restul fiind probleme care au destinul lor și care se vor vindeca. (...) Este importantă pentru că e purtătoare de cunoaștere, iar mesajul cuprinde chiar sufletul unui OM care a venit cu bucurie, dar și cu multă suferință în fața noastră”.

Fiind invitat să-și prezinte opinia referitoare la carte, prof. Vasile Leschian a elogiat preocuparea autorului de a reda cu fidelitate și exactitate evenimente și de a le urmări cronologic, insistând pe ideea că acesta „și-a asumat povara ca sens de decantare a răului”. Referitor la destinele preoților de confesiune greco-catolică, vorbitorul a amintit că „s-a avut în vedere traseul personal, dar și cel al bisericii, al cultului, conturat de autor în sinteză, în spațiu restrâns, comentat fără părtinire. Cartea este un îndemn la cunoaștere și meditație și totodată la acțiune pentru revigorarea spiritului acestui cult, care poartă pe copertă martirii greco-catolici”.

La rândul său, prof. Săluc Horvat a făcut o succintă incursiune în viața și activitatea preotului Simion Mesaroș, cel care a activat în calitate de preot greco-catolic în clandestinitate (timp de 17 ani); a făcut parte din mișcarea de rezistență a Bisericii Greco-Catolice (timp de 15 ani); a fost primul rector și profesor al Institutului Teologic „Episcop dr. Alexandru Rusu” din Baia Mare și a oficiat slujbe în aer liber, la Statuia Ostașului Român, iar apoi la Biserica „Sfântul Anton”, pe care a construit-o și în care și-a desfășurat activitatea până la ieșirea la pensie. Referindu-se la personalitatea complexă a preotului Simion Mesaroș, vorbitorul a amintit că „autorul este o personalitate care a făcut istorie. Cartea *Comentarii. Discursuri. Predici* este de excepție, deoarece conține date și întâmplări petrecute în rândul credincioșilor greco-catolici. Aceasta îndeamnă la reflecție asupra existenței noastre ca oameni iubitori de spirit dumnezeiesc”.

Prof. univ. dr. Nicolae Felecan a insistat pe faptul că „autorul este un fin observator al vieții sociale, pentru că relatează evenimentele din clandestinitate așa cum au fost în realitate, percepute sau trăite”.

Au mai adresat cuvinte elogioase conf. univ. dr. Mirela Coman, lect. univ. dr. Ilie Gherheș, fostul ministru Ioan Avram Mureșan și alții.

Ultimul dintre vorbitori a fost însuși autorul cărții, pr. Simion Mesaroș, care a pledat

pentru o readucere în memorie a evenimentelor trecute, cuvintele rostite de Domnia Sa fiind pline de patos și emoție. Acesta a dovedit de nenumărate ori că este un fin observator al evenimentelor derulate în România în mai multe episoade istorice și poate fi apreciat ca un om de cultură veritabil al Maramureșului.

Dacă pentru filosoful sofist Protagoras omul era măsura tuturor lucrurilor, pentru părintele Simion Mesaroș fiecare lucru poartă în sine însăși măsura sa.

„Voi vedeți ce văd eu?” – vernisajul expoziției de fotografii a artistei fotograf Mariana SCUBLI

Dr. Ioan GOGOTA
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Natura nu face nimic greșit; frumoasă sau urâtă, orice formă își are tâlcul ei. Și, din câte ființe există, nu-i una care să nu fie cumva sau chiar așa cum ar trebui să fie.

(Denis Diderot, *Scrieri despre artă*)

Vineri, 14 februarie 2019, Salonul Artelor

În perioada 14-26 februarie 2019, superbul locaș cultural Salonul Artelor (Cabinetul de medalistică) din incinta Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, spațiu care creează o simbioză unică între creatorii tuturor artelor sub semnul prieteniei, a găzduit expoziția de fotografii „Voi vedeți ce văd eu?” a artistei fotograf Mariana Scubli (alias MS NEVA), din Sighetul Marmației, care și-a propus să performeze în planul cunoașterii artistice, geniul său în domeniul fotografiei (ca artă a vizualului) beneficiind de clipe de inspirație divină, concretizate într-un un veritabil popas spiritual cu puternic impact asupra sufletelor.

Prin acest demers cultural, Mariana Scubli și-a propus să ne îmbogățească sufletește, creându-ne adevărate punți spirituale care ne îndeamnă spre umanitate, spre acea receptare care delectează spiritul, reușind să ne apropie și să ne insuflă dragostea pentru artă. Expoziția a cuprins 30 de instantanee fotografice și s-a dorit a fi o atenționare asupra necesității majore de a înțelege secunda de aur, ceea ce avem acum, ceea ce vom pierde din moștenirea noastră, în ceea ce privește meșteșugurile, tradiția, portul.

Deschiderea oficială a avut loc joi, 14 februarie, la ora 17.00, la eveniment fiind prezenți, alături de autoare, dr. Teodor Ardelean – directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, soțul artistei, Horia Scubli – primarul municipiului Sighetul Marmației și un numeros public, stilat, cu gust și dragoste pentru arta fotografică.

Moderatorul manifestării a fost Teodor Ardelean, care a subliniat, printre altele: „Mă bucur să văd aici expoziția artistei fotograf Mariana Scubli, după ce, anterior, a fost expusă în Sighet, ceea ce dovedește că

F. Săteanu, Ștefania A. Pop, T. Ardelean, M. Scubli și H. Scubli

este o expoziție care călătorește (...). Fotografia este veche, conceptul este de mii de ani și încearcă să se bată cu eternalizarea, pentru că artistul, prin instantaneele surprinse, încearcă eternalizarea clipelor (...). Fotografia este o formă de exhibare umană și cuprinde elemente de folclor, tradiție, obiceiuri – adevărate bogății exploatare de artiști”.

Artistul fotograf Felician Săteanu, în cuvântul său a subliniat că Mariana Scubli oferă „fotografii cu căldura unui copil care descoperă lumea” și că artista știe să decupeze din

realitate, conform dictonului „nici intelect fără inimă, dar nici inimă fără intelect”, cadre semnificative, prin care transmite publicului mesaje interesante, oferind, totodată, reale momente de înaltă desfătare spirituală. Fotografiele sunt inspirate din autenticul Maramureș, iar o parte dintre acestea au fost expuse cu ocazia Centenarului Marii Uniri și la Alba Iulia”.

Fiind invitat să-și exprime gândurile referitoare la expoziție și autor, Horia Scubli a menționat că a fost martor la toate aceste secvențe, iar altele îi sunt stocate pentru a fi valorificate ulterior. A constatat că satul maramureșean tinde spre o direcție greșită și a exemplificat doar zona Văii Izei ca rămasă autentică vatră de cultură și civilizație maramureșeană, pentru că „aici bunicii doresc ca nepoții și copiii să se îmbrace în portul maramureșean, straiul fiind un semn al mândriei de a fi maramureșeni”.

La final, autoarea a ținut să menționeze că și-a propus să immortalizeze viața reală cu flori, insecte, păsări și peisaje care au atras-o. Referindu-se la originile sale, a relatat: „Fiind orășeancă, am descoperit meșterii populari ca subiecte (...), iar prin acestea mi-am propus să popularizez tradițiile, pentru că sunt nestematele noastre”.

Acest vernisaj poate fi un moment de glorie pentru artistul fotograf Mariana Scubli, o încercare de reconstruire a eului cu trăiri intense, care dovedește profesionalism și simț artistic. Cu referire la trăirea *în azi* și nu în amintirea trecutului, sunt celebre vorbele lui C. Noica: „Bucuria care stă”, respectiv ale scriitorului N. Steinhardt, care afirma că „arta este un mijloc de înălțare a sufletului și un izvor de bucurie curată și nobilă”. Fiecare creator autentic și fiecare creație se arată lumii printr-un limbaj, prin ceva anume care îi este specific – imagine, cuvânt, sunet, culoare, gust, piatră, lemn, linie etc. În afara acestei specificități, arta nu poate produce un mesaj decât prin stil, fapt care ne introduce în lumea filosofului austriac Ludwig Wittgenstein, care considera limbajul ca fiind „arhitectura lumii”, iar noi considerăm că vernisajul „Voi vedeți ce văd eu?” și-a atins scopul, acela de reda publicului și auditoriului fotografii și aspecte noi prin reprezentări sugestive din viața de zi cu zi, și nu numai.

Ziua Internațională a Poeziei sărbătorită la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare

Maria BELEA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Miercuri, 20 martie 2019, Fondul Documentar al Academiei Române

Cu prilejul Zilei Internaționale a Poeziei, sărbătorită anual pe 21 martie, Centrul de cercetare și documentare din cadrul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” a organizat manifestarea **Centenar Constant Tonegaru – poetul rebel cu destin tragic. Poeți din „Generația Războiului”: Geo Dumitrescu, Ion Caraion, Dimitrie Stelaru**. Cu această ocazie, la Fondul Documentar al Academiei Române a fost organizată o expoziție de carte cu lucrările scriitorilor evocați și ediția princeps a revistei *Albatros* (1941).

Prof. univ. dr. George Achim, moderatorul acestui eveniment, a realizat un portret literar al poetului Constant Tonegaru (1919-1952), exponent al „Generației războiului”, care a contribuit la configurarea și afirmarea unui nou canon poetic. Poet rebel, cu un destin tragic, Constant Tonegaru evocă în poemul „Noiembrie patetic” destinul acestei „Generații pierdute”, total neconvențională, decimată de persecuția comunistă și împiedicată să se afirme cultural. Este vorba despre acei poeți care debutează în jurul anilor '39-'47 și care sunt de două ori reduși la tăcere: o dată de venirea celui de-al Doilea Război Mondial, iar apoi de instaurarea comunismului. Cu o voce interioară scrâșnită, patetică, penetrantă, aceste spirite sinuoase, contestatate, adunate sub aripa neîmplinirii, au fost cenzurate să-și publice propriile opere în România socialistă. Cei prezenți la eveniment au putut afla aspecte mai puțin cunoscute din viața poetului Constant Tonegaru, cum ar fi motivele aflate la baza propensiunii exotice a poetului, precum și ipostaze ironice sau eroice din viața acestuia.

Drd. Alexandra Țermure a prezentat o lucrare despre personalitatea lui Constant Tonegaru, văzut prin prisma relatărilor lui Teohar Mihadaș, poet și prozator de origine aromână, coleg de detenție cu Constant Tonegaru la închisorile din Aiud și Bistrița, exemplificând cu citate din opera *Pe Muntele Ebal*.

Conf. univ. dr. Ștefan Vișovan a conturat personalitatea și opera lui Geo Dumitrescu (1920-2004), poet și traducător, redactor-șef al revistei *România literară* și conducător al generației „Albatros”, unul dintre remarcabilii poeți români care s-au afirmat plenar după al Doilea Război Mondial. Geo Dumitrescu a fost, de asemenea, un talentat gazetar, profesie pe care a

îmbrățișat-o încă din tinerețe, colaborând la numeroase reviste literare. Au fost rememorate cele mai importante momente ale activității sale literare: de la debutul editorial cu placheta de versuri *Aritmetică*, în 1941, operă semnată cu pseudonimul Felix Anadam, la remarcabilul volum *Libertatea de a trage cu pușca*, lucrare care l-a consacrat definitiv, fiind premiat de Editura Fundațiilor Regale. Valoarea creației lui Geo Dumitrescu, membru al Societății Scriitorilor din România și membru fondator al Uniunii Scriitorilor din România, a fost recunoscută de cei mai importanți

critici ai literaturii române, printre care acad. Eugen Simion și Marin Mincu.

Ion Caraion (1923-1986) și Dimitrie Stelaru (1917-1971) sunt alți doi poeți care întregesc portretul „Generației pierdute”. Referitor la viața și opera poetului și eseistului Ion Caraion, conf. univ. dr. Florian Roatiș a evocat câteva date biografice, evidențiind meritele sale literare și editoriale. *Panopticum* (1943), *Omul profilat pe cer* (1945) și *Cântece negre* (1947) sunt doar câteva dintre operele care ilustrează spiritul nonconformist și contestatar al poetului. Considerat un „incomod” de către regimul comunist, Ion Caraion va plăti cu ani lungi de detenție libertatea de exprimare. Ultima etapă din viața și opera lui Ion Caraion, stabilit la Lausanne, în Elveția, unde a solicitat azil politic, îl împinge pe poet la izolare interioară, eliberarea din închisoare dovedindu-se, de fapt, doar o iluzie a libertății.

La final, prof. dr. Lidia Fodor Botezatu a prezentat o lucrare despre Dimitrie Stelaru, boemul prin excelență, așa cum a fost numit de critica literară, pentru care poezia și creația reprezintă singurele elemente de stabilitate și de rezistență în fața singurătății și a morții. Fire nonconformistă, Dimitrie Stelaru oscilează între zona întunecată, a frământărilor, și cea salvatoare, a poeziei, confirmând, la rândul său, semnificația sintagmei „Generația pierdută”, care reunește destine diferite, căzute într-un con de umbră, dar care, iată, au ieșit la lumină odată cu sărbătorirea Centenarului Tonegaru.

Iosif Herțea: sunetul care rămâne. Vibrații festive de primăvară

Maria BELEA
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Vineri, 22 martie 2019, Sala de conferințe

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, Facultatea de Litere a Centrului Universitar Nord din Baia Mare (CUNBM) – Specializarea etnologie și Colegiul de Arte Baia Mare au organizat manifestarea **Iosif Herțea. Sunetul care rămâne: vibrații festive de primăvară**, dedicată împlinirii a 83 de ani de la nașterea celui mai original compozitor de muzică de scenă din România.

Etnomuzicolog, etnograf, culegător de folclor, Iosif Herțea s-a născut pe 22 martie 1936, la Firiza de Jos, remarcându-se printr-o viață culturală și artistică deosebit de complexă și performantă, atât la nivel național, cât și internațional, așa cum ne dezvăluie Marinela Țepuș și Andreea Dumitru în volumul *Iosif Herțea – vrăjitor de sunete ciudate*.

În 2016, Maestrul Herțea, stabilit în Germania, a donat Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare o colecție impresionantă, în semn de omagiu adus locului în care a văzut lumina zilei. Sutele de cărți și înregistrări audio, de instrumente muzicale și obiecte tradiționale, colecționate de-a lungul mai multor decenii, de pe toate continentele, au dat naștere Cabinetului memorial „Iosif Herțea”, amenajat în interiorul bibliotecii.

Din dorința de a valorifica Colecția Herțea și de a face cunoscută activitatea marelui etnomuzicolog, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” organizează periodic diverse manifestări științifice și culturale în colaborare cu Centrul Universitar Nord și Colegiul de Arte din Baia Mare, instrumentele muzicale tradiționale și obiectele sonore fiind utilizate de profesori și elevi, așa cum a dorit marele om de cultură băimărean.

Această întâlnire neconvențională, de suflet, moderată și coordonată de dr. Liliana Gabriela Voș, cadru didactic asociat (Specializarea etnologie, Facultatea de Litere, Centrul Univer-

sitar Nord Baia Mare) și actriță la Teatrul de Păpuși din Baia Mare, îmbogățește repertoriul manifestărilor cultural-artistice dedicate Maestrului Herțea.

„Să ne iubim poporul”, „să-l respectăm în ceea ce are el mai autentic”, „să ducem mai departe ceea ce ne reprezintă” sunt câteva dintre îndemnurile lui Iosif Herțea către tineri și folcloriști, aspecte evocate de conf. univ. dr. Delia Suiogan, prodecan al Facultății de Litere – CUNBM. Aceasta a mulțumit colaboratorilor implicați în organizarea activității, apreciind că lucrurile adevărate se fac doar în echipă.

Luările de cuvânt au fost intercalate cu vizionarea unui film despre viața și activitatea lui Iosif Herțea, realizat de Maria Belea și Corina Șandor-Martin.

La rândul său, prof. Darie Nemeș Bota de la Colegiul de Arte Baia Mare și-a exprimat, atât bucuria de a participa la organizarea unor astfel de evenimente, cât și aprecierea față de creația marelui compozitor și „maestru al sonorităților live”, pasionat de sunetele tradiționale și exotice, deopotrivă. Mai apoi, a făcut o demonstrație cu instrumente exotice din colecția „Iosif Herțea” îmbinate cu sonorități electronice.

Un alt moment artistic a fost prezentat de un grup de elevi de la Colegiul de Arte din Baia Mare, format din: Matilda Onț (flaut), Dariana Marian (pian), Eduard Cizmadia (clarinet), David Kaszta și Matei Costinar (percuție), care au interpretat piesa „Omagiu lui Iosif Herțea”, compusă de Călin Ionce.

La finalul activității, studenții de la Specializarea etnologie, Facultatea de Litere a CUNBM: Daliana Bejan, Grigore Chira, Marius Coste, Gessica Dunca, Alexandra Filip, Maria Gherghel, Alexandra Lazăr, Cornelia Lupșa, Florentina Pricop, Cristina Rus, Gabriela Șimonca, Laura Tătăran, au transpus participanții la eveniment în universul magico-ritualic al datinilor și credințelor legate de venirea primăverii, dezvăluind dimensiunea apotropaică și inestimabila valoare culturală a instrumentelor din Cabinetul memorial „Iosif Herțea”.

Conferința „A citi, a scrie, a crea”

Maria BELEA și Simona GABOR
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Vineri, 23 aprilie 2019, Fondul Documentar al Academiei Române

Zina națională a bibliotecarului, sărbătorită în fiecare an pe data de 23 aprilie, a fost marcată la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare prin conferința „A citi, a scrie, a crea”, susținută de prof. univ. dr. George Achim, directorul Școlii doctorale de științe umaniste din cadrul Centrului Universitar Nord Baia Mare – Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca și cercetător în cadrul Centrului de Cercetare și Documentare Baia Mare al Academiei Române.

În preambulul evenimentului, desfășurat la Fondul Documentar al Academiei Române, a avut loc vizionarea unor scurtmetraje despre carte și bibliotecă, realizate de kolegele bibliotecare: Mara Popovici („Citesc, mă joc, deci exist...”), Anamaria Pop („Povestea bibliotecarei”), Florina Vanciu („Cărțile au suflet, iar uneori... plâng”), Daliana Bonaț („Despre carte... care este în toate”), Onorica Târziu („Cartea copilăriei mele”), scurtmetraje realizate cu ocazia cursului de „Povestiri digitale”, organizat în 2016, de Corina Șandor-Martin.

Audiția unor lucrări muzicale din repertoriul cantautorului sovietic Bulat Okudzhava, interpret care a devenit un adevărat simbol al timpului său, și al lui Leonard Cohen, a avut menirea de a evidenția puterea cuvântului transpus în muzică. Acest moment a fost urmat de o analiză, realizată de prof. univ. dr. George Achim, privind evoluția genurilor literare, dar și a condiției cărții și narațiunii, de la lumea antică și până în contemporaneitate. Dacă în Antichitate bibliotecile erau destinate unor elite, unor savanți, deoarece permiteau accesul la unele cunoștințe sacre, esențiale, care puteau deveni aproape periculoase odată dezvăluite în spațiul public, ulterior, cartea a devenit din ce în ce mai „profană”, pe măsură ce accesul la ea s-a lărgit și tot mai multă lume a putut să o consulte. Democratizarea cărții a fost, astfel, invers proporțională cu cantitatea de sacru pe care ea o conține. S-a lărgit accesul la carte, s-a redus cantitatea de sacru și de hermetism din paginile ei, funcția sa reducându-se la un simplu „păstrător de memorie”.

Superbul text poetic „Ex libris” al lui Tudor Arghezi confirmă acest aspect al cărții, care nu mai răspunde la nicio întrebare, ale cărei transcendență și cunoștințe divine au fost afectate de rațiunea omului muritor. Cartea înseamnă stocarea reflecțiilor despre viață, a nuanțelor vieții, poate influența vieți, dar nu este viața însăși. În această accepțiune, cartea se rezumă la a fi un depozitar al memoriei, un obiect de arhivă.

În același timp, cartea poate să însemne și un germene de reconstituire virtuală a înșeși istoriei umanității. De asemenea, cartea are și o funcție socială, precum și o funcție inițiativă, stabilită prin legătura cu cultura și umanitatea. Dar funcția primordială a cărții rămâne cea sacră, din ce în ce mai marginală astăzi, dar foarte prezentă altădată.

Roland Barthes, în volumul *Le plaisir du text*, vorbea despre faptul că orice carte este un „act erotic”, plăcerea textului și jubilația intelectuală conducând cititorul spre sensuri pe care nu le-a mai cunoscut, subliniind în acest fel relația intimă cu hârtia și textul.

Conferința s-a încheiat cu descifrarea altor valori esențiale ale cărții, precum cea taumaturgică, care înlesnește evadarea dintr-un spațiu agresiv, permițând cititorului să se elibereze mintal prin lectură, și cea intertextuală.

„*Arăți obosită astăzi* (Dreiser) – ziceam eu. *Mă doare capul* (Cezar Petrescu) – răspundeai tu. *Hai să plecăm de-aici!* (Cehov). *Nu!* (Ionescu). *Atunci poștește de îmbucă ceva* (Sadoveanu). *Nu vreau!* (Moartea lui Ivan Ilici). Făceam o pauză ca să-mi adun gândurile. *Am văzut azi-dimineață în dreptul peninsulei un animal ciudat* (Mihai Tican Rumano). *Ce vorbești?!* (Caragiale). *Așa că ar fi bine s-o-ntindem mai încolo* (Faulkner). *N-ar fi mai bine să ne apărăm aici?* (Jules Verne). *Cum?* (Camus). *Să punem mâna pe-o lopată...* (A. Toma). *Nu este o soluție* (Eusebiu Camilar). *Au!* (Joyce). *Ce s-a întâmplat?* (Ibsen). *Migrena asta îngrozitoare* (Huxley). *Te doare tare?* (Ionel Teodoreanu). *Paștele mă-sii, dac-ai ști!...* (Gib Mihăescu). *Da, îngerul meu, înțeleg...* (Bolintineanu). *Nu înțelegi nimic. Și de ce mă privești așa?* (Agatha Christie). *Te iubesc* (Ion Grecea). *Cruță-mă, te rog!* (Dostoevski). *Nu mai vrei să fim împreună?* (Cella Serghi). *N-am zis că nu vreau, am zis că nu pot* (Pascal). *Atunci, du-te la dracu!* (Brecht). *Porcule!* (Céline). *Salutare!* (Breban). *Bună seara!* (Buzzati)”¹.

plat? (Ibsen). *Migrena asta îngrozitoare* (Huxley). *Te doare tare?* (Ionel Teodoreanu). *Paștele mă-sii, dac-ai ști!...* (Gib Mihăescu). *Da, îngerul meu, înțeleg...* (Bolintineanu). *Nu înțelegi nimic. Și de ce mă privești așa?* (Agatha Christie). *Te iubesc* (Ion Grecea). *Cruță-mă, te rog!* (Dostoevski). *Nu mai vrei să fim împreună?* (Cella Serghi). *N-am zis că nu vreau, am zis că nu pot* (Pascal). *Atunci, du-te la dracu!* (Brecht). *Porcule!* (Céline). *Salutare!* (Breban). *Bună seara!* (Buzzati)”¹.

¹ Groșan, Ioan, *Insula*, în *Caravana cinematografică*, Editura Corint, București, 2005, pp. 27-28.

Vernisajul expoziției personale de artă fotografică „România în straie tradiționale” a artistului fotograf Tudorel ILIE

Ștefan SELEK

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Ștefan Selek

Luni, 13 mai 2019, Salonul Artelor

Evenimentul a fost dedicat Zilei Naționale a Portului Popular din România, care se sărbătorește în a doua duminică din luna mai, începând cu anul 2016, având ca scop promovarea celor mai importante valori ale portului tradițional din România, în rândul iubitorilor de cultură din țară și din străinătate. Tot cu această ocazie s-a desfășurat o mare șezătoare cu invitați din zonele etnofolclorice din nordul Transilvaniei. Potrivit artistului fotograf Tudorel Ilie, prin organizarea unei șezători în cadrul expoziției a putut fi posibilă crearea cadrului cunoașterii, conservării și promovării tehnicilor de confecționare a elemen-

telor costumului popular, care sunt componente ale patrimoniului cultural tradițional tangibil și intangibil al României.

Expoziția personală de artă fotografică „România în straie tradiționale” prezintă într-un număr de peste 40 de lucrări înrămate, sau unele la scară umană, cele mai valoroase elemente ale portului tradițional și tehnicilor de confecționare vestimentară din majoritatea regiunilor etnografice ale României.

Organizatori: Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, Consiliul Județean Maramureș, Asociația EuroFotoArt Oradea, Uniunea Artiștilor Plastici, Asociația Clubul Foto-Video „Millennium”. Expoziția a fost deschisă pentru public în perioada 13-25 mai 2019.

În calitate de moderator, Tudorel Ilie a adresat salutul de bun venit celor prezenți în Salonul artelor, pentru o manifestare care „reface legătura cu strămoșii”, mulțumind, totodată, gazdelor pentru implicare și colaborare.

După binecuvântarea părintelui Isidor Berbecaru din Botiza, a luat cuvântul dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, care a vorbit despre o comuniune de gând, de simțire, de voință, de iubire prilejuită de expoziția artistului fotograf Tudorel Ilie și de întâlnirea cu acești oameni frumoși din toate țările Maramureșului, care nu au fost aduși doar ca să bifeze încă o activitate, ci au venit ca să împlinescă lucrarea sufletului românesc, care este mai importantă chiar și decât existența. „Pentru neamul românesc acesta e Paradisul recâștigat”, a completat directorul bibliotecii, vorbind despre viața strămoșilor, bunicilor și părinților noștri, care trăiau în căsuțele lor, cu portul lor simplu, ținând să-și păstreze tradițiile și obiceiurile. La finalul intervenției sale,

Teodor Ardelean a citat din editorialul numărului din iulie-decembrie 2015 al revistei *Familia română*, dedicat satului românesc, de unde se desprinde ideea că e mai important să întreținem focul decât să studiem cenușa, adică să nu lăsăm să moară tradițiile, portul și obiceiurile, amintind și de colaborarea cu Anton Rohian, prefectul din acea vreme, prin organizarea mai multor evenimente de conștientizare cu privire la situația caselor maramureșene tradiționale.

Tudorel Ilie, artist fotograf originar din Arduș (județul Satu Mare), a făcut, printre altele, următoarele afirmații: „Este foarte bine că ne întâlnim și vom încerca să facem ce ne stă în putință pentru a mișca această căruță a tradițiilor, din punctul mort în care ultimii ani au adus-o. Am fost prea ocupați să fim într-o competiție veșnică cu Bulgaria pentru penultimul loc în Europa, dar ceea ce avem noi mai prețios decât ceilalți europeni nu mai au de mult, adică tradițiile noastre

tre vie. Elementele esențiale ale matricei identitare a poporului român sunt limba română și costumele populare, cel de-al doilea fiind expresia unității în diversitate”. Expoziția a fost lansată la Baia Mare, apoi va parcurge toate regiunile istorice românești, va fi vernisată în București, la Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, apoi la Veneția, unde artistul fotograf băimărean va încerca să le de-

monstreze străinilor că portul popular românesc este mai frumos și mai plin de conținut decât costumele de carnaval, acesta făcând legătura cu strămoșii noștri din neolitic. „Asta am încercat să arăt prin această expoziție: sufletul nemuritor al poporului român, cât putem fi noi de frumoși în straie tradiționale”.

Fostul prefect Anton Rohian a vorbit despre zilele numărate ale satului maramureșean și proiectele pe care le-a întreprins pentru salvarea din fața tăvălugului globalizării: a organizat conferințe și simpozioane, a inventariat casele și anexele tradiționale din lemn din județ, a încercat redactarea unui proiect legislativ specific pentru zona Maramureșului. Rezultatele demersurilor sale au fost, însă, prea puțin semnificative, reușindu-se doar blocarea vânzării bucată cu bucată a acestor vestigii ale arhitecturii rurale, care ne dau nouă identitatea. Salvarea tradiției, spune Anton Rohian, va veni de la generația tânără în momentul în care se va simți mândră de sine îmbrăcând portul popular.

Conf. univ. dr. Delia Suiogan, prodecan al Facultății de Litere din cadrul Centrului Universitar Nord Baia Mare, a venit îmbrăcată într-un port din Mehedințiul natal și a primit în dar de la Tudorel Ilie o jiletă din zona Olteniei, pe care aceasta a descris-o, nu înainte de a se mărturisi publicului prezent la eveniment: „Eu mă simt acasă între aceste imagini. Pentru mine a îmbrăca portul popular este o revenire la ceea ce sunt. Restul hainelor sunt pentru mine niște măști pe care le pun când ies în lume. Când am șansa să mă îmbrac într-o cămașă maramureșeană, ori din Banat, Oltenia, Moldova sau Muntenia, mă simt adevăratul eu. Ce vedeți pe hainele pe care le purtăm astăzi? Echilibru, armonie, simplitate. Acestea ne caracterizează. Șansa mea a fost ca, venind din Mehedinți, făcând facultatea în Timișoara, iar doctoratul în Iași și locuind de 29 de ani în Maramureș, să simt mai puternic românește”.

Următoarele momente ale manifestării au fost cele mai emoționante. S-au perindat în aplauzele publicului invitații în port popular: Floare Finta de 86 de ani, mamă a nouă copii, Tezaur Uman Viu, și Floare Hotca, de 79 de ani, din Țara Oașului. Țara Codrului a fost reprezentată de copiii Ansamblului Folcloric din Arduș, de doamna Malvina Madar Iederan, care a înființat un Muzeu al Tradițiilor Țării Codrului, și de câteva femei din Soconzel. Din Țara Lăpușului au participat păstrătoarele de tradiții din satul Rogoz. Din Țara Maramureșului au venit coconii din Budești, Ansamblul Folcloric „Cosăul”, coordonați de Petru Ștețiu, învățător la școala din satul Sârbi, și prof. Maria Borodi. Din Cernești a venit Ansamblul Folcloric „Măgura”, însoțit de solista Rafila Bărbos. Au mai luat cuvântul: Crina Chilat, candidat la alegerile europarlamentare, și Florin Mățac, inginer silvic la Ocolul Strâmbu-Băiuș.

În loc de concluzie, cităm din cuvintele lui Tudorel Ilie, publicate în comunicatul de presă al evenimentului: „Portul tradițional românesc este o bogăție care, venind de la strămoșii noștri daci și străbătând cu succes veacurile, este o parte integrantă a identității poporului român, dar este, totodată, și o valoare universală! Se cuvine, deci, să-l cunoaștem, să-l păstrăm, să-l punem în valoare și să-l transmitem generațiilor viitoare! Portul tradițional strămoșesc are darul de a uni românii!”.

CUPRINS

EDITORIAL

Florian ROATIȘ / Va fi secolul XXI religios?	3
--	---

DIALOGURI PROFESIONALE

Anca SIMA / Ce mai citesc tinerii?	5
Simona DUMUȚA / Cartea poștală în colecțiile bibliotecii	8
Amalia TALPOȘ / „Covorul povestitor la Baia-Sprie călător”	11
Mara POPOVICI / O nouă provocare: realizarea unui nou covor povestitor	13
Alina ILIEȘ / Dimitri Mendeleev, părintele Tabelului periodic al elementelor	15
Paula RUS / Bibliotecă – școală, colaborare armonioasă, rodnică și eficientă	18
Florina VANCIU / O altfel de... recomandare de lectură	20

PAGINI CULTURALE

Tudor NEDELCEA / Ce-ar (mai) trebui să știm despre... Adrian Păunescu	22
George ACHIM / Un om printre cărți	27
Angela SITAR / Personalități ale Țării Oașului: IONIȚĂ G. ANDRON și MIHAI POP	31
Maria COGĂLNICEANU / Doar câteva cuvinte despre Panait Istrati și catalanul Antoni Clavé	38
Tudor NEDELCEA / Oamenii din viața lui Arghezi	39
Diana FILIP / Farmecul pseudonimelor	42

COMEMORARE

Csilla TEMIAN / Vasile Radu Ghenceanu – 80 de ani de la naștere (1939-2019)	45
---	----

PHILOSOPHIA PERENNIS

Aurel M. CAZACU / Retorica la Aristotel	49
Adriana CÎNȚA / O filosofie a formelor simbolice – un cadru hermeneutic al culturii	63
Adriana CÎNȚA / Ionel Necula – <i>Filosofia identității românești</i>	68

ISTORIE

Doru SICOE / Denumirile românești de pe hartă ale localităților din afara Regatului României	71
Ștefan GRIGORESCU / Din vremuri de demult. Un trădător al lui Mihai Viteazul	76

RELIGIE

Mihai PETIAN / Tânărul bogat și Fiul risipitor sau de la pocăință la înfiere, de la etică la fințialitate ..	79
Tudor NEDELCEA / O remarcabilă exegeză teologică	84
Ilie GHERHEȘ / 1930 – Jurământul de fidelitate în dezbatere confesională	87

RECENZII

Monica D. CÂNDEA / <i>Guantanamo</i> , de Radu Sergiu Ruba	89
Grigore SPERMEZAN / Perspective psihosociologice	94
Ștefan-Adrian BĂRBULESCU / <i>Soldații de ținc</i> de Svetlana Aleksievici	98
Mihai COTEA / <i>Psihologie & Cinematografie</i> sau cum ne descoperim într-o carte despre filme	101
Diana FILIP / <i>Amintiri povestite. Amintiri trăite</i>	104
Ana OLOS / Romanul detectiv în formulă psiholingvistică	106

DICȚIONARUL LOCALITĂȚILOR

Liana POP / Leordina 108

VARIA

Corina ȘANDOR-MARTIN / Efectele „ecranelor” asupra minții copiilor 116

Mihai COTEA / Interiorul caselor tradiționale din Maramureș – valorificare muzeală și turistică..... 120

Tudorel ILIE / Biserica Densuș, cea mai veche biserică de piatră din România, văzută prin ochii și
obiectivul unui fotograf..... 125Lăcrimioara GROSOS / Charles Darwin și *Originea speciilor*..... 137Lavinia ARDELEAN / S-a întâmplat acum 50 de ani (Extrase din articole ale ziarului *Pentru socialism*)..141**DIN AGENDA CULTURALĂ A BIBLIOTECII**

Ioan GOGOTA / Expoziția de pictură „Salonul de iarnă” 2019 148

Ioan GOGOTA / Lansarea cărții *Comentarii. Discursuri. Predici* – de preot Simion Mesaroș..... 150Ioan GOGOTA / „Voi vedeți ce văd eu?” – vernisajul expoziției de fotografii a artistei fotograf
Mariana SCUBLI..... 152Maria BELEA / Ziua Internațională a Poeziei sărbătorită la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”
Baia Mare..... 154

Maria BELEA / Iosif Herța: sunetul care rămâne. Vibrații festive de primăvară..... 156

Maria BELEA și Simona GABOR / Conferința „A citi, a scrie, a crea”..... 158

Ștefan SELEK / Vernisajul expoziției personale de artă fotografică „România în straie tradiționale”
a artistului fotograf Tudorel ILIE..... 160